

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

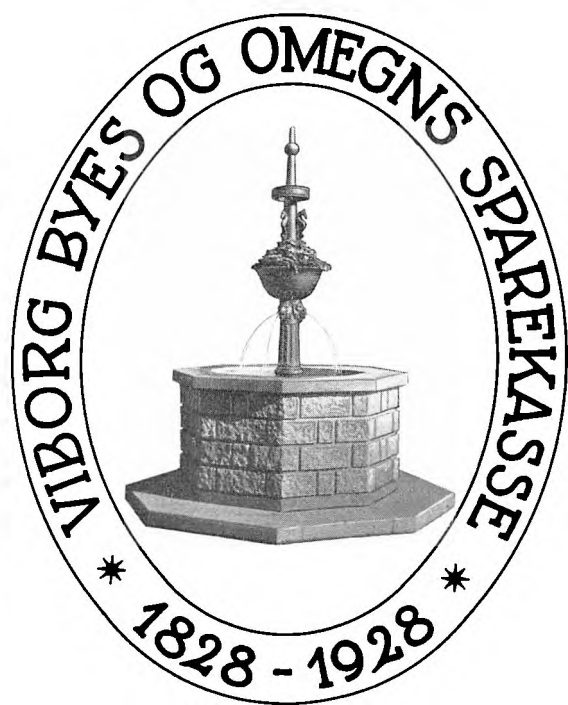
Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hiborg Byes og Omegns Sparekasse

1828 · 28. Oktober · 1928

Viborg Byes og Omegns Sparekasse

1828 — 1928

Viborg 1928.

Redaktion og Korrektur ved Lektor Adolf Lomholt, Viborg.
Bogtryk, Bind og Farvetryk ved Aug. D. Ekstrand, Viborg.
Fotografier (med faa Undtagelser) fra Carl Joh. Zacho, Viborg.
Klichéer („ „ „ „) fra Harry Minuth, Aalborg.

Hjørne af Forhallen.

Forord.

DET var oprindeligt Meningen, at Medlem af Sparekassens Tilsynsraad, Redaktør Bertelsen skulde have udarbejdet dette Mindeskript. Bertelsen blev imidlertid syg i Efteraaret 1927, og den 1. November blev ved hans Død dette Arbejde som hans øvrige Gerning afbrudt. Der gik nu nogle Maaneder, før jeg — i Februar d. A. — af Sparekassens Direktion fik Anmodning om at tage mig af Sagen. Opgaven interesserede mig, og da jeg indsaa, at det maaske ikke vilde blive saa let at finde en anden, som havde den fornødne Tid til Raadighed, slog jeg til og begyndte paa Arbejdet. Fra Redaktør Bertelsens Haand forelaa kun Begyndelsen til en Indledning og en enkelt af Biografierne. Derimod havde Direktionen formaaet Sparekasseinspektøren, Hr. Dr. polit. H. L. Bisgaard til at skrive den meddelte instruktive Indledning til Festskriftet.

Mit Arbejde begyndte da med at studere denne Indledning og forøvrigt at søge ved Gennemlæsning af nogle tidligere Festskrifter fra andre Sparekasser at blive lidt fortrolig med Opgaven. Da der ikke forelaa nogen Plan for Værket, maatte jeg søge at forme en saadan. Hvorvidt jeg har haft Held dermed, maa andre bedømme.

Som det vil ses, har jeg for mit eget Vedkommende lagt Hovedvægten paa at samle biografiske Oplysninger om de Personer, der i det forløbne Aarhundrede har været knyttede til Sparekassen, et Arbejde, som dog ingenlunde er bragt til nogen Fuldkommenhed. Talrige manglende Enkeltheder vilde i og for sig have været lette at fremskaffe — dersom Tiden havde været dertil.

Men selv det, som findes meddelt, vilde — i hvert Fald — jeg ikke have kunnet fremskaffe, dersom der ikke fra D'hrr. Direktør Holms og Bogholder Ballund Jensens Haand havde foreligget et meget betydeligt Materiale af forskellig Art, et Materiale, for hvilket jeg maa udtale min bedste Tak. Ligeledes maa jeg udtale min bedste Tak for beredvilligt meddelte Oplysninger fra mange forskellige Personer, hvis Navne det imidlertid vilde blive uoverkommeligt at nævne her.

Man vil maaske finde, at der hist og her er medtaget ret perifere Ting; saadant har i adskillige Tilfælde haft sin Grund i rent typografiske Hensyn. Hvad angaar Omtalen af afdøde Personer, vedkender jeg mig frejdigt, at Devisen „de mortuis“ ikke har været mig ubekendt. Fagmænd — baade Sparekassemænd og Historikere — vil maaske fristes til at knytte Prædikater „Journalistik“ til de af mig ydede Bidrag; naar saa endda f'agmændene til den Side vil kendes ved Betegnelsen! Med Hensyn til Retskrivningen har jeg i det væsentlige søgt at følge det Princip, at en voksen Mand skal have Lov at „sætte sin Hat“, som det passer ham.

Endnu skal jeg blot bemærke, at man sikkert paa forskellige Steder vil kunne spore, at Manuskriptet i stor Udstrækning — paa Grund af den knappe Tid — har maattet vandre direkte fra Penen til Trykkeriet. Der har derfor ikke været Lejlighed til ved en samlet Revision at faa fjærnet visse Gentagelser eller maaske endog enkelte — formentlig dog uvæsentlige — Uoverensstemmelser.

Viborg, i Oktober 1928.

Adolf Lomholt.

Hjørne af Ekspeditionslokalet (Indgangsdøren).

Indhold.

Om Sparekasser og Sparekasseforvaltning i Danmark. Af Sparekasseinspektør, Dr. polit. <i>H. L. Bisgaard</i>	S. 9
Viborg Byes og Omegns Sparekasse. Ved <i>Adolf Lomholt</i> , fhv. Lektor ved Viborg Katedralskole.....	„ 27
Sparekassens første Bestyrelse. Ved samme	„ 67
Sparekassens senere Direktører. Ved samme	„ 79
Sparekassens Personale. Ved samme	„ 117
Revision. Ved samme	„ 125
Sparekassen i Aaret 1928. Af adm. Direktør <i>T. Holm</i>	„ 128
Nogle Oplysninger om viborgensiske Forhold, særlig omkring Aar 1828. Ved Overrets- sagfører <i>Chr. Ørum</i>	„ 147
Navnefortegnelse. Ved Bogholder <i>H. Ballund Jensen</i>	„ 172

Farvetrykte Bilag.

Viborg. Helsebillede. Efter S. L. Lange (1822).....	S. 151
Hjultorvet og Viborg Domkirke	„ 157
Viborg Borgervæbnings Uniformer	„ 167

Rettelser.

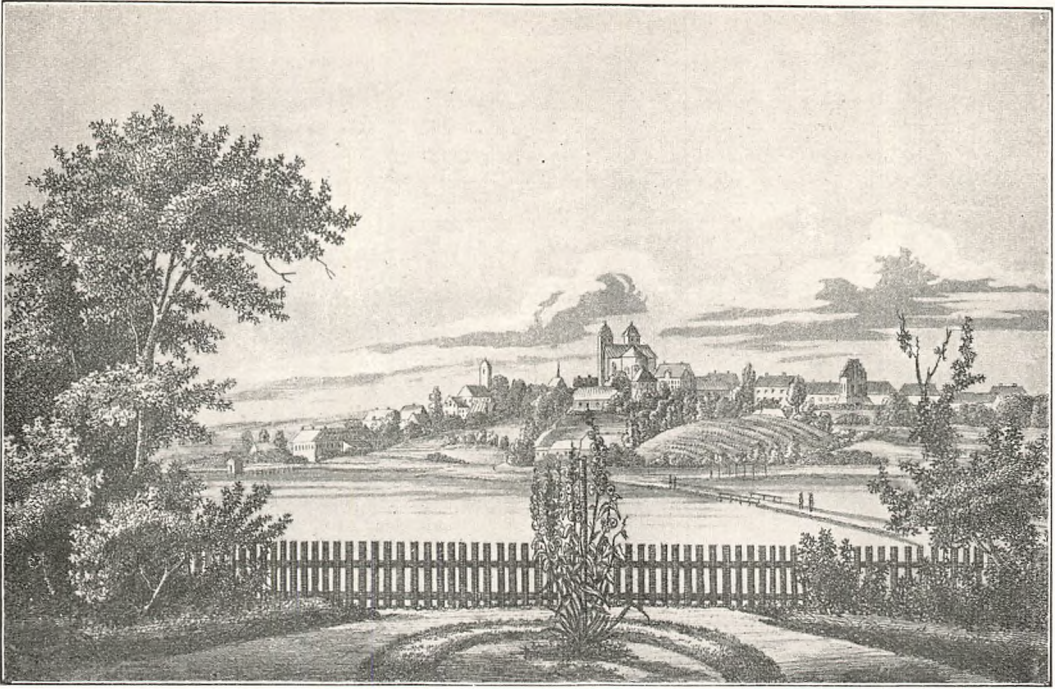
S. 30, L. 8 f. n.: beordret, læs befordret
„ 97, „ 9 „ „ : (S. 34), „ (S. 45)
„ 119, „ 14 „ „ : (S. 51), „ (S. 57)
„ 120, „ 2 „ o.: Geert , „ Gert

Om Sparekasser og Sparekasseforvaltning i Danmark

Af

Sparekasseinspektør, Dr. polit.

H. L. Bisgaard

Viborg. Gengivelse efter gl. Kobberstik.

DER er intet saa galt, det er jo dog godt for noget“, siger et gammelt Mundheld, og „Nød lærer nøgen Kone at spinde“ tilføjer et andet. Sandheden heraf mindes man om, naar man tænker tilbage paa de danske Sparekassers Historie. Deres Tilbliven kan nemlig som Helhed henføres til to ganske bestemte Tidsrum, der har det tilfælles, at de var Modgangstider for det danske Folk, Tider, hvori Skæbnen — eller Forholdene, om man vil — gik vort Fædreland imod, Tider, hvori Folket ramtes af Slag, der endnu gør ondt, eller som vi i al Fald endnu har i frisk Erindring, og Tider derfor, hvor det gjaldt om i Fællesskab at bøde paa fælles Saar.

Det første af disse Tidsrum er Tiden under og efter Napoleonskrigene, da Danmark som Følge af den kostbare Krig med England — der blandt andet kostede os hele vor Orlogsflaade og den allerstørste og bedste Del af vor Handelsflaade —, Statsbankerotten i 1813 og Adskillelsen fra Norge 1814, var blevet et lidet fattigt Land, saa fattigt som maaske ingensinde før, og da det derfor blev en Opgave for de bedste og endnu nogenlunde velstillede i Samfundet at træde til for at hjælpe de daarligst stillede og for at lære dem at holde til Raade med den Smule, der endnu var tilbage for dem. — Den anden Periode var Tiden efter den ulykkelige Krig i 1864, da vort Folk nationalt set var ramt paa sit ømmeste Punkt og endnu vaandende sig under Nederlagets Smerte satte al sin Energi

ind paa ved Nyvindinger indadtil at give det gamle Fædreland Erstatning for, hvad det havde mistet udadtil.

De to Slags Sparekasser*) vi har herhjemme: de selvsupplerende, hvis Ledelse ved indtræffende Afgang i Medlemmernes Kreds supplerer sig selv, og Garantikasserne, hvori en Generalforsamling af Garanter vælger Ledelsen og selv har den højeste Myndighed, skriver sig som Helhed fra hver sit af de to omtalte Tidsrum. De førstnævnte — efter den nye Sparekasselovs Ikrafttræden: Sparekasser med Tilsynsraad — falder som Helhed sammen med Begrebet „Bysparekasser“, de andre som Helhed sammen med Begrebet „Landbosparekasser“. Bysparekassernes Grundlæggelse falder altsaa væsentlig i det første, Landbosparekassernes væsentlig i det andet af de to Tidsrum.

At Reglen ogsaa her har Undtagelser er givet; og dette er det maaske ikke overflødig at gøre opmærksom paa, især da vor allerførste Sparekasse — Sparekassen for Holsteinborg og Omegn — netop var en Landbosparekasse.

Ideen til Sparekasserne skriver sig fra Frankrig, men er først bleven ført ud i Livet i Tyskland, hvis første Sparekasse skal være oprettet i 1765. Indenfor det danske Monarki oprettedes den første Sparekasse i Kiel 1796 og en lignende i Altona 1801. Formodentlig er det disse, der danner Mønstret for vor første kongerigske Sparekasse, nysnævnte „Sparekasse for Holsteinborg og Omegn“, der oprettedes d. 2. November 1810.

Dennes Stifter var Lensgreve *Frederik Adolf Holstein*, der saaledes har Æren af at have indført den Institution herhjemme, der skulde blive saa betydningsfuldt og frugtbringende et Led i vore økonomiske Institutioner, som vore Sparekasser utvivlsomt er det. Som han var Foregangsmand paa saa mange andre Omraader, saaledes var han det her. Og det maa mærkes, at den Sparekasse, han stiftede, ikke som saa mange af de i 1820erne og derefter stiftede blot var et Spareinstitut, et Opsamlingssted, hvor man kunde blive af med sine Sparepenge og faa en Rente deraf, men at den ogsaa var et Laaneinstitut, hvori de, der trængte til Laan, kunde faa dem til en lav Rente. Den var altsaa baade en Sparekasse og en Laanekasse. Den modtog Indskud, som „ikke maatte være under 1 Rdl. og ej fulde 150 Rdl.“, og Pengene laantes atter ud til Grevskabets Beboere og laantes ud paa det fornuftigst mulige Grundlag, nemlig kun til Anvendelse i produktivt Øjemed: til Køb af Redskaber, til Jordforbedringer, til Anskaffelse af Kreaturer o. l. I Laanedokumenterne skulde det udtrykkeligt være angivet, til hvilket Brug Laanet var optaget; og Kassens Bestyrelse havde at paase, at Pengene anvendtes efter Bestemmelsen.

*) Her ses bort fra de i de sønderjydske Amter under det tyske Styre dannede „offentlige“ Sparekasser, 3: Kasser, hvori Amt eller Kommune har Ledelsen og Ansvaret.

Laanene gaves dels mod Pant i fast Ejendom, dels mod Kaution. Dog kunde ogsaa — for Beløb paa indtil 25 Rdl. — haandfaaet Pant udgøre Sikkerheden, naar det bestod „i Metaller eller andre saadanne Sager, som ej ere vanskelige at bevare mod Bedærvelse“.

Lokaler og Bestyrelsens Arbejde leveredes gratis.

Det filantropiske Formaal: at hjælpe de Smaa i Samfundet, lægger sig saaledes tydeligt for Dagen i denne vor første Sparekasse. Og dette Formaal forfulgtes af alle de følgende indtil højt op mod vor egen Tid.

Holsteinborg Sparekasse blev dog foreløbig kun en enlig Svale. Tiden var endnu ikke helt moden til Sparekasserne, Nødvendigheden af at spare var endnu ikke i al sin Barskhed gaaet op for Folket. Vi levede jo endnu i Krigens Tid; og skønt fattige paa virkelig Kapital havde vi Penge i Overflod, og vi havde de i Værdi stærkt sunkne Courantrigsdalersedler, hvis Mængde tilmed forøgedes i det uendelige, saa stærkt i al Fald, at Værdien tilsidst sank til langt under 1 Procent af deres oprindelige Værdi. Rigsbankdalersedlen, der ved Statsbankerotten i 1813 afløste Courantrigsdalersedlen, medførte ikke den tilsigtede fulde Bedring af vort forstyrrede Pengevæsen, og selv ikke, da Seddeludstedelsesretten i 1818 gik over fra Regeringen til Nationalbanken, kom vi af med Pengeforvirringen. Den fortsatte sig i mange Aar endnu. Indtil da — og til 1818 — havde vort Landbrug imidlertid haft nogenlunde gode Kaar, saa at Tiderne trods vor ødelagte Handel og Skibsfart og vort ganske hensygnende Haandværk endnu havde kunnet bæres. Nu indtræder imidlertid Omslaget ogsaa for Landbruget, og fra nu af føles Fattigdommen stærkt og intensivt overalt, naturligvis ikke mindst i Folkets brede Lag. At værne disse mod at synke helt ned i Usseldom blev da som alt sagt en Opgave for Datidens bedste Mænd, og Midlet fandt man da paany i Sparekasserne.

En saadan var i 1816 oprettet i Odense efter et lignende Mønster som Holsteinborgs, og baade som Spare- og som Laanekasse. Men det var først, efter at Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn var oprettet 1820, at der kom rigtig Fart i Bevægelsen.

Nu var det væsentlig Erfaringerne fra England, der gjorde sig gældende. Her havde Sparekasserne existeret siden 1798 og gjort megen Nytte; og i 1820 udkom da i Kjøbenhavn et lille Skrift om disse Sparekasser. Det var forfattet af *F. H. A. Clausewitz* og slog til Lyd for Oprettelsen af lignende „Indretninger“ herhjemme. Kan man end ikke sige, at det gav Anledning til Oprettelsen af Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn, idet Forberedelserne til denne var begyndte, før det udkom, saa kan der dog næppe være nogen Tvivl om, at det i høj Grad bidrog til at vække Opmærksomheden for Sparekassesagen i Danmark, og man ser da ogsaa gentagne Gange Englands Exempel fremhævet, hvor og naar man herhjemme paa den Tid gik til Oprettelsen af en Sparekasse. Ogsaa *Clausewitz* krævede Sparekasserne oprettede baade som Spare- og som Laanekasser og foreslog

navnlig Midlernes Anbringelse mod Prioriteter i fast Ejendom og i Statspapirer. Dette Forslag fulgte Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn imidlertid ikke og altsaa heller ikke Exemplerne fra Holsteinborg og Odense. Den indførte et helt nyt Princip for Midlernes Anbringelse, saaledes som det vil fremgaa af følgende lille Udsnit af den Indbydelse, som den, før den den 1. Maj 1820 traadte i Virksomhed, udsendte til Publikum:

„De Penge, som maatte indkomme i Sedler og Tegn [Tegn = Skillemønt], har Hans Majestæt Kongen, paa vor allerunderdanigste Ansøgning, tilladt at maatte, som en speciel Begunstigelse for denne Indretning, modtages i Statskassen efter deres paalydende Værdie og forrentes med 5 Procent. De Summer, der indkomme i rede Sølv, har Directionen for Nationalbanken erklæret sig villig til at modtage og forrente paa samme Maade.“

Naar Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn saaledes brød med det Princip, der i Virkeligheden var det fornuftigste, og som ogsaa senere skulde blive det sejrende, dette: at samle Pengene ind hos dem, der kunde undvære dem, og derefter laane dem ud til dem, der trængte til dem til Anvendelse i deres Produktion, saa havde den naturligvis sine gode Grunde hertil. Den ene var, at man ikke mente at kunne paatage sig den Ulejlighed, det var, at anbringe Midlerne i Udlaan til Private — Ledelsens Arbejde var jo gratis —, den anden og fornemste, at man mente at anbringe dem paa den sikreste Maade ved at indsætte dem i Statskassen og Nationalbanken.

Og *den* gode Virkning havde i al Fald det nye Princip for Anbringelser, at det ved sin lette Anvendelighed og sin formentlige store Sikkerhed kom til at virke som en levende Opmuntring til Efterlignelse. Allerede i 1820erne stiftedes i Kongeriget 11 nye Sparekasser, deriblandt *Viborg Byes og Omegns Sparekasse*, der begyndte sin Virksomhed d. 28. Okt. 1828; og hertil kom yderligere to paa *Ærø*, der den Gang hørte til Hertugdømmerne, nemlig *Ærøskøbing Spare- og Laanekasse*, der traadte i Virksomhed umiddelbart før den københavnske Sparekasse, samt Spare- og Laanekassen i Marstal, der stiftedes 1822.

Men hvad enten de nye „Indretninger“ — thi saaledes kaldte man da, forøvrigt med et godt dansk Ord, Sparekasserne — var stiftede efter det ene eller det andet Princip, saa var Maalet det samme: at komme de Smaa i Samfundet til Hjælp — hvorfor stadigt saa vel Arbejde som Lokaler stillede gratis til Raadighed — ved at lære dem at spare og ved at opmuntre dem hertil ved at skaffe dem en Rente af deres Opsparinger. Løsenet var altsaa:

Hjælp til Selvhjælp

— et Løsen, som vor egen Tid vilde have haft betydelig godt af at have fulgt.

Kassernes Bestyrelser dannedes altid af de Mænd, der stiftede dem. Ved Afgang supplerede Bestyrelsen sig selv. I enkelte Kasser tog man dog for saa vidt

Sparerne med paa Raad, som de dannede en saakaldt Generalforsamling. Denne har dog næppe nogensinde haft væsentlig Betydning. Den sammenkaldtes i Almindelighed kun, naar der stod særligt vigtige Sager paa Dagsordenen, og fulgte altid Bestyrelsens Ønsker.

Den selvsupplerende Bestyrelse holdt sig, lige til Loven af 4. Oktober 1919 traadte i Kraft (4. Okt. 1920). Nogen væsentlig Forandring skete dog ikke ved denne Lov; men herom senere.

Det maa siges til den landsfaderlige Regerings Ære, at den tilfulde indsaa Nytten af de nye „Indretninger“. Og den stillede sig da ogsaa yderst velvillig overfor dem. For det første modtog den Sedlerne til deres paalydende Værdi, hvad der var en meget betydelig Begunstigelse, da de i den daglige Omsætning gik til en meget ringere og stadig vekslende Kurs. For det andet forrentede den Beløbene med 5 % p. a. Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn blev altsaa ikke ene om disse Begunstigelser. Endvidere tilstod den Sparekasserne Fritagelse for Brugen af stemplet Papir til Kontrabøgerne, og endelig gav den dem Bevilling paa, at de indskudte Midler ikke maatte „belægges med Arrest eller Beslag“, hvorved altsaa Indskyderne fik den videst mulige Sikkerhed for, at deres Opsparinger kom dem selv tilgode. Det eneste, den til Gengæld forlangte af dem, var, at de en Gang om Aaret skulde offentliggøre deres Regnskab, for at det sparende Publikum derigennem kunde have et vist Indseende med deres Virksomhed. Denne Fordring stilledes dog først ved kgl. Resol. af 11. Juli 1827, og opfyldtes vistnok da allerede af de da bestaaende Sparekasser.

Alt gik altsaa foreløbigt fortræffeligt. Men det nye System havde nu alligevel sine Skyggesider, og disse blev mere og mere fremtrædende, efterhaanden som der oprettedes flere og flere Sparekasser, og disse fik flere og flere Midler at raade over. Fejlen ved Systemet var den, at Pengene ved med Sparekasserne som Mellemlid at vandre ind i Statskassen unddroges den private Produktion. Og naar man husker paa, hvor fattigt Landet var, hvor afkræftet al Handel og Produktion maatte være efter alt, hvad vi havde lidt under og efter den store Krig og den paafølgende alvorlige Landbrugskrise, under hvilken Staten maatte inddrage — og endnu stadig maatte inddrage — baade smaa og store Landbrug for Skatterestancer, samt naar man tænker paa, i hvor høj Grad alle Erhverv maatte lide under Mangel paa Kapital, saa vil man forstaa, hvad det vilde sige, at den Kapital, der endnu kunde opsaves, gik Produktionen forbi og lige lukt ind i Statens Kasse. Og det var ingenlunde blot de nye Kapitaler, det gik saaledes med. Det var ogsaa Resterne af den Kapital, der trods alle Tab endnu var at finde. Det gik nemlig saaledes, at det tiltrods for det atter og atter udtalte Øjemed med Oprettelsen af Sparekasser: at det gjaldt om at opsamle og forrente Arbejderes og Tjenestetyendes overflødige Smaasummer, for en meget væsentlig Del blev helt andre Penge, der strømmede ind i Sparekasserne og derfra ind i

Statskassen. Det blev ogsaa velhavende Folks Penge; det blev Foreningskapitaler, Legatkapitaler o. l., ja det blev selv Forretningsfolks disponible Kapitaler, der ad denne Vej unddroges vor produktive Virksomhed. Dels lokkede nemlig den formentlig gode Sikkerhed, dels den forholdsvis høje Rente — 4 % —, som Sparekasserne kunde give; og dertil kom, at det var meget lettere at bringe sine Penge hen i Sparekassen end at have Ulejlighed og Bryderi og Risiko med selv at skulle anbringe dem. Og endelig havde man jo ingen andre Pengeinstituter at henvende sig til; thi der fandtes i hele Landet kun en Bank, Nationalbanken, og den havde ingen Filialer.

Det varede da heller ikke længe, inden Klagerne over, at Sparekasserne sugede Pengene ud af Omsætningen, blev højrostede. Navnlig klagede man over, at det i væsentlig Grad vanskeliggjordes for Ejere af faste Ejendomme at faa Laan. Til at begynde med vilde Regeringen ikke indrømme disse Klagers Berettigelse, men det varede ikke længe, inden den maatte tage Hensyn til dem. Den skred da til dels at forlange længere Opsigelsesfrist for de af Sparekasserne indsatte Beløb, dels til at nedsætte Renten af disse. Allerede i 1832 gik den ned til 3 % af saa godt som alle de efter denne Tid indskudte Midler. Derved blev det Sparekasserne i høj Grad vanskeliggjort at give den hidtidige Rente af 4 %. Da der saa tilmed fra meget kompetent Side rejstes Indvendinger mod Systemet, idet en af selve Nationalbankens Direktører, Professor Dr. juris *P. G. Bang* i en Artikel i „Dansk Folkeblad“ 1836 ikke alene gav de nysnævnte Klager Medhold, men ogsaa paaviste, hvor uheldigt Systemet kunde komme til at virke for selve Statskassen, idet „enhver Formørkelse af Danmarks politiske Horizont vil bevirke en pludselig Uddragelse af disse, naar alle Sparekassers Indskud regnes sammen, betydelige Summer“ — en Forudsigelse, der paa en slaaende og saa vel for Statskassen som for Sparekasserne meget smærtelig Maade skulde gaa i Opfyldelse i 1848 — saa gik Staten videre paa den alt betraadte Bane og opsagde i 1838 alle de Kapitaler, der endnu henstod i Statskassen til Forrentning med 5 og $4\frac{1}{2}$ %. Alle disse Forholdsregler lagde naturligvis et stærkt Baand paa Sparekasserne, der herved blev tvungne til at vende tilbage til den oprindelige Form for Sparekassemedlernes Forvaltning: Udlaan til Private. De gjorde dette nødigt, thi det betød jo bl. a. et stærkt forøget Arbejde for dem, — og dette gjordes vedvarende gratis; men de gjorde det dog, og skønt Midlernes Indestaaende i Statskassen jo langt fra endnu var forbi — de sidste udtoges først i 1871 — kunde det dog siges, at Sparekasserne fra nu af bliver virkelige Kreditinstitutioner, Formidlere af Kapital, Mellemmænd mellem dem, der havde Kapital tilovers og ikke selv kunde eller vilde forvalte den, og dem, der trængte til den i deres Virksomhed.

Den rejste Kritik havde altsaa gjort sin Nytte; og det skulde meget snart vise sig, at Forandringen var til Held ikke blot for Statskassen, der ved den befriedes for en stor Del af de Kapitaler, der kunde og ogsaa snart skulde vise sig

farlige for den; men ogsaa for Sparekasserne selv og sidst og ikke mindst for det økonomiske Liv, der nu gennem Sparekasserne blev delagtinggjort i de Kapitaler, som Folkets gennemførte Sparsommelighed, vakt og opmuntret ikke mindst af Sparekasserne selv, havde skabt.

Pengeforvirringens Tid var desuden nu forbi. I 1838 gik Nationalbankens Sedler i pari og holdt sig her, saaledes at de i 1844 blev erklæret indløselige. Og da der nu ogsaa indførtes forskellige Lettelser i Datidens meget strænge Toldsystem, og Landbruget var kommet over sin Krise, bar det stærkt fremad. Befolkningen vokser baade i Tal og Velstand; og Følgen var en stærk Stigning saa vel i Sparekassernes Antal som i deres Størrelse. Medens der i 30erne, sikkert som Følge af den ugunstige Vind, der da blæste, kun var stiftet 7 nye Kasser, gaar deres Antal i 40erne saa stærkt frem, at der i 1847 fandtes 34 med et samlet Indestaaende paa 8,7 Mill. Rbd., $\text{v: } 17,4$ Mill. Kr. i vore Penge. Dette var vel ikke noget stort Beløb, set med Nutidens Øjne; men for Datiden, da Pengene var mere værd end nu, og da Produktionen i langt ringere Grad end nu arbejdede ved Kapitalens Hjælp, betød det en hel Del.

Saa kom Aaret 1848 og alt, hvad der fulgte med det. Og nu skulde det vise sig, i hvor høj en Grad Professor *Bang* havde Ret, da han spaaede, hvor uheldigt Systemet med at lade Statskassen ligge inde med Folkets Sparepenge vilde komme til at virke, hvis Danmarks politiske Horizont formørkedes. Næppe var Krigen brudt ud, før Publikum strømmede til Sparekasserne for at faa deres indskudte Penge tilbage. Og især blev det galt, da Rygtet fortalte, at Regeringen vilde lægge Beslag paa de i Statskassen beroende Sparekassemidler til Udrustning af Tropperne. Sparekasserne gjorde alt, hvad de formaaede, for at komme Sparerne imøde. Først forlangte de Midlerne tilbage fra Statskassen; men her indstod de jo paa lang Opsigelse, og Statskassen havde selv Brug for alle de Penge, den blot kunde raade over. Saa skred Sparekasserne til andre Forholdsregler. De satte deres Indlaansrente op, de laante Penge i Nationalbanken, de solgte deres offentlige Obligationer, ja, de gik til det altid meget uheldige: at opsigte givne Laan; men intet forslog. Først ind i det andet Krigsaar lagde Paniken sig; men da var ogsaa Indlaanskapitalen trods adskillige Indskud fra forstandige og velmenende Mænd, der indsaa det farlige i det almindelige Stormløb, gaaet ned med over $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr. eller med $\frac{1}{6}$ af det hele Indestaaende.

At man herefter tilfulde indsaa Faren ved at lade Sparernes Penge gaa ind i Statskassen er forklarligt. Denne Anbringelsesmaade gaar da ogsaa nu stærkt tilbage. I Aaret 1854 — det første Aar, da der herhjemme foreligger en offentlig Statistik over Sparekasserne, — indstod i Statskassen kun 8 % af samtlige Midler. Og i 1862 gør Regeringen selv Ende paa denne Anbringelsesmaade, idet den udsteder en Bekendtgørelse om, at al Indbetaling til Forrentning i Statskassen af Umyndiges Midler, Stiftsmidler, Sparekassemidler o. l. nu skal ophøre.

Saa gled da denne Maade at forvalte Befolkningens Sparepenge paa ud af Sagaen. Og der var ingen, der sukkede herover. Der hævede sig ingen Røster for at faa den bibeholdt. Alle Erfaringer saa vel fra det økonomiske Livs som fra Regeringens Side stemte overens i, at den var uheldig. Mon ikke vor egen Tid havde godt af at drage sig disse Erfaringer til Minde og at modsætte sig ethvert Forsøg paa at genoplive en Forvaltningsmaade, der i den lange Tid, den var i Brug herhjemme, viste sig kun at have uheldige Virkninger?

Heller ikke Sparekasserne var kede af at blive af med den. De havde jo nu tilstrækkelig Erfaring for, at Sparepengenes Frugtbargørelse gennem den privatøkonomiske Virksomhed ikke alene var fuldt saa sikker som Frugtbargørelsen gennem Statskassen, men at den ogsaa var overkommelig for dem selv, og sidst og ikke mindst, at de ved den nye Forvaltningsmaade opfyldte en stor økonomisk-folkelig Mission og blev et vigtigt Led i vort Fædrelands økonomiske Maskineri.

Ogsaa den forhen saa tidt udtalte Frygt for, at Sparerne skulde miste Tilliden til Sparekasserne, naar disse laante Pengene ud til Privatfolk, viste sig aldeles ugrundet. Befolkningen, der jo blandt andet bestaar af Laantagere, forstod saa udmærket godt Betydningen af de nye Forvaltningsmetoder, som jo ogsaa var de oprindelige; og Tilliden og Tilslutningen til Sparekasserne voksede Aar efter Aar; og dermed voksede ogsaa Sparekassernes Betydning for det økonomiske Liv.

Tilmed var Aarene efter Midten af forrige Aarhundrede Aar, hvor vi i høj Grad trængte til virkelige Pengeinstituter. De betegner nemlig en økonomisk Opgangsperiode af en usædvanlig Styrke. Dels skulde de Saar, Krigene og Oprørerne umiddelbart før 1850 havde slaget, heles — og man var da rig nok til at hele dem —, dels betød den politiske Frigørelse, der da havde fundet Sted, ogsaa en økonomisk Frigørelse, hvorved en Mængde Baand, der hidtil havde holdt Verdenshandelen og Verdensproduktionen i snævre Skranker, løsnedes; dels banede nu Dampkraftens Anvendelse i Handel og Industri sig Vej; dels og endelig betød de store Guldopdagelser i Californien og Australien i 1849 og 1850 en ren Revolution i Prishistorien, idet Guldet sank i Værdi, og alle Varepriserne steg efter en Maalestok, som man skal tilbage til Tiden efter Amerikas Opdagelse for at finde Magen til. Her blev da god Brug for vore Sparekasser, der endnu var saa godt som de eneste Pengeinstituter, vi havde.

Som alle voldsomme økonomiske Fremstød endte ogsaa den her skitserede Opgang med en Krise, hvis Voldsomhed stod i Forhold til Opsvingets. Det var Verdenskrisen 1857, der ogsaa herhjemme afstedkom en Mængde økonomiske Ulykker. Og her skulde det da vise sig, hvor paalidelige de nye Forvaltningsmetoder var. Sparekasserne forblev uberørte af alle Sammenbrud, og Krisen tjente kun til at styrke Befolkningens Tillid til dem.

Det samme blev Tilfældet i 1864. Skønt Sparekasserne straks ligesom i 1848 blev Genstand for et panikagtigt Stormløb, endte dog Aaret med en Stigning i Indlaanskapitalen paa $1\frac{1}{2}$ Mill. Rdl. Vi havde i dette Aar bortset fra 3 slesvigske Kasser 72 Sparekasser med en Kapital paa ialt ca. $37\frac{1}{2}$ Mill. Rdl.

Og nu intræder da det andet i Begyndelsen af denne Indledning omtalte Tidsrum, det, der skulde blive saa afgørende og saa rigt, hvad Udviklingen af vore Sparekasser angaar. Havde Sejrglæden efter Trearskrigen ansporet vort Folks Energi, saa skulde Smærten over Nederlaget i 1864 ikke give den noget efter i saa Henseende. Det var med en egen sammenbidt Energi, at vi i Aarene derefter gik løs paa Opgaver, som vi hidtil havde ladet uænsede. Det var som om Fjendens Triumf havde vakt al vor iboende Stejlhed og Trods. Og vi omsatte begge i en Handlekraft, som var beundringsværdig. Den jydskes Hedes Opdyrkning er det store historiske Vidnesbyrd derom. Men til den nationale Vækkelse kom Bondestandens Vækkelse baade i politisk og økonomisk Henseende. Bondestanden blev sig selv, sine Evner og sin Styrke bevidst. Den kastede sig over Arbejdet paa Fællesopgaver, der skulde blive ikke blot den selv, men hele vort Folk til Ære og til Gavn. Midten af 60erne og de følgende Aar er Højskolernes, Brugsforeningernes og, man tør vel sige, hele Andelsbevægelsens Fødselsperiode. Og blandt de mange Opgaver, Bondestanden tog op, var da ogsaa Stiftelsen af Sparekasser specielt for Landbrugere.

Der var kommet nogen Uvilje mod de gamle Bysparekasser ind hos Landmændene. Man var vrede over, at Expeditionerne tog for lang Tid, og at man ofte maatte vente forgæves paa at blive betjent. Heri var der vistnok en hel Del berettiget. Men navnlig ankede man over, at Landet blev forfordelt ved Bevilgelsen af Udlaan. Hvor megen Ret, Bønderne havde i denne Paastand, er det nu vanskeligt at afgøre. Resultatet var imidlertid, at Bønderne selv tog fat — *hvor stærkt vil fremgaa af følgende lille Tabel, der viser Fremgangen i Sparekassernes Antal i Aarene fra 1864 til 1875.* Der fandtes da af Sparekasser:

	<i>i 1864</i>	<i>i 1874</i>
Paa Øerne	43	108
I Jylland	32	234
I hele Landet	75	342

Som man heraf ser, var Fremgangen størst i Jylland, hvor Antallet af Sparekasser i det nævnte Tiaar forøgedes med over 200. At det i alt væsentligt var Landbosparekassernes Antal, der forøgedes, fremgaa af følgende Tabel, der for hele Landet viser Fremgangen henholdsvis i By og paa Land:

	Der fandtes:	<i>i 1864</i>	<i>i 1874</i>
I København	2*)	3	
I Provinskøbstæderne	56	86	
I Landdistrikterne	17	253	
I hele Landet	75	342	

Spørger vi særlig om Forholdene i Viborg Amt, saa fandtes her i 1864 kun to Sparekasser nemlig Viborgs og Skives; men i 1874 var Antallet vokset til 26 — saa vidt man nu kan se; den foreliggende Statistik er ikke da specificeret efter Amter. Tilvæksten var med Undtagelse af „Arbejder Spare- og Laanekassen i Viborg“ [opr. $\frac{10}{8}$ 1873] udelukkende Landbosparekasser.

Af de da bestaaende er Kragelund Sogns Spare- og Laanekasse senere ophørt (1892), medens Lysgaard m. fl. Herreders Spare- og Laanekasse, der i 1918 antog Navnet „Kellerup og Omegns Sparekasse“, i 1919 gik over til at drive Bankvirksomhed.

Paa nogle faa Undtagelser nær, var alle de i dette Tiaar stiftede Sparekasser Garantikasser. Medens de gamle Bysparekasser væsentlig baseredes paa deres Stifteres sociale og økonomiske Stilling og personlige Værd, var det ved de nye Sparekasser væsentligt det solidariske Ansvar blandt Stifterne, der var det bærende. Ganske vist indbetaltes ogsaa en vis Pengesum af hver Garant, men den var som Regel saa lille, at den kontante Garantium kun med Nød og næppe dækkede Omkostningerne ved at sætte Sparekassen i Drift.

Det her skitserede voldsomme Fremstød i Sparekassesagen betød ikke blot, at Sparekassernes Antal øgedes. Det bevirkede ogsaa — fremhjulpet ganske vist af økonomisk gode Aar — at Opsparingerne tiltog. Dels var Adgangen til at faa sat sine Penge paa Rente jo nu blevet meget lettere, dels gjaldt det om at støtte Sagen og at vise, at ogsaa Landmændene forstod at faa en Sparekasse til at trives. Og nu foregaar da i stor Stil paa Landet det samme som tidligere foregik i Byerne: Man opgiver den private Hengemmen og den private Anbringelse af Penge og overlader Forvaltningen af de opsparede Midler til Sparekasserne. I de omtalte 10 Aar steg i samtlige danske Sparekasser Sparernes Tilgodehavende fra 75 Mill. Kr. til 197 Mill. Kr.

Tilvæksten, 122 Mill. Kr., var som det allerede vil fremgaa af det nys sagte, ikke et Udtryk for lige saa store Nyopsparinger, idet den tildels kun betyder, at Pengene nu forvaltes af Sparekasserne. Men at Størstedelen betød ny Kapitaldannelse er dog utvivlsomt. Vi var nemlig nu paany inde i en økonomisk Opgangsperiode, der navnlig tog Fart efter 1870, dels som Følge af „Milliardbevægelsen“ c : Overflytningen af 5—6 Milliarder Francs fra Frankrig til Tyskland,

*) Den sjællandske Bondestands Sparekasse, der er stiftet i 1856, og som har sit Hovedsæde i København, er her henregnet til Landdistrikterne.

som derved sættes i Stand til en storstilet Efterspørgsel efter Varer til militært og produktivt Øjemed, dels som Følge af Opdagelsen af nye Sølvminer i Peru, hvorved Fænomenet fra Begyndelsen af 50'erne gentager sig: Sølvet synker i Værdi, Varepriserne stiger, Produktion og Omsætning tager til, Opsparingerne forøges.

Efter 1874 er Fremgangen saa vel i Sparekassernes Antal som i deres Størrelse noget mindre, tildels vistnok som Følge af, at den økonomiske Opgang nu stilner af og forvandles til en langvarig økonomisk Stilstand. Hel ringe er Fremgangen dog ingenlunde. I 1879 er Antallet oppe paa 439 og Indlaanskapitalen paa 217 Mill. Kr. Men nu rejser Kritiken mod Sparekasserne sig paany, ligesom den rejste sig 1830'erne. Man begynder at blive betænkelig ved, at saa store Midler forvaltedes af Institutioner og Personer, hvis Evner til at forvalte dem, man ikke kunde være sikker paa. Da der saa tilmed skete et Sammenbrud i en af de gamle Bysparekasser, toges Sagen op til Behandling paa Møder i Jylland, ligesom ogsaa Lovgivningsmagten fæstede sin Opmærksomhed ved den; og Bevægelsen resulterede i vor første Sparekasselov, Loven af 28. Maj 1880.

Ved denne Lov indførtes et Statstilsyn med Sparekasserne; men disses Selvstyre blev heldigvis ladet i Fred.

Under dette Selvstyre har da Sparekasserne vedvarende udviklet sig. Og de har udviklet sig nogenlunde jævnt i al Fald op til 1914. En Undtagelse danner Perioden 1886—90, idet de da foretagne store Konverteringer af Stats- og Kreditforeningsobligationer frigjorde en stor Del Midler, som saa søgte ind i Banker og Sparekasser, saaledes at de sidstes Indlaanskapital fra 31. Marts 1886 til 31. Marts 1890 steg fra 326 til 439 Mill. Kr. I nogen Grad truedes Selvstyret efter Albertikatastrofen i 1908, efter hvilken man paany begyndte at beskæftige sig med Sparekasseforholdene og navnlig kom ind paa den Tanke, der forøvrigt tidligere var fremsat netop af Alberti, at der for Sparekasserne skulde fastsættes en — om end til en vis Grad bevægelig — Maximalrente for Indlaan. Denne Tanke tiltraadtes virkelig af ledende Sparekassেমænd. Var den bleven ført ud i Livet, vilde den utvivlsomt have tilføjet Sparekassevirksomheden i Danmark et ubodeligt Knæk, thi Sparekasserne maa selvfølgelig som alle andre Pengeinstituter indrette sig efter de til enhver Tid gældende Markedsforhold og derfor først og sidst have hel og fuld Bevægelsesfrihed med Hensyn til Renten. Heldigvis modtoges den dog med en saa levende Protest fra baade smaa og store Sparekassers Side, at den hurtigt blev skrinlagt og forhaabentlig aldrig vil opstaa mere.

Et nyt og stort Fremstød for Sparekasserne — dog kun hvad deres Størrelse angaar — indleddedes med Verdenskrigen 1914. Ganske vist begyndtes der med en Panik, med et nyt og voldsomt Stormløb, men dette afværgedes umid-

delbart efter dets Begyndelse ved en Lov af 1. August om, at der paa en Konto kun maatte hæves 300 Kr. ugentlig. Og da Krigen ret hurtigt viste sig ikke at ville komme til at berøre Danmark, men tværtimod at ville give os større Muligheder for Fortjeneste — Muligheder, der hurtigt blev til Virkelighed — stiger Indlaanskapitalerne saa betydeligt, at vi kan notere en Opgang paa — gennemsnitligt — over 100 Mill. Kr. om Aaret, saalænge Krigen varede. Sparernes Tilgodehavende var nemlig den 31. Marts 1914 858 Mill. Kr., medens det den 31. Marts 1920 var kommet op paa 1478½ Mill. Heri er saa endda ikke medregnet de Kapitaler, der i forskellige Banker indestod paa „Sparekassevilkaar“, ligesom Summen ogsaa vilde have været større, hvis ikke, alene i Aaret 1919—20, hele 8 Sparekasser af Frygt for Bestemmelserne i den nye Sparekasselov af 4. Okt. 1919 enten var traadt i Likvidation eller gaaet op i en af de bestaaende Banker. Blandt disse sidste var den store Sparekasse „Arbejderbanken“ i København, hvis Indlaanskapital, da den gik over til Landmandsbanken, var paa godt og vel 34½ Mill. Kr.

Den nævnte nye Lov, der traadte i Kraft den 4. Oktober 1920, var i Virkeligheden ikke saa slem, at nogen Sparekasse for dens Skyld havde behøvet at frygte Vanskeligheder. I alt væsentligt lod den Sparekassernes Selvstyre i Fred. Den greb for saa vidt ind overfor den gamle Form for Selvsupplering, som den forordnede et med Generalforsamlingsmyndighed udstyret Tilsynsraad bestaaende af mindst 7 Medlemmer, hvoraf Handelsministeriet skal vælge det ene, medens Restens Valg skal stadfæstes af Ministeriet. Men da Tilsynsraadet har Ret til at supplere sig selv — om end med sidstnævnte Forbehold: at Valget skal stadfæstes — vil det i Virkeligheden kun sige, at den Kreds, der supplerer sig selv, er udvidet til mindst 6 Medlemmer. Den tidligere omtalte Form for Styrelsen, hvorefter Sparerne kunde danne en Generalforsamling, forsvandt fuldstændigt ved Loven, idet Generalforsamlingsmyndigheden nu er tillagt enten Tilsynsraadet eller — i Garantikasserne — Garanterne. Med Hensyn til Forvaltningen foreskriver Loven ganske vist forskellige Bestemmelser — der vil være for kendte til at behøve en Omtale her —, men disse kan næppe siges at lægge det gamle prøvede Selvstyre væsentlige Hindringer i Vejen.

Og det kan ikke noksomt fremhæves, at det er under dette Selvstyre, at de danske Sparekasser har udviklet sig til deres nuværende Størrelse og Betydning. Det er under dette Selvstyre, at de har erhvervet sig den Tillid hos Befolkningen, som aldrig for Alvor har svigtet. Har der været løbet Storm mod vore Sparekasser, har det altid været af Aarsager, der havde deres Rod udenfor dem, og som man mente var selv dem for stærke.

Og at Sparekasserne — enkelte Sammenbrud og uheldige Forhold tiltrods — har gjort sig fortjente til denne Tillid, derom kan der ikke tvistes. Nogen Statistik over, hvad der i Tidernes Løb af vore Sparekasser er sat til af

Sparernes Penge, har vi ganske vist ikke. Ved Katastrofen i „Den sjællandske Bondestands Sparekasse“ gik omkring 10 Mill. Kr. tabt for Sparerne, men selv om vi vilde regne samtlige andre Tab til et lige saa stort Beløb, hvad der utvivlsomt er meget for højt regnet, kommer vi dog kun op paa 20 Mill. Kr., det vil sige: 1 %, een Procent, af de Midler, Sparekasserne i Øjeblikket forvalter. Og dog har vore Sparekasser virket nu i langt over 100 Aar og har siden 1870erne virket i et Antal af over 400. Større Sikkerhed end den, vore Sparekasser byder, synes derfor ikke at kunne præsteres.

Hvor stor deres Betydning for vort økonomiske Liv er, maales vel netop bedst ved en Oplysning om, hvor mange der er, og hvor store Midler de forvalter. Det kan da siges, at der den 31. Marts 1927 — den sidste Afslutningsdag, for hvilken der foreligger en samlet Opgørelse fandtes ialt 531 danske Sparekasser med en Indlaanssum paa 1.976.915.936 Kr. Kommer hertil Sikringsfondene, ca. 100 Mill. Kr., og enkelte andre Kapitaler, kan vi sige, at vore Sparekasser paa dette Tidspunkt forvaltede ca. 2,2 Milliard Kr.

Af Indskudssummen faldt 47.739.638 Kr. paa Viborg Amt og paa Viborg Byes og Omegns Sparekasse 20.490.227 Kr.

Spørger vi saa om, hvorledes disse Midler er anbragte, kan vi ganske vist ikke faa Oplysning netop om den nysnævnte Sum. Vi maa tilbage til den i „Statistisk Aarbog“ sidst foreliggende Opgørelse, d: pr. 31. Marts 1925. Dette gør dog mindre til Sagen, da nogen større Forandring næppe er indtraadt i Mellemtiden. Opgørelsen pr. 31. Marts 1925 omfatter en samlet Kapital paa 2.007.807.000 Kr. Den var anbragt saaledes:

	Kr.	I Procent af Helheden.
Kassebeholdning (herunder indestaaende i andre Pengeinstituter)	105.859.000	5.27
Offentlige Obligationer	370.402.000	18.45
Aktier	6.739.000	0.34
Udlaan mod Pant i Landejendomme	603.875.000	30.08
„ „ „ „ Købstadsejendomme	289.139.000	14.40
„ „ Haandpant	55.129.000	2.74
„ „ Selvskyldnerkaution	241.354.000	12.02
Diskonterede Veksler	3.804.000	0.19
Udlaan til Kommuner	281.785.000	14.03
„ iøvrigt	10.212.000	0.51
Faste Ejendomme og Inventar	14.230.000	0.71
Forskelligt	25.279.000	1.26
	<hr/>	
	2.007.807.000	100.00
	<hr/>	

Som det af denne Tabel fremgaar, er Laan mod Prioritet i faste Ejendomme Sparekassernes Hovedanbringelse. De udgjorde tilsammen 893.014.000 Kr. eller omtrent 44 $\frac{1}{2}$ % af samtlige Anbringelser. Herefter følger Anbringelsen i offentlige Obligationer, der omfatter et Beløb paa 370.402.000 Kr. Tager vi det forholdsvis lille Beløb af Aktier med, faar vi som anbragt i offentlige Værdipapirer ialt 377.141.000 Kr. eller 18.79 Procent af Helheden. Denne betydelige Beholdning udgør sammen med Kassebeholdningerne og Indestaaende i andre Pengeinstituter Sparekassernes likvide Beholdninger, de Midler, som i vanskelige Tider kan gøres i Penge til Tilfredsstillelse af Sparernes Krav. De udgør tilsammen 483 Mill. Kr. eller 24.06 Procent af samtlige Anbringelser, saa det tør siges, at de danske Sparekasser for saa vidt har taget tilbørligt Hensyn til Likviditeten.

Men Sparekassernes Likviditet maales forøvrigt ikke blot ved disse Tal. Navnlig i de senere Aar har der kunnet spores en meget betydelig Bestræbelse efter at gøre alle Laan, derunder ogsaa Prioritetslaan, til en vis Grad likvide ved at forlange Afdrag af dem. Og jo længere Sparekasserne kommer ad denne Vej, desto mere vil de blive virkelige Omsætningsinstitutioner, i desto højere en Grad vil de kunne opfylde Tidens Krav om et hurtigere Pengeomløb, en livligere Kapitalomsætning, og desto bedre vil de kunne betjene deres Laantagere med Laan og deres Sparere med en hurtig Tilbagebetaling. Og de vil kunne gøre dette uden i mindste Maade at behøve at slaa af paa den Sikkerhed for Sparerne, der er og bør være al Sparekassevirksomheds Begyndelse og Ende.

Af andre Pengeanbringelser bør nævnes Udlaan til Kommuner. Efter Tabellen andrager disse Laan omtrent 282 Mill. Kr. eller 14.03 Procent af den hele Balance. Saa store er dog Laanene til Kommuner ikke. I det nævnte Tal er indbefattet en Del Laan til store Andelsselskaber. Disse Laan har nemlig fra gammel Tid været posterede sammen med Kommunelaanene, fordi Sikkerheden — den solidariske Kaution af en Mængde Andelshavere — har været regnet lig med den, som Laan til Kommunerne har frembudt. Selv med dette in mente tør det dog siges, at det ikke er Smaasummer, vore Sparekasser har forstrakt Kommunerne med.

Forøvrigt vilde Andelslaanene ifølge deres Natur rettest være at postere blandt Kautionslaanene. At en stor Del af dem — vel nok den største — er medregnet paa denne Konto er da ogsaa utvivlsomt. Var dette ikke Tilfældet, vilde Laan mod Kaution heller ikke komme op paa et saa stort Beløb, som de nu andrager: ca. 241 Mill. Kr.

I Kraft af deres Størrelse hører Andelslaanene hjemme i de store Sparekasser. I mindre Format findes de dog ogsaa i de smaa, navnlig i Sognesparekasserne. Her er det dog især, at de egentlige Kautionslaan, Laan mod Kaution til Enkeltmand, hører hjemme. Fra Begyndelsen af er vore Sognesparekas-

sers Udlaansvirksomhed da ogsaa baseret netop paa disse Laan. Det er først, naar Midlerne og Kræfterne vokser, at de andre Udlaansformer optages. Som det vil erindres, har den nye Sparekasselov i sin § 10 nu sat en vis Grænse for Anbringelse i Kautionslaan, og med Rette, idet det jo gælder om at have saa bred en Udlaansbasis som muligt, ogsaa hvad Laanenes Former og Sikkerheder angaar. Men iøvrigt tør det siges, at Laan mod Kaution har vist sig at være en særdeles passende Anbringelsesmaade, navnlig for vore smaa Sparekasser, der ved dem har kunnet skaffe Smaafolk en nyttig og billig Kredit. Og som Helhed har de ogsaa vist sig at være sikre nok, fordi der til Grund for dem ligger et indgaaende personligt Kendskab saa vel til Laantagere som til Kautionister.

En særlig Form for Kautionslaanene er Kautionslaan i Vekselform. Det er meget kortvarige Laan — sædvanligvis kun givne paa et Aar og mod et Afdrag hver 3die Maaned. Ogsaa de er et Udslag af Bestræbelserne for at indføre en kortere Afviklingstid, og et hurtigere Pengeomløb. Brugt paa rette Maade er de af stor Nytte. Kun maa de bruges med Varsomhed og ikke i for stor Udstrækning, thi de giver meget Arbejde og bliver derfor let for byrdefulde for de smaa Sparekasser.

Iøvrigt er de en Genopliven af en gammel Udlaansform: Laan mod Veksleobligationer, der gaves paa samme Maade. Ganske enkelte af vore Sparekasser har endnu bevaret denne Form for Udlaan.

Foruden de nysnævnte Laan findes endelig ogsaa en Del egentlige Veksler. Noget større Beløb udgør disse dog ikke, idet det kun er meget faa Sparekasser, der har Ret til at diskontere Veksler. Af Sparekasser, stiftede efter den nye Lovs Ikrafttræden, faar ingen en saadan Ret.

Laan mod Haandpant er, som man ser, en ikke meget anvendt Laanform. Naturligvis findes dog ogsaa haandfaaet Pant som sekundær Sikkerhed ved de ovenfor nævnte Anbringelser.

Skulde man bestemme vore Sparekassers Plads i det økonomiske Liv, kunde man sige, at de er en Melleform mellem Banker og Kreditforeninger. Kreditforeningerne yder lange Laan, Laan paa langt Sigt, og Prioritetslaan med en Afdragstid, der tidligere laa ved 60—70 Aar, men nu søges bragt betydeligt ned, saa at man ogsaa her sporer Trangen til en hurtigere Omløbstid. Bankerne yder de korte Laan, Laan til det egentlige Forretningsliv. Mellem disse to Institutioner har vi altsaa Sparekasserne, saaledes dog, at disses Virksomhed i nogen Grad falder sammen med begge de andres. De har Prioritetslaanene fælles med Kreditforeningerne, de har adskillige korte Laan fælles med Bankerne. Dette giver af og til nogen Gnidsningsmodstand til begge Sider, ikke mindst naar Talen er om Rentespørgsmaalet, men som Helhed maa det vist siges, at de tre Former for Kreditinstitutioner arbejder godt sammen.

Har Sparekasserne saaledes deres Berørings- og Lighedspunkter med de andre Institutioner, saa har de ogsaa deres Forskelligheder fra dem, og det ret væsentlige. Som omtalt i Begyndelsen af denne Indledning blev Sparekasserne fra første Færd udelukkende oprettede med Smaafolks Vel for Øje. Deres Oprettelse skyldes helt og holdent filantropiske Hensyn. Disse Hensyn er ved Forholdenes Udvikling vel i nogen Grad viskede ud; men helt er de aldrig tabt af Syne. Alene de Summer, der af Sparekasserne vedvarende gives ud i velgørende og almennyttige Øjemed, viser dette. Nogen fuldstændig Opgørelse over disse Beløb har vi ikke. Oplysningerne herom gaar kun tilbage til 1874; men alene siden da har vore Sparekasser udbetalt noget over 12 Mill. Kr. i de nævnte Øjemed. Heller ikke Omsorgen for særlig de smaa Sparere er tabt af Syne. Endnu gives i mange Sparekasser Opmuntringspræmier eller extra Renter til de smaa Sparere, Tyendesparere f. Ex. eller til Skolesparekasserne. Ogsaa Sparermærkesagen, som Sparekasserne nu helt og holdent har taget sig af, kan nævnes her. Og endnu kan det findes, at Kassernes Bestyrelser arbejder gratis eller dog for en forholdsvis ringe Betaling af Hensyn til Sparekassens Trivsel og dens Opgave. Men først og sidst tør man i denne Forbindelse pege paa Bestræbelsen efter at holde Udlaansrenten lav til Fordel for Laantagerne. Denne Bestræbelse er gennemgaaende, og den gennemføres konsekvent og i saa høj Grad, som Forholdene til enhver Tid tillader det.

Den billigste Kredit til Fordel for Laantagerne, den fineste Sikkerhed til Fordel for Sparerne, det er i faa Ord det Program, hvorefter vore Sparekasser arbejder.

Derfor er vore Sparekasser heller ikke Forretninger i dette Ords almindelige Betydning. Deres Formaal er ikke at indtjene det størst mulige Overskud. De har ingen Aktionærer, som de skal tjene et Udbytte til; thi Garanterne maa ikke forveksles med Aktionærer. Garanterne faar ikke Udbytte i Forhold til Overskudet; de faar en i Vedtægterne fastsat Rente af deres Garantikapital; og denne Rente kan kun variere, hvis den, som den i adskillige Sparekasser er, er sat i Forhold til Indlaansrenten α : enten lig med denne eller højst 1 % derover. Heller ikke til Reserverne har Garanterne nogen Ret. Ophører en Sparekasse med sin Virksomhed, kan de ikke dele det eller de tilstedeværende Sikringsfond. De gaar til velgørende eller almennyttige Øjemed.

En stor og betydningsfuld økonomisk Virksomhed udøver vore Sparekasser. En smuk og betydningsfuld Mission opfylder de. En fin og betydningsfuld Stilling indtager de. I de 118 Aar, de nu har bestaaet, har ingen økonomisk Krise, den være sig nok saa omfattende og nok saa voldsom, formaaet at ryste deres Soliditet. I højeste Grad fortjener de den Tillid, den danske Befolkning viser dem. De har altid fortjent den. Maatte de ogsaa i Fremtiden vise sig denne Tillid værdige.

Viborg Byes og Omegns Sparekasse

Ved

Adolf Lomholt

fhv. Lektor ved Viborg Katedralskole

Viborg gamle Raadhus (nu Museum), hvor Sparekassen først havde til Huse.

Viborg Byvaaben.

I Datidens Aviser vakte Oprettelsen af de første Sparekasser ret stor Opmærksomhed. I Løbet af 1826, 1827 og 1828 bragte „Den Viborger Samler“ en Række Notitser, der alle var byggede over Spørgsmaalet: Burde der ikke ogsaa oprettes en Sparekasse i Viborg? I „Samleren“ for den 26. August 1826 omtales Oprettelsen af Aalborg Sparekasse som „et nyt Hædersminde for Jylland, der berøver Conditore, Spille-Krohuse og Lotteriet mangen Daler“, og som et „hædrende Vidnesbyrd om, hvad Mennesket kan, naar det vil“. Den 17. Februar 1827 vil „Samleren“ have Sparekasser oprettet ikke blot i Købstæderne, men ogsaa paa Landet; thi Tjenestefolk paa Landet vil „dog snarere spare noget sammen end Købstædernes, hvor Overdaad og Forlystelsessyge er større“; overalt i Landet burde der oprettes saadanne „velgørende Anstalter“. Den 5. September 1827 har „Samleren“ en morsom Meddelelse: „I et tysk Tidsskrift meldes fra Holsteen, at man i en Stad der i Provindsen, hvor et Skuespillerselskab i nogen Tid gav Forestillinger, fandt, at Indsatserne i Spare- og Laanekassen paa eengang ophørte, da der ellers jevnlig indkom ikke ubetydelige Smaasummer. I Kjøbenhavn har man i Dyrehaugetiden lagt Mærke til det Samme, hvorimod Assistent-

huset der hyppigere var besøgt. Det er“, skriver Tidsskriftet, „en aldeles graaskjægget Sandhed, at ved Siden af Lotterispil og Gjøglerier trives Sparekasserne ikke“. I en Række Notitser meddeler „Samleren“, hvad de allerede bestaaende Sparekasser har opnaaet i Retning af Indskud; men Bladet vil, at Sparekasserne ogsaa skal drive Udlaansvirksomhed; thi i Jylland er der stor „Laanetrang“.

„Samleren“ havde altsaa gjort sit til at forberede Stemningen for Oprettelse af en Sparekasse i Viborg.

I Sparekassens Arkiv findes opbevaret et af Etatsraad *Carl Neckelmann*¹⁾ forfattet Manuskript vedrørende Sparekassens Historie fra Begyndelsen af Arbejdet paa dens Oprettelse indtil Aaret 1846. Da dette Manuskript giver et godt Indblik i Sparekassens „daglige“ Liv i den omhandlede Aarrække, skal det her gengives in extenso (dog med ændret Retskrivning):

Efter at der i Aaret 1820 og efterfølgende Aar var bleven oprettet Sparekasser i København og flere andre Købstæder, sammentraadte i Aaret 1826 følgende Mænd, der da alle boede i Viborg; nemlig

Justitiarius i Landsoverretten, Etatsraad **J. Jespersen**,
Kaptajn **Undall**,
Kammerjunker, Herredsfoged **F. Bülow**,
Adjunkt [15. Maj 1827 Conrektor i Viborg] **Dorph**,
Sognepræst **J. Friis**,
Landsoverretsprokurator **C. Møller**,
Amts- og Koloniforvalter **Ingstrup** og
Købmand **A. B. Friis**

for at oprette og bestyre en Sparekasse for Viborg By og dens Omegn i det væsentlige efter de samme Grundsætninger og Regler, som var gældende ved andre Sparekasser i Landet.

Efter at de nævnte Mænd, af hvilke Ingstrup kort Tid efter afgik ved Døden [*„Ingstrup var“, skriver Samleren, „udredet til Vischum, og netop da han var steget af Hesten, fik han en voldsom Brystkrampe, hvorefter han ikke mere taledede, men døde samme Aften [11. Maj, 1827, 43 Aar gl.]. Denne blide atmenagtede Mand tilvandt sig Agtelse og Tillid.*], medens Dorph blev beordret til Embede andetsteds [*21. Marts 1829 Rektor i Horsens; senere Professor og Direktør for det kgl. Theater og Kapel. Døde 10. November 1858, 75 Aar gl.*], efterhaanden havde forberedt Sparekassens Oprettelse og suppleret sig med Oberstløjtnant *Simonsen* og daværende Boghandler *Dons*, udgik under 20. Oktober 1828²⁾ til Oprettelse af Sparekassen en Indbydelse lydende saaledes:

¹⁾ Etatsraad Neckelmann var knyttet til Viborg Byes og Omegns Sparekasse fra Foraaret 1846 til hans Død den 15. September 1905 som juridisk Konsulent og tillige i anden Egenskab (se senere).
²⁾ ɔ: dateret 20. Okt., medens det udsendtes med „Samleren“ den 25. Oktober.

Indbydelse

til at benytte en for Viborg Bye og Omegn oprettet
Sparekasse.

Opmuntrede ved den heldige Fremgang, som lignende Indretninger have havt paa flere Steder i Fædrelandet, navnlig i Hovedstaden, have undertegnede sammentraadt for, ogsaa for Viborg og Omegn, at oprette en saadan Kasse.

De Grunde, der have bragt flere af Landets oplyste og retsfindige Mænd paa denne Idee, have ogsaa svaret os for Dine. Daglig Erfaring lærer nemlig, hvor vanskeligt det ofte er, af smaae, til forskjellige Tider faldende, Indtægter, at sammenbringe en samlet Sum til denne eller hiin bestemte eller indtraffende Udgift; hvor lettelig saadanne Smaaskillinger udgives, og man da, naar den større Udgift skal udredes, seer sig stundom bragt i største Forlegenhed. Ved en Sparekasses Oprettelse vil dette Onde forebygges. Thi, her vil Arbeideren kunne opspare og med Rente faae tilbage i en samlet Sum, hvad han har indsat til dermed at afholde Huusleie, Skatter, uventede Udgifter f. Ex. i Enghemsstilsælde o. s. v.; her vil den Tjenende med Sikkerhed kunne indsatte den uønskelige Deel af sin Lon, og med Fordeel igjen drage den tilbage, naar han i Giftermaal eller andre Tilfælde behøver den; her vil Forældre kunne oplægge de smaa Summer de, uden dagligt Affavn, ugentligen kunne meddele deres Børn, hvilke da i Tidens Lob ved Renter og Rentens Rente ville formere sig til en Sum, der, naar de engang træde ud i det borgerlige Liv, og Forældrene maaskee enten ere døde eller ei formaae at række dem en understøttende Haand, kan vorde dem saare nyttig. Ikke ubetydelig er den Capital, som, endog saare smaa Summer, indstude til bestemte Tider, ugentligen eller maanedligen, kunne optøbe til.

Højskjede Tabel vil gjøre Fordelen af Indskud i Sparekassen aldeles indlysende.

Fremdeles ville Enker og andre ugifte Fruentimmer ogsaa her kunne finde et sikkert Sted, hvor de i længere eller kortere Tid med Fordeel kunne opbevare de Penge, de kunne undvære, og dog altid have dem disponible i paakommende Tilfælde; ligesom ogsaa unge Mennesser og Andre, her kunne anbringe saadanne Summer, de til en vis Tid skulle have til Disposition.

Føjes nu hertil den almindelige Erfaring, at Mange, især i den arbejdende og tjenende Klasse, ei altid have Styrke nok til at seire over Dieblikkets Fristelser, naar Pengene just ere ved Haanden, uden at tænke paa Fremtiden, tilsatte, hvad de siden saa haardt kunne behøve; hvorimod de, ved at indsatte, hvad de kunne undvære af deres Lon, lidet eller meget, i Sparekassen, sikke sig selv en Rodskilling, der ellerk maaskee vilde været spildt: saa maa jo denne Indretning, ogsaa for dem, vorde en sand Velgjerning.

Alf dette haabe vi, at Nytten og Gavnligheden af en saadan Indretning vil være indlysende for Enhver, og, kun i den Hensigt, maaskee paa denne Maade at kunne virke til det Godes Fremme, have vi Undertegnede paataget os, uden nogensomhelst Erstatning, Bestyrelsen af en Sparekasse for Viborg Bye og dens Omegn.

Efter vor derom allerunderdanigst gjorte Ansøgning har Hans Majestæt allernaadigst be- myndiget Directionen for Statégjelden og den synkende Fond til, ved Viborg Amtstue, at modtage af Viborg Byes og dens Omegns Sparekasse de Summer denne indsetter og at forrente dem, de første 50,000 Rbd., den ene Halvdeel med 5 pCt., den Anden med 4 pCt. aarlig Rente, og efter 3 Ugers foregaaende Opfigelse at udbetale dem.

Endvidere er det ogsaa vor allerunderdanigste Ansøgning allernaadigst bevilget, at de Indskud, som skee i bemeldte Sparekasse, ikke maa kunne belægges med Arrest og Beslag. Endelig, at de Beviser eller Afskrivningsbøger, som meddeles dem, der gjøre Indskud i Sparekassen maa udfærdiges paa ustemplet Papiir.

Saaledes tillade vi ogsaa da, herved at fremlægge for Enhver de af os vedtagne Love og Bestemmelser for denne Indretning:

1. § Henseende til Indskuddet.

- a) Indskud modtages fra 48 R. til 50 Rbd. ad Gangen, saavel i rede Solv i de gangbare Myntsorter, som i Sedler og Tegn.
- b) Indskuddenes Beløb indføres i en Hovedbog, hvori hver Deeltager faaer sit Conto, lydende paa Deeltagerens Navn, Stand eller Haandtering.
- c) Som Beviis for sin Fordring paa Kassen erholder enhver Deeltager en Contrabog, som lyder paa det dertil svarende Contos Nummer i Hovedbogen. Foran i disse Contrabøger, som ifølge allernaadigst Reskript af 6te August d. A. udstædes paa ustemplet Papir, indrykkes disse Vedtægter, som Contract imellem Kassen og Deeltagerne.
- d) Hvor det af særegne Omstændigheder skulde findes tilraadeligt at nægte nogen Interessent videre Indskud, er man fra Kassens Side dertil berettiget.
- e) De i Sparekassen indestaaende Penge kunne ifølge allernaadigst Reskript af 17de September d. A. ikke belægges med Arrest eller Beslag.
- f) Om Deeltagerne eller deres Indskud maa ingen Uvedkommende meddeles Underretning.

2. § Henseende til Renterne.

- a) Renten er fire Procent om Aaret. Den begynder naar et Indskud er 3 Rbd. og beregnes fra den 11te i Maaned, naar Indskuddet skeer den 11te eller forinden, men skeer det efter den 11te, da fra den 11te i næste Maaned.
- b) Renter beregnes maanedligen og ikke i mindre Deele, end hele Skillingen.
- c) Renterne betales i de sædvanlige Terminer, 11te Junii og 11te December, i den Pengesort, hvori Indskuddet er skeet eller ogsaa naar hele Capitalen forlanges udbetalt.
- d) De Renter, som ved Udgangen af Juni eller December Maaned ikke ere havede, lægges til Capitalen og bære altsaa i det næste Halvaar Rentens Renter.
- e) Af det, som Sparekassen modtager mere i Rente af Statskassen, end den svarer i Renter til Interessenterne, beskrives Omkostningerne, ved Contoierholdet m. v. Skulde der i sin Tid af det Kassen saaledes Tilfaldende blive noget Overskud over Udgifterne, da vil dette ene blive anvendt til Indretningens fremtidige Larv. — De Bestyrerne paaliggende Forretninger bestrides uden nogenfømhelst Godtgjørelse.

3. § Henseende til Tilbagebetaling af det Indskudte.

- a) Opsigelse skeer mundtlig, naar Contoieret er aabent og Opsigeren forsynes i sin medbringende Contrabog med Tilstaaelse for, at Pengene ere opsagte. 6 Ugersdagen derefter eller forinden, om Penge haves i Kassen, kan de opsagte Capitaler modtages. Fra den Tid Capitalerne og Renterne ligge rede til Udbetaling, svares ingen Renter mere, om end Opsigeren lade dem ligge uafhæntede.

- b) Tilbagebetalingen skeer i samme Pengesort, hvori Indskuddet er skeet.
- c) Den tilbagebetalte Sum aftrives i Vedkommendes Contrabog, ligesom ogsaa Kassen derfor meddeles Dwittering i en dertil indrettet Protocol.
- d) Det staaer enhver frit for til sin Betyggelse at bestemme, om der ved Pengenes Tilbagebetaling, skal foruden Contrabogen forevises nogen anden Beviisligbed, s. Ex. Skudsmaal, en navngiven Mands Attest eller deslige; men saadant maa da være begjært seest ved Opsigelsen og i Contrabogen bemærket.
- e) Naar den hele paa et Konto staaende Sum udbetales, tilbageleveres Contrabogen, som betales ved Modtagelsen med 16 s.
- f) Skulde en Deeltager eller sammes Arvinger ikke melde sig i 20 Aar. ved Kassen, enten for at høre Renter eller opsigte Capitalen og heller ikke naar han derefter indkaldt i Statstidenden og Sibog Stifts=Kvise, melder sig inden 6 Uger, da anses Indskuddet med alle paalobende Renter, som forfaldne til Kassen. Bekjendtgjørelsernes Omkostninger indeholdes under alle Omstændigheder af disse utravede Capitaler og Renter. Forfaldsdagen regnes fra den Dato, som den Kvise har, hvori Indkaldelsen sidst skeer. Indkaldelsen skeer kun een Gang for Alle, da de smaa Capitaler ei kunne afholde flere Indrykkelser.
- g) De indskudte Capitaler kunne fra Kassens Side opsiges til Udbetaling med 3 Maanedes Varfel enten til Creditorerne selv eller ved Indkaldelse i ovenmeldte Tidender, efter hvilken Tid al Rente ophører.

4. Bestyrelsen og Tilsynet vedkommende:

- a) Indretningens Bestyrelse bestaaer for det første af os Undertegnede, som have stiftet Kassen. To af Bestyrelsens Medlemmer ere stedse tilstede paa Contoiret — som indtil videre holdes paa Byens Raadhuus — naar det er aabent, for at modtage Indskud, kontrollere Bøgerens Ferelse og tillige med Kassens Bogholder, at underskrive Contrabøgerne. Opsigelse af indskudte Summer modtages alene, naar Contoiret er aabent.
- b) Naar Afgang i Bestyrelsen skulle finde Sted, ere de tilbageblivende Bestyrere berettigede til at vælge i den Afgaendes Sted en Medbestyrer, der fortjener Medborgeres Tillid og som findes villig dertil.
- c) Een Gang aarligen skal ved Trykken meddeles Beretning om Sparekassens Tilstand og Fremgang i den forløbne Tid.
- d) I Sparekassen maa Beholdningen ingensinde være over 100 Rbd. af hver af de tvende Myntsorter; men saasnart 100 Rbd. Sedler eller rede Selv er indsamlet, anbringes disse samme Contoirdag i Amtstuen. Hvad der er under bemeldte 100 Rbd. gjemmes af Bestyrelsen til næste Contoirdag i en med to Laase forsynet Kasse.
- e) Til Betyggelse saavel for Deeltagerne, som Bestyrerne anmodes saavel Stiftets Dyrighed, som Byens Magistrat efter Behag at overvære Forretningerne, saa ofte Samme finder for godt, for saaledes paa de Vaagjeldendes Vegne, at overbevise sig om, at Alt forsvarligen forvaltes.
- f) For at Interessenterne desuden kunne have Leilighed til at overtyde sig om Regnskabsføringens Rigtighed, bør det aflagte Regnskab henligge paa Contoiret i en Maaned efter den aarlige Bekjendtgjørelse. Enhver Ejer af en Contrabog, som fremviser samme, har da Frihed til at efterse Regnskabet og til at conferere Contrabogen med det til samme i Hovedbogen svarende Konto.

Ifølge disse vedtagne Bestemmelser træder altsaa denne Indretning i Kraft Tirsdagen den 28de October, vor allernaadigste Dronnings Fødselsdag, en Dag som Danrigets Beboere stedse fejrer med de glædste Følelser. — Forsamlingerne holdes paa denne Byes Raadhuus. Den første Tirsdagen den 28de October og de følgende hver Loverdag fra Kl. 12 til 1.

I det vi herved indbyde vore Medborgere her og Omegnens Beboere til at afbenytte denne Indretning, nære vi det inderlige Ønske, at vore Bestaaelser maa frones med heldig Fremgang!

Wiborg den 20de October 1828.

J. Jespersen, **Simonsen,** **J. Bülow,** **Undall,**
 Etatsraad, Justitiarius, Oberstlieutenant, Kommerjunker. Capitain,
 R. af D. og Dbmd.

J. Friis, **E. Møller,** **K. Dons,** **A. B. Friis,**
 Sognepræst, Landsoverretsprokurator. Boghandler. Kjøbmand.

T a b e l,

som viser, hvorledes mindre Summer, ugentligen opsvarede, forøges, saavel naar de gjemmes af Eieren selv, som naar de forrentes i Sparekassen, samt Fordelen af at indsætte dem i denne.

Aarene.	64 Rbd. ugentlig.						1 Rbd. ugentlig.					
	Naar de gjemmes af Eieren.		Naar de indsættes i Sparekassen.		Altsaa Fordeel.		Naar de gjemmes af Eieren.		Naar de indsættes i Sparekassen.		Altsaa Fordeel.	
Med Slutningen	Rbd.	ß.	Rbd.	ß.	Rbd.	ß.	Rbd.	ß.	Rbd.	ß.	Rbd.	ß.
1ste Mar	35	32	35	93	=	61	52	14	53	6	=	88
2det	70	=	72	67	2	67	104	27	108	25	3	94
3die	104	64	110	20	5	52	156	41	165	67	9	26
4de	139	32	149	90	10	58	208	69	225	59	16	86
5te	174	=	191	24	17	24	260	82	287	77	26	91
6te	209	32	234	91	25	59	313	=	352	49	39	49
7de	244	=	279	63	35	63	365	14	419	79	54	65
8de	278	64	326	19	47	51	417	41	489	95	72	54
9de	313	32	374	62	61	30	469	55	562	81	93	26
10de	348	=	425	2	77	2	521	69	638	63	116	90
11te	382	64	477	46	94	78	573	82	717	49	143	63
12te	418	=	532	66	114	66	626	14	799	68	173	54
13de	452	64	589	46	136	78	678	27	885	8	206	77
14de	487	32	648	53	161	21	730	41	973	87	243	46
15de	522	=	710	5	188	3	782	55	1066	32	283	73
16de	556	64	773	65	217	1	834	82	1162	59	327	73
17de	592	=	840	85	248	85	887	=	1262	64	375	64
18de	626	64	910	11	283	43	939	14	1366	72	427	58
19de	661	32	982	15	320	79	991	27	1475	3	483	72
20de	696	=	1057	10	361	10	1043	55	1587	79	544	24

I Henhold hertil begyndte Sparekassen sin Virksomhed den **28. Oktober 1828**, den daværende *Dronnings Fødselsdag*, der tillige blev betragtet som Stiftelsesdag, hvorfor der i den for Sparekassen autoriserede „Deliberationsprotokol“¹⁾ blev gjort en Tilføjelse om, at Sparekassens Bestyrere da vare forsamlede paa **Viborg Raadhus** for efter den i Avisen skete Indbydelse første Gang at modtage Indskud i Kassen, ligesom der blev fremlagt et Exemplar af Indbydelsen samt af de deri ommeldte Rescripter eller Bevillinger henholdsvis af 6. August og 17. September 1828.

Efter den forommeldte Indbydelse og de deri indførte Love og Bestemmelser bestod Grundlaget for Sparekassens Virksomhed deri:

- a. at Stifterne paatog sig Sparekassens Bestyrelse uden nogensomhelst Erstatning,
- b. og at Forskellen imellem den Rente, der ydedes til Sparekassens Interessenter, og den Rente, der oppebares af de i Statskassen indsatte Summer, samt den Fordel, der kunde opnaas ved Bestemmelserne om Rentens maanedlige Beregning for Interessenterne, og den Rente, der ydedes af Statskassen, skulde tjene til at afholde de med Sparekassens Administration forbundne Omkostninger samt til Opsamling af en Reservefond.

Regnskabsførelsen overtoges af Kaptajn Undall.

Hverken Deliberationsprotokollen eller Kopibøgerne giver nogen Anledning til at antage, at der er bleven afholdt noget Møde af den samlede Bestyrelse forinden den 22. December 1829, paa hvilken Dag til Deliberationsprotokollen fremlagdes og antoges et af Undall affattet samt af Dons og Købmand Friis gennemgaaet Regnskab for Sparekassen i Aaret fra 28. Oktober 1828 til 28. [27.] Oktober 1829, hvorhos det vedtoges, at *Regnskabet skulde trykkes og offentliggøres* som Bilag²⁾ til Viborg Stifts Avis [„Den Viborger Samler“].

Efter Forslag af Dons vedtoges det, at Regnskabet fremtidig skulde revideres af 2 dertil valgte Revisorer samt *en Bogholder antages og lønnes*, ligesom man med Undall blev enig om, at han overtog Bogholderiet paa et Aar som hidtil.

Derhos tilstodes der *en Kontorist [Thorgeren³⁾]*, der havde arbejdet som Skriver for Direktionen, 15 Rd. rede Sølv og *Budet* 4 Rd. r. S.

Endvidere vedtoges det, at *den ugentlige Kontordag* fra Lørdag skulde forandres til Onsdag [Fmd. Kl. 11] og Forandringen tage sin Begyndelse den 6. Januar 1830.

Den 20. August [1830] afholdtes det næste Møde af den samlede Bestyrelse, der, uden at Arkivet derom afgiver nogen yderligere Oplysning, var bleven suppleret med daværende Landvæsenskommissær, Kammerraad, Herredsfoged *Rod*.

¹⁾) : „Raadslagnings“- (altsaa Forhandlings-) Protokol.

²⁾) Gengivet S. 37—40.

³⁾) Senere Herredsfuldægtig i Skive og fra 1771, 69 „Prøveprokurator“ i Viborg.

Det vedtoges enstemmigt, at der ved Regnskabsaarets Udløb skulde ansættes en Bogholder, der for sin Ulejlighed skulde nyde $\frac{1}{2}$ p. C. af de første 25.000 Rd., der vare eller blive indskudte i Sparekassen, dog med den Indskrænkning, at Sparekassens Udgifter forlods toges af den ene Procent, som Statskassen havde tilstaaet indtil 25.000 Rd.

Undall, som da var bleven Major, overtog indtil videre denne Bogholderpost i Forening med sin Stilling som Direktør med Forpligtelse til stadigt at fungere paa de ugentlige Kontordage, altsaa som *fast Direktør*.

Endvidere vedtoges det, at der skulde antages en Skriver til at føre Hovedprotokollen, og at han derfor skulde nyde et passende Honorar som hidtil.

Ligeledes vedtoges det, at de andre Bestyrere eller Direktører skiftevis, hver eet Aar, skulde fungere paa de ugentlige Kontordage, at Kammerraad Rod skulde overtage denne Forretning for det første Aar, samt at den ene af Nøglerne til *Sparekassens Pengeskrin* skulde bero hos den forommeldte faste Direktør og den anden hos den skiftevis fungerende Direktør.

Saa blev ogsaa samtlige Direktører enige om jævnligere at give Møde paa Kontordagene og navnlig paa de Termino-dage, hvor Renterne udbetaltes.

Endvidere vedtoges det skriftligt at anmode Amtsforsvalter *Morville* og Pastor *Ursin* om at tiltræde Bestyrelsen¹⁾.

Endelig vedtoges det, at der skulde anskaffes *en Kasse eller et Skab*, hvor Hovedbøgerne m. m. kunde opbevares *paa Raadhuset*, samt at Kassebogen stedse skulde forblive i Bogholderens og Kvitteringsbogen i den fast fungerende Direktørs Værge. [Mærkelig Bestemmelse, da Undall var begge Dele!]

I Direktionens paafølgende Møde den 18. Januar 1831 blev der tilført Deliberationsprotokollen, at *Morville* og *Ursin* var tiltraadt Bestyrelsen; derhos vedtoges det at anmode *Amtstuefuldmægtig Thorsen* om at revidere det af Undall for Sparekassens andet Regnskabsaar aflagte Regnskab, der tillige blev fremlagt.

Ligeledes vedtoges, at den skiftevis fungerende Direktør for Fremtiden *til Amtstuen* skulde indlevere de i Kassen indskudte Summer den Dag, han fungerede, og derefter aflevere Kvitteringsbogen til den faste Direktør.

Endelig tilstodes der for det sidste Regnskabsaar Kontoristen 20 Rd. og Budget 5 Rd. Sølv.

Den 17. Oktober 1831 udmeldte Rod sig af Direktionen fra Aarets Udgang at regne.

I det næste Direktionsmøde den 28. Oktober 1831 valgtes Pastor *Ursin* til fungerende Direktør for det næste Aar.

I det paafølgende Direktionsmøde den 6. Februar 1832 blev Regnskabet for

¹⁾ Som Grund til Valget af 3 nye Direktører kan bl. a. tænkes, at man har ønsket at være et *ulige Antal* Direktører, eller at man — da nu Undall var bleven fast Direktør — har ønsket at Antallet af „skiftende“ Direktører stadig skulde være 8 (Jespersen og Simonsen var begge afgaaet ved Døden).

Første Regnskab

for

Viborg Byes og Omegns Sparekasse

fra 28de October 1828 til 27de October 1829.

Trykt i Viborg Stiftsbogtrykkerie.

Sparekassens 3die Regnskabsaar fremlagt, gennemgaaet og underskrevet, hvorhos det vedtoges at anmode Amtstuefuldmægtig Thorsen om at revidere det mod et Honorar af 12 Rd.

For det sidste Regnskabsaar tilstodes der Kontoristen 20 Rd. og Budet 6 Rd. Direktionen samledes atter den 27. December 1832 i Anledning af den

General-
for Viborg Bys og
den 27de

I n d t æ g t.		Rede Solv.		Repræsen- tativer.	
		Rbd.	ß.	Rbd.	ß.
1.	Af Interessenterne ere til 27de October d. A. indskudte	7484	66	4950	74
2.	I Sparekassens Fond:				
	a) Renterne fra den kongelige Kasse, af de der indstaaende Capita- taler, ere her tagne til Indtægt:				
	rede Solv. Repræsentativer.				
	til Decbr. Termin 1828 2 Rbd. 54 ß. 2 Rbd 80 ß.				
	til Juni ——— 1829 74 — 39 — 58 — 65 —				
	b) for udleverede Contrabøger er betalt 35 — — —	76	93	96	49
3.	Sparekassens Fond har, til de første nødvendige Udgieters Bestri- delse optaget et Laan af			45	94
	Summa	7561	63	5093	25

At ovenanførte Summer, nemlig 7300 Rbd. r. S. og 4500 Rbd.

Viborg Amtstue den

kongelige Resolution af 14. s. M., der i det væsentlige gik ud paa, at de Kapitaler, der efter den 1. Januar 1833 af Sparekassen blev indskudt i Statskassen, kun vilde blive forrentede med 3 pCt. pro anno.

. Det vedtoges at forrente de i Sparekassen efter den 1. Januar 1833 indskudte Summer med kun 3 p. C. og derom 3 Gange at indrykke en Bekendtgørelse i

Regnskab
Omegns Sparekasse
October 1829.

		Rede Selsv.		Repræsentativer.	
		Rbd.	ß.	Rbd.	ß.
U d g i v t.					
1.	Til Interessenterne er af deres Capitaler udbetalt	180	=	440	=
2.	Til Sparekassens Fond er udbetalt:				
	rede Selsv. Repræsentativer.				
	a) Renterne hævdede af Interessenterne 7 Rbd. 21 ß. 11 Rbd. 12 ß.				
	b) Til Udgiøetnes Bestridelse er med- gaact	8	=	95	=
		8	21	106	88
3.	Paa Interessenternes Conti indstaae . 7304 Rbd. 66 ß. 4510 Rbd. 74 ß.				
	Rede Selsv. Repræsentativer.				
	a) Deuden er Interessenternes Conti godskrevne for de ikke hævdede Ren- ter med	49	=	56	=
	b) Sparekassens Overskud	12	=	16	=
		7366	42	4546	33
	Summa	7561	63	5093	25
	hvoraf i den kongelige Kasse er indleveret til Forrentning				
	Rede Selsv. Repræsentativer.				
	7300 Rbd. = ß. 4500 Rbd. = ß.				
	og i Sparekassens Børge	66	=	42	=
		7366	42	4546	33

Sedler, ere indbetalte i den Kongelige Kasse attesteret

Morville.

3de December 1829.

Avisen samt under en Samling i Marts Maaned 1833 nærmere at overveje hvilke af de i Sparekassen indskudte Kapitaler, der maatte være at opsigte til Udbetaling.

Det vedtoges endvidere, da Pastor *Friis* paa Grund af Befordring til et andet Embede havde udmeldt sig af Sparekassens Bestyrelse, at anmode Købmand *P. Gjølbye* om at tiltræde Direktionen.

I det første Aar af Sparekassens Tilværelse have 210 Personer afbenyttet den og indskudt i

	rede Solv.	Repræsentativer.
123 Børn	4137 Rbd. 28 f.	1019 Rbd. = f.
36 Tjenestefolk	882 — 38 —	1069 — 74 —
11 ugiorte Fruentimmer uden for Tyvendeklassen	230 — = —	909 — = —
4 Landmænd af Almueklassen	69 — = —	424 — = —
7 Borgere og Haandværkere	278 — = —	260 — = —
1 offentlig Forening	= — = —	250 — = —
9 Embedsmænd, Pensionister og Skoleholdere	306 — = —	460 — = —
19 Personer uden for de anførte Klasser	1582 — = —	550 — = —
210 Personer	7484 Rbd. 66 f.	4950 Rbd. 74 f.
11 Interessenter ere udtraadte og ialt er udtaget	180 — = —	440 — = —
af 199 Interessenter indestaact	7,304 Rbd. 66 f.	4,510 Rbd. 74 f.

Bestyrelsen for Viborg Byes og Omegns Sparekasse, den 12te December 1829.

Simonsen. Bülow. Undall. J. Friis.
Møller. Dons. A. B. Friis.

Endelig vedtoges det, at for Eftertiden skulde det *sidst tiltrædende Medlem* være den sidste med Hensyn til Underskrift i Lighed med, hvad der var sædvanligt i Kommissioner.

I 1833 afholdtes 2de Direktionsmøder, nemlig den 16. Januar og 8. Marts.

I det første af disse Møder fremlagdes Regnskabet til 28. Oktober 1832 med Revisionsattest, ligesom det vedtoges at tilstille Revisor 12 Rd. r. S. og at udbetale Budet 6 Rd. r. S. — Til Skriveren var tidligere udbetalt det sædvanlige Honorar 20 Rd. I det sidste Møde vedtoges Trykningen af et nyt Oplag af Kontrabøger paa 500 Stk. med nogle Forandringer i Vedtægterne, — formodentlig paa Grund af den foranførte kongelige Resolution af 14. December 1832 —, hvorimod det forommeldte Spørgsmaal om en eventuel Opsigelse af de i Sparekassen indskudte Summer udsattes indtil videre.

I Aaret 1834 afholdtes 2 Direktionsmøder, nemlig den 17. Januar og 12. December. Regnskaberne til 28. Oktober 1833 og 28. Oktober 1834 med Revisionsattester blev fremlagte og Salær til Revisor samt Honorar til Skriveren og Budet fastsattes ligesom tidligere.

I Aaret 1835 afholdtes den 11. December et Direktionsmøde, hvori Regnskabet til 28. Oktober 1835 fremlagdes med Revisionsattest.

Honorar til Revisor, Skriveren og Budet som sædvanlig.

Spørgsmaalet om, hvem der i Anledning af, at Købmand A. B. Friis udmeldte sig af Direktionen, skulde anmodes om at tiltræde denne, blev udsat.

Behandlingen af et fra Major Undall indkommet Andragende om, at der maatte tilstaas ham som Bogholder endvidere for Summer over de første 25.000 Rd. $\frac{1}{4}$ pCt., udsattes indtil videre.

Den 21. Marts 1836 afholdtes et Direktionsmøde til Overvejelse af et af Direktør Bülow indgivet Forslag af 10. s. M. om til Private at udlaane Sparekassens saakaldte Overskud, — samt de Betingelser, hvorpaa saadanne Laan eventualiteter kunde meddeles.

Direktionen antog, at Kassen ejede 700 Rd., og det vedtoges, at disse maatte udlaanes i Summer paa 25 Rd. à 4 p. C. p. a. mod Vexelobligation med paalidelig Selvskyldnerkautio, samt at Laanene senest inden Aarets Udgang skulde tilbagebetales.

Bülow forpligtede sig til at undersøge Laantagernes og Selvskyldnerkautiionisternes Suffisance for derefter at meddele de fornødne Attester.

I det næste Direktionsmøde den 23. Januar 1837 fremlagdes det reviderede Regnskab pr. 28. Oktober 1836.

Honorar til Revisor, Skriveren og Budet som sædvanligt.

Det bemærkedes at Bülow paa Grund af Embedsforflyttelse [til Storehedinge] var udtraadt af Direktionen.

Det blev anset nødvendigt at tage Bestemmelse om, hvor stor en Sum der maatte indestaa paa nogen Konto, og det vedtoges, at der ikke for Eftertiden maatte indestaa mere end 500 Rd. paa nogen Konto, og at der altsaa, naar den eller de indskudte Kapitaler havde naaet denne Sum, ikke maatte ske yderligere Indskud paa Kontoen.

Det blev endvidere taget under Overvejelse, hvorvidt Sparekassens Overskud kunde udlaanes mod tilstrækkelig Kautio og Vexelobligation, og bestemt, at for Tiden skulde 800 Rd. Sedler kunne udlaanes i Summer fra 5 til 50 Rd. mod den nævnte Sikkerhed. — Derhos vedtoges det at indgive Ansøgning om, at det i Lighed med, hvad der var tilstaaet andre Sparekasser, maatte bevilges, at de nævnte Obligationer udstedtes paa ustempet Papir, — samt at der skulde forfattes nogle Regler angaaende disse Udlaan.

De sidstnævnte Regler vedtoges i et Direktionsmøde den 15. Marts næstefter og lød saaledes:

- § 1. Indtil Direktionen anderledes bestemmer, udlaanes en vis Sum af Sparekassens Overskud.
- § 2. Denne Sum fastsættes indtil videre til 800 Rd. Sedler.
- § 3. Udlaanet sker i Summer fra 20 til 50 Rdlr., dog saaledes at 5 altid kan gaa op deri, paa Tid af 3 til 6 Maaneder; hvorvidt en Debitor, naar den ham

bestemte Tilbagebetalingstermin er kommen, kan erholde Udlaaningstiden forlænget, afgør Direktionen med Hensyn til Omstændighederne, dog maa Debtors Forlangende være anmeldt saa betids, at det kan tages under Overvejelse den sidste maanedlige Kontordag.

- § 4. Renten er 4 % om Aaret, hvilken beregnes maanedsviis fra den Kontordag, Debitor efter foregaaende meddelt Underretning kan modtage Pengene, indtil den Dag, Tilbagebetaling sker, saaledes at de overskydende Dage regnes for en hel Maaned, og at, da 3 Maaneder er den korteste Tid, i hvilken Udlaanet kan finde Sted, i det mindste 3 Maaneders Rente beregnes Kassen til Indtægt, om end Laanet forinden tilbagebetales.
- § 5. For Laanet udsteder Debitor under Datum af den i § 4 nævnte Kontordag en staaende eller og en Vexelobligation, i hvilken han tillige vedgaar at have underkastet sig den ved Forordningen af 25. Januar 1828 foreskrevne hurtige Retspleje og erkender Viborg Byes Forligelseskommission og Ret for sit Værneting. — Desuden stilles antagelig Selvskyldnerkaution, hvilken dog ikke noget Medlem af Sparekassens Direktion kan paatage sig, eller og anden Sikkerhed, der maatte anses betryggende, og som det kan konvenere Sparekassen at modtage.
- § 6. Dersom Debitor ikke i det seneste til den Kontordag, der følger efter den i § 2 nævnte, melder sig om det ham tilstaaede Laan og har, samt medbringer, sine Dokumenter i Rigtighed, har han for denne Gang tabt sin Adgang til at erholde det ham tilstaaede Laan.
- § 7. Enhver, der attraar Laan, har at henvende sig til Direktionen med en skriftlig Begæring, hvilken afleveres til *Formanden, for Tiden Major Undall*; i denne anføres tillige, hvad Kaution eller Sikkerhed, der kan stilles.
- § 8. Den sidste Kontordag i hver Maaned samles Direktionen paa sædvanligt Sted efter foregaaende *Tilsigelse af Formanden* for at overveje, hvilke af de i den forløbne Maaned indkomne Begæringer om Laan der kunne tilstaaes, samt i hvilken Orden dette skal finde Sted; den tagne Beslutning tilføres i den sædvanlige Forhandlingsprotokol.
- § 9. *En Udlaaningsprotokol anskaffes*, hvori hver Debitor har sin Konto, og hvori tillige dette Udlaan af de nævnte 800 Rd. har sin egen Konto, hvori alle udlaante Summer med Debtors Konto-Nr. samt Vedtegning, hvornaar Tilbagebetaling skal finde Sted, og alle tilbagebetalte Summer føres til Afgang og Tilgang, paa det man til enhver Tid kan bekvemt se, om hele den bestemte Sum er udlaant eller hvor meget, og naar der paany maatte blive noget at udlaane. Til Afgang i de nævnte 800 Rd. anføres straks paa denne Konto de for det i Foraaret 1836 gjorte Udlaan endnu resterende Summer. — Denne Protokol bliver at fremlægge og efterse i det i § 8 nævnte maanedlige Møde.

§ 10. Obligationerne, der hver faar et Nr. svarende til Debitors Konto-Nr., tilligemed den stillede Sikkerhed gemmes i den egentlige Sparekasse.

§ 11. Nærværende Vedtægter indføres tillige i den i § 9 nævnte Udlaaningsprotokol ligesom og de Forandringer, der efter Direktionens Bestemmelse maatte anses for nødvendige og gavnlige.

Samme Dag indvilgedes der 8 Laan, tilsammen 295 Rd.

I Aaret 1837 afholdtes endvidere Direktionsmøder den 29. Marts, 26. April, 11. Oktober og 22. November betræffende yderligere Meddelelse af Laan efter de foranførte Vedtægter samt Henstand med Tilbagebetaling af saadanne Laan.

I Direktionsmødet den 23. Februar 1838 vedtoges det, da Sparekassens Overskud var steget til 1105 Rd., at forhøje den til Udlaan paa de foranførte Vilkaar bestemte Sum af 800 Rd. til 1100 Rd.

Ligeledes vedtoges det anvende indtil 2000 Rd. r. S. til dermed at indløse *Bankhæftelser* paa Viborg Byes Grundejendomme og Jorder, samt at den den 23. Januar 1837 truffne Bestemmelse om, at der ikke maatte staa mere end 500 Rd. paa en Konto, ikke skulde gælde for offentlige Bestyrelser.

I Direktionsmødet den 7. Marts 1838 forhandlede i Anledning af, at *Statsgældsdirektionen* den 24. Februar s. A. ved Kundgørelser, indførte i Berlingske Tidende og Viborg Samler *havde opsagt de i Statskassen til 5 p. Ct. indestaaende Kapitaler*, ligesom det vedtoges, at Udlaanene til Indfrielse af Bankhæftelser efter Udløbet af det første Aar hvert Aar skulde afdrages med $\frac{1}{10}$.

Om saadanne Laan var indkommet 3 Begæringer paa 225 Rd., 2 à 300 Rd. og 100 Rd., ligesom der i Direktionsmødet den 2. August næstefter ommeldes en lignende Begæring paa 100 Rd., der tilstodes.

I Direktionsmødet den 16. Maj 1838 vedtoges det i Anledning af den foranførte Opsigelse af de i Statskassen indskudte Summer til 5 pCt. at begære udbetalt 5000 Rd. r. S. og 3000 Rd. Sedler.

I Direktionsmødet den 28. Novbr. 1838 vedtoges en Ansøgning til Kongen om, at Sparekassens Debitorer, forsaavidt Laanene ikke oversteg 50 Rd., maatte bruge ustempet Papir.

I 1838 passerede iøvrigt ikke andet end hvad der stod i Forbindelse med de tidligere omhandlede Laan i smaa Summer.

I Direktionsmødet den 7. Marts 1839 vedtoges det til *Vedligeholdelse af Tausens Minde* at yde Bidrag for Aarene 1837 og 1838 med 40 Rd. og for hvert paafølgende Aar med 20 Rd. Sedler.

Ligeledes vedtoges det til Kollekten for dem, der havde lidt ved *Vandfloden i Januar Maaned* samme Aar, at bidrage 100 Rd. Sedler.

Til Indfrielse af Bankhæftelser var begært 2de Laan paa 140 Rd. og 500 Rd., — det vedtoges nærmere at overveje, hvorledes Obligationerne for saadanne Laan skulde affattes. —

Efter Forhandlinger herom den 26. Juni 1839, hvorunder det vedtoges, at der skulde forfattes en Koncept og denne forevises en lovkyndig, for at der kunde erholdes Vished for, at Obligationen var i fuldkommen betryggende Form, fremlagdes i Direktionsmødet den 3. Marts 1840 et Udkast til de omhandlede Obligationer, hvilket tvende af Direktørerne forbeholdt sig nærmere at overveje. —

I Direktionsmødet den 26. April 1841 indledes Forhandlingerne med en Bemærkning om, at der i den senere Tid var indkommen adskillige Andragender om Laan — endog om større Summer end 50 Rd., hvoraf nogle Andragender undtagelsesvis var bevilgede — saa blev det taget under Overvejelse, *hvorvidt en større Sum kunde bestemmes til Udlaan, saa at Undtagelserne heretter kunde bortfalde.*

Efter at det derhos var anført, at Udlaanene i smaa Summer indtil 50 Rd. udgjorde 531 Rd., i større Summer 1400 Rd. og for indfrie Bankhæftelser 400 Rd., vedtoges det, at *de større Udlaan herefter skulde aldeles bortfalde*, og at den Sum, der kunde anvendes til Udlaan i mindre Summer indtil 50 Rd. inklusive skulde fastsættes til 1600 Rd.

I Direktionsmødet den 13. August 1841 fremlagdes et Brev af 22. f. M. fra Provst Stockholm i Levring indeholdende en Forespørgsel, om Sparekassen ikke paa et halvt Aar fra 11. December 1841 til 11. Juni 1842 maatte være villig til at udlaane omtrent 8000 Rd. til Indfrielse og Supplering af Bankhæftelserne for Levring og Hørup Sogne. — Det vedtoges herpaa at svare, at da en lignende Sag angaaende Viborg Bys Bankhæftelser tidligere har været omventileret, og *Sparekassen havde paatænkt muligen at ville forstrække Byen med den fornødne Sum*, ser den sig ikke i Stand til at opfylde Provstens Ønske.

I Direktionsmødet den 13. Decbr. 1841 bevilgedes et Laan af 100 Rd. til Indfrielse og Supplering af en Bankhæftelse.

I Direktionsmødet den 12. Januar 1843 nægtedes et Laan af 75 Rd. mod Sikkerhed i en cederet Bankhæftelsesobligation, hvorimod det vedtoges at *forhøje den Sum, der kunde anvendes til Laan i smaa Summer, til 2000 Rd.*

I samme Møde vedtoges det at anmode Overretsassessor *Tang* og Apoteker *Bagger* om at tiltræde Direktionen, hvilket af disse indvilgedes.

I Direktionsmødet den 17. Aug. 1843 vedtoges det at fastsætte *Maximum af det Beløb, der kunde indsættes paa en Kontrabog til 1000 Rd.*

Efter derom af Stiftsprovst *Ursin* i Direktionsmødet den 18. Marts 1844 fremsat Ønske, fratræder han som fungerende Direktør paa de ugentlige Kontordage, hvorimod dette Hverv overtages af Købmand *P. Gjølbye* indtil Aarets Udgang.

I samme Møde omventileredes en *Forandring i Sparekassens Indretning*, men Forhandlingerne udsattes for at søge Oplysning om andre Laanekassers Vedtægter.

I Direktionsmødet den 11. Juni s. A. tilstodes der Fattigkommissionen i Viborg til *Opbyggelse af et Fattighus et Laan af 1000 Rd.* mod Tilbagebetaling i Løbet af 10 Aar, — men dog med Forbehold af Sparekassens Ret til Opsigelse med et halvt Aars Varsel, — samt en *Rente af ½ p. C., hvoraf dog 1 p. C. kunde betragtes som Afdrag* paa Kapitalen, forsaavidt Sparekassens i Kongens Kasse indstaaende Kapital maatte udgøre mere end 5000 Rd. foruden den udlaante Sum.

Det vedtoges endvidere til Anlægget uden for Mikkelsport at yde et aarligt Bidrag af 10 Rd. fra Aaret 1845 at regne.

I Direktionsmødet den 13. December 1844 overtog Bagger fra Begyndelsen af det næste Aar at møde paa de ugentlige Kontordage i Stedet for Købmand P. Gjølbye, der som foranført kun interimistisk havde overtaget disse Møder.

I Direktionsmødet den 14. Marts 1845 vedtoges det at forhøje det Beløb, der kunde anvendes til *Udlaan i Smaa Summer, til 4000 Rd.* samt at foranstalte et nyt Oplag af Kontrabøger paa 500 Stk., i hvilken Anledning der tillige vedtoges nogle Forandringer i Vedtægterne.

I Direktionsmødet den 3. Juni 1845 indvilgedes det efter Begæring af Købmand S. Buchwaldt paa Plantningskommitteens Vegne, at der til Anlægget uden for St. Mikkelsport extraordinært tilstodes 100 Rd.

I Direktionsmødet den 8. Oktober 1845 vedtoges det i Anledning af et fra Tugthusinspektionen indkommet Andragende om, at der maatte blive tilstaaet *Straffeanstalten et Laan af 20.000 Rd. mod ½ p. C. aarlig Rente*, at et saadant Laan kunde meddeles, dog under Forbehold, at der betingedes Sparekassens Ret til Opsigelse — totalt eller partielt — med et halvt Aars Varsel, — og at Laanet samt Opfyldelsen af de Betingelser, hvorpaa det meddeltes, *garanteredes af Regeringen.*

Saa vidt Etatsraad Neckelmann.

Det vil af det S. 37 ff. gengivne første Regnskab ses, at Sparekassen straks fra Begyndelsen har virket efter sit Formaal: Fortrinsvis at være til Nytte for de mindre bemidlede i Samfundet. Det første Indskud — 6 Rigsdaler rede Sølv — blev gjort af Snedker *Frederik Preisler*, som boede paa Hjørnet af Hjultorvet og Mathiasgade (nu Apoteket). Denne Preisler købte siden Byens gamle Kro, Brøndums Kro, som saa senere blev til „Preislers Hotel“.

Det vil endvidere af det foregaaende bemærkes, at Viborg Sparekasse som de fleste andre fra Begyndelsen udelukkende var indrettet paa at opsamle Folks Sparepenge og overlod til „Statskassen“ at fremskaffe et Udbytte deraf paa den Maade, at Staten af de indbetalte Summer ydede 5 pCt. Rente af de første 25.000 Rdl. og 4 pCt. af de næste 25.000 Rdl. Hertil kom, at Statskassen modtog Sedler til

Pari, medens disses Kurs i Forhold til Sølv stod adskilligt lavere. Sparerne fik fra Begyndelsen af 4 pCt. Rente.

Til en Begyndelse var dette vistnok saare godt. Men det gik i Viborg som andet Steds, at man snart opdagede Skyggesiden: at Pengene gik ud af den lokale Omsætning til Skade for det praktiske Liv. Som det foran nævnte *Forslag om Udlaan* fra Direktør *Bülow* viser, har man indenfor Direktionen været opmærksom herpaa. Ogsaa Offentligheden har interesseret sig for denne Side af Sagen, hvilket fremgaar af efterfølgende Artikel af 29. Decbr. 1836 i „Samleren“:

„Hof- og Stadsrets-Assessor *Algreen-Ussing* har i en Række Nummere af „Kjøbenhavnsposten“ anmeldt een af Bankdirecteur *Bang* i Folkebladet [„Dansk Folkeblad“] No. 43 og 44 indført Artikel angaaende Danmarks Finantser, og ledsaget samme med sine Bemærkninger. Hvad Begge i denne Anledning sige om vore *formeentligen fordærvelige Sparekasser*, vil sikkert ogsaa af „Samleren“s Læsere læses med Interesse, og tillader man sig derfor at meddele samme her: Bankdirecteur *Bang* berørt under dette Afsnit en Gjenstand, som den slesvigske Stænderforsamling særligen har omtalt i dens Petition, nemlig de Summer, som *Finantserne modtage fra Sparekasserne*. Hvad han siger derom, er saa sundt og rigtigt, at vi troe her at burde meddele det. „Denne hele Foranstaltning er efter min Mening, siger han, lige skadelig baade for Landet i det Hele og for Finantserne i Særdeleshed. En *saadan* Uddragen af smaa Summer fra den daglige Circulation og fra Anvendelsen til de enkelte Producenters Fornødenhed, er fordærvelig for Industrien; Sparekasserne suge, under Forudsætning af hiin Anvendelse af Indskuddene, i Gjerningen Blodet ud af Statslegemet. Men det er ogsaa den fordærveligste af al Statsgjeld, som Finantserne paadrage sig ved at modtage disse Sparekassernes Indskud, thi den mindste uheldige Conjunction, enhver Formørkelse af Danmarks politiske Horizont, vil bevirke en pludselig Uddragelse af disse, naar alle Sparekassers Indskud regnes sammen, betydelige Summer, og den mindste Standsning af en prompte Tilbagebetaling vilde være en stor Ulykke. Men heraf følger atter, at Finantserne maae have, som de vistnok ogsaa have, store contante Cassebeholdninger, og Afsavnet af den herved tabte Rente bidrager atter til at svække Finantsernes Kraft. Den eneste Udvei vilde her være, at dække Sparekassernes Krav ved øjeblikkeligen realisable Activer, som derhos ei vilde tabe i Værd ved uheldige Conjunctioner, men dette er vist allerede nu næsten ugjærligt, saa store som Sparekassernes samlede Indskud ere blevne, og voxe de endnu i Fremtiden, bliver det aldeles umuligt. Det bliver saaledes sandt, hvad den slesvigske Stænderforsamling har sagt, at Modtagelsen af disse Indskud er en Byrde for Finantserne, en Byrde, som disse saa meget mindre bør undergive sig, som denne Anvendelse af Sparekassernes Overskud tillige, efter hvad jeg nys har bemærket, er skadelig for Landets hele Production og Industri.“

En skrækkelig Tanke — siger *Ussing* — har Forf. iøvrigt her givet Ord og Bevidsthed. „Den mindste Standsning af en prompte Tilbagebetaling af Sparekasse-Midlerne vilde være en stor Ulykke.“ Ja, en stor, en grændseløs Ulykke! Vi ville haabe, at den aldrig indtræder. Men ikke altfor sorgløst modtage Finantserne den ene Million af disse Penge efter den auden! Ikke altfor sorgløst bygge man fort paa den løse Grund, at der nok hvert Aar vil indkomme ligesaa mange nye Midler, som der atter uddrages! Ikke altfor sorgløst støtte man sig til det svage Rør, at Landet er i tiltagende Velstand, at der nu er *Fred og ingen Fare!* Inden nogen aner det, kan Krigsfakkelen lyse over Europa, og Danmark kan rives hen i den brusende Strøm. Gaaer da Allarmtrommen en Morgenstund for Byens Porte, og de rædsomme Ord lyde fra al-

les Munde: *Krigen er udbrudt!* Hvad da? Vil Staten, som da har tusinde Fornødenheder at tilfredsstille, paa hvem alting da vil trænge ind, hvis Tøihuse skulle fyldes, hvis Magaziner skulle forsynes, hvis Soldater skulle equiperes, hvis Skibe skulle bemandedes, medens Øresunds Told ophører, Indtægterne fra alle Kanter formindskes, Handel og Skibsfart standser og en Mængde Næringsveie gaae i Staa, vil den da i *eet Nu* kunne tilbagebetale de mange Millioner, hvortil hine Sparekassepenge, Skifte- og Overformynderimidler opløbe. Skrækkeligt om det da skulde skee, at den fattige Enke, som havde sat sig en lille Nødskilling ind i Sparekassen, for til enhver Tid at vide sig den ret sikker; at Haandværkeren, som havde reist sig en Time tidligere og lagt sig en Time sildigere, for at samle sig en Spareskilling til *værre Tider*; at gamle Forældre, som havde negtet sig selv mangan en lille Beqvemmelighed, for at deres svage Datter i det mindste efter deres Død kunde finde dette i Sparekassen, hvorfor hun kunde kjøbe sig en Plads i Budolphi Kloster: at alle disse skulde høre det sørgelige Budskab: *Der er ingen Penge!* Skulde med tomme Hænder maatte vende tilbage fra det Sted, hvor de saa fortroingsfulde havde henbragt deres lille Skiærv, deres vaagne Nætter, deres Ansigts Sved, deres Fortids Anstrængelse, deres Fremtids Haab. Skulde høre, at alt hvad man kunde give dem, var Assignationer, Baukfonds, Skatkammerbeviser eller andre uopsigelige Obligationer, hvoraf de kunde vente at erholde en aarlig Rente. Gud bevare Danmark for en saadan Ulykke! Gud bevare vor elskede Konge fra endnu at opleve dette! Men dog er det dette, som hiin Forfatter ikke anser for *Utænkeligt*, og hvorom han derfor med Rette siger, at *den mindste Standsning af en prompte Tilbagebetaling var en stor Ulykke*. Dog er det ogsaa dette, han sigter til, naar han paa et andet Sted siger, at hvis Danmark indvikles i en Krig, er *Statsbankerotten med alle dens Ulykker uundgaelig*. Dog er det ogsaa dette, han har for Øie, naar han i Ord, der vel ikke ere sine, men derfor kun desto sandere, lader alle fornuftige Borgere spørge: *„Hvorledes skal det gaae vore Børn, om end Alt kan holde sammen, saalænge vi leve?“*

Ogsaa gennem de følgende Aar finder man i „Samleren“ — som den Puls for Tidens Rørelser, et Blad altid bør være — omhyggelig noteret saadanne Eksempler paa Overgang til Udlaan af Indskudskapitalen, som forekommer ved andre Sparekasser.

Men medens herved tages Sigte paa de indskudte *Kapitaler*, har Direktionen (dog paa et tidligere Tidspunkt) aabenbart kun ment at kunne udlaane af *Overskudet*; der var dog, som det ses af det foregaaende, nogen Vaklen i Direktionens Laanepolitik saa vel med Hensyn til Laanenes Størrelse, som med Hensyn til deres Art. Dette var i og for sig meget naturligt. Dels bevirkede Statsgældsdirrektionens foran omtalte Kundgørelse af 24. Februar 1838, at Sparekasserne maatte se sig om efter anden Frugtbargørelse af de indskudte Kapitaler, dels bevirkede den begyndende Bedring i den økonomiske Situation, at der kunde tænkes paa saadant som Indfrielse af Bankhæftelserne, hvis 6½ pCt. Forrentning stadig hvilede paa Købstadejendommene. Landejendommene havde derimod faaet visse betydelige Lettelser. Det ses da ogsaa, at der til Laan i dette Øjemed ikke længer er tale om Overskudet, men om selve de indskudte Kapitaler. Overskudet var jo endnu i 1838 kun vokset til ca. 1100 Rd., medens der samtidig med, at dette Beløb bevilges til Udlaan i de smaa Portioner indtil 50 Rd., yderligere bevilges 2000 Rd. til Indfrielse af Bankhæftelser og i 1841 end-

ogsaa „omventileres“ at yde Kapital til Indfrielse af (alle?) Viborg Bys Bankhæftelser, der dog maa have udgjort et meget betydelig Beløb, oprindeligt 6 pCt. af samtlige Ejendommens Værdi (Banktaksationen af 1813 var for Viborg By 504.470 Rd.).

Naar Direktionen i 1845 vedtager at forhøje Beløbet til smaa Laan til 4000 Rd. og samme Aar indvilger i at yde Straffeanstalten et Laan paa 20.000 Rd., skønner man tydeligt, at en ny Æra i Sparekassens Liv er ved at oprinde eller rettere — allerede er oprunden.

Der fremkommer da ogsaa i Begyndelsen af Aaret 1846 Henvendelse fra Handelsstanden i Viborg, i Henhold til hvilken det den 13. Januar vedtoges „at *udvide Laaneforretningen* til Udlaan mod haandfaaet Pant i Papirer m. v. og dernæst til Diskontering af Veksler, imod at der stilles anden Sikkerhed end Vekslen og navnlig, at *tvende(!)* af de efter Vekslen forpligtede giver Pant ved tinglæst Skadesløsbrev i deres Ejendomme, samt at Vekslerne ere betalbare her paa Stedet“.

Renten var 5 pCt.

Herom udgik gennem Viborg Stiftstidende af 14. Marts 1846 til Underretning for Publikum følgende Kundgørelse:

„Ved herved at bringe til offentlig Kundskab, at man fremtidig har bestemt at sætte en *Laaneindretning* i Forbindelse med *Sparekassen*, undlader man ikke tillige at tilføie, at de af Kassens Interessenter, som ikke inden 3 Maaneder efter denne Bekjendtgørelse opsigte Deres deri indestaaende Capitaler til Udbetaling, ansees at samtykke i Directionens forommeldte Beslutning.

Til fornøden Oplysning tilføies derhos, at man, foruden at lade en forholdsmæssig Deel af Kassens Midler indtil videre, som hidtil, blive indestaaende i Statskassen, agter at anvende de øvrige Midler til Udlaan, dels paa kortere Tid mod haandfaaet Pant i gode Penge-documenter, og dels mod Pant i faste Eiendomme, overensstemmende med Reglerne for Udlaan af Umyndiges Midler, samt imod et nærmere bestemt aarligt Afdrag; ligesom og en Deel af Kassens Midler vil blive anvendt til Discontering af gode Vexler, betalbare i Viborg; hvorhos det er vedtaget, at der paa Vexlerne maa findes 2 gode Navne, og at den ene af Vexelinteressenterne ved tinglæst Skadesløsbrev maa have stillet tilbørligt Pant.

Endeligen vil der, som hidtil, blive anvendt en i Forhold til Kassens egen Fond nærmere bestemt Sum til Udlaan paa 6 Maaneder imod sikker Selvskyldnercaution, af hvilke Laan dog intet maa overstige 50 Rbd.

Det bemærkes derhos, at Laan mod Pant i faste Eiendomme i den første Tid ikke kunne ventes bevilgede.

Directionen for Viborg Byes og Omegns Sparekasse, den 11te Marts 1846.“

Man bemærke, at der heri dog kun forlanges tinglæst Skadesløsbrev fra *den ene* af Vekslerinteressenterne.

Det skønnes, at Viborg Sparekasse nu er ved at blive sig bevidst som en *forretningsdrivende*

Spare- og Laane-„Indretning“.

Det oprindeligt rent filantropiske Formaal med sit noget formynderagtige

Præg — der vistnok havde en ikke ringe Berettigelse i manglende Oplysning hos det brede Lag — maa nu omformes. Oplysningen stiger hos Befolkningen. Frihedsbevægelsen i Fyrreterne gør vel sit, kort sagt: Befolkningen er ved at faa Følelsen af Fuldmyndighed.

Forretningerne er nu under den voksende økonomiske Fremgang i Færd med at tage et større Omfang, og man forstaar, at der kan være god Grund til, at Direktionen i samme Møde

„vedtog at anmode cand. jur. [Carl] *Neckelmann* om at modtage Ansættelse som Regnskabsfører og juridisk Konsulent ved Sparekassen og fremkomme med Forslag om Gage samt, hvor meget han fordrer i Godtgørelse for et passende Kontorlokale samt for Lys og Varme.“

Hermed var indledet et betydningsfuldt Samarbejde mellem Sparekassen og Neckelmann, et Samarbejde, der først sluttede ved Neckelmanns Død, og som ikke alene betød, at Neckelmann fulgte Sparekassen, men ogsaa, at Sparekassen i en vis Forstand fulgte Neckelmann, idet den havde Lokale i hans Bolig lige indtil, den i 1869 fik sin egen Bygning paa Mathiasgade (overfor Mageløsstræde).

Sagnet melder, at Sparekassens Penge til en Begyndelse opbevarede i en *Cigarkasse*. I 1830 (se foran) omtales dog „*Sparekassens Pengeskrin*“¹⁾, men nu (¹³/₁ 46) vedtoges det at anskaffe *en solid Jernkasse* med 2 Haand[tag] og en Hængelaas; man formerer sit Bo! Denne Jernkasse findes ikke længer i Sparekassens Besiddelse, og der kan ikke oplyses noget om, hvor den er bleven af — mærkeligt nok. Der forlyder dog ikke noget om, at nogen er løben med den!

Af andre Tegn paa den ny Tid kan nævnes, at Kontortiden i Februar 1846 udvides saaledes, at der foruden den ugentlige Kontordag (Onsdag Kl. 10—12) for Indskud og Udlaan m. v. holdtes aabent hver Lørdag Kl. 11—1 „for Andragenders Modtagelse og nødvendige Oplysningers Meddelelse“.

Ligeledes, at det samtidig vedtoges at yde hver af de fungerende Direktører 100 Rbd. aarlig „som Salær for deres Ulejlighed“.

11. Marts 1846 averterer nu Sparekassen, at Kontoret holdes indtil videre hos cand. jur. Neckelmann i Købmand Diges Gaard i Store Sct. Hansgade (Hjørnet — mod Øst — af Lille Sct. Hansgade).

Endelig kan bemærkes, at det i Februar 1848 vedtages indtil videre en Gang i hver Termin at holde Sparekassemøde i Skive (paa Raadhuset).

Sparekassen under Krigsaarene 1848—50.

Den stærke Spænding efter Kong Christian den Ottendes Død og Oprørets Udbrud den 23. Marts 1848 havde grebet hele Befolkningen og havde grebet ind paa alle Omraader, ogsaa de økonomiske. Det viste sig nu at Nationalbankdirektør Dr. jur. Bang fik Ret i sine i 1836 fremsatte Betæneligheder. Den Ner-

¹⁾ Et Egetræs Skrin med Messingbeslag, som endnu opbevares i Sparekassen.

vøsitet og Betænkelighed, som greb Befolkningen, søgte Viborg Sparekasses Direktion at imødegaa for sit Vedkommende ved følgende Erklæring i Viborg Stiftstidende for 3. April 1848:

Spare- og Laanekassen.

Da det er bragt i Erfaring, deels at der er udspreedt det Rygte, at Regjeringen skulde have forlangt den herværende *Spare- og Laanekasses* Midler overladte til Brug, og deels at der circulerer andre lignende Rygter, hvorefter der skulde være Frygt for, at den herværende *Spare- og Laanekasse* ikke skulde kunne tilsvare de i samme iudsatte Summer, finde vi os foranledigede til herved at bekendtgøre, at saavel det nævnte Rygte om, at Regjeringen skulde have forlangt sig overladt Kassens Midler, som og ethvert andet Rygte, der maatte circulere om Kassens Usikkerhed, er *aldeles usandfærdigt og uden mindste Grund*. Vi maae derhos tilføie, at den Extract af Kassens Regnskab for afvigte Aar, som i disse Dage bekendtgjøres ved Trykken, viser, at dens Tilstand er aldeles betryggende og at Kassens Reservefond, der tjener til yderligere Sikkerhed for Interessenterne, i Regnskabsaaaret er forøget med omtrent 1000 Rbd. Kassens Midler ere ogsaa saaledes disponible, at den er istand til ved den bestemte Forfaldstid at udbetale alle opsagte Summer, skjønt der i de sidste 2 Uger er opsagt over 30.000 Rbd., ligesom vi og maae bemærke, at der for de af Kassens Midler, som ere udlaanede til Private, er stillet en saa betryggende Sikkerhed, at om end Tidsomstændighederne maatte medføre en betydelig Forringelse af Eiendommenes Værdi, vil det dog ikke kunne befrygtes, at Kassen kan lide noget Tab.

Directionen for Spare- og Laanekassen for Viborg By og Omegn,
den 31. Marts 1848.

I Direktionsmødet den 27. April 1848 vedtoges det „med Hensyn til, at fjendtlig Indfald muligen kan ventes, at forfatte Registraturer saavel over de paa Interessenternes Konti indestaaende Kapitaler og Renter som over alle Kassens Aktiver, for at de ved disse stillede Panter derefter i fornødent Fald kunne deponeres i Nationalbanken i Kjøbenhavn“.

Den 6. Maj offentliggør Direktionen i Viborg Stiftstidende følgende ny Erklæring til Beroligelse af Stemningen:

Da det, i Lighed med hvad der er forordnet for de offentlige Kasser, under de nærværende Omstændigheder ikke er fundet rigtigt at have nogen Pengebeholdning henliggende i den herværende *Spare- og Laanekasse*, og Kassens vigtigere Papirer ere bortsendte forat kunne være i sikker Forvaring, ere *Spare- og Laanekassens* Forretninger indtil videre standsede, hvorhos tilføies, at naar Omstændighederne igjen tillade at begynde samme, skal saadant blive bekendtgjort.

Directionen for Spare- og Laanekassen i Viborg,
den 6te Mai 1848.

I Direktionsmødet 5. Juni 1848 bemærkes, „at Kassens Forretninger, paa Grund af den befrygtede fjendtlige Okkupation, i Medfør af Beslutningen i Mødet den 27. April d. A. har været standset siden den 3. Maj d. A. Kassens Effekter blev i sin Tid af Bogholderen bragt til Aalborg for der at indleveres til

Afgang med Pakkeposten til Depositum i Nationalbanken, hvis Tilstaaelse Bogholderen har modtaget“

Det bestemtes nu at lade Kassen igen begynde.

Denne Beslutning efterfulgtes af nogle Kundgørelser fra Direktionen, hvoraf ses, at Virksomheden forholdsvis snart atter kom i Gang:

Det bekendtgjøres herved, at den herværende *Spare- og Laanekasse*, — hvis Forretninger paa Grund af den befrygtede fjendtlige Occupation en Tid have været standsede, — *igjen begynder sin Virksomhed Onsdagen den 5te Juli d. A.*

Det tilføies derhos, at da Directionen har Anledning til at antage, at flere af dem, der have opsagt Capitaler, ikke attraae at gjøre deres Opsigelser gjældende, opfordres de, der ønske opsagte Capitaler udbetalte, til inden 14 Dage fra Dato at lade deres Contrabøger forevise til Paategning derom hos Sparekassens Bogholder *Cand. juris Neckelmann*, hvorimod de, der ikke forinden den nævnte Tid forevise deres Contrabøger, antages at ville lade Capitalerne blive indestaaende i Kassen indtil ny Opsigelse foregaaer, og i saadant Tilfælde vil den foregaaende Opsigelse ikke medføre noget Tab i Renter.

Directionen for Viborg Byes og Omegns Spare- og Laanekasse,
den 6te Juni 1848.

Uagtet man under 6te f. M. hos den kongelige Direction for Statsgjelden og den synkende Fond til Udbetaling paa Viborg Amtstue senest den 3die d. M. har opsagt de Sparekassen tilhørende, i Statskassen til Forrentning indsatte Capitaler, og uagtet man ved bemeldte Directions Svarskrivelse under 17de s. M. havde modtaget Underretning om, at Statsgjeldens Hovedkasse var bleven beordret til i Slutningen af forrige Maaned igjennem Viborg Amtstue at udbetale Beløbet med 33.100 Rbd., — ere Pengene endnu ikke ankomne hertil, Noget der formeentligen maa tilskrives en ved bemeldte Hovedkasses Contoir indløben Feiltagelse, — og Directionen er derfor forhindret i at udbetale de til Onsdagen den 5te d. M. af Interessenterne opsagte Capitaler, hvorimod disse, naar Pengene arriverer hertil, ville blive udbetalte den næstpaafølgende Onsdag.

Derimod ville Renter blive udbetalte til Interessenterne den 5te d. M. om Formiddagen Kl. 11, ligesom Indskud til samme Tid kunne gjøres i Kassen.

Directionen for Viborg Byes og Omegns Sparekasse,
den 4de Juli 1848.

De *Sparekassen* tilhørende Midler, der have været indsatte til Forrentning i den kongelige Kasse, og som opsagte til Udbetaling, forventedes hertil afvigte Mandag, ere idag med Pakkeposten ankomne.

De til Onsdagen den 5te d. M. opsagte Capitaler kunne derfor erholdes udbetalte Onsdagen den 12te d. M. om Formiddagen Kl. 11.

Directionen for Viborg Byes og Omegns Sparekasse,
den 6te Juli 1848.

Man lægge her i forbigaaende Mærke til, at Direktionen selv flere Gange bruger Betegnelsen **Spare- og Laanekasse**, selv om det oprindelige Navn „*Viborg Byes og Omegns Sparekasse*“ ikke paa noget Tidspunkt ses at have været officielt ændret.

Under Krigen 1848—50 støttede adskillige Staten ved forskudsvis at indbetale kongelige Skatter. Lister over de Skatteydere, der saaledes har betalt, findes fra Tid til anden offentliggjorte i Viborg Stiftstidende.

I Avisen for $\frac{4}{7}$ 1848 figurerer saaledes Morville med 24 Rbd. 64 Sk. og Rod med 27 Rbd. 34 Sk.; i Avisen for $\frac{7}{7}$ 1848: Ursin med 12 Rbd. 73 Sk.; i Avisen for $\frac{27}{7}$ 1848: Møller 40 Rbd., Tang 7 Rbd. 48 Sk.

I Direktionsmødet den 14. Maj 1849 erfarer man, at „da de idag hertil offentlig ankomne Efterretninger godtgøre, at Fjenden kun er ca. 9 Mil her fra Byen, gentog Sparekassens Bogholder og juridiske Konsulent Overretsprokurator Neckelmann sit allerede i forrige Uge gjorde Forslag, at der, ligesom ifjor, uden Ophold træffes fornøden Foranstaltning til, at Kassens Aktiver sikres paa bedste Maade, og antog han, at det var rigtigst, at der in duplo forfattes Registratur over de Aktiver, der kunne bortsendes, saasom Obligationer, Vekslobligationer, 6/M Obligationer, protesterede Veksler og Skadesløsbreve, alt med tilhørende Bilag, saa vel som over de Regnskabsdokumenter, der maatte attraas bortsendte, saa som Regnskabet for forrige Aar, Bilag, Udsigt over Sparekassens Status den 31. Marts d. A. med Bilag, der er kontinuerede til Dato, samt notarialiter attersteret Genpart af de idag i Kassen værende uprotesterede Veksler; ligesom ogsaa, at disse Registraturer af Notarius konfereres med de deri anførte Aktiver og Dokumenter; samt at disse Aktiver og Dokumenter af Notarius nedlægges i en Pakke, der forsynes med Sparekassens og Notarii Segl, og derefter notarialiter afleveres paa Postkontoret her i Byen til Afgang med Pakkeposten [for at] overgaa til Deponering i Nationalbanken, til hvis Direktion den ene Registratur sendes i Adressebrev, ligesom ifjor, hvorimod den anden Registratur tilligemed den afholdte Notarialforretning bliver ved Arkivet.“

Dette Forslag billigedes af Direktionen.

Af Kassens kontante Beholdning indsættes 3000 Rigsbankdaler idag i Statskassen ved Indbetaling paa Amtstuen, og blev det fornødne herom tilført Journalen og Kassebøgerne.

I Direktionsmødet den 12. Oktober 1849 bemærkedes, „at Kassens Virksomhed, der i Anledning af Krigen havde været standset, var bleven paabegyndt igen, saa snart Forholdene tillod det, samt at Kassens Aktiver m. m., der havde været deponerede i Nationalbanken i denne Anledning, derfra var tilbagesendte“.

I det sidste Krigsjaar (1850) ses Sparekassens Virksomhed ikke at have været hindret af Krigsoperationerne. Indskudskapitalen ved Udgangen af Aaret 1849 voksede da ogsaa i Løbet af Aaret 1850 med ca. 40 pCt.

Sparekassen efter Treaarskrigen.

Saa snart 3-Aars Krigen var forbi, gik Sparekassen i Viborg, som det var

Tilfældet andre Steder, kraftigt frem. Tiderne var i Opgang og der kom Penge mellem Folk. Indskudene stiger og Sparekassen søger at udvide sit Virkefelt. I Aaret 1848 besluttedes det, som foran nævnt, at holde Kontor i Skive i Terminstiderne, fra 1855 tillige i Silkeborg og nu ikke alene i Terminstiderne, men tillige i Begyndelsen af hver April og Oktober Maaned.

I Oktober 1846 var Kontoret flyttet med Neckelmann til den „af Enkefru Schjødte tidligere beboede Gaard“ i Mathiasgade.

I April 1854 flytter Sparekassen, atter sammen med Neckelmann, til

Gæstgiver Preislers „nye Gaard“ (under Ombygning) i Mathiasgade

og endelig i December 1855 til Neckelmanns „nye Bygning ved Chausseen til Randers“ (nu Overretssagfører Bjarne Johnsens Ejendom, se S. 54). Her holdt Sparekassen nu til Huse, lige til den som foran omtalt — i 1869 — flyttede ind i sin egen Bygning.

Sparekassen var jo endnu — og i lang Tid herefter — Byens eneste Pengeinstitut, saa det havde aabenbart ikke saa meget at sige, om den laa paa „Strøget“, der vel nok den Gang i Henseende til Forretning var Vestergade og St. Sct. Hansgade.

Gennem Deliberationsprotokollerne kan man stadig følge Sparekassens „daglige Liv“, men vi skal her indskrænke os til at gengive nogle af de mere betydende Momenter deri:

1856 indgaar Skrivelse fra Finansministeriet, ifølge hvilken der fra nu af

ikke modtages nye Indskud af Sparekassemidler fra de Sparekasser, som har fyldt deres 5te Aar (med Undtagelse af Færøerne).

1857 (det svære Kriseaar) faar Prokurator Neckelmann Tilladelse til at antage en Assistent.

Forbindelsen med Skive udvides til en maanedlig Kontordag (den første Fredag i hver Maaned).

Renten til Interessenterne forhøjes til 4 pCt. (Den var omkring 1850 3 pCt., forhøjedes i 1854 til $3\frac{1}{2}$ pCt., nu altsaa til 4 pCt., men nedsattes i 1860 atter til $3\frac{1}{2}$ pCt.).

Neckelmanns „nye Bygning ved Chausseen til Randers“.

Privatbanken i København indleder Forhandling om Samarbejde (Indfrielse af Bankens Veksler), hvilken fortsættes i 1858 med Anmodning fra Sparekassen til Privatbanken om Tilladelse til at udstede Anvisninger og til at remittere Penge.

1859 nedsættes Diskontoen fra 6 til 5 pCt.

Det vedtages fremtidig kun at holde Kontordag i Skive en Gang i hvert Kvartal. Dette staar formentlig i Forbindelse med, at der under 19. Marts 1857 udgik Bekendtgørelse fra Købmand P. E. Dige, Landmaaler L. L. Erichsen og Partikulier I. R. Petersen, alle af Skive, samt Proprietær M. Qvistgaard til Junggetgaard om, at de havde oprettet en privat *Sparekasse* (nu „*Skive Sparekasse*“) i Skive med Kontordag hver Fredag Kl. 12—2 paa Landmaaler Erichsens Bopæl

(Tinggade). Den 14. April bekendtgør denne Sparekasses Direktion endvidere, at den befatter sig med Diskontering saa vel af uden- som indenbys Veksler og med Udlaan mod haand-faaet Pant i Pengeeffekter samt Udlaan i faste Ejendomme.

Skive By var nu vaagnet op til at tage sig af sine egne Pengeaffærer, endog saa livligt, at der i samme Maaned (April), hvor Sparekassen begyndte sin Virksomhed, besluttedes oprettet en „Disconto-, Laane- og Sparebank for Skive og Omegn“; denne aabnedes den 2. Januar 1858.

Viborg Sparekasse vedblev dog endnu i en Aarrække at holde Kontordag i Skive, indtil det — i 1869, vedtoges at ophøre hermed.

Krigen 1864.

Man havde jo endnu i frisk Erindring, hvordan man forholdt sig under Trearskrigen, og man erfarer da blot, at det den 24. Februar 1864 „Paa Grund af *Fjendens Indrykning i Nørrejylland* vedtoges at træffe fornøden Foranstaltning til, at Kassens Aktiver sikres paa bedste Maade, samt indtil videre at standse Kassens Virksomhed og derom udstede Bekendtgørelse.

Det næste Møde holdtes derefter den 18. Oktober samme Aar.

Sparekassen fik egen Bygning.

1868, den 1. August, holdtes det første Direktionsmøde om Opførelse af en Bygning til Sparekassekontorer. Siden 1855 havde Sparekassen haft Kontor i Neckelmanns — ganske vist rummelige — Villa; men dels var Forretningerne siden den Tid tiltagne betydeligt, og dels fandtes vel nok Beliggenheden efterhaanden at være vel meget i Byens Udkant. Der forhandlede vel med Neckelmann om Udvidelse af Lokalerne i hans Villa, men det endte dog med, at det besluttedes at opføre en Nybygning til Sparekassen; denne¹⁾ kan man endnu se paa Mathiasgade omtrent overfor Mageløsstræde. Som Arkitekt antoges Julius Tholle. Indflytning i den ny Bygning fandt Sted i Begyndelsen af November Maaned 1869.

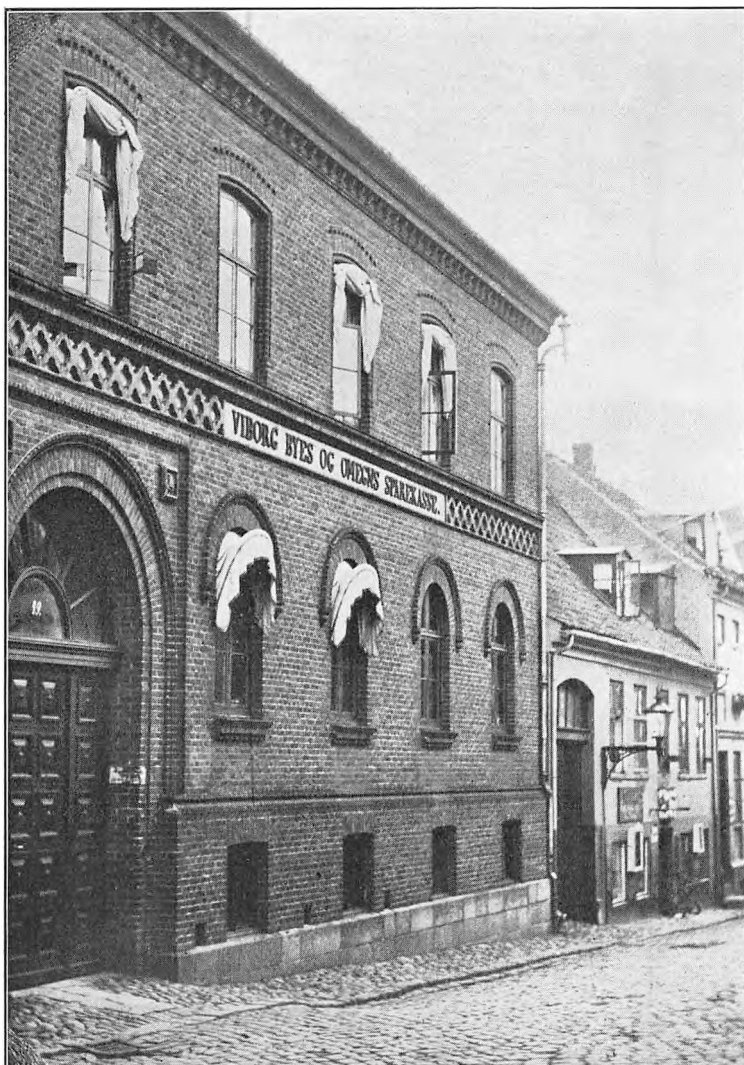
Denne Bygning udvidedes 20 Aar senere med den Tilbygning (Arkitekt: H. C. Amberg), der viser et smukt Gavlparti lige overfor Mageløsstræde, men ellers ikke egentlig slutter sig arkitektonisk til den oprindelige Bygning.

Oprettelse af Bankafdeling.

Efterhaanden som Forretningslivet kom mere ind paa at søge bankmæssig Assistance, og efterhaanden som Bankforretningerne af den Grund voksede, var det kun en naturlig Tanke at skille disse ud fra den egentlige Sparekasse.

¹⁾ Nu anvendt som Soldaterhjem.

En saadan Tanke var saa meget desto naturligere, som der ved Udførelsen af Bankforretninger ikke længer var Tale om noget i egentlig Forstand filantropisk Foretagende som ved Sparekassernes Oprettelse, hvor Arbejdet udførtes dels gratis, dels for et ringe Vederlag. Bankforretning er Forretning, og det er

Den gamle Sparekassebygning i Mathiasgade.

næppe urimeligt at antage, at de ikke forretningsmæssigt uddannede blandt Direktørerne kan have følt sig noget fremmede overfor denne Side af Virksomheden. Hvorvidt Tanken om ad denne Vej at forøge Institutionens Overskud har været medbestemmende kan næppe nu afgøres.

Drøftelser om denne Sag paabegyndtes indenfor Direktionen i Efteraaret 1871, (første Møde herom afholdtes 29. September) og førte forholdsvis hurtigt

til Beslutning om at oprette en Bankafdeling fra 1. Januar 1872 for Diskontering af Veksler og „føre Bogholderiet i denne Afdeling som dobbelt italiensk Bogholderi“.

Afdelingens Kontordage blev Mandag og Torsdag.

Den gamle Sparekassebygning i Mathiasgade.

Om Personaleforandringer foreligger dog ved denne Ordnings Indtræden ingen Oplysninger. Først i 1875 erfarer man om saadanne, idet Neckelmann nu — foruden at vedblive som juridisk Konsulent — ansættes som Kasserer i Bankafdelingen og *N. Olsen* som Bogholder i samme, medens *A. W. Sandberg* bliver Bogholder i Sparekassen.

Med denne Fordeling af Rollerne fortsættes nu Virksomheden i en længere

Aarrække, kun med den Forandring, at der efterhaanden ansættes en Assistent i hver Afdeling.

Maalt ved Indskudenes Sum var Virksomheden gennem Aarene vokset meget betydeligt: fra ca. 12.000 Rdl. i det første Regnskabsaar til ca. 2,8 Mill. Kr. i 1875—76. Væksten var i det store og hele foregaaet efter en stærkt stigende Kurve. Virkelige Nedgangstider var dog indtruffet i forskellig kortere eller længere Perioder, der ogsaa viser deres Virkning i andre Sparekasser, saaledes 1835—40, 1848—50 (Krigen), 1856—67 (Verdenskrisen), 1876—80 (Landbrugskrisen). Nu var Summerne, som man regnede med, efterhaanden bleven saa store, at man maatte søge at væbne sig mod ubehagelige Overraskelser. Alene fra 1876 til 1877 gik Indskudene ned med henimod 400.000 Kr., næste Aar igen ned med ca. 270.000 Kr. Det var derfor velmotiveret, at man i 1877 søgte et Laan paa 300.000 Kr. hos Nationalbanken til Imødegaaelse af Vanskeligheder.

Nationalbanken gjorde sit til at lette Pengemarkedet i disse Aar, dels ved at forstrække Sparekasserne med meget betydelige Laan, dels ved (i 1879) at nedsætte Diskontoen først til $3\frac{1}{2}$ ‰ og senere til 3 ‰ — „lykkelige Tid“, vilde mangan en nuomstunder udbryde.

Hermed ses Krisen — maalt ved Indskudssummernes Størrelse — at være overstaaet. Situationen bedres for Landbruget, og „naar Bonden har Penge, har alle [her i Landet] Penge“. Indskudene vokser — endog meget stærkt — saa at en Nedgang paa et Hundredtusind eller to ikke længer betyder Katastrofe. Man siger, at et Bombardement af en By betyder desto mindre, jo større Byen er. Det samme kan vist i nogen Grad siges om en Sparekasse.

Dog medførte — som nævnt i Indledningen — den stærke Vækst baade Betæneligheder og Vanskeligheder:

Betæneligheder paa mere indsigtsfulde Steder med Hensyn til Sparekassernes Evne til at administrere disse store Kapitaler, hvilke resulterede i Sparekasseloven af $\frac{23}{5}$ 1880; denne medførte dog for Sparekassen i Viborg ikke nogen større Forandring udover, at der maatte affattes nye Vedtægter, og at Revisorerne nu ikke længer valgtes af Sparekassen selv, men udnævntes paa anden Maade. Endelig undergaves for Fremtiden alle Sparekasser Tilsyn af en *Sparekasseinspektør*.

Vanskelighederne viste sig i en vis Kritik fra Landboernes Side, forbunden med en Bestræbelse efter at skaffe sig selv Indflydelse paa Ledelsen eller oprette egne Sparekasser. Nogen egentlig Repræsentation i Viborg Sparekasses Direktion fik Landboerne først langt senere, idet Etatsraad Bruun i lange Tider var den eneste Landmand i Direktionen og næppe var valgt særligt paa dette Grundlag, snarere med Henblik paa hans virksomme Færd, betydelige Evner og

praktiske Indsigt. Nogen særlig Agression mærkes dog ikke i Viborg som forskellige andre Steder; derimod oprettedes paa forskellige Steder i Amtet mindre Sparekasser, som nok maa gaa ind under Begrebet Landbosparekasser; af disse dog kun et Faatal i Viborg Bys naturlige Opland.

Efter alt foreliggende, maa Tiden fra omkring 1880 til et godt Stykke op i dette Aarhundrede (omkring 1907) betegnes som en forholdsvis rolig Periode for Viborg Sparekasse, i det væsentlige kendetegnet ved saadanne Forandringer som Tiden og Konjunkturerne førte med sig.

I 1886 forandredes Kontortiderne: for *Sparekasseafdelingen* fra 3 Dage ugentlig til *alle Hverdage* (Kl. 10—12) og for *Bankafdelingen* fra 2 Dage ugentlig ligeledes til alle Hverdage (Kl. 10—2), en Forandring der sandsynligvis er bevirket ved, at *Københavns Handelsbank* nu (fra 1885) havde oprettet en Filial i Viborg med daglig Ekspedition. „Kreditforeningen — Landets ældste — af jyske Landejendomsbesiddere“ var nemlig paa dette Tidspunkt gaaet over til at benytte Handelsbanken som Kommissionær, idet dens tidligere Forbindelse (Smidt & le Maire) havde ophævet sin Forretning. En Virkning af denne Konkurrents Fremtræden paa Skuepladsen var vel nok, at Sparekassens Bankvirksomhed stod noget i Stampe, især i de første Aar. Men denne Side af Virksomheden var jo forøvrigt for Sparekassen det underordnede. Maaske kan man ogsaa i denne Konkurrence finde Grunden til, at selve Sparekasseindskudene gik noget ned i 1885 og 86; Bankerne har jo noget, der hedder „Sparekassevilkaar“; det kan ogsaa tænkes, at Handelsbankens mere tidssvarende Ekspeditionsform gjorde sit, og endelig ved man, at nye Koste

Sparekassen var endnu præget af den gamle Tid; dens Direktører var paa det Tidspunkt ældre, til Dels gamle Mænd og ikke netop uddannede til denne Virksomhed. Den gamle Tradition sad endnu i Blodet. Paa den anden Side var vel nok en stor Del af Sparekassens Klienter præget af den samme „Aand“; det er jo i Reglen de ældre, der har Pengene.

For denne Periode kan endnu noteres, at Indlaansrenten, som siden 1869 havde været 4 ‰, fra December Termin 1887 nedsattes til 3½ ‰. Man var nu inde i de store Konverteringers Tid.

Da Nedskriveren af disse Linier nu er kommen omtrent til det Tidspunkt, hvor han selv stiftede Bekendtskab med Viborg Byes og Omegns Sparekasse, kan han ikke modstaa Fristelsen til udenfor den hidtil fulgte Ramme at forsøge (i „Jeg Form“) paa et lille Genrebillede af Sparekassen, som den paa det Tidspunkt tegnede sig for en nylig indvandret udenforstaaende. Altsaa:

„Jeg kom i 1890 til Viborg for at overtage et beskedent Embede, hvortil var knyttet en ikke mindre beskeden Løn. Omstændighederne havde medført, at jeg — som vistnok mange andre — fra Studietiden medbragte nogen Studiegæld, — som man kalder det, og derfor lejlighedsvis kunde trænge til en midlertidig Regulering af Indtægterne, med andre Ord et Laan. Tilfældet vilde, at en ældre Kollega jævnlig var i en lignende Situation, hvorfor vi med visse Mellemløb „skrev paa“ for hinanden. Sparekassen ydede den Gang nogle bekvemt tilgængelige Laan, populært kaldede „Blanketlaan“, nærmest en modificeret Form for Veksler; man kunde paa en saadan „Blanket“ laane 200 Kroner med een Kautionist.

Fremgangsmaaden var da den, at man hentede en Blanket i Sparekassen og opgav sin Kautionist. Man gik fra Porten (i den gamle Bygning) op ad Trappen og kom — i Stueeta- gen — ind i et ret rummeligt Forværelse med en Dør til Højre ind til Direktionsværelset og to Døre i Baggrunden, til Højre Sparekasseafdelingen, til Venstre Bankafdelingen; de to Afdelinger var skilt fra hinanden ved en „Glasvæg“ med Gennemgang. Op til Væggen, midt imellem de to Døre sad paa en Stol Cerberus (?: „gamle Rasmussen“); alle Døre var lukkede. I Sparekasseafdelingen kom man kun ind en ad Gangen. Dersom der var nogen inde og maaske endog nogle paa Ekspektance, satte man sig ned paa en af de langs Væggene i Forværelset anbragte Stole og ventede paa sin Tur. Her var ikke sjældent Lejlighed til interessante psyko-fysiognomiske Studier, især paa Gæsterne i Bankafdelingen: skuffede, triumferende, generte, blaserte . . . Ansigter, stundom helt højrøde i „Kammen“; man anede, der havde staaet Strid. Fra Sparekassen kunde man se — især — ældre Landboere komme ud seende sig forsigtigt omkring, om der nu var noget Vidne til, at de havde været i Sparekassen. En enkelt Gang kunde man se en Formand for noget „velgørende“ komme sejrstolt ud, naar han hos Direktionen havde hentet sig et godt Tilskud.

Naar ens Tur saa kom, og man blev indladt — Rasmussen rejste sig, aabnede Døren og lukkede igen —, stod man overfor en Skranke; paa modsat Side af og op mod denne et Bord med en Direktør ved hver Ende, den ene Direktør (til Højre) med en Pengekasse (vistnok det tidligere omtalte Egetræs Pengeskrin), den anden med en Journal, eller hvad den nu kaldtes.

Lige overfor, ved samme Bord, sad gamle A. W. (Sandberg, Bogholderen) og i Baggrunden ved en Pult saas Sletting (Assistenten) med store Protokoller. Begge Direktører ser op, inkvisitorisk, og man fremfører i beskedneste Form sit Ønske om at faa en „Blanket“ til et Laan paa 200 Kr. „Hvad skal De bruge de Penge til?“ spørger den nærmeste Direktør — maaske spøgefuldt; da man ikke er belavet paa dette Spørgsmaal, maa man i Hast se at finde paa en passende Anvendelse. Direktøren begynder at hale Papiret frem og spørger: „Hvem har De som Kautionist?“ Jeg nævner forsigtig den fornævnte med Rang benaadede Kollega. Med et Blik, jeg ikke kunde udgrunde, udleveredes Papiret. Gamle A. W., sammen med hvem jeg lejlighedsvis havde spist baade stegte Aal og Flæskepandekage ude i Omegnen, sendte mig et stilfærdigt opmuntrende Blik, og jeg fjernede mig — yderst ærbødigt. Næste Dag kom jeg saa igen med det udfyldte Papir, som undersøges nøje, et Blik veksles mellem de to Direktører, og jeg faar udbetalt Pengene. Til min Overraskelse stikker Direktøren ved Pengekassen mig Haanden ud til Farvel, den anden Direktør ligesaa, A. W. nikker diskret og man fjerner sig — meget beæret!

Naar man først blev vant til det, var det hele egentlig rigtig hyggeligt — og uhyre diskret. Men det gik ikke saa uhyre hurtigt, og man lærte derfor snart — da man i Reglen kun havde et 10-Minutters Frikvarter til Raadighed — at gaa til Venstre (ind i Bankafdelingen), hvor Adgangen var mindre strængt bevogtet. Da det var lidt dyrere med en Vek-

sel, saa arrangerede man sig med vores alles Ven „Fritz“ (Assistent Preisler), saa at han havde Blanketten, resp. Pengene liggende parat.

Dersom det traf sig, at man paa en Lørdag, hvor der altid var mange Landboere, skulde et nødvendigt Ærinde i Sparekassen, saa kunde man ogsaa med visse hemmelighedsfulde Miner og Fagter knibe sig gennem Bankafdelingen ind i Sparekassen; men man undgik jo ikke et strængt Blik fra Justitsraaden (Neckelmann). Den Slags Friheder tog man sig dog først, efter at man var bleven lidt kendt med Direktørerne, og helst naar man havde sikret sig, at en af dem, man kendte bedst, var til Stede. Det var forøvrigt en af Direktørerne, der selv havde lært mig dette Kneb. Jeg skulde blot sige: „Jeg vilde gerne tale med Direktør N. N.“ Det var jo yderst sandfærdigt; men det vilde de andre vel egentlig ogsaa!

Nu, i 1928, siger man — ikke ak, men — O, hvor forandret! Nu staar man uden Spor af Blusel (resp. Hoffærdighed) og afslører sine økonomiske Omstændigheder i Nærværelse af Kreti og Pleti. Man vender sig ikke engang længer om, mens man undersøger Indhold af Tegnebog eller Pengepung. Hele denne Afstumpning af Følelser stammer naturligvis fra vor fortræffelige Skatteordning, hvor man — med Trusel om al Landsens Ulykker — nødes til i Ligningsmyndighedernes Paasyn og under strængt Tilsyn af Samvittigheden, at krænge alle sine ædlere Organer. Man mindes med Undren de Tider, da man ved Skattedrøftelser for ca. 30 Aar siden kunde høre hæderlige Borgere indigneret udbryde, at man meget skulde have sig frabedt tvungen Selvangivelse af sin Indkomst, ikke at tale om Formuen.

Nu er det altsaa anderledes; men det har dog den Fordel, at man i Viborg Sparekasse som i ethvert andet moderne indrettet Pengeinstitut frembærer sine Ærinder og Ønsker med oprejst Pande i andres Nærværelse, saa at Ekspeditionen kan foregaa med tidssvarende Prompthed.

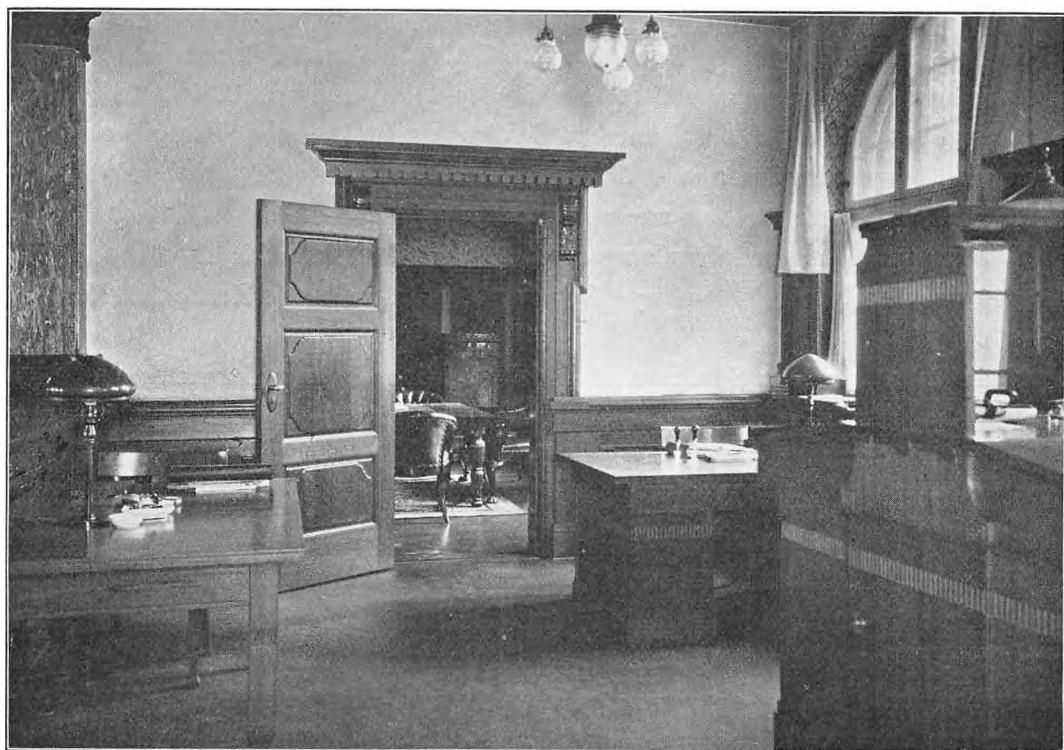
Fra 11. Juni 1898 sattes Renten op til 3,6 % og fra 11. December 1899 til 4%, hvor den saa har staaet siden. Hertil kan føjes, at man i 1907 satte Indlaan „paa Opsigelse“ (til 4½ à 5 %) mere i System, en Indlaansform som i nogle af Krigsaarene benyttedes i saa stor Udstrækning, at til Tider stærkt op mod Halvdelen af Indskudssummen var anbragt paa denne Maade.

Sparekassens Kontortid forlængedes i 1905 med 1 Time (Kl 10—1), og i 1915 indførtes ved Indflytning i den nye Bygning den nugældende Kontortid (Kl. 9—2 og 5—6).

Naar man ser paa Summen af Indskud i Sparekassen, kendetegnes Tiden i den første Halvdel af Halvfemserne ved en relativ Stilstand i Væksten; først efter den Tid kommer der atter Liv i Fremgangen, saa at man fra 4 Millioner i 1895 kommer op paa 5 Millioner i 1903, 6 Millioner i 1907, 7 Millioner i 1910 og omtrent 8 Millioner i 1914. Det var nu ikke længer muligt at klare sig med de i Forhold til Virksomheden meget indskrænkede Lokaler i den i 1869 opførte Bygning, hvortil kom, at Lokalernes Form ikke længer egnede sig til en tidssvarende Ekspedition. Der var kommen en Konkurrent mere (Viborg Bank); Handelsbanken havde skaffet sig nyt og udvidet Lokale, begge nærmere ved Forretningscentret, som ved Banegaardens Flytning i 1896 viste Tilbøjelighed til at trække sig mere mod Vest. Mathiasgade, som i 1890 næsten ingen Butikker

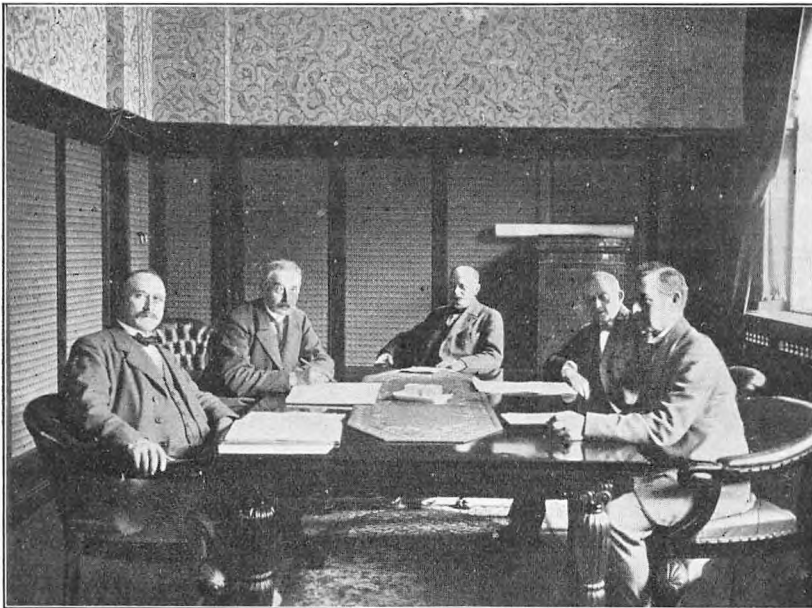
Nuværende Ekspeditionslokale.

Nuværende Ekspeditionslokale (Dør til Direktionsværelset).

Nuværende Ekspeditionslokale.

Direktionsværelset.

havde, var efterhaanden bleven fyldt med saadanne. Og hvor Forretningerne lever, maa Pengeinstitutterne naturligvis helst ogsaa slaa sig ned.

Sparekassen købte da i Februar 1913 for 55000 Kroner den Urmager R. Fog tilhørende Ejendom (Matr. Nr. 291) paa Mathiasgade udfør Hjultorvet for derpaa at opføre en Bygning. Der rettedes Henvendelse til 4 Arkitekter om at fremkomme med Forslag til den ny Sparekassebygning, og af disse Forslag antoges et af Arkitekt *Helge B. Møller*, København. Denne Bygning indviedes til Brug den **24. September 1915**.

Man var nu inde i Krigstiden, og Viborg Sparekasse maatte naturligvis igennem de samme Faser som Landets øvrige Sparekasser. Som omtalt i Indledningen skete der her i Landet det samme som ved tidligere Krigstidens Begyndelse: Sparerne blev ængstelige for deres Penge, og saa er der jo mange, der tror, at Pengene ligger sikrere hjemme hos dem selv. Dette gælder vel nok fortrinsvis de mindre Sparere. Men da man straks fra Begyndelsen anede, at denne Krig vilde udvikle sig til noget, man endnu ikke havde kendt, fandt Lovgivningsmyndighederne Anledning til at tage Forholdsregler til at forhindre en Katastrofe. Som tidligere nævnt udkom der da 1. August 1914 — man forstod jo at handle hurtigt i de Tider — en Lov, hvorefter der kun kunde hæves 300 Kr. om Ugen paa en Konto, — en Bestemmelse, der vel snarest var i Stand til at virke beroligende paa de smaa Sparere; de store har jo i Reglen mere Overblik og klarede sig vel nogenlunde. I Viborg mærkede man da heller ikke til nogen Panik, der betød noget.

Der var naturligvis fra Krigens Begyndelse en ikke ringe Nervøsitet med Hensyn til Spørgsmaalet, om Danmark kunde holde sig udenfor. Igennem en lang Aarrække var der, saa vel fra militær- som fra finans-kyndige Kredse doceret den Lære, at „den næste Krig“ vilde blive — ganske vist meget voldsom, men tillige — ret kortvarig, „tre Maaneder“ (!). Det gik jo ganske anderledes.

Det gik saa underligt, at Krigen, i Stedet for at blive en Trængslernes Tid, blev i visse Maader for Danmark en gylden Tid — altfor gylden. De Smaaabsværligheder, vi gennemlevede i Retning af Ernæringsvanskeligheder og paa anden Maade, var jo i Virkeligheden for intet at regne. Hvor mange af os husker noget videre deraf eller dog tænker noget videre derpaa nu efter 10 Aars Forløb? Hvor mange af os mindes ikke meget tydeligere, hvorledes Pengene til visse Tider kom og gik efter en næsten sindssvag Maalestok i adskillige Samfundsklasser; den ene har forøvrigt næppe meget at lade den anden høre.

Forsøger man at danne sig et Billede af, hvorledes det gik Sparekassen i disse Aar, da er det jo stadig Indskudssummens Størrelse, der viser „Pulsslaget“. Betragter vi Stillingen ved Udgangen af de respektive Regnskabsaar, ser vi, at denne Sum gennem de to første Krigsaaar svinger omkring de 8 Millioner, den var kommen op paa umiddelbart før Krigen. Men medens det tidligere dog

havde taget *nogle* Aar for at naa fra den ene Million til den næste, saa gaar det nu i Krigens sidste Aar og under de nærmeste „Efterkrigsaar“ paa en helt anden Maade. Vi finder da i 1917: 10 Millioner, i 1918: 12 Millioner, i 1919: 14²/₃ Millioner, i 1920: 15¹/₄ Millioner. Saa kommer der en Stilstand eller rettere en ringe Tilbagegang i 1921. Grunden hertil kan maaske i nogen Grad søges i den nye Sparekasselov af 4. Oktober 1919 (traadt i Kraft den 4. Oktober 1920), idet Sparekassen herefter kun i begrænset Omfang kunde udføre Bankforretninger. Nogle Klienter har vel saa maattet søge andetsteds hen med disse Forretninger og flyttet deres Kapital med sig. En anden Grund kan dog med nogen Rimelighed søges i disse Aars skrappe Dyrtid; Folk var bleven vant til at leve paa en større Fod, og saa kunde der ikke blive saa meget Overskud.

Fænomenet spores imidlertid kun dette enkelte Aar. Man ser nu atter Fremgangen, i 1922: 16¹/₄ Millioner, i 1923 godt 17 Millioner og i 1924 næsten 19 Millioner. Vi er nu naaet over de egentlige Krigstidsvirkninger. Forholdene er ved at komme i Lave, og Fremgangen antager mere normal Form, saa at vi ved Afslutningen af sidste Regnskabsaar (1. April 1928) finder en Indskudssum paa 20¹/₂ Millioner.

Dersom man imidlertid søger en lidt dybere Forstaaelse af disse Tals Betydning, er det ikke tilstrækkeligt — hverken med Henblik paa Sparekassen eller med Henblik paa Samfundet — at nøjes med at betragte den samlede Indskudssum. Det kunde jo tænkes i en urolig Periode som den, vi nu forhaabentlig nærmer os Afslutningen af, at f. Eks. de store Indskydere kunde være i Overtal og derved, naar de fandt Lejligheden gunstig for anden Anbringelse af deres Penge, frembringe Forstyrrelse i Billedet. Et vist Indblik heri vil man kunne faa ved at søge Gennemsnittet af Indskudenes Størrelse. Man finder da med Tilnærmelse følgende Tal:

1914: 910 Kr.	1918: 1252 Kr.	1922: 1248 Kr.
1915: 898 „	1919: 1417 „	1923: 1283 „
1916: 941 „	1920: 1467 „	1924: 1350 „
1917: 1061 „	1921: 1466 „	1928: 1199 „

Med Hensyn til Tallene fra Aarene 1922—28 maa indskydes den Bemærkning, at heri er medregnet Folio-Indskud, hvilket naturligt maa frembringe en Forandring i Tallene, da der altid vil være en Tendens til paa Grund af den lavere Rente, at gøre Folio-Indskudene saa smaa, som man kan „nøjes“ med, medens Tendensen overfor de egentlige Sparekasse-Indskud selvfølgelig maa være at gøre dem saa store, som man kan evne. I mange Tilfælde vil naturligvis ogsaa den samme Person figurere i begge Egenskaber.

Spørger man nu, om man kan uddrage nogen Slutning af disse Gennemsnitstal, da maa man formentlig kunne svare, at Tallene i hvert Fald, dersom

man kan gaa ud fra, at Indskyderne i nogen Udstrækning undlader at hæve Renterne, er nogenlunde konstante. Gaar man ud fra Tallet 910 Kr. i 1914, og erindrer man, at dette med Tillæg af Renter (4 %) i 1921 vilde være vokset til ca. 1200 Kr., skulde Tallene altsaa sige os, at der i de 7 meget bevægede Aar — 1914—21 — er fremkommet en ny *Kapital* paa ca. 266 Kr. pr. Indskyder.

Det kan imidlertid ikke nægtes, at selv om Billedet i meget store Træk er rigtigt, saa vil der dog altid være en betydelig Usikkerhed i saadanne Slutninger. Et yderligere Usikkerhedsmoment fremkommer derved, at en Del — til Tider endog en meget betydelig Del — af Indskudene staar „paa Opsigelse“ til en noget højere og noget varierende Rente.

Hvorom al Ting er, saa vil man ved at søge at sammenfatte Billedet af den økonomiske Tilstand for Tiden i vort Fædreland komme til den Erkendelse, at naar der i en *enkelt Sparekasse* i Viborg Amt — selv om det er den største, og selv om den regnes blandt de større i Landet — indestaar mere end 20 Millioner Kroner, og naar man antager, at Forholdet i store Træk er det samme i det øvrige Land (i Indledningen er oplyst, at Summen for hele Landet den 31. Marts 1927 var ca. 2200 Millioner), og naar man ser paa Lefvoden i Landet, som den viser sig inden Døre og uden Døre, saa er der ikke saa overmaade megen Bund i den megen Tale om daarlige Tider. Der er selvfølgelig meget, der er strængt i disse Tider; der er jo ogsaa nok en hel Del Mennesker, der har det ondt nok; en Del der har maattet gaa fra Hus og Hjem, ogsaa af Mennesker, der har slidt hæderligt. Men noget saadant findes der vel alle Steder og til alle Tider.

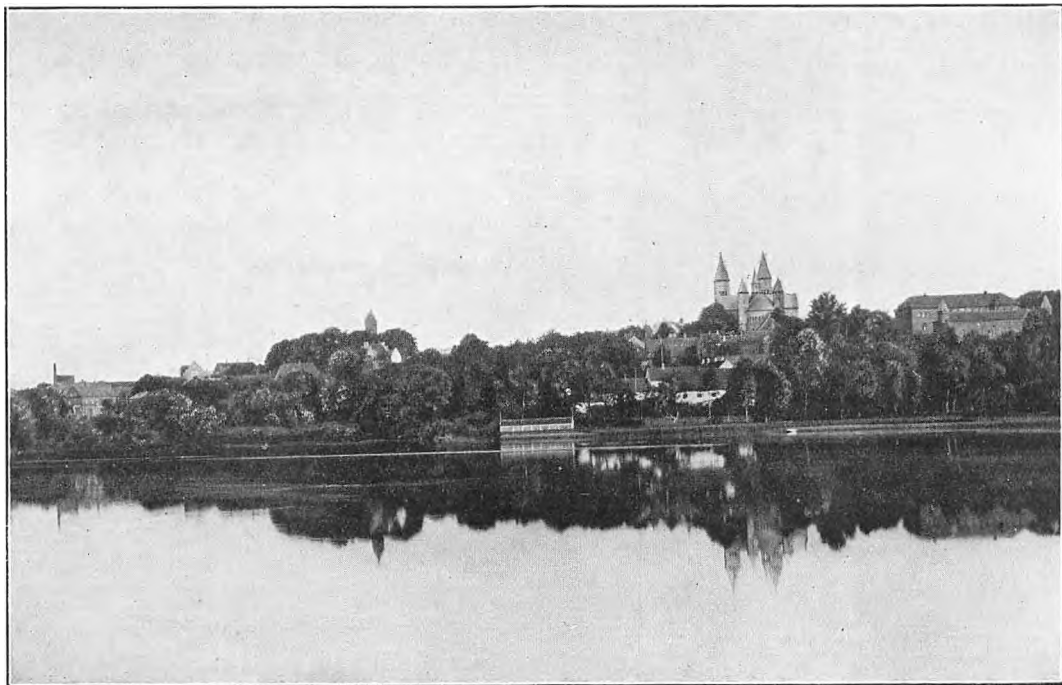
Man sammenligne imidlertid blot Tilstanden nu med den Tilstand for et Aarhundrede siden, hvortil der hentydes i Indledningen med de Ord, at „*Nødvendigheden af at spare var endnu ikke i al sin Barskhed gaaet op for Folket*“. Ja — Barskhed, — netop Barskhed, det er et godt Ord paa dette Sted; det er bare gaaet noget af Mode i vore Dage.

Lad os blot tænke lidt mere paa det, og lad os saa blot tale lidt mindre om vor Fattigdom. Vi bliver bare fattigere af det.

Sparekassens første Bestyrelse

Ved

Adolf Lomholt

Viborg set fra Sønder sø.

SPAREKASSENS første Bestyrelse bestod, som tidligere omtalt, af Underskriverne af den S. 31 meddelte Indbydelse, og af disse Underskrivere har Justitiarius Jespersen, uden at det ses, at der er foretaget noget Valg¹⁾, tydeligt nok været betragtet som Bestyrelsens eller, som det efter Tidens Skik og siden vedblivende er bleven kaldt, Direktionens Formand. Det er ogsaa sandsynligt, at han er den egentlige Ophavsmand til Tanken om Sparekassens Oprettelse, og det er derfor kun naturligt, at hans Navn bliver nævnt først i denne Forbindelse.

Jesper Jespersen (1828—29)²⁾.

Konferensraad, Justitiarius i Landsoverretten i Viborg.

Jespersen blev³⁾ født i Nexø den 25. Oktober 1767. Han blev Student fra Roskilde Katedralskole i 1786. I 1789 blev han juridisk Kandidat og samme Aar Volontær i Det danske Kancelli; 1792 blev han Kopist samme Steds. Saa søgte han ud i Landet. I 1796 blev han Herredsfoged i Hanherrederne; men allerede

¹⁾ Først i den senere Tid har Sparekassens Bestyrelse valgt Formand; gennem mange Aar sad man efter Anciennetet og underskrev efter samme Regel (se S. 40).

²⁾ 5: Hans Direktørtid begyndte i 1828 og afsluttedes allerede (ved hans Død) i 1829. Jespersens Biografi er affattet af afdøde Redaktør *Bertelsen*.

³⁾ Smlg. Dansk biografisk Leksikon.

Aaret efter opgav han denne Stilling for at vende tilbage til København som Fuldmægtig i Raadstueskriverkontoret. Da han havde været her et Aars Tid, søgte han paany fra København. Han blev Justitssekretær ved Akershus Stifts Overret, 1802 Assessor i Christianssand Stifts Overret, 1806 Assessor i Akershus Stifts Overret, og samme Aar kom han til Viborg som Justitiarius.

I sin Slægtsbog skriver Kaptajn Daniel Bruun om Jespersen, at han var en elskværdig Personlighed, „højt agtet ikke alene af alle Retsbetjente i Jylland, men ogsaa af Højesteret og af sin Konge“. Der var to Ting, han havde Overflod af, „nemlig Børn og Snustobaksdaaser; han havde nok et Dusin af hver Slags...“

Den Maade, hvorpaa Jespersens Død blev bekendtgjort og omtalt i „Samleren“, vidnede smukt om den Tillid og Anseelse, han nød, men giver ogsaa Bidrag til Tidens Karakteristik. Hans Enke bekendtgjorde hans Død saaledes („Samleren“ for 1. April):

Livets og Dødens Herre har hjemkaldt fra Støvets Forkrænkelighed til de evige Boliger Conferentsraad Jesper Jespersen, Justitiarius i den Kongelige Landsøverret, Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd. Efter foregaaende haarde Lidelser indslumrede han om Aftenen den 29de Marts, i hans Alders 62de Aar. Hans Bortgang var betegnet ved den samme Rolighed, Blidhed og Aandsstyrke, der stedse havde udmærket hans sjældne Vandel og daadrige Liv. Hvad han var som Embedsmand, som Borger og som Menneske, kjende de bedst, der have staaet i nærmere eller fjernere Forbindelse med den Hedengangne; hvad han var som Mand, som Fader og Ven, føle vi saameget dybere, jo mere grundet vor Sorg, jo mere uerstatteligt vort Savn er. Fem Børn modtage den Elskede i de lysere Egne; Tretten efterlevende begræde med den nedbøiede Enke Tabet af den kjærligste Fader, af den ømmeste Mand. Den Trøst, hvilken Religionen skjænker, den glade Forvisning om den salige Tilstand, hvori den Elskede nu svæver, det skønne Haab om Gjenforening i et bedre Land, ere alene i Stand til at gyde Lindring i vore dybt saarede Hjerter.

Viborg, den 31te Marts 1829.

Paa egne og Børns Vegne,

M. M. Jespersen
født Bang.

Et Par Dage efter, den 4. April, bringer „Samleren“ følgende Poem, der er skrevet af Bladets Redaktør:

Som Dommerhøvding paa de Cimbrers Stoel,
Dit Værd var kjendt — Du tolked Landets Love.
(Der Straf og Mildhed lige strengt befoel),
Du dømte hver, der Uretfærd mon' vove,
Som Retfærdsmanden, der, i svære Pligter,
Ei Lovens Aand og ei dens Bogstav svigter.

Som Mage, Fader, trofast *Ven*
Med sjelden Blidhed, Samtid kjendte
Dit Hjerte, der sig fro gav hen,
Og for de Samlivs Glæder brændte.
Dit Kald og Kongen, Staten tro
Dit Omgangsliv var blidt, var Ro.

Din Kamp — Forklarede! — er endt —
Saamangen Taare rinder ved Din Kiste.
Ia! naar den Ædles Levetraad mon briste,
er Iordens Kraft til Savn og Klage vendt.
Og Hver, der kjendte her Din Daad, Dit Minde,
Kjermindens Sørge-Krands om det vil vinde.

I Gravens Ro, i Dødens sorgfri Slummer,
I evig Morgenrødes salig Favn,
Der ender Iordlivs mangehaande Kummer,
Der lander frigjort Aand i trygge Havn.
Held den, der gjemmes ømt i Hu —
Var Mand og Fader, Ven som Du!!!

A. F. Just.

Den 6. April meddeler „Samleren“ endnu et længere, anonymt Digt om Jespersen, og den 8. April meddeler Bladet hans Jordefærd saaledes:

Igaar bragtes de jordiske Levninger af afdøde Conferentsraad Jespersen til Hvile. Led-saget af et talrigt, tildeels uindbudet, Følge bares Kisten af Dhrr. Landsoverretsprocuratorer fra Sørgehuset til Domkirkens Indgang, hvor den modtoges af Overrettens Assessorer og Dhrr. Underdommere, som bragte den til Opgangen ved Choret, hvor de nedsatte den. De tvende første Vers af en i denne Anledning forfattet Sørgecantate bleve nu afsjungne, hvorefter Hs. H. Hr. Stiftsprovst Schjødte i en skøn Tale skildrede den Hedengangnes Værd som Embedsmand, Ægtefælle, Fader, Statsborger og Menneske. Hs. H. H. Hr. Biskop Bloch helligede derpaa nogle faa rørende Ord til den Foreviges Minde. Efter Biskoppens Tale blev det sidste Vers af Cantaten afsjunget, hvorpaa Assessorerne og Underdommerne atter bare Kisten til Kirkens Udgang, hvor den modtoges af en Deel af Byens Borgere, som derfra bare den til den udenfor Byen liggende Kirkegaard, ved hvis Indgang den Afsjæledes Levninger atter overgaves til Dhrr. Assessorer og Underrettsdommere, som bragte den til det sidste Hvilested. Det dybe Indtryk paa alle Tilstedeværende var umiskjendeligt.

Og endelig bringer „Samleren“ for 8. April følgende Taksigelse:

Under vor dybe Sorg over min uforglemmelige Mands og vor sjeldne Faders Bortgang

fra det Jordiske følte vi en sød Trøst og styrkende Lindring ved den almindelige Deeltagelse, der vist os saavel i disse Sorgens Dage, som især ved den Hedengangnes Jordefærd. Den glade Forvisning, at han var agtet, elsket og vil vorde savnet, vil sprede Straaler af Trøst og Haab i vor Kammers mørke Fremtid. De mange hæderlige Mænd af alle Stænder, der gave os saa rørende Beviser paa deres Høiagtelse for den os saa Dyrebare, aflægge vi vore rørte Taksigelser.

*M. M. Bang, Sal. Jespersen
og efterladte Børn.*

At det var en af Byens gode Mænd, som var gaaet bort, faar man et stærkt Indtryk af ved at læse disse Vidnesbyrd fra det gamle Viborgblad. Og hertil slutter Eftertidens Dom sig. Jespersens og Hustrus Grave findes endnu paa Kirkegaarden i Viborg — til Venstre for Hovedindgangen —, altid smukt vedligeholdte.

Jespersen naaede saaledes ikke at medunderskrive Sparekassens første Aarsregnskab (Se S. 37).

Carl Christian Simonsen (1828—30).

Oberstløjtnant.

(† i Viborg ¹⁹/₄ 1830, 78 Aar gl.), Sekondltnt. i det mønske gew. Inf.-Reg. 1773, Stabssekondltnt. i 1. slesv.-holst. nat. Batl. 1774; forsat 1779 til det mønske Inf.-Reg., som fra 1785 kaldes det oldenborgske Inf.-Reg.; kom 1785 til det viborgske Inf.-Reg. Blev 1785 karakt. Premierltnt. og 1788 virkelig Premierltnt. 1789 forsat til det aalborgske Inf.-Reg. (kaldes fra 1790 det 3. jyske Inf.-Reg.); karakt. Kapt. 1790; Stabskapt. 1792; Kompagnichef 1794, Major 1804. Bataillonskommandør (for 2. Batl.) 1807. Afskediget i 1808 (efter Ansøgning i Naade) med Oberstltns. Karakter og, saa længe Krigen varer, ansat som Kommandant i Viborg for at have Inspektion med de derværende Krigsfanger.

Var gift med Sophie Emilie Qvitzau († ¹⁴/₄ 1846, 77 Aar gl.*).

¹⁵/₁₂ 1827 averterer S. i „Samleren“ Nørre-Teglgaard til Salg og maa vel saa have været Ejer af denne. ²⁵/₁ 1832 averteres „Frue Oberstlieutenantinde v. Simonsens Gaard“ formedelst Ejerindens Bortrejse til Salg.

Frantz Frederik Wilhelm v. Bülow (1828—36).

Kammerjunker, Herredsfoged.

F. ²¹/₆ 1788 i Drammen, S. af Kammerherre, Oberst F. C. v. Bülow, Toldforvalter i Flensborg, og Nanna Werner (f. i Wien). Efter Skolegang først i

*) Se I. C. W. & K. Hirsch: Fort. over danske og norske Officerer mil.

Christianssand, senere i København (Borgerdydsskolen) blev han privat dimitteret til Universitetet 1806. Næste Aar blev han Officer ved de annekterede Tropper, tog i 1808 militær Eksamen og ansattes à la suite som Premierløjtnant i Armeen. 1811 tog han latinsk-juridisk Eksamen (laud), blev 1812 Kammerjkr. og samme Aar Auscultant i det kgl. danske Kancelli. Var i 1814 og 15 nogle Maaneder i Wien; blev 1816 kst. Assessor i Københavns Politiret og var tillige Medlem af den borgerlige Indrullerings-Kommission i København; udnævntes s. A. til Herredsfoged og Skriver i Fjends og Nørlyng Herreder i Viborg Stift, 1836 til Byfoged og Byskriver i Storehedinge samt Herredsfoged og Skriver i Stevns og Faxe Herreder; s. A. R. af D. 1816 gift med *Nicoline Gjellerup*, D. af Justitsraad N. Gjellerup, Byfoged paa Sct. Thomas.*)

Følgende Anekdote fortælles om B.: Fru B., hvis Fader var meget rig, købte en Kaabe, som Prinsesse Caroline gerne vilde have haft, men ikke fik, da Kongen (Fr. VI) fandt den for kostbar. B.'s Onkel var den Gang Adjudant hos Kongen, og denne Onkel sagde til Nævnen, at de helst maatte forlade København, da Prinsessen ikke kunde taale at se Kaaben paa en anden (!)

De kom da til Viborg, „hvor Livet under Stændertiden var meget tillalende, formfuldt og stilfuldt.“

B. døde $\frac{1}{5}$ 1868 i København.

Han skrev (sædv. under Mærket $1 = \frac{14}{0}$) jævnlig i „Viborg Samler“; saaledes $\frac{29}{7}$ 32: om „Limfjordens mulige Forening med Randers Fjord“ (i Transportøjemed); $\frac{15}{3}$ 36: om Nøden i Viborgs vestlige Opland med Forslag til offentlige Foranstaltninger i denne Anledning; $\frac{28}{4}$ 36: om Kongens Anvisning af 2400 Rbd. til Laan til Korn-Indkøb og om Sparekassens Udlaan — 700 Rbd. — af sit Overskud til stormlidte (se S. 41). $\frac{23}{12}$ 34 efterlyser B. (mod en Douceur) „En trykt Beskrivelse over den Bülowiske Familie i stor Folio“.

1836 drog B. som nævnt til Storehedinge; men han købte dog i 1842 Gaarden „Strandet“ i Fjends Herred (for 9000 Rbd.), saa han har vedvarende haft Forbindelse med Viborgeggen.

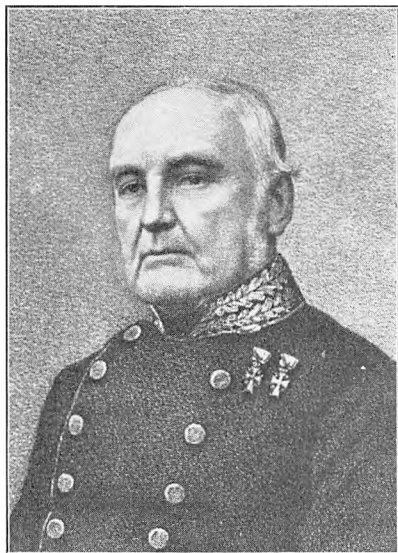
B. var ved sin Død den sidste af Sparekassens oprindelige Bestyrelse.

*) Se Erslews Forfatterleksikon.

Lauritz Christian v. Undall (1828—61).

Kammerherre, Direktør for Straffeanstalten i Viborg.

F. i København ¹⁷/₉ 1783, Søn af Kommandant paa Bornholm, Kammerherre Andr. U. og Charlotte Dorothea v. Røder, udnævntes 1803 til Sekondløjtnant;

udtraadte af aktiv Tjeneste 1811 for at overtage Overopsynet med Fabrik anlæget ved Viborg Tugt- og Forbedringshus; 1813 karakteriseret Kaptajn; 1820 Inspektør ved Straffeanstalten, 1828 R. af D., 1829 adlet; 1830 Major; 1835 Dbmd., 1841 Afsked af Krigstjenesten og udnævnt til Generalkrigskommissær (med Rang foran „andre Etatsraader“); 1850 Direktør for Straffeanstalten; 1851 **Æresborger i Viborg**; 1853 Kammerherre. Undall har altsaa været en Mand, som man fra forskellig Side med korte Mellemrum (eller vel stadig) har haft Opmærksomheden henvendt paa. Han var i mange Aar et virksomt Medlem af Viborg Bys Kommunalbestyrelse og har iøvrigt haft vaagen Interesse for mange Ting.

Som Bevis paa den Bevaagenhed, U. nød, kan ogsaa nævnes, at naar Kronprinsen aflagde Besøg i Viborg, boede han som Regel hos Undall.

Ved Overrækkelsen af hans Diplom som Æresborger, hvilket skete ved en Fest, som Kommunalbestyrelsen lod afholde paa Stænderhuset, prises han for sin „sjældne Velvillie og herlige Personlighed“.

Ved hans 50-Aars Officersjubilæum holdt Kommunalbestyrelsen atter Fest for ham (paa Klubben); forud for Festen bragte Byens Haandværkere ham et Fakkeltog.

Han døde ²⁷/₃ 1861, et lille Aar før han kunde have holdt 50-Aars Jubilæum i sin Virksomhed ved Straffeanstalten. Hans Navn er som bekendt knyttet til den smukke Plantage nord for Byen, som Viborg Kommune ejer.

Den 7. Marts 1861 skrev Viborg Stiftstidende:

Idag stededes Kammerherre *Undalls* Jordiske til Hvile, og det ualmindelig store Liigfølge var et synligt Vidne om at saa at sige alle Stænder vare kappedes om at vise en afholdt, agtet og elsket Personlighed den sidste Ære; men det var ogsaa, som Pastor Hindberg udtalte ved Baaren, ikke alene den behjertede Mand, men Manden *med* Hjerte, man her tog Afsked med; ja det var sande Ord, at Undall var en Mand med Hjerte: denne hos ham herlige Pryd foruden andre gode Egenskaber gjorde, at Mange tyede til ham, og derfor var det ogsaa let forklarligt at Saamange idag fulgte hans Baare og paa forskjellige Maader ydede den Afdøde den sidste Hædersbevisning.

U. ægtede ⁸/₄ 1812 *Marie Christine Staal*, (f. ¹/₁₂ 1791, † ⁸/₁₁ 78). D. af Justitsraad, Toldkasserer i Fredericia, Niels S.*)

*) Smlgn. Erslews Forfatterleksikon og Bricka: Dansk biogr. Leksikon.

Immanuel Friis (1828—32).

Sognepræst i Viborg Søndersogn.

F. 18/6 1782 i Daugbjerg, Søn af Provst Bagge Friis og Hustru Charlotte Amalie, f. Ravn. Student fra Viborg 1800, teologisk Kandidat 1806; derefter Huslærer hos Amtsforvalter Fasting i Esrom, hvor han 1810 oprettede et „Institut“. Adjunkt ved Frederiksborg lærde Skole 1812, residerende Kapellan ved Domkirken og Præst ved Tugthuset i Viborg 1818, tillige Timelærer ved Katedralskolen, Sognepræst ved Søndersogns Kirke sst. 1827, Sognepræst i Kallundborg 1832, † 31/7 1841. Han ægtede 27/4 1810 *Marie Hemmine Petersen* (f. i Kbh. 10/10 1785, † ibm. 17/5 61), Søster til Kobberstikkeren S. H. Petersen*).

Det blev saaledes kun en kort Tid, Pastor Friis kunde virke ved Sparekassen. Ved hans Bortrejse blev der i Rindsholm bragt ham et sidste Farvel af Medlemmer af hans Menighed.

Friis skildres som en „god Taler, værdig, godmodig, fredelskende“.

Christian Nielsen Møller (1828—56).

Kancelliraad, Overretsprokurator.

F. 10. Juni 1786 i Fredericia, Søn af Niels Christensen, der 1779 havde købt de to Vejrmøller paa Volden og 7. Oktober samme Aar faaet Borgerskab som Møller. Moderen, Anna Johanne Mortensdatter, der ligesom Faderen var fra Fyn, Egnen mellem Middelfart og Assens, døde i April 1793, og i Oktober samme Aar viedes Faderen i Gamborg til Anna Sophie Juel, Søster til Maleren Jens Juel. — Sønnen der i sin Opvækst ytrede mindre Lyst til Haandværket end til Læsning, blev i April 1806 exam. jur. (bekvem, vel) og kom 16. August Aaret efter i Tjeneste hos *Spies* paa By- og Herredskontoret i Vejle, hvortil Faderen var flyttet. Under sit Ophold her var han i *Spies*' Forfald af Amtet konstitueret i Embedet. Kort efter købte Faderen Viborg Vejrmølle, og Sønnen fulgte med til Viborg, hvor han 27. November 1807 fik Amtets Tilladelse til at procedere paa Prøve i Viborg Amt. Da han var bosiddende i Viborg, søgte han 24. Februar 1808 Tilladelse til at føre Sager for Overretten, og 23. Marts samme Aar gav Cancelliet ham den ønskede Tilladelse. Aaret efter købte han Gaarden „Liseborg“ paa Viborg Bys Mark, og 18. August 1809 ægtede han i Viborg (Søndersogn) *Elisabeth*

*) Smlgn. Erslews Forfatterleksikon og Bricka: Dansk biogr. Leksikon.

Esther Nielsen, f. 6. September 1792 i Viborg (Graabrødre Sogn), Datter af Apoteker Andreas N. og Anne Kirstine Billeschou. 17. Februar 1810 fik han Bevilling som Prokurator ved Landsoverretten i Viborg samt Underretterne i Viborg og Aalborg Stifter, idet det tilkendegaves ham, at han senere kunde vente sin kongelige Bestalling tilsendt. Bestallingen kom dog ikke, før han 7. Februar 1837, ifølge Ansøgning, fik sin Virkekreds udvidet til tillige at omfatte Aarhus og Ribe Stifter. Dette Ønske opfyldtes i Betragtning af hans gode Forhold, om hvilket oplystes, at han i de 28 Aar, han havde procederet, ikke havde paadraget sig den mindste Mulkt eller Advarsel, enten i Henseende til Ophold, Skrivemaade eller i andre Maader, og Overretten udtalte, at han var en af Rettens dygtigste og mest søgte Sagførere, der endnu var i sin fulde Kraft og med lige saa megen Hurtighed som Duelighed behandlede Sagerne. 1834 valgtes han til Stændersuppleant for 4. Distrikt, men foretrak Valget for 8. Distrikt, hvor han senere valgtes. Han indkaldtes 1838 som Deputeret for 4. Distrikt i Stedet for Otterstrøm, der trak sig tilbage. Paa Stænderforsamlingen deltog han som Komitémedlem i Betænkningen over de særlige juridiske Lovforslag, og det var et privat Forslag af ham, der førte til Pl. 10. Januar 1841 om Appellation af Skiftesager. Ved Faderens Død 1814 var han bleven Ejer af Alling Mølle, som han beholdt til 1829. Ved Christian VIII.s Kroning udnævntes han 28. Januar 1840 til Kancelliraad.

I August 1846 tilkendegav M., at han „ikke agter i anstundende Stænderforsamling at give Møde“; og da Suppleanten (Herredsfoged Rod) ogsaa undslog sig, maatte der afholdes nyt Valg.

Han døde i Viborg 6 August 1856. Hustruen overlevede ham indtil 21. August 1863. En Søn af dem var den bekendte Kancelliraad og Overretsprokurator *Andreas Møller*, der stiftede store Legater i Viborg.

Viborg Stiftstidende skriver i Anledning af M.'s Død:

Imorges mistede Viborg By en af sine agtværdigste Indvaanere og Viborg Landsoverret en af sine dygtigste Sagførere. Ved en temmelig pludselig Død bortkaldtes nemlig fra vor Midte Cancelliraad *N. C. Møller*. Som kjærlig Ægtefælle, om Fader, trofast Ven, nidkjær, retsindig og dulig Embedsmand har han efterladt sig et uforglemmeligt Eftermæle. Meest vil Tabet af den ædle Hensovede beklages af de mange, hvis Talsmand, Beskytter og Velgjører han var i Kummerens Dage.

M. ejede den Gaard i Mathiasgade, som ligger lige overfor Kompagnistræde. Den købtes i November 1856 (for 11.200 Rbd.) af Købmand J. Preisler.

Rasmus Poulsen Dons (1828—38).

Stiftsbogtrykker, Boghandler m. m.

Bondesøn fra Seest (ved Kolding), hvor han blev døbt ^{11/1} 1789. Kom 10 Aar gammel i Bogtrykkerlære hos Stiftsbogtrykker og Redaktør af „Den Viborg Sam-

ler“ A. F. Just i Viborg, var 1810 Svend hos samme, men tog $\frac{3}{8}$ 1813 Borger-
skab i Viborg som Køb- og Handelsmand. Da Just i 1817 var i store økonomi-
ske Vanskeligheder, oprettedes mellem Just og Dons en Købe- og Interessent-
skabskontrakt, hvorved Dons overtog Halvdelen af Trykkeriet. Da der ikke ved
Auktion over Trykkerigaarden (som beliggende paa Nordsiden af Sct. Villads-
stræde indtil for faa Aar siden har huset Stiftsbogtrykkeriet) fremkom noget an-
tageligt Bud, fik Just Lov at blive boende og drev nu sammen med Dons Tryk-
keriet, idet Amtsprovst Bendix i Vestervig, Svigerson af Just, købte den anden
Halvdel af Trykkeriet (for 1400 Rd. Sølv).

Senere kom Just dog atter i Vanskeligheder, og nu gik Trykkerigaarden at-
ter til Auktion; ved 4. Auktion $\frac{31}{12}$ 1825 købte Dons Gaarden for 250 Rd. Sølv
(den var i 1828 brandforsikret for 2560 Rd.). Allerede tidligere ($\frac{1}{10}$ 1825) havde
han for 1400 Rd. Sølv købt den anden Halvdel af Trykkeriet af Provst Bendix.
Dons var nu Ejer af Gaarden, Trykkeriet og (fra $\frac{21}{10}$ 1817) af kgl. Bevilling til
at drive det. Just havde derimod stadig Bevilling paa at udgive „Samleren“, og
de enedes da (ved Kontrakt af $\frac{3}{3}$ 1826) om et Samarbejde saaledes, at Just blev
boende i Gaarden mod at vedligeholde den og betale Renter og Skatter samt, for
en Betaling af 200 Rd. Sedler aarlig, afgive Lokale og Brændsel til Trykkeriet;
desuden skulde han give Ophold m. m. for 2 „Trykkeriofficianter“ for 170 Rd.
Sdl. for hver. For at „skrive“ Avisen fik Just 310 Rdl. Sdl. aarlig.

I 1828 kunde Just imidlertid ikke klare sig længer, og alt, hvad han ejede,
blev solgt ved Auktion ($\frac{27}{4}$ 1829). Her købte Dons for 150 Rd. Sdl. hans For-
lagsskrifter med Forlagsret. Boghandelen havde han overtaget efter Just i 1817.
„Samleren“ havde Just — syg og nedbrudt — maattet opgive i 1828, og Samar-
bejdet mellem de to mangeaarige Venner og Arbejdsvæller afvikledes nu ved, at
Just fraflyttede Gaarden og fik 350 Rd. Sdl. aarlig. Boghandlerborgerskab tog
Dons først $\frac{27}{8}$ 1830. Han var desuden Stempelpapirforhandler og Lotterikollek-
tør samt drev noget Avlsbrug. Det skal endnu nævnes, at Dons i 1831 sammen
med Købmand Anders Bay Friis købte Garverigaarden ved Garverigyden (langs
Sydsiden af Sindssygehospitalets ældre Del), og her anlagde de „Ny Brænderi“,
der i 1904 sammen med den gamle Banegaards Terræn (forladt i 1896) og
„Vaskepladsen“ maatte give Plads for Sindssygehospitalets nyere Del (Pavillonerne).

Efter at Just var død, redigeredes „Samleren“ (fra $\frac{24}{5}$ 1828) af cand. phil.
Emilius Jørgen Nerenst, som fortsatte Redaktionen efter Dons' Død ($\frac{25}{6}$ 1838) for
Boets Regning, indtil han paa Grund af Sygdom maatte opgive det i Maj 1839.

„Samleren“ nævner, at Dons døde efter „langvarige smertelige Lidelser paa
et flere Maaneders Sygeleje“, og omtaler ham som „en af vore mest agtede og
elskede Medborgere“, hvis „lyse Aand, ægte Humanitet og ubestikkelige Retskaffen-
hed erhvervede ham her i Livet alles Agtelse og Venskab og sikrer ham nu et
hædret Minde“.

Dons døde ugift*).

Boghandelen havde han allerede i 1834 overdraget til *Kabell*. Gaarden og Trykkeriet købtes af *Wissing*, der sammen med Adjunkt *Reisz* redigerede „Samleren“, som fra 1. Juli 1839 fik Navnet „Viborg Stiftstidende“. De tre sidstnævnte Mænd vil endnu mindes af de ældste nulevende Viborgensere.

Anders Bay Friis (1828—35).

Forligskommissær, Købmand.

Født $13/8$ 1795 (Søn af Amtsforvalter i Viborg Ditlev Friis, f. 1740, † 1814, og Hustru Ane Elisabeth Bay, f. 1765, † 1842).

Friis var Købmand og ejede den Gaard (nuv. Matr. Nr. 172) i Store Sct. Hansgade, som efter ham har været ejet og endnu ejes af Familien Fischer. I denne Gaard indrettede F. (i den sydlige Sidefløj) i 30erne (?) Lokale for Klubben „Borgerforeningen“ og var selv Foreningens Vært. Det kan betragtes som givet, at F. maa have været en velanset Mand i sin By, eftersom han var med i den første Sparekasse-Bestyrelse efter Omstændighederne fornemme Kreds.

Han var da ogsaa allerede $6/9$ 1827 — kun 32 Aar gl. — bleven valgt til „Forligelseskommisær“, en ikke mindst den Gang „hædrende Bestilling“. Foruden sin Virksomhed som Købmand og Klubvært drev han ogsaa, som vistnok adskillige andre Borgere udenfor Beværterstanden, lejlighedsvis Beværtning udenfor sin Ejendom. Eksempelvis læser man $20/6$ 34 i Samleren: „I mit Restaurations-telt ved Kjørebanen**) den 21. dennes og paa følgende Dage opvartes med Østers, fine og ordinaire Vine, Bagværk, samt forskellige Spise- og Drikkevarer. A. B. Friis.“

Et andet Eksempel paa F.'s Foretagsomhed er allerede nævnt foran under Stiftsbogtrykker Dons: Oprettelsen af „Ny Brænderi“, der var i Virksomhed, lige til det i 1904 blev købt af Staten.

Friis udmeldte sig af Sparekassens Direktion i December Termin 1835.

Han var gift med Christence Hansen, f. $28/11$ 1793, (D. af Sognepræst i Køge H.) og Svigerfader til Købmand Martin Fischer, som i 1860 etablerede sig i Gaarden i St. Hansgade og 1881 ombyggede den. Friis døde $24/11$ 1853, hans Hustru $11/6$ 1875. Deres Gravsteder kan endnu ses paa Viborg Kirkegaard.

*) S. Nygård: „Den Viborger Samler“ (Saml. til jydsk Historie og Topogr. 3 R. IV Bd.)

**) Hvor der fandt Kapkørsel og Vædderidt Sted.

Sparekassens senere Direktører

Ved

Adolf Lomholl

Sparekassens Genboere (Lørdags Kødtorv).

Mads Christensen Rod (1830—31).

Justitsraad, Herredsfoged.*)

R. er født 1781 i Øster Tversted Sogn (S. af Gmd. Christen Madsen og Hustru Kirsten Christensdatter). Han tog dansk juridisk Eksamen 1800, hvorefter han i nogle Aar opholdt sig i Hjørring. Blev derefter Prokurator ved Overretten i Viborg, siden tillige Landvæsenskommissær i Viborg Amt. $\frac{2}{9}$ 1825 Herredsfoged og Skriver i Middelsom og Sønderlyng Herreder samt en Del af Houlbjerg Herred i Viborg Amt. 1841 borgerlig Raadmand i Viborg.

I Viborg Stiftstidende for $\frac{20}{8}$ 1927 meddeler Th. Ditzel, at R. i 1833 for 800 Rdl. købte nuv. Matr. Nr. 77 (nu Arkitekt Paludans Gaard i Mogensgade) og i 1836 Naboejendommen mod Syd. Samme Sted meddeles, at R. med Aarene blev noget „underlig“ (da han ikke længer kunde taale at ride sin daglige Tur paa en rigtig Hest, lod han sig lave en stor Gyngehest, som han saa tog sig en Ridetur paa. Naar han saa var færdig, paalagde han Karlen at gnide den godt af, da den nu var bleven svedig!) Dersom det ikke er en Krønike, maa R. jo nok siges at være bleven ikke saa lidt „underlig“.

*) Smlgn. Erslews Forfatterleksikon.

R. fik i 1847 sin Afsked (efter Ansøgning) i Naade og med Pension og udnævntes til Justitsraad. Allerede med Udgangen af 1831 havde han udmeldt sig af Sparekassens Direktion efter at have virket der godt et Aar. Han døde $\frac{29}{10}$ 1863. I Viborg Stiftstidende faar han i den Anledning det Skudsmaal, at han „i hans Livs kraftigste Dage var anset for at være en meget dygtig Jurist“.

R. var gift 2 Gange. Først $\frac{30}{11}$ 1804 med Inger Catrine *Thirup*, f. paa Mølgaard ved Hjørring, døbt $\frac{17}{1}$ 1787. Dernæst $\frac{5}{10}$ 1823 med Margrethe Borch Hagerup *Volquartz*, f. $\frac{26}{6}$ 1799 (D. af Sognepræst V. til Rimsø og Kastbjerg i Aarhus Stift), som overlevede ham. Hun solgte i 1867 Matr. Nr. 77 til Viborg Kommune og i 1875 Naboejendommen til Dr. med. & chir. *Hagn Meincke*.

Niels Christian Morville (1830—51).

Virkelig Kammerraad, Amtsforvalter og Kolonibestyrer*).

F. i Januar 1785 i Nr. Nissum, hvor Faderen cand. teol. Gregers M. var Degn (f. 1742, † 1787). Moderen hed Dorothea *Wenster*.

M. blev Student fra Frederiksborg lærde Skole i 1802. Cand. jur. 1810. Samme Aar Kopist i Rentekammerets danske og norske Kammerkancelli. 1812 Fuldmægtig i Matrikuskontoret. 1827 Amtsforvalter i Viborg og Forvalter for de tyske Kolonier paa Alheden. 1832 blev han udnævnt til „virkelig“ Kammerraad.

Morville døde $\frac{7}{10}$ 1856. Hans Enke Pauline Sophie (Rasmussen) døde $\frac{9}{9}$ 1857.

I Viborg Stiftstidende for $\frac{16}{10}$ 1856 udtales i et Digt i Anledning af Morvilles Død:

.....
 ...han æret var som faa.
 Kjærligt dvæle saaes hans Blikke
 Paa Enhver, som nær ham kom —
 Armod's Søn forfeiled' ikke
 Hjælpen, som han bad ham om.
 Fryd at skabe hvem han kunde
 Var hans ædle Hjertes Trang.

En Søn af M. var den bekendte Justitssekretær *Georg Morville* (se senere).

*) Smlgn. Erslews Forfatterleksikon.

Martin Reinhard Krüger Ursin (1830—55).

Stiftsprovst i Viborg.

F. i København $\frac{5}{8}$ 1795 (S. af Premierltnt i Søetaten Martin Krüger og Jacobine Ursin*).

Student fra Metropolitanskolen 1813; cand. teol. 1818; resid. Kapellan ved Viborg Domkirke (m. Asmild og Tapdrup) 1827. Sognepræst i Viborg Søndersogn 1833; Stiftsprovst i Viborg 1843. Ursin ægtede $\frac{4}{11}$ 34 Hansine Kirstine Ingstrup.

Vandt 1830 en Præmie af det evang.-christelige Prædikelegat. Har skrevet: Et Brev (angaaende Hans Tausen) i Nord. Kirke-Tidende 1835. Col. 527—28. Nekrolog over Johs. Ivar Bruun i Dansk Almeenlæsning 1836. Nr. 13.

Stiftsstaden Viborg. En topografisk, historisk og statistisk Beskrivelse. Viborg 1849, med Grundtegning (der „er bygget paa grundige Undersøgelser og i sammentrængt Form rummer en betydelig Stofmængde“. Chr. Vill. Christensen).

Der er Ting, som tyder paa, at U. har haft et myndigt, maaske noget stridbart Væsen og maaske i den Anledning har været Genstand for Kritik fra forskellige Sider i Byen. Nogle Eksempler, som kunde tyde i den Retning, skal anføres:

$\frac{81}{10}$ 44 opfordrer W. S. i Vib. Stiftst. Skolekommissionen og navnlig dens Formand (U.) til offentlig at meddele Grunden til, „at den for et Aar siden bestemte Reform af [Kommune-] Skolen ikke endnu er traadt i Kraft“. U. afviser med Lethed Klagen bl. a. ved at meddele, at Sagen sidst afgik fra Kommissionen [til?] under 24. April f. A. (!)

$\frac{4}{4}$ 48 oplyser Vib. Stiftst.: „I den af Stiftsprovst Ursin imod Købmand S. Hagemann anlagte Sag, der var foranlediget af et af Sidste i nærværende Blad indført Inserat med Hensyn til nogle af Stiftsprovsten holdte Ligtaler, er der i disse Dage afsagt Dom ved Underretten, der gaar ud paa: at Parterne bør for hinandens Tiltale *fri at være*, Proces-Omkostningerne hævdede og Stiftsprovstens befalede Sagfører tillagt 30 Rbd., der skal udredes af det Offentlige“.

$\frac{20}{11}$ 54 oplyser Vib. Stiftst. om en i „Borgerforeningen“ afholdt Fest til Ære for Byens Rigsdagsmand, O.-Ass. Bregendahl, at Deltagerne ved Festens Slutning ledsagede Br. til hans Hjem og i den Anledning lagde Vejen gennem „Tausens

*) Wiberg oplyser, at da Faderen i 1798 mistede sit Embede og forvistes til Munkholm, blev det ved kgl. Bevilling af $\frac{26}{5}$ s. A. tilladt, at Børnene maatte bære Moderens Familienavn.

Minde“, hvor man standsede ved Hans Tausens Mindestøtte. Her benyttede en af Deltagerne [Redaktør H. Wissing] Lejligheden til at holde en lille Tale for Æresgæsten og sluttede med at opfordre ham til „atter næste Gang“ paa Rigsdagen at være Viborg Borgeres Tolk for Sandhed og Ret“.

Denne Episode maa Ursin, der boede i Mogensgade (nuv. Nr. 32), have erfaret — umiddelbart eller paa anden Maade —; thi han indgav som kst. Biskop Besværing herover til Kultusministeriet, hvorefter der ^{20/11} 1854 i Viborg Stiftstidende fremkom følgende i flere Henseender lærerige Artikel:

Som i d. Bl. No. 180 berettet, fandt der afvigte 5te Novbr. i „Borgerforeningen“ en Fest Sted til Ære for Byens Repræsentant i de tidligere Rigsdagssessioner, Hr. Overretsass. *Bregendahl*. At denne Fest var enkelte, men ogsaa kun enkelte af Byens Indvaanere en Torn i Øjet, var os ikke ubekjendt; men hvad der i de senere Dage yntedes om, men som vi aldeles ikke troede, nemlig at denne Fest skulde have foranlediget en Klage eller Besværing, dette finder til vor store Overraskelse Bestyrkelse i hvad „Fædr.“ for i Torsdags beretter om, „at den const. Biskop, Stiftsprovst *Ursin*, har til Cultusministeriet anklaget Overretsass. *Bregendahl* for en Tale, han forleden holdt i Viborg; men at nævnte Ministerium havde sendt Klagen som sig uvedkommende til Justitsministeriet, der turde have ligesaa vanskeligt ved at finde noget Udbytte i den“. — For dem, der ikke nærmere kjende det Factiske ved nævnte Fest og navnlig det, som, efter hvad vi senere har erfaret, har sat den const. Biskop i Activitet, maa vi berette følgende: Da Hr. Overretsass. *Bregendahl* ved Festens Slutning ledsagedes til sit Hjem af Deeltagerne, gik man, for at forlænge Touren lidt, gjennem det offentlige Anlæg „Tausens Minde“; man standsede paa den større Plads ved Mindestøtten, og i Continuation af en tidligere under Festen udbragt Toast — „for at der altid hos Viborg Byes Borgere maatte være en lignende Enighed og Aand tilstede, som da disse for over 300 Aar siden værnede om Hans Tausen, da den catholske Bisp her vilde forbyde at prædike den rene Lære“, — mindede En af Deeltagerne*) de Forsamlede om, at netop her laae Stenen, hvorfra Hans Tausens Stemme havde lydt, da han forkyndte den rene Lære, hvortil vi bekjende os; og efter Udtalelse af nogle Ord om, at det ogsaa nu gjaldt om Sandhed og den rene Lære, opfordrede han Byens forrige Rigsdagsmand til atter næste Gang paa Rigsdagen at være Viborg Borgeres Tolk af Sandhed og Ret.

— Den alvorfulde Stillehed, som var udbredt over Forsamlingen, var saaledes, at vi ere forvissede om, at hvis Hans Tausen selv havde været tilstede, vilde han ikke have fundet noget Usømmeligt eller Uchristeligt i det Passerede; men den modsatte Anskuelse herom har derimod den const. Bisp, og dette har foranlediget Hs. Hvdh. til at indgaae med en Besværing herover til Ministeriet, for i Fremtiden at forebygge noget Lignende; herpaa alene gaaer hans Andragende ud, og ikke paa Besværing eller Klage over nogensomhelst Person. Enhver, som kjender Hs. Hvdh.s uførtroede Iver i Udførelsen af hans Embedspligt — og fra denne Side betragtet tage vi Sagen — vil ikke finde noget Paafaldende i det af ham gjorte Skridt; men Manden har formegen Forstand til ikke at kunne indsee, at dette neppe er den rette Maade til at værne om det efter hans Begreb Hellige, ved at udtyde det paa nævnte offentlige Anlæg den 5te November Passerede som noget „for det Sømmelige og Christeliges Skyld“ Stødende, og at det Skete ialtfald var altfor uskyldigt og ubetydeligt til for ham, liig den catholske Bisp Jørgen Friis, at fremkalde en Banstraale over Byens Borgere ved at faae Adgan-

*) Dette Blads Udgiver. [H. Wissing.]

gen for disse formeent til dette Sted. Det er ikke saalænge tilbage i Tiden, at Folk nok kunne erindre i Byens *Domkirke* at have hørt Foredrag af politisk Indhold; dengang mukkede Ingen. Vor gode Stiftsprovst er maaske ingen Ynder af Talefriheden, men hvis saa er, da burde han betænke, at han ikke heller har Privilegium paa at sige, hvad han finder for godt.

Herpaa ses Ursin ikke at have svaret — klogeligt nok maaske.

Han døde $23/8$ 55 i København, hvortil han nogle Uger i Forvejen var rejst for at søge Lægehjælp for sit svage Helbred. Trods den foran nævnte Divergens omtaler Vib. Stiftst. ham dog i Dødsbudskabet som „en streng retfærdig og redelig Embedsmand“.

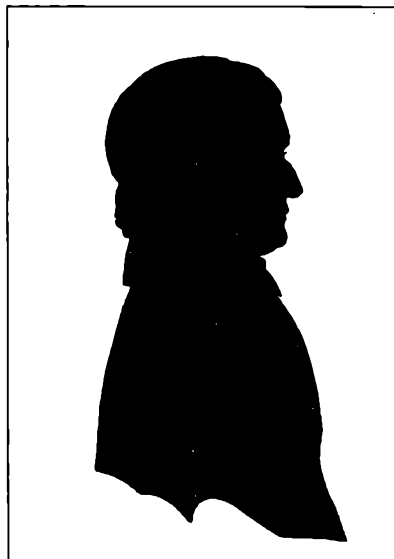
Peter Gjørbye (1832—45).

Købmand.

Født i Viborg $22/5$ 1785 (S. af Muremester Niels Gjørbye — begr. $25/7$ 1810 — og Hustru Ane Spanggaard — begr. $10/9$ 1827. N. G. ejede den Ejendom i Gravene, som ligger lige nedenfor Teatret).

G. ejede en Ejendom paa (Sydsiden af) Vestergade „nogle Huse fra Nytorv“, hvor han drev Købmandsforretning og — som vel de fleste Købmænd paa den Tid — Avlsbrug. Hans Jorder laa paa Hjørnet af Skivevej og Aalborgvej. Disse Jorder — paa hvilke den ny Katedralskole er opført — solgte Arvingerne efter Enkens Død til Gartner Brostrøm.

G. var bl. a. Medlem af „Viborg Byes Overformynderie“. Han ægtede $27/7$ 1815 Else Elisabeth Blegvad (f. $15/8$ 1787, † $24/3$ 1873; D. af Købmand i Mariager Hans Jørgen Blegvad, f. 1755, † 1822, og Hustru Kirstine Pedersdatter, f. 1754). G. døde $14/3$ 1851. En Datter af G. var gift med Etatsraad Neckelmann (se senere).

Christian Noe Tang (1843—46).

Konferensraad, Justitiarius i Landsoverretten i Viborg.

Født $23/5$ 1801 paa Nørre Vosborg (S. af Kammerraad og Landvæsenskommissær N. K. Tang († 1814) og Hustru Marie Cathrine, f. Meinert († 1845), som 1816 ægtede Stiftsprovst, senere Biskop C. D. Koefoed, † 1831). 1821 Student fra Ribe, 1826 cand. jur., s. A. Volontær i det danske Kancelli, 1833 Kancellist, 1839 surnumerær og 1847 virkelig Assessor samt i 1859 Justitiarius, alt i Viborg Landsoverret; 1878 tog han Afsked fra sit Embede, som han beklædte med „ufortrøden

Iver og Nidkærhed“, og udnævntes samtidig til Kommandør af Danebrog. Han fik 1836 Titel af Kancellisekretær, 1852 af Justitsraad og 1868 af Konferensraad.

† i Viborg $12/3$ 1886. — Ægtede $29/5$ 34 Nanna Pauline Amalie, D. af Biskop Hjort, (f. $12/4$ 1805 i Kbhvn, † $19/5$ 76 i Viborg).*)

I Biskop Swanes og Hustrus Memoirer og Breve (XLIII) læser man: „Tang var en Mand af den gamle Skole, retsindig, punktlig, belæst, og han besad en ualmindelig Hukommelse, saa vi kaldte ham „et vandrende Lexikon“. Hans underlig stejle, imponerende Ydre havde noget ufrivillig komisk over sig, saavel som hans Talestemme og Udtale af Bogstavet a, som han udtalte som æ. Da hans Hustru hed Nanna, lød det meget morsomt. Han førte Dagbog og kaldte deri Søstrene Zahrtmann for Jomfruer. Han var en meget dygtig Jurist, og i sin Familie ofte brugt til Fadder, rejste

derfor tidt til „Bærnedaa“....“

Tang overtog efter Stedfaderen sammen med sine to Brødre Gaarden Nørre Vosborg i Ringkøbing Amt; 1826 solgte han sin Part i Gaarden til den ene af Brødrene.

Anton August Bagger (1843—75).

Apoteker.**)

B. var født i Holbæk 16. Februar 1801 som Søn af Distriktskirurg Peder Christian Schiøtt Bagger og Hustru Zephora Cathrine Colding. (Hans Fader, der var født 5. November 1763 i Skamstrup ved Holbæk, havde selv i sin Ungdom staaet i Apotekertjeneste; han forlod dog Pharmacia og tog 1792 kirurgisk Eksamen; 1796 blev han udnævnt til Distriktskirurg i Holbæk og forflyttedes 1807 til Viborg; her døde han 15. November 1823).

Efter at være undervist dels privat af Faderen og dels i Viborg lærde Skole blev Anton Bagger i Foraaret 1816 Discipel paa Svaneapoteket i Aarhus; Læretiden varede til Foraaret 1820. Et halvt Aar blev han endnu paa Apoteket som Medhjælper og rejste da til København for at læse til Eksamen, hvortil han indstillede sig 22. Juni 1821 og opnaede Karakteren eenstemmig Laudabilis.

Om hvor han derefter i de nærmest følgende Aar har opholdt sig, foreligger ingen Meddelelser. I Januar 1828 var han i Aalborg, hvilket fremgaar af den Købekontrakt, som han den 24. s. M. afsluttede med Apoteker *Jens Valentin*

*) Smlgn. Dansk biogr. Leksikon.

***) Smlgn. Aa. Schæffer: Viborg Svaneapotek.

Arntzen om Køb af Mariager Apotek. Han købte dette for 6000 Rdl. Sedler til Overtagelse i Løbet af Sommeren og fik Skøde paa Ejendommen den 11. Juli s. A.; Bevillingen er derimod først udstedt Aaret efter, den 31. Juli 1829. I 5 Aar var Bagger Apoteker i Mariager, indtil han 1834 solgte Apoteket og det følgende Aar købte Apoteket i Viborg af Enkefru Jacobsen for 38000 Rdl.

Apoteker Bagger viste paa flere Maader sin Interesse og Virkelyst saavel for sit Fag som for sin By. — Fra 1835 og til sin Død i 1875, i omtrent 40 Aar, var han Provinsialkasserer for Viborg Stift i „Det pharmaceutiske Understøttelses-selskab“. Den 11. Oktober 1849 udnævntes han til Eksaminator ved pharmaceutisk Medhjælper-eksamen; for Viborg Stifts Vedkommende blev Bagger den første, der beklædte dette Hverv. — Ved Siden af disse faglige Hverv, bestred han i

en lang Aarrække Posten som Formand i Direktionen for Viborg Bys Sparekasse og var desuden Indehaver af forskellige kommunale Tillidshverv (Viceformand i Borgerrepræsentationen samt Medlem af Domkirkeinspektionen, Kassekommissionen, Sundhedskommissionen, Komitéen for Undallslunds Beplantning m. m.).

Desuden var B. (1848) Medlem af (Formd. for ?) Komitéen for Opførelsen af den „ny Klub“, (1856) Assurancekommisær for „Brandforsikringen for rørlig Ejendom i Jyllands Købstæder“, (1862) Medl. af Viborg Fængselselskabs første Bestyrelse, (1863) Kirkeværge for Søndre Sogns Kirke. B. har formentlig været Ejer af den saakaldte „Gamle Amtstuegaard“. Han averterer 1848 ($14\frac{1}{2}$) „den bebyggede Del af Gaarden enten samlet eller i enkelte Parceller“ til Salg og har vel saa ogsaa afgivet Grund til den „ny Klub“ (nu „Kosmorama“) overfor „Latinerhaven“.

Den 27. Marts 1854 døde hans Hustru *Jacobine Louise, f. Switzer*. Kort Tid forinden havde han solgt Apoteket. Han blev dog boende i Viborg, varetagende sine forskellige Tillidshverv; en kort Periode var han tillige Medejer af et Jernstøberi i Viborg. Den 8. Januar 1875 døde han i Herning under et Besøg hos en Svigersøn, fhv. Apoteker *Jens Christian Møller* (Apoteker i Herning 1861—1874).

Apoteker Bagger har sat sig et smukt og varigt Minde i Viborg ved Oprettelsen af forskellige Legater, der kommer trængende Beboere i Byen til Gode. I sit Testamente af 20. November 1869 (vgl. konfirm. 18. Oktober 1876) overdrog han til Viborg Byraads Forvaltning en Kapital paa 54.000 Kr. med følgende Bestemmelser om dens Anvendelse:

Et Beløb af 40.000 Kr. bestemtes til et Legat, der benævnes „Apoteker An-

ton August Baggers og Hustru Jacobine Louise, f. Switzers Legat for værdige, trængende Fruentimmer i Viborg“, og Renten deraf uddeles i 6 Portioner à 200 Kr. til Enker efter eller Døtre af Mænd af Embeds- eller Handelsstanden i Viborg og i 4 Portioner à 100 Kr. til Enker efter eller Døtre af Mænd af Haandværkerstanden i Viborg.

Et Beløb af 10.000 Kr. bestemtes til et Legat, der oprettedes til Minde om hans i 1857 afdøde Søn og benævnes „Student Peder Christian Schiøtt Baggers Legat for forældre- og faderløse trængende Børn i Viborg“, og de aarlige Renter uddeles i 4 Portioner à 100 Kr.

Af Restkapitalen 4000 Kr., anvendes Renterne dels til Afholdelse af de Udgifter, der er nødvendige til de 2 første Legaters Administration og dels til Fornyelse og Vedligeholdelse af det Baggerske Familiegravsted paa Viborg Kirkegaard. Et eventuelt Overskud uddeles i Portioner à 20 Kr. til trængende Familier i Viborg hvert Aars Juleaften.

Lars Worre (1846—46).

Agent og Købmand samt Kæmner

F. 1788 (el. 89), † ²⁸/₇ 1853. Worres Købmandsvirksomhed har haft et saare alsidigt Præg, naar man ser ham avertere om Køb af gl. og nyt Papir etc., Salg

af Frugttræer og „Haugefrø“, Anchioser, Byg, Peberrod, Malaga Citroner, Bruunshaab Klæde, Røg-, Skraa- og Snustobak, Bomulds- og bleget Blaarlysegarn etc. Køb af her i Landet fabrikerede Lærreder [til Brug for Armeen] . . . „og at jeg ligeledes køber Hørgarn, som betales efter dets Finhed, for deraf i Forening med det, jeg ved Byens fattige lader spinde, at lade Lærreder væve. Maatte det ikke anses ubeskedent, udbad jeg mig ærbødigst ved Dhrr. Præsters Virksomhed ovenstaaende bekendtgjort paa Landet i Egnen for at bringe det saa meget som muligt til Almuens Kundskab“. Endvidere havde W. en Hestemølle.

Men W.'s Interesser strakte sig ogsaa udenfor hans private Bedrift. Saaledes læser man, at „Ved Fattigkommissionens Indvirkning er truffet den priselige Foranstaltning, at 24 gamle ugifte Personer, som ugentlig nød Fattigpenge, og som ikke havde Lejlighed til at faa noget ordentligt Maaltid, erholde, saalænge Vinteren varer, daglig et varmt Middagsmaaltid i Hr. Købmand Worres Gaard. For Tiden (1832) er 7 af det bestemte Antal syge, hvilke blive (!) Maden tilbragt. Alt sker uden forøget Udgift for Fattigkassen,

da Hr. W. uden mindste Egennytte har paataget sig denne Ulejlighed. Han erholder næppe 4 Skilling Tegn for hvert Individ daglig“.

1841 foreslaar W. sammen med N. Lindholm Oprettelsen af en Kreatur-Forsikringsforening for Viborg og Omegn. 1848 er W. Formand for „Foreningen til Erstatning for ved Uheld døde Køer og Heste“.

1843 erfarer man at „Et Savn med Hensyn til Lokale, der har været følt, siden det saakaldte „Comediehus“ her i Byen blev nedrevet, har Hr. Kæmner Worre nu afhjulpet ved i sin Gaard at have indrettet et meget vakkert Lokale, der rummer henved 400 Mennesker“. Herom læser man dog videre 1853: „Ejeren af Teatret heri Byen, Hr. Agent L. Worre vilde gøre sig det teaterbesøgende Publikum meget forbunden ved at drage Omsorg for, at Teatret blev godt udluftet og Rottehullerne (!) rigtig tilstoppede, inden det forventede Skuespillerselskab arriverer“. Lokalet ønskes endvidere „hvidtet eller oversmurt med lidt Farve til en billig Pris“. Der indrømmes dog, „at Ejeren ikke skal blive fed af den Indtægt, der haves ved at udleje Teatret, men der stoles paa hans Beredvillighed...“. Paa Worres Grund ligger nu Hotel Phønix.

Worre havde meget at gøre, hvad man erfarer af det anførte, hvortil kan føjes, at han var Medlem af Skolekommissionen og af Bestyrelserne for Søndagskolen (oprettet 1843) og „Foreningen til værdige trængendes Understøttelse“. Endvidere var han „Markdirektør“ (sammen med Undall).

Det smukkeste Minde har W. dog sat sig ved Opførelsen (1851) af „Købmand L. Worres Stiftelse“, hvori „8 Enker eller ugifte enlige Fruentimmer have fri Bolig, og til hvis Vedligeholdelse, Skatter og deslige Hr. W. desuden har legeret en Kapital af 2000 Rbdl.“. Under Kongens Besøg i Viborg Aaret efter besaa Majestæten ogsaa denne Stiftelse og udnævnte ved den Lejlighed W. til *Agent* (med Rang i 6. Kl. Nr. 7).

W. var gift 2 Gange: først med Ane Cathrine From, der døde i Januar 1835 (72 Aar gl.); anden Gang (i næsten 16 Aar) med Augusta Kalb, som overlevede ham.

Laurits Nørgaard Bregendahl (1846—72).

Virkelig Etatsraad, Overretsassessor og (1859—70) Folketingets Formand.

B. er født i Skjorping Præstegaard ^{29/8} 1811 (S. af Sognepræst A. P. Bregendahl og Hustru Karen Maria, f. Mørch).

1828 Student (privat Dimissor); 1834 cand. jur.; s. A. By- og Herredsfuldmægtig i Skelskør; senere i Roskilde. 1838 konst. Byfoged i Sorø og Birkedommer i Baroniet Holbergs samt Sorø Birk; 1842 surnumerær og 1847 virkelig Assessor i Landsoverretten i Viborg. 1848 Medindbyder til Oprettelsen af en „fædrelandsk Association for Viborg Bye og Omegn“. Samme Aar Rigsdagsmand for Viborg By og Fjends Herred; deltog i den grundlovgivende Rigsforsamling. ^{4/12} 49 valgt til Folketingsmand for samme Kreds, som han derefter repræsenterede til sin

Død. 1850 Medindbyder til Dannelse af en „Kreditforening for jyske Landejendomsbesiddere“. B. var Formand for denne Forenings Bestyrelse fra Oprettelsen i 1851 til sin Død. I Foreningens Jubilæumsskrift (1901) læser man: „B. var den,

der nærmest tog sig af Sagen, og som udførte mere end Broderparten af det dermed forbundne betydelige Arbejde.“ — og videre: „I Foreningens Historie betegner dette [B.'s] Dødsfald Afslutningen af et Tidsrum, der er noget for sig, noget fra alle de følgende Aar forskelligt. Thi det var *L. N. Bregendahl*, der i hele dette lange Tidsrum, der omfatter Foreningens Begyndelse og danner Udgangspunktet for dens senere Udvikling, var Lederen og Bæreren af saa godt som alt, hvad der blev udrettet. Som det især var ham, der fra først af førte Kreditforeningssagen igennem, udover de Skær og Vanskeligheder, paa hvilke den var udsat for at strande, saaledes kom senere, i hele den lange Aarrække, i hvilken han, til Held

for Foreningen, var knyttet til denne, hans omfattende og utrættelige Arbejdsevne den til gode i fuldeste Maal lige til det sidste.“

„I Tinget hørte han til de solide, dygtige Arbejdskræfter, som uden at tage synderlig Del i de storpolitiske Debatter ofrede sig til alvorlig Prøvelse af de mange vigtige Lovforslag... Af endnu større Betydning var det Initiativ, som han tog til Stiftelse af Kreditforeninger... Hans Fortjeneste omfatter alle Landets Kreditforeninger, og om han ikke havde andre Adkomster, saa vilde alene dette gøre ham fortjent til at mindes med Paaskønnelse. ... Formand i Folketinget i 11 Aar, ganske vist ikke altid med fin Takt, men med den umiskendeligste Stræben efter Upartiskhed; han udfyldte ganske sin Plads paa Formandsstolen...“ [C. St. A. Bille i Dansk biogr. Leksikon].

¹³/₄ 1861 udtalte B. ved et politisk Møde i Viborg, at han „kun ugerne og først efter ligefrem Opfordring til ham og Overenskomst mellem de to modsatte Partier i Tinget havde overtaget Stillingen“ (som Formand i Folketinget).

B. udkastede 1854 den første Tanke om et nærmere Samarbejde mellem Sparekasserne i Jylland, men der ses ikke den Gang at være kommet noget Resultat deraf.

²¹/₃ 53 skriver Vib. Stiftst.: „I Modsætning til denne Jammerlighed [ø: en anonym Pjece: En ny „blaa Bog“ eller Bidrag til Bedømmelsen af det opløste Folkethings Virksomhed] viser Bregendahls nysudkomne Sendebrev til Vælgerne, hvorledes en fædrelandssindet Mand kan forsvare sit Standpunkt med Sindighed og Klarhed og ved at lade Sagen selv tale, uden Kunster og uden Lidenskab“.

²²/₄ 53 (altsaa omtr. en Maaned før Valget), forsamlede et særdeles stort Antal af Byens Indvaanere sig paa Nytorvet, hvorfra disse i Procession, med et Musikkorps i Spidsen drog til Byens hjemkomne Rigsdagsmands, Hr. Landsoverretsassessor Bregendahls Bopæl [i Sct. Ibsgade], udenfor hvilken Forsamlingen i et 9 Gange gentaget Hurra tolkede sine Følelser i Erkendelsen af hans Virken paa Rigsdagen. Efter at Hr. Assessoren havde takket for den ham beviste Hyl- ding, udbragte han et Leve for Grundlovens ædle Giver, Kong Frederik den 7de, der ledsagedes af et 9-fold Hurra. Derpaa drog Forsamlingen under Afsyngelse af „den tapre Landsoldat“ tilbage til Torvet, hvor den adskilte sig“.

¹³/₅ 53 afgav omtr. ¹/₁₂ (!) af Vælgerne Stemme ved Valgmandsvalget, og valgte blev D'hrr. Overretsassessorer Bregendahl og Buch [senere Justitiarius i Højesteret]....

²⁸/₇ 1853 bor B. i Sct. Ibsgade (hos Bagermester N. Bruun). Bruun averterer en Lejlighed til Leje til 1. November, og Bregendahl er formentlig da flyttet til den nuværende Stiftsprovstegaard, hvor han i 1856 tilbyggede den Sidefløj, der nu bærer hans og hans Hustrus Navne-Bogstaver.

⁴/₄ 54 valgtes B. i Randers paa et Møde (hvis Formaal iflg. Indbydelsen var en Købstadforenings Oprettelse med den særlige Opgave at faa oprettet en Dis- conto- og Laanekasse) sammen med tre andre til den foreløbige Bestyrelse.

1854 holdt B. Tale ved en Grundlovsfest i Rindsholm.

¹⁰/₆ 54 var B. Medindbyder til Dannelse af en lokal Afdeling af „Grundlovs- værneforeningen“ (stiftedes ¹⁷/₆).

¹/₁₁ 54 Indbydes til Aftenspisning i Klubben „Borgerforeningen“ Søndag Aften (⁵/₁₁) Kl. 7 til Ære for „vor Rigsdagsmand Landsoverretsassessor B.“

⁶/₁₁ 54 I den „til Ære for Byens tidligere Rigsdagsmand, Hr. Overretsasses- sor B. igaar Aftes arrangerede Souper deltog saa stort et Antal, ca. 90, som Lo- kalet kunde rumme. Festen bar aldeles Vidne om et sandt Fædrelandssind og at Folket er sig Øjeblikkets Vigtighed bevidst“. Der blev udbragt Skaaler: for Kongen, Æresgæsten, Grundloven, Rigsdagen, Danmark, den fri Presse, et even- tuelt (!) nyt Ministerium, en uafhængig Embedsstand o. s. v. „En særdeles mun- ter og gemytlig (!) Stemning, gjorde sig gældende under Festen, der først op- hørte Kl. 2“. (Se forøvrigt foran under Ursin).

²⁹/₉ 55 Indbød B. sammen med Bruun (Asmildkloster) til Oprettelse af en Brandassuranceforening for Landbygninger i Viborg Amt.

Bregendahl døde ²⁵/₆ 72. Han ægtede ¹⁰/₁₀ 48 Louise Christiane Elisabeth Undall, f. ¹⁶/₃ 1823 (D. af Kammerherre Undall; se foran).

B. tilhørte Centrums venstre Fløj og indtog en Art Mellestilling mellem na- tionalliberale og Bondevenner, om end med stærkest Tilslutning til de første. Bondevennerne satte igennem, at B. blev Formand i Folketinget, og han udfyldte denne Plads med Upartiskhed og Dygtighed (N. Neergaard i Salm. Leksikon).

Carl Ferdinand Walsøe (1851—73).

Justitsraad, Toldinspektør.

W. var født $14/9$ 1807. 1826 blev han Student fra Herlufsholm og 1832 juridisk Kandidat. $21/3$ 1835 udnævntes han til Sysselmand paa Island (Norder-Mula (?) Sysse), $27/6$ 1843 til Told- og Konsumptionsforvalter i Viborg, idet han tillige varetog Regnskabsføringen. $21/5$ 1851 udnævntes han derefter til Toldinspektør i Viborg, 1853 til Kammerraad, 1862 til Justitsraad og 1864 til Ridder af Dannebrog.

W. tog livlig Del i det offentlige Liv. Han beklædte saaledes til forskellige Tider bl. a. følgende offentlige Hverv: Medlem af Ligningskommission, Sundhedskommission, Valgbestyrrelse og Borgerrepræsentationen. Desuden var han Kommunalrevisor og Revisor i Fængselselskabet samt „Forligelseskommisær“.

Endelig kan nævnes, at han (sammen med Justitssekretær Morville) interesserede sig levende for Plantningssagen.

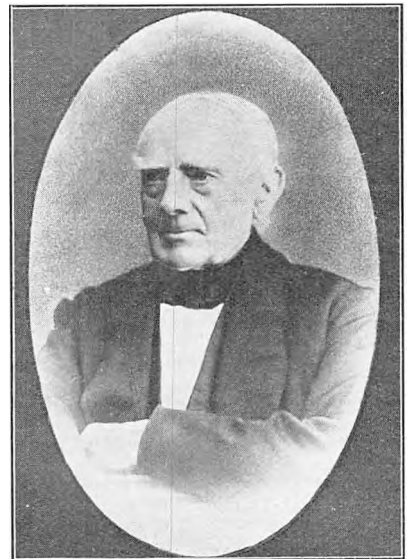
Han døde i Viborg $10/6$ 1875.

Emil Holger Selmer (1855—76).

Kancelliraad, Justitssekretær.

Født i Skive d. 10. Januar 1794 (S. af Byfoged i Skive og Herredsfoged i Salling Herreder Ole S.).

S. blev exam. juris 1814, virkede derefter som Fuldmægtig i Skive hos Faderen og var i nogen Tid efter Faderens Død konstitueret i dennes Embede. Da Skattevæsenet m. m. i Viborg i lang Tid under Kancelliraad og Byfoged Gundelach og dennes Forgænger havde været i en syndig Uorden, havde Gundelach (formentlig efter Paalæg fra højere Steder) udarbejdet et Forslag sigtende til at bringe Orden i Sagerne. Efter dette Forslag udarbejdede Kancelliet saa en Instruks, der i Hovedsagen gik ud paa, at det overdroges til en dertil særlig ansat Mand selvstændigt og paa eget Ansvar at udføre dette Arbejde, som bl. a. skulde bestaa i 1) Oppebørsel og Inddrivelse af

Kgl. Skatter, Brandkontingenter og Bankrenter, 2) Inddrivelse af alle Afgifter til Byen og Kirkerne samt Skole- og Fattigvæsenet (derunder Jordleje og Mulkter til Fattiggassen). Endvidere skulde den paagældende være behjælpelig med at bringe Orden i Regnskaberne forud for 1815, medens Gundelach selv maatte klare Perioden 1815—26. For dette Arbejde stilledes i Udsigt en aarlig Indtægt paa ca. 500 Rbd. Sølv, dels fra Staten og dels fra Kommunen, men Kancelliet forbeholdt sig dog „alt lovligt“ i saa Henseende med Hensyn til Statens Part.

Til denne Bestilling — altsaa en ren Pantefoged-Bestilling — udnævnte Kancelliet saa under ⁸⁰/₁₂ 1826 Selmer, formentlig efter Indstilling af Stiftamtmanden (Schönheyder), som under ⁵/₁ 1827 gav S. Meddelelse om Udnævnelsen med den Tilføjelse . . . „maa jeg have Dem anmodet jo før jo kjærere at komme til Viborg, for at det fornødne til Overtagelse af den omhandlede Bestilling kan blive iagttaget“. Man skulde tro, at det maatte falde svært for en Mand i den Stilling at vinde Borgeryndest. Desto mere maa det da forbause i det følgende at læse om, i hvilken Grad dette lykkedes for Selmer.

Den 26. Januar 1840 blev han udnævnt til Borgmester, Byfoged samt By- og Raadstueskriver i Viborg, og det viste sig, at han straks havde en særdeles „god Presse“ i „Viborg Stiftstidende“. Allerede d. 6. Februar møder Bladet med et (indsendt) Digt, som slutter med følgende Vers:

Oprigtigt vi Dig ønske Held og Lykke!!!
Retskaffenheden faaer sin Løn,
Din Fortids Vandel den var skjøn,
Og den Dig pryder meer end gyldent Smykke.

Kun fire Dage senere læser man paany i samme Blad:

Som Beviis paa, hvor langsomt det endnu gaaer i vort kjære Danmark med Skiftevæsenet, og til Roes for vor nuværende Byfoged og Borgermester, Hr. *Selmer*, anføres, at denne i sin Constitutionstid sluttede i de sidste Dage af Aaret 1839 Skiftet efter den her i Byen i Begyndelsen af Aaret 1811 afdøde Justitsraad *Wissing*, hvilket Skifte til liden Fordeel for Creditorerne saaledes har henstaaet i næsten 29, siger *ni og tive* Aar.

Og allerede Dagen efter læser man i „Stiftst.“:

I Aaledning af Hr. Exam. juris *Selmers* Udnævnelse til Borgermester og Byfoged her i Byen var der i Aftes paa Byens Raadhuus af Borgerrepræsentanterne arrangeret en Souper, hvori mange af Byens Borgere og flere af dens Embedsmænd deeltog. Efterat H. M. Kongens Skaal var udbragt ved Hs. Hvbhed., Hr. Stiftamtmand, Kherre og Greve af *Ahlefeldt Laurvig*, R. af Dbr., der indledede samme med en smuk Tale, og Hds. M. Dronningens Skaal af Hs. Høiærvdhed, Hr. Biskop *Øllgaard*, der ligeledes indledede denne med nogle skjønne indholdsrige Ord, blev nedeustaaende vakke Sang*) afsungen, hvorefter Formanden for Borgerrepræsentan-

*) Vi skal nøjes med at gengive sidste Vers af den omtalte Sang:

Jubler højt da alle her!
(Trods al Verdens Blade [?])
Vi, som kjende Mandens Værd
ere saare glade).

terne, Hr. Kjøbmand *Philipsen* i nogle hjærtelige Ord tolkede Borgernes Glæde samt sluttede med at udbringe en Skaal for Hr. Borgermester og Byfoged *Selmer*. Derpaa tog Sidstnævnte Ordet, blandt Andet ytrende, at den Tanke vilde være ham usigelig kjær, dersom han maatte vedligeholde den Yndest og Velvillie, som han i de 13 Aar, han havde levet iblandt dem, havde vundet.

S. sluttede med en Skaal for Viborgs Borgere og Indvaanere; herefter fulgte en Række andre Skaaler, hvorved „den hjerteligste Samstemning herskede i Forsamlingen, og med Rette kan man vist sige, at der hiin Aften fandt i Viborg en *sand Borgerfest* Sted“.

Den 23. Marts 1846 udnævntes *Selmer* til Justitssekretær ved Viborg Overret. I den Anledning skriver „Vib. Stiftst.“ :

Er denne Efterretning for Hr. Selmers Skyld bleven modtagen med almindelig sand [Glæde], saa betvivle vi imidlertid ingenlunde, at Glæden alligevel af Mange er blandet med Beklagelse over, at Forholdene her have stillet sig saaledes, at Hr. *Selmer* har fundet sig foranlediget til at kunne ønske at fratræde en Post, hvori han blandt Byens forskjellige Stænder indtog en saa almindelig afholdt Personlighed. — Maatte vor Bye nu blot være heldig ved det Valg, Regjeringen træffer til Hr. S.'s Successor [det blev Fuldm. i det kgl. d. Kancelli G. Koefod]. Hvad der imidlertid er en slem Anstødssteen er, at Embedets Indkomster, uanset dets virkelig mange trættende Forretninger, ere saa ringe, at det vanskelig kan soutenere en Mand.

Endnu en Gang læser vi i „Viborg Stiftst.“ (³¹/₃ 46) om *Selmer* :

Allerede igaar Aftes blev Hr. Cancelliraad [Udn. ²⁸/₆ 42] *Selmer* paa en meget eclatant Maade tilkjendegivet den Interesse, der næres for ham her i Byen.

Her følger en længere Beskrivelse om: Flere Hundrede Borgere forsamlede paa Raadhuset, Procession med 12 Musici i Spidsen, Deputation til S.'s Bolig, Taler, Hurraraab, Fanfare og Kanonsalver, atter Taler, ny Hurraraab, „Kong Christian stod“, flere Huse illuminerede! Det kan man da kalde *Borgerhyldst*, som forslog.

S. døde i Viborg ²¹/₉ 1876. Han ægtede ¹⁰/₄ 1840 *Charlotte Petrine Møller* (f. ⁷/₁₀ 1811, † ³⁰/₁ 1868). Hun var Datter af Købmand i Randers *Jens Møller* og Hustru *Else*, f. *Mikkelsen*.

Moses N. Samson (1857—68).

Købmand.

Samson er født ¹⁷/₁₁ 1810 (S. af Handelsmand *Nathan S.*, † ⁷/₁₃ 1839, 61 Aar gl., og *Rebekka S.*, † ²/₄ 1862, 88 Aar gl.). En gammel Svigerdatter af S. oplyser, at M. N. *Samson* og en Broder, *Emanuel S.*, var indvandrede fra Tyskland og først drev en lille Handel i Købmand *Halbergs* Kælder (det vestlige Hjørne af *Mathiasgade* og *Hjultorvet*) med *Bændler* og andre Smaating. Senere drev de Manufakturhandel i den Gaard, som danner det vestlige Hjørne af *Store* og *Lille Sct. Hansgade*. Efter hvad en ældre nulevende Viborg-Borger oplyser, blev Forretningen dog væsentlig passet af Broderen *Emanuel S.*, idet M. N. *Samson* fær-

dedes meget rundt i Byen, optaget af forskellige offentlige og andre Hverv. Bl. a. maa han have været Borgermajor, da det jo nok er ham, om hvem Kapt. Daniel Bruun fortæller en munter Anekdote i sin Slægtsbog (S. 169; man bedes selv slaa efter, da den falder lidt udenfor det helt almindelige). Fornævnte Borger skildrer iøvrigt S. som en flink, venlig og hjælpsom lille Mand, som forøvrigt — i det mindste en Tid — skal have været meget velstaaende. Dette var vel ogsaa Grunden til, at S. blev blandt de Gidsler, som Tyskerne udtog under Krigen i 1864 i Anledning af den Penge-Kontribution, som blev paalagt Viborg (H. Wulff: „Da Fjenden var i Landet“, S. 55).

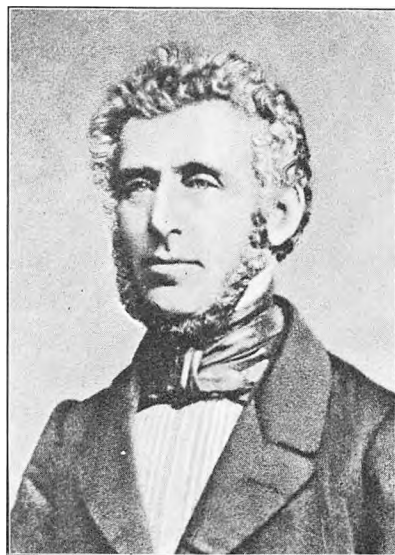
At det nok kan have været nødvendigt for S. at have en paalidelig Medhjælper i Forretningen skønnes let, naar man hører, hvad han har haft at varetage udenfor Forretningen:

1848, Medlem af Ligningskommissionen; 1850 Medlem af en Komité „til Lindring for vore lidende militære Brødre“; 1857 Borgerrepræsentant (og som saadan Medlem af „Kommissioner“ for Brolægning, Havnen [Hjarbæk], Lygter, Inventarium, samt af Hedekomitéen); s. A. Forstander for Stiftelsen „Worres Minde“; 1858 Medl. af Matrikuleringskommissionen; 1859 endvidere Vejdelegeret og Medl. af Sundhedskommissionen. S. var ogsaa i Bestyrelsen for Haandværkerforeningen og Medstifter af Haandværkerstiftelsen.

17. Januar 1861 læser man i „Vib. Stiftst.“ en Opfordring til ved et forestaaende Omvalg til Borgerrepræsentanter at stemme paa „Hr. Kjøbmand M. N. Samson, der i 9 Aar har fungeret som Borgerrepræsentant og saaledes er nøie inde i Communens Anliggender, for hvilke han i sin lange Functionstid har virket med Interesse og Nidkjærhed“. Opfordringen er underskrevet „Buch“, hvilket sikkert maa tydes som Navnet paa daværende Overretsassessor — senere Justitiarius i Højesteret — B. Det er maaske værd at lægge Mærke til, at det netop er denne i bedste Forstand fine og noget reserverede Mand, der anbefaler S. Det er jo ikke utroligt, at S. kan have været udsat for noget af den Fordom, som er kommen til Orde overfor saa mange af hans Trosfæller lige op til vore Dage. S. blev valgt (med 60 St. af 162 afgivne).

Begge Brødrene døde med faa Dages Mellemlum af Tyfus (M. N. $\frac{22}{13}$ og E. $\frac{8}{12}$ 1868). Sygdommen stammede, fortælles der, fra en forgiftet Brønd, hvori der blev fundet en død Kat. Ovennævnte Medlemmer af Familien Samson ligger alle begravede paa mosaisk Kirkegaard i Randers.

M. N. S. var gift med en Frk. *Abrahamsen* fra Odense.

Jens Jensen (1857—1902).

Svensk-norsk Vicekonsul, Købmand og Tobaksfabrikant.

J. var født $10/8$ 1816 i Stanghede ved Viborg. Ved hans Død $8/10$ 1902 skriver „Viborg Stiftstidende“:

Det er i egentligste Forstand en af det gamle Viborgs bedste Repræsentanter, der forsvinder med gamle Konsul *Jensen*. I alt hvad der vedrørte Viborgs Ve og Vel var han, saalænge Kræfterne slog til og navnlig i yngre Dage, en nidkær Fører, men han hører da ogsaa Byen og Egnen til fra Vuggen af. Den stod i en af Stanghedes Gaarde, hvor den fattige Dreng voksede op, vogtede Kvæg i Barndomsaarene, kom efter Konfirmationen til Handelen og stred sig siden Verden igennem til at blive en anset og højagtet Mand i den Kreds, der laa hans Fødestavn nær.

Afdøde har saaledes været Medlem af Viborg Byraad i 24 Aar og i en lang Aarrække Formand for Fatigudvalget og Medlem af Domkirkens Inspektion. Kirkens Genrejsning skete, medens Afdøde var i Kirkeinspektionen, og han havde saaledes sin Andel i, at Midler skaffedes tilveje til Gennemførelsen af dette nationale og kirkelige Størværk. Siden 1857 har han været et virksomt Medlem af Direktionen for Viborg Byes og Omegns Sparekasse, ligesom mange andre Tillidshverv har været

ham betroede i Aarenes Løb. Afdøde var hædret med Ridderkorset [$21/7$ 1874] og Dannebrogsmændenes Hæderstegn [$10/9$ 76].

„Konsu'len“ hørte til den ret lille Kreds af Byens Købmænd, der aflagde deres Eftermiddagsbesøg (for at læse Aviserne) i „Klubben“. Man kunde der ikke undgaa at lægge Mærke til hans mere end almindeligt distingverede Fremtræden; ikke meget talende, men med en vis, ret fornem men behagelig Elskværdighed. Naar man som nyindvandret mødte ham der, undlod han ikke at forestille sig og forhøre sig om ens Befindende i Byen.

Hans Specialitet: af ham selv importerede Vine var i en lang Aarrække dominerende i Byen. Det fortælles, at Firmaet (stiftet $31/8$ 1813) en Gang har leveret Vin pr. Vogn fra Viborg til Kong Christian VIII under et Ophold i Skanderborg*).

J. havde (1865) overtaget Forretningen efter en Farbroder (den „gamle“ Konsul) og efterlod den til en Brodersøn (se senere), begge ved Navn Jens Jensen. Ved Siden af den foran nævnte Virksomhed blev der ogsaa drevet Brændevinsbrænderi; dette nedlagdes i 1880. Forretning og Bopæl i St. Sct. Hansgade Nr. 1.

Han ægtede $24/11$ 1864 Dorthea Hansine *Guldberg* (f. $5/12$ 22, † $30/1$ 92; D. af Købmand og Fabrikkentreprenør P. Guldberg).

Konsul Jensen oprettede ved Testamente af $29/12$ 1898 (Fundatsen konfirmeret

*) Det maa da formentlig have været i 1845 ved Afsløringen af Thorvaldsens Buste af Fr. VI, ved hvilken Lejlighed Chr. VIII vides at have været i Skanderborg.

17/7 1903): „Vicekonsul J. Jensens og Hustru Dorthea Hansine Guldbergs Stiftelse“ med en Kapital af ca. 52000 Kr., som bestyres af Viborg Byraad.

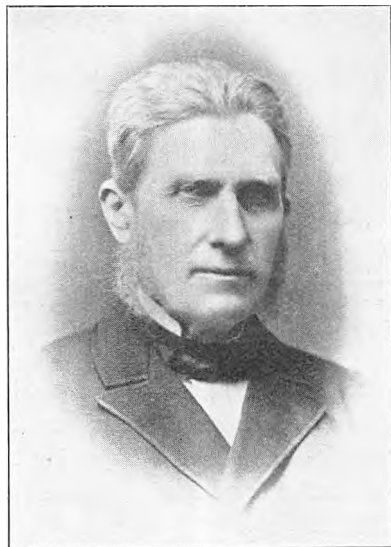
Af Stiftelsens Indtægter bekostes Vedligeholdelsen af Ægteparrets Familiers 2 Begravelsessteder paa Viborg Kirkegaard og Stiftelsens Administration. Resten uddeles til „værdige og trængende Personer henhørende til den næringsdrivende Stand, saasom Handlende, Haandværkere, Avlsbrugere o. l. eller disses Enker“.

Carl Sandberg (1869—88).

Købmand.

S. var født $\frac{1}{2}$ 1819 (Søn af Lærer S. i Skals). Han var oprindelig uddannet som Strømpævæver, men da denne Virksomhed ikke længer fandtes lønnende, meddeler han ($\frac{5}{8}$ 1850), „at jeg idag i afgangne Kjøbmand Støltrups Gaard paa Hjørnet [det østlige] af lille Sct. Hansgade og Reberbanen aabner en Handel med Colonialvarer, Stentøi og Glasvarer“.

Den 4. Januar 1859 valgtes han [1. Gang?] til Medlem af Borgerrepræsentationen og fik baade dette Aar og det følgende Plads i Søndresogns Kirkeinspektion og Komitéen for Byens Bygninger. Ogsaa andre Opgaver fik han med at gøre; han var saaledes ($\frac{9}{6}$ 1860) Medindbyder til Danneisen af et Fængselselskab og blev (Dec. 1862) Medlem af dettes første Bestyrelse. Han var desuden Kasserer i Velgørenhedsselskabet og blev efter Købmand Andreas Thomesen Kirkeværge for Viborg Domkirke.

S. var Broder til Købmand A. W. Sandberg i Vestergade. Han var gift to Gange, først med Abel Cathrine Frederikke Preisler (\dagger $\frac{21}{5}$ 1854, 25 Aar gl.) og dernæst ($\frac{9}{8}$ 56) med Søsteren Emma Christiane Preisler (f. $\frac{29}{4}$ 34, \dagger $\frac{1}{1}$ 1906; de var begge Døtre af den S. 34 nævnte F. Preisler. Sandberg døde efter længere Tids Svaghed $\frac{12}{6}$ 1888.

Christian Købke (1873—96).

Justitiarius for Viborg Landsøverret.

K. er født $\frac{29}{4}$ 1830 paa Svanholm i Skjold Sogn, Bjerger Herred (S. af Forvalter Andreas K. og Hustru Catrine, f. Storm). Han blev Student fra Sorø Akademi 1848 og juridisk Kandidat 10. Januar 1856. Samme Aar blev han Kancelist i Kultusministeriet og i 1860 Fuldmægtig i samme Ministerium. Tre Aar senere blev han Assessor i Viborg Landsøverret og i 1881 Justitiarius for samme

Ret, fra hvilken Stilling han tog sin Afsked i 1901. Man fortalte, at hans Bevæggrund til dette Skridt var Ængstelse for, at han ikke med fuld Autoritet skulde kunne udføre sit Arbejde under en Retsreform, som allerede længe havde været paa Tale. Da hans Evner og Interesser iøvrigt endnu var fuldt levende, lige til han $21/7$ 1911 døde, og da det stadig trak ud med Retsreformen, skal han have ærgret sig over, at han saa tidligt havde sat sig selv ud af Spillet.

Han blev i 1880 hædret med Ridderkorset. Sølvkorset fik han fem Aar senere. 1892 modtog han Kommandørkorset af 2den Grad og 1900 samme Orden af 1ste Grad.

I nogle Aar var K. Medlem af Byraadet; at han her bl. a. kom i Beplantningsudvalget faldt naturligt, da han paavirket af sin Ven „gamle Morville“ havde fattet Interesse for Plantnings-sagen, — den Interesse fik vist alle Morvilles Venner. Et Udslag heraf var, at K. selv tilplantede et Areal, den saakaldte „Købkes Plantage“ øst for Nørresø. Ellers var Købke en stille Mand. Han var en konservativ Natur og yndede ikke det opsigtvækkende.

Det var derfor ogsaa med en vis Rædsel malet i Ansigtet, at han en Gang i et Middagselskab hørte Kammerherre *Strike* lufte sine Anskuelser (om et eller andet Ministerium) paa sin bekendte aabenhjærtige Maade overfor en yngre tilstedeværende, der ikke var bekendt for særligt konservative Meninger.

Købke var velstaaende, maaske formuende; og han var ikke paaholdende med sin Velstand, naar han blev opmærksom paa værdig Trang; men hans Velgørenhed udførtes under yderst diskret Form.

Han forblev ugift og boede i Amtsvejsinspektør Ulrichs Ejendom, Mogensgade Nr. 11. Denne Ejendoms Façade var tidligere overtrukket med et Pudslag; men saa fik Ulrich (i 90erne) Lyst til at lade Pudsen hugge af for at fremdrage Bindingsværket. Da Købke fik Nys herom, truede han med at flytte; Afhugningen gør jo nogen Støj. Ulrich udførte imidlertid alligevel sit Forsæt, og — Købke blev boende.

Nicolai Stochholm (1873—87).

Manufakturhandler.

S. er født $12/4$ 1824 (S. af Sognepræst Frederik *Stochholm* og Hustru Ida Frederikke, f. *Mohr*, $7/4$ 1869 i Viborg, 79 Aar gammel).

Den 4. Oktober 1850 overtog han den af ham tidligere i Kompagni med Hjørdemaal drevne Forretning; denne Forretning havde et stort Omfang og bragte sin Indehaver betydelig Velstand. Han trak sig dog — paa Grund af svækket Helbred — tidligt tilbage. Han blev heller ikke nogen gammel Mand, idet han døde den 19. Marts 1887 (under et Ophold i Berlin).

S. ægtede Maria Dorothea Eleonora *Faber* (f. $12/4$ 1832; † $18/10$ 93; Datter af Proprietær *Faber* paa Gaarden Randrup ved Viborg). I en vis Henseende var S. en haardt prøvet Mand, idet han fra $18/4$ 61 til $27/5$ 62 mistede fire Børn. Han boede i Store Sct. Hansgade Nr. 6.

Ludvig With (1876—80).

Assessor i Viborg Landsoverret.

W. er født $23/1$ 1829 paa Borchsminde i Bjerge Herred (Søn af Justitsraad Jesper Peder With og Hustru Laura, født Mourier).

Han blev Student fra Randers lærde Skole 1846, cand. jur. 1853. Udnævnt til Auditor i Arméen 1856; ansat Aaret efter ved 3. Dragonregiment, men tog 1861 sin Afsked, da han samme Aar, efter at have været konstitueret flere Steder, blev udnævnt til Assessor i Viborg Landsoverret. I denne Bys kommunale Forhold virkede han dels som Formand for Skatte-ligningskommissionen, dels som Medlem af Byraadet, i hvilket han havde Sæde ved sin Død. Uden forudgaaende Sygdom døde han af et Hjer-teslag 22. April 1880 i Viborg, hvor han er be-gravet.

„Han var almindelig anerkendt som en dygtig Ju-rist og nød som Dommer en rodfæstet Anseelse blandt sine Kolleger. I Besiddelse af en skarp juridisk Sans, forenet med et ualmindelig hurtigt Overblik var han i Stand til klart og fyndigt at pointere sine Meninger. Ved Siden heraf var han besjælet af den største Iver og In-teresse for sin Gerning. Hans livlige Aand var i stadig Bevægelse, naar han i Samtalens Løb fremsatte sine paa rig Erfaring og original Opfattelse grundede Betragt-ninger, der, opildnet af et slagfærdigt Vid, altid var præ-

gede af sand Humanitet. Et uudtømmeligt Lune gjorde Samarbejdet med ham forfriskende og oplivende, hans Overlegenhed virkede aldrig trykkende men tvertimod opmuntrende og vækkende.

Sine kommunale Hverv opfyldte han med stor og solid Dygtighed: ogsaa paa disse Omraader kom hans klare Forstand frem. Paa Grund af sin personlige Elskværdighed var han meget afholdt af Byens Borgere.

Som Skakspiller var han udmærket dygtig og spillede med urokkelig Ro, Koldblodighed og Fasthed.“

W. ægtede $\frac{9}{5}$ 1860 i Aarhus Helga Nathalie *de Leth*, født $\frac{20}{4}$ 1840 i Odense (D. af Oberst, Kammerjunker Johan Frederik Arnoldus *de Leth* og Hustru Beate Cathrine, født Christensen).

Gottlieb Franciskus Schönheyder Bruun (1880–1901).

Etatsraad. Ejer af Asmildkloster.

B. er født paa Asmildkloster ved Viborg d. $\frac{19}{12}$ 1825 (S. af (senere) Konferensraad, Højesteretsassessor Peter Daniel Bruun og Hustru Reinholdine Wilhelmine, f. Schönheyder). Tilbragte sin Barndom paa Asmildkloster, hvor han undervistes af Huslærere — bl. a. den senere Professor Rasmus Nielsen. I 1839 udnævntes Faderen til Assessor i Højesteret, og B. blev efter endnu et Par Aars Privatundervisning sat i v. Westens Skole. Han var i sin Barndom og første Ungdom svagelig, hvorfor han afbrød Læsningen og gik til Landvæsenet — efter først i 1845 at have taget Landmaalereksamen — paa Hofmangave under senere Etatsraad Hofman Bang. Besøgte i Vinteren 1846—47 Veterinærskolen og tog derefter i April 1847 til Asmildkloster, som stadig ejedes af Faderen. Her henlevede B. nu Resten af sit Liv.

Allerede i den unge Alder af 23 Aar maatte han i 1848 overtage Gaardens Drift, mens Bestyreren (Aug. Schönheyder) fra Krigens Udbrud som Herregaardsskytte deltog i denne. At B. under disse Omstændigheder tidligt modnedes til Mand er forstaaeligt, og hans usædvanlige og alsidige Interesser — bl. a. en dybtgaaende historisk Interesse — forbundne med en værdig Optræden, stor administrativ Dygtighed og stor Forhandlingsevne gjorde ham da ogsaa snart til en meget paaskønnet Mand, hvilket vil ses af en Fortegnelse over de mange Hverv, der blev ham overdraget:

1849 Sekretær i Viborg Amts landøkonomiske Forening. 1853 Medlem af Tiendekommission. 1854 Landvæsenskommissær i Viborg Amt. 1856 Fmd. for

Jagtafløsning i Viborg Amt. 1858 Medlem af Taksationskommissionen ved Viborg Bispegods. 1859 Fmd. for Tiendekommissionen og Medl. af Asmild-Tapdrup Sogneraad (Fmd. 1860—83). 1860 Medl. af Taksationskommissionen i Henh. L. $\frac{2}{4}$ 1860. 1861 Fmd. for Kvægliende- og Smaaredselskommissionen i Viborg Amt. 1862 Fmd. for Præstegaardskommissionen i Viborg Amt. 1863 Skovkasserer ved Viborg og Feldborg Distrikter. 1864 Medl. af Skiftekommissionen i den nørrejydske Hypotekforenings Fallitbo. 1866 (til sin Død) Medl. af Viborg Amtsraad og Meddirektør for Viborg Stifts verdslige Enkekasse. 1868 Fmd. for den antikvariske Kommission ved Viborg Domkirke. 1869 Medl. af Overformynderilaanebestyrelsen i Viborg Amt (Fmd. fra 1894), Fmd. for Jernbanetaksationskommission (Randers-Aalborg), (til 1887) Medl. af Overmønstringskommission for 5. Brigadekreds*) og Fmd. for Taksationskommissionen ved Jernbaneanlæg i Jylland (undt. Vendsyssel) saa længe Loven af $\frac{10}{3}$ 1861 benyttes. 1870 Fmd. for Skattekommissionen i Viborg Amts 3. Kreds. 1872 Fmd. for Jernbanetaksationskommission (Holstebro-Esbjerg-Lunderskov). 1873 ligeledes for Bramminge-Ribe Banen. 1874 Viceformand for den forberedende Komité til Landmandsforsamlingen i Viborg og Fmd. for Gaardhoveriets Afløsning i 9. Landstingskreds. 1877 Krigsministeriets Delegerede for Viborg Amt ved Udlagelse af Heste og Vogne. 1880 Direktør i Viborg Sparekasse. 1889 Fmd. for Taksationskommissionen ved Stationspladsers Udvidelse i Jylland. 1890 Medlem af Ekspropriationskomm. ved samtlige nye Jernbaner i Jylland (ved Viborg-Aalestrup Banen paa Amtsraadets Vegne).

Af Kongen modtog B. følgende Udmærkelser: 1874 Ridderkorset, 1875 Etatsraadtitlen, 1894 Sølvkorset.

Foruden det foran nævnte skal fremhæves, at B. i 1861 var Medstifter af *Oldsagssamlingen i Viborg*, i 1866 Medstifter af *Det danske Hedeselskab* (og Formand for dets Repræsentantskab). Fra 1872 var han Formd. for Repræsentantskabet for *Hedebanken* i Herning. — 1866 fik han Skøde paa Asmildkloster efter Faderen, som døde 1864.

Etatsraad Bruun døde den $\frac{11}{1}$ 1901. Hans Hustru Nicoline Franzine Laurenze (f. i Viborg d. $\frac{3}{8}$ 1831, død i Asmild Brohus $\frac{13}{2}$ 1908) var Datter af Købmand S. A. M. Buchwaldt i Viborg. Hun blev viet til B. i Viborg Domkirke d. $\frac{20}{4}$ 1855.

Et smukt Minde om Etatsraad Bruuns Livsvirke er *Viborg Museum*, som han fik grundlagt i Forening med Justitssekretær *Morville*, og hvis Formand han var. En egentlig Skildring af hans Liv er der her ikke Plads til. En saadan foreligger da ogsaa i udførlig Form i Kaptajn Daniel Bruuns „Slægts- og Barndomsminder fra Viborg-Egnen“, som er benyttet ved Meddelelse af de foranstaaende Oplysninger.

*) En betegnende lille Historie i Anledning af dette Hverv fortæller Daniel Bruun i „Slægts- og Barndomsminder“, S. 174.

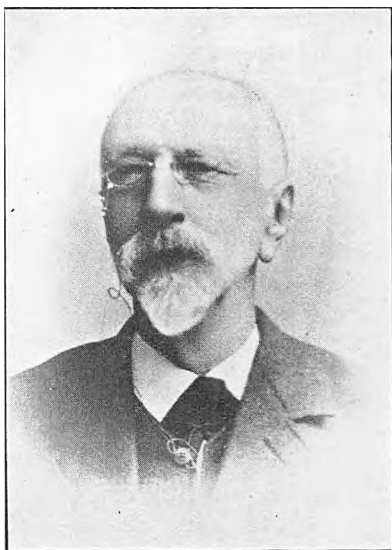
Som Karakteristik af Etatsraad Bruun kan anføres, hvad Justitsraad H. Wulff skrev (i Nationaltidende, Januar 1901) ved hans Død:

„Etatsraad Bruun var en Mand af den gode gamle Skole, virkende pligtopfyldende og tro imod alt og alle, en gennemført Personlighed. Han havde en overordentlig tiltalende Høflighed og Imødekommen, den Noblesse i Væsen og Optræden, der hører en svunden Generation til, var en beskeden, tilbageholdende Natur, der aldrig trængte paa, en Mand af ubestikkelig Retsindighed. Han nød da ogsaa en ganske ualmindelig Agtelse, Anseelse, ja Ærbødighed hos alle dem, der kom i Berøring med ham.“

Frederik Christian Henrik Poul Bruhn (1880—1911).

Herredsfoged.

Bruhn var født $17\frac{1}{2}$ 1834 (S. af Generallojtnant Ernst B. og Lise B., f. Wulff). Han blev Student 1853, cand. jur. 1860; tog derefter den slesvigske juridiske Til-

lægsprøve, hvorefter han fik Ansættelse som Politifuldmægtig i Sønderborg indtil 1864, da han kom til Roskilde som Herredsfuld­mægtig. 1868 blev han Politifuldmægtig i Odense, hvorfra han, $24\frac{1}{7}$ 1878, udnævntes til Byfoged samt By- og Raadstueskriver i Viborg. 1894 udnævntes han til Herredsfoged i Middelsom-Sønderlyng samt en Del af Houlbjerg Herred. Herfra tog han sin Afsked 1911 og flyttede til København, hvor han døde 1912.

Bruhn ægtede $21\frac{1}{7}$ 1868 Elisabeth Mariane Meyer († 1909).

De to Ægtefæller dannede et meget ejendommeligt Hjem. Levende interesserede som de begge var i alt, hvad der tjener til at forme et smukt Liv for den opvoksende Ungdom, lykkedes det dem derved at meddele deres egne Børn et ejendommeligt frisk Præg, og de samlede med Forkærlighed andre unge i deres Hus. De var dertil begge stærkt kirkeligt interesserede („Grundtvigianere“). Bruhn selv frembød en næsten fuldendt Type paa de gamle nationalliberale, der nu var ved at forsvinde.

Erasmus Wilhelm Theodor Ulrich (1880—1903).

Amtsvejnspektør.

Ulrich er født d. 12. Januar 1824 paa Ganneskovhus ved Karise, som Søn af Skovrider Niels Brock Ulrich ved Grevskabet Bregentved's Juellinge-Distrikt

og Hustru Dorothea Magdalene, f. Wørpel. (Faderen blev senere Forstinspektør over alle Grevskabet Bregentved's Skove).

Ulrich tog dansk juridisk Eksamen 1843, blev Landmaaler og Vejinspektør og senere Amtsvejinspektør i Viborg, samt Direktør i Viborg Sparekasse. Den 1. Februar 1891 blev han Justitsraad. Han døde den 20. Marts 1903 i Viborg. Han blev den 28. Juli 1854 gift med Christiane Amalie, f. Lütchen, der var født i Ringkøbing den 28. Juli 1828 og døde den 1. Oktober 1893 i Viborg.

Begges Gravsteder findes paa Viborg Kirkegaard

Benjamin Frænkel (1889—99).

Købmand.

F. er født i Hobro $25/8$ 1841 (S. af Købmand Magnus Benjamin F. og Hustru Amalie, f. Wulff).

Han havde været „Betjent“ hos Købmand J. Preisler, Mathiasgade (nuv. Nr. 76) og overtog dennes Forretning $21/4$ 1869. I en længere Aarrække var han Medlem af Byraadet; han var her ikke meget talende; men naar han tog Ordet, var det paa en egen stilfærdig Maade, der vidnede om, at han havde sat sig ind i Sagen; og han blev hørt. Dersom et Medlem begyndte at „væve“, havde han en vis blid Maade at holde „Synderen“ til Sagen paa; lejlighedsvis kunde han dog ogsaa give et kort og skarpt Svar, som det ikke faldt let at diskutere videre paa.

F. havde et skrøbeligt Helbred og trak sig da ogsaa tidligt tilbage fra Forretningen. Han var velstaaende og testamenterede Viborg By ca. 35000 Kr. til et Legat: „Sparekassedirektør Benjamin Frænkels Legat“ (Fundatsen konfirmeret $18/2$ 1911), hvis Indtægter uddeles til „værdige trængende, som ere hjemmehørende og have fast Ophold i Viborg, og som ikke ere under Fattligforsørgelse eller nyde Alderdomsunderstøttelse, og fortrinsvis til saadanne, som ved Sygdom eller andre forbigaaende Omstændigheder er stedte i

øjeblikkelig Trang“. Endvidere betænkte han sin Fødeby med „*Købmand af Høbro, Magnus Benjamin Frænkel og Hustru Amalie, født Wulffs Mindelegat*“.

Frænkel udnævntes til Ridder af Dannebrog den 8. April 1898. Han var ugift og boede ved sin Død $10/10$ 1899 i Sparekassens Bygning (Mathiasgade Nr. 49); han ligger begravet paa mosaisk Kirkegaard i Randers. Med ham og hans Søstre uddøde Slægten.

Ole Peter Christensen Faurholt (1896—1905).

Højesteretsdommer.

F. var født $11/2$ 1847 (S. af Gaardejer C. P. F., Hulbæk paa Læsø, og Hustru, f. Olsen). I en Alder af 14 Aar kom han som Kontormedhjælper paa Lysgaard

m. fl. Herreders Kontor, hvor han fik Lyst til at gaa videre ad den juridiske Vej. Hans første Skridt var da, at han i 1868 tog dansk juridisk Eksamen og derefter var Herredsfuldmægtig fra 1869—73. Faurholt læste nu til Studentereksamen, som han tog 1875; 4 Aar senere tog han juridisk Embedseksamen, og nu laa den juridiske Vej ham aaben om end lidt senere end sædvanligt. Efter en kort Virksomhed som Sagførerfuldmægtig blev F. 1880 Assistent i Justitsministeriet, og allerede tre Aar senere blev han som kst. Herredsfoged sendt til Hellum-Hindsted Herreder, hvor Herredsfogden og hans Fuldmægtig havde hjulpet hinanden med Besvigelser og anden Uorden. Her blev da F., efter at have

bragt Sagerne i Orden, ansat som Herredsfoged i 1887, og 6 Aar senere ($27/4$ 1893) udnævntes han til Assessor i Landsoverretten i Viborg.

Ved denne Forfremmelse var der imidlertid den Hage, at den betød en Tilbagegang i Indtægt, og da der derfor ved Finanslovbehandlingen blev Tale om at bevilge F. et personligt Tillæg for at bøde derpaa, ankede et Medlem over, at han var „grov“ mod Befolkningen. Hertil svarede et andet Medlem (Har. Holm), at hvis F. var grov, saa var han i hvert Fald lige grov mod Godsejeren og Husmanden. Saa fik F. Tillægget!

Det er jo muligt, at Opgaven i Terndrup har krævet en vis Haardhændethed. Men de, som har kendt F. fra hans Viborgtid, har vist ikke Minder om „Grovhed“. Tværtimod; der var over hans Væsen en vis Tilbageholdenhed, som dog ved Lejlighed ikke helt udelukkede smaa sarkastiske Glimt. Det mest iøjnefaldende ved hans Væsen og Karakter var vel nok en stærkt udpræget Retssans, som han forstod at give meget nøjagtige Udtryk, en Grund til, at han ogsaa blev hørt.

Den 21. Februar 1905 avancerede saa den forhenværende Kontorist til den næstfineste Plads for en Jurist her i Landet ved Udnævnelsen til Assessor i Landets højeste Ret. Ved Siden heraf bestred han i en Aarrække (1908—20) Hvervet som Medlem af Overkrigsretten og var desuden tre Gange (1912, 17 og 22) Formand for Bonuskommissioner. Sin Afsked fra Højesteret tog F. først 1923 i en Alder af 76 Aar. Han bevarede dog endnu til op imod de 81 Aar en beundringsværdig Ungdommelighed i Optræden; han blev herved bl. a. i Stand til i Reglen en Gang om Aaret indtil lige op mod sin Død at besøge Viborg, hvor han havde stærke Tilknytningspunkter. Faurholt døde den 27. Maj 1928 og blev begravet ved sin første Hustrus Side paa Kirkegaarden i Viborg den 2. Juni.

Her skal ikke forsøges en Karakteristik af Faurholt som Embedsmand; der faldt ved hans Død saa mange og stærke Lovord om ham og hans Dommer-virksomhed, at det ikke skulde være nødvendigt her at gentage dem. Vi skal endnu blot tilføje, at han var dekoreret med Storkorsordenen af Dannebrog.

Naar der foran er meddelt en drastisk og næppe videre velbegrunnet Karakteristik af Faurholts Taleform, saa skal vi dog som Modsætning dertil anføre, at han paa Tomandschaand kunde hengive sig til saa hjertelige Udtryksformer, som man ingenlunde ventede af denne i det ydre ret formelle Mand.

Han var gift to Gange, først med Marie Kirstine Maintzhusen († 1899, D. af Kæmner C. V. M. i Sæby og Hustru Annette, f. Smith), anden Gang 1906 med Ida Ross (D. af Oberst S. F. W. R. og Hustru Cathrine, f. Caspersen), som over-lever ham.

Andreas Frederik Beyer (1896—1907).

Forvalter og Kasserer ved Viborg Sindssygehospital.

B. er født 15. Januar 1841 paa Bogholder-gaard i Vanløse, død 30. Oktober 1907 i Køben-havn (Søn af Proprietær A. F. Beyer og Hustru Edle, f. August). Han ægtede 28. Septbr. 1878 Maria Lucia Jørgensen, f. 28. Septbr. 1858 paa Hjulbygaard ved Nyborg, død 20. Marts 1919 i København (Datter af Prokurator A. F. J. og Hustru Frederikke, f. Lütken).

Han nød Skolegang i Roskilde Katedralskole og blev derefter uddannet ved Landvæsenet, hvor-efter han var Forvalter paa forskellige danske og svenske Herregaarde. Han deltog med 9. Regiment i Krigen 1864; 1872 blev han Inspektør paa Oringe Sindssygehospital, og 1877 forfremmedes han til Forvalter og Kasserer ved Viborg Sindssygehospital.

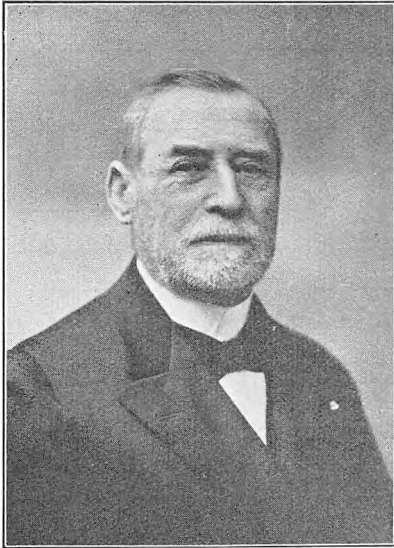

Beyers Personlighed var præget af elskværdig Omgængelighed. Han havde megen Interesse for Samfunds-Anliggender og fik derfor naturligt med adskilligt at gøre udenfor sin Embedsgerning. Han beklædte saaledes bl. a. følgende mere eller mindre offentlige Hverv: Formand for Dansk Arbejderforening i Viborg; Formand for Dansk Arbejderforenings Sparekasses Bestyrelse; Formand for Foreningen til fattige Børns Bespisning; Medlem af Viborg Byraad; Medlem af Direktionen for Viborg Byes og Omegns Sparekasse.

Anders Peter Nielsen Jensen (1901—15)

Etatsraad, Fabrikejer.

J. er født $14/12$ 1839 i Most Stampemølle (nu „Petersdal“ ved Hald Sø) som Søn af Fabrikant Niels Christian Jensen (f. $14/11$ 1805, † 1881) og Hustru Johanne, f. Petersen (f. i Snoldeløv paa Sjælland $29/8$ 1807, † $15/5$ 1899). Han blev kendt vidt omkring som „A. P. Jensen“.

Han overtog efter Faderen „Dollerup Mølle“, hvilken denne havde grundlagt som Trikotagefabrik baseret paa Hedefaarenes Uld. Med stor Energi og fremragende Forretningstalent drev J. Virksomheden op til stort Omfang. Da Vandkraften, som havde været den anden Basis for Fabrikens Anlæg, ikke længer slog til, suppleredes den med Dampkraft, og da Hedefaarenes Uld heller ikke længer slog til og vel heller ikke længer tilfredsstillede Købernes Ønsker, indførtes Ulden (fra Spanien og maaske andre Steder). At Bygningernes Omfang udvidedes med korte Mellem-

rum var en nødvendig Følge. Virksomhedens Navn ændredes i Overensstemmelse med Væksten til „Dollerup Møllens Fabrikker“, selv om den lokale Benævnelse stadig er den gamle. Endvidere erhvervede J. ved Køb en Fabrik i Silkeborg, som lededes ved en Bestyrer. Da J. imidlertid ogsaa havde andre Interesser, undte han sig som en klog Mand et Otium, idet han fra $1/1$ 1907 afhændede Virksomheden til et Interessentskab og flyttede til Viborg.

Som yngre tog J. aktiv Del i politisk Virksomhed; han stillede sig saaledes i 1869 i Løvelkredsen (som *Thorups* Modkandidat). I en senere Periode sluttede han sig — dog uden egentlig aktiv Deltagelse — nærmest til Venstres Politik, selv om hans Anskuelser i denne som i andre Henseender var ret konservative, hvilket kom mere og mere frem i hans seneste Levetid. Som den indflydelsesrige Mand, han var, undgik han naturligvis ikke Tildeling af mere eller mindre

offentlige Hverv; han var saaledes i en lang Aarrække Formand for Sogneraadet, Medlem af Viborg Amtsraad og af Amtsskoleraadet. I Viborg var han bl. a. Formand for Børnehjælpsudvalget. I sin Virksomhed havde han erhvervet sig en betydelig Formue og viste da ogsaa megen Hjælpsomhed, ikke mindst i sin Hjemegn, men altid under stilfærdige Former. Han udnævntes ¹⁵/₁₂ 1903 til Ridder af Dannebrog og i 1911 til Etatsraad.

J. ægtede ¹⁴/₁₁ 1865 Mariane Lauritzen, f. ¹¹/₂ 1843 (D. af Gaardejer Laurs Eskildsen og Hustru Ane Margrethe Sørensdatter af Thorning). Han døde ¹⁸/₄ 1916, hans Hustru ²¹/₃ 1924. Begge jordfæstede i København (Assistens Kirkeg.).

Christen Jensen (1901—13).

Købmand.

J. er født ²⁰/₄ 1845 i Resen ved Skive (Søn af Landmand Jens Madsen og Hustru Margrete Madsen). Han lærte Handelen hos Købmand Brochdorff i Skive, og overtog senere efter Julius Christensen den Købmandsforretning paa Nytorv i Viborg, som Andreas Thomesen tidligere havde drevet. I 1898 afstod han den atter (til Andreas Thomesens Søn Bertel), medens han selv flyttede over i Georg Preislers Ejendom paa den modsatte Side af Torvet (Hjørnet af Kompagnistræde), hvor han nu begrænsede sig til Smørhandel og Engros-Salg af Petroleum. Her forblev han til sin Død (²⁶/₁ 1913). Han var ugift.

J. var en særdeles velbegavet Mand med en meget ejendommelig Humor; han var, hvad man vist ikke helt ueffent kunde betegne som en rigtig „lun Jyde“, en Type, som nu sjældent træffes, eller som i hvert Fald nu til Dags er trukket i andre „Klæder“. Det var en herlig Spas at høre ham og ligesindede traktere hverandre med smaa Skoser, Spydigheder og velturnerede Vittigheder. Disse ligesindede var passionerede Fodgængere, og det var vel ikke mindst paa deres Spadsereture, at de krydrede Tilværelsen for hverandre med deres muntre Indfald. (Hans Døbenavn var C. J.; C. S. J., som han hyppig kaldtes, var hans Firmanavn, til Adskillelse fra C. J., Mathiasg. 13).

Jens Jensen (1902—25).

Cand. phil. Vinhandler.

J. er født ²⁵/₁₃ 1866 i Viborg, hvor han frekventerede Katedralskolen og blev Student 1885. Aaret efter tog han „Filosofikum“ og traadte derefter over i Han-

delsvirksomhed hos Firmaet „Th. Adolfs Enke“, hvor han var Kontorchef, da han i 1896 kaldtes hjem til Viborg for at medvirke i Farbroderens Forretning*).

Efter Farbroderens Død 1902 blev han Eneindehaver af Forretningen; han nedlagde den almindelige Købmandshandel og senere ogsaa Cigarfabrikken, saa at han udelukkende drev Vinhandel, ved hvilken han stadig fulgte Firmaets gamle Traditioner.

Jensen ægtede $\frac{8}{9}$ 1903 *Valborg Laursen*, født i Rindsholm Mølle $\frac{4}{3}$ 1880, \dagger $\frac{2}{9}$ 1915, D. af Mølle-ejer Johs. Laursen (f. $\frac{1}{7}$ 1848, \dagger $\frac{1}{4}$ 1912) og Hustru Marie, f. Mølbach (f. $\frac{15}{12}$ 1858, \dagger $\frac{25}{8}$ 1925). Naar man i de senere Aar besøgte Jensen paa hans Kontor (han havde Privatbolig ved Rindsholm Station), var han ofte meget vemodig stemt; dels sørgede han stadig dybt over sin tidligt bortkaldte Hustru, og dels nedtryktes han paa Grund af tiltagende Svaghed (Sukkersyge) i sine senere Aar ved Tanken om, hvorledes det skulde gaa hans Børn, naar han selv gik bort.

Besøgte man derimod Jensen i hans hyggelige Hjem ved Rindsholm Station, var han næsten et helt andet Menneske, gæstfri, livlig og underholdende. Han havde udpræget Kunstsans; han havde saaledes en næsten komplet Samling af Blochs Raderinger — det var vistnok seks, der manglede —, og han kunde med megen Charme fortælle om, hvorledes han allerede som Student for sin „fattige Daler“ havde erhvervet en eller anden „Bloch“; det kunde endnu dengang lade sig gøre. Men der var jo rigtignok andre, som var blevet ham adskilligt dyrere! Hans anden Passion var Peter Ilsted; det var dejlige Ting, han havde, og han forstod at fortælle om dem.

Man undredes næsten over, at han tillige var ivrig Filatelist. Hans Samling blev efter hans Død solgt for 15000 Kr.; den var maaske det dobbelte værd; men det var i en pengeknapp Tid, og Danmark er jo et lille Land.

Ved hans Død, 9. Maj 1925, var han efter Anciennetæt ældste Medlem af Sparekassens Tilsynsraad; den 15. Febr. 1921 var han bleven valgt til dets Formand. Egentlig offentlig Virksomhed gav J. sig ikke af med; men han sad som saa mange andre Borgere til forskellige Tider i en og anden Bestyrelse; han var saaledes Bestyrelsesmedlem (Kasserer) i Handelsstandens Understøttelsesforening; ligeledes en Tid i Bestyrelsen for Viborg Teater.

Ved hans Bortgang skrev „Viborg Stifts Folkeblad“ (Red. Bertelsen) bl. a.:

*) Se Side 96.

Hans Venner giver ham det Lov, at han var en brav Mand. Han førte ofte en kraftig Tale og udtrykte en skarp Mening, men Hjærtet var paa det rette Sted, og hans særprægede Personlighed vil blive savnet i hans Kreds som i hans By.

Lauritz Bech Ørum (1905).

Sagfører, Godsforvalter og Branddirektør.

F. $\frac{2}{5}$ 1851 i Aars; S. af Lærer I. S. Ørum (f. $\frac{9}{8}$ 1814; † $\frac{1}{10}$ 1890) og Hustru Mariane, f. Lassen († $\frac{4}{3}$ 1882). Ørum tog i 1869 Realafgangseksamen i København og i 1872 juridisk Eksamen for ustuderede. Var derefter (1872—78) Byfogedfuldmægtig i Hobro, 1878—1905 Herredsfuldmægtig i Viborg (Middelsom-Sønderlyng); siden 1905 Sagfører i Viborg og Godsforvalter paa Tjele samt Branddirektør for Viborg Købstad; siden 1918 Medlem af Repræsentantskabet for Forsikringsselskabet „Danmark“.

Af offentlige Hverv har Ø. beklædt følgende: I en Valgperiode Medlem af Ligningskommissionen, i 10 Aar Medlem af Viborg Byraad og i 6 Aar Overligningskommissær for Viborg Købstadkommune. $\frac{25}{5}$ 1926 udnævnt til Ridder af Dannebrog. Gift med Anna Margrethe, f. Larsen (Datter af Postmester i Hobro L. og Hustru).

Christian Frederik Jensen (1905—22).

Borgmester og Muremester.

J. er født $\frac{5}{8}$ 1860 i Viborg som Søn af Muremester C. W. Jensen*) (f. $\frac{3}{2}$ 1828; † $\frac{2}{2}$ 1910) og Hustru Ane, f. Theilgaard (f. $\frac{9}{8}$ 1825; † $\frac{14}{2}$ 1906). Han ægtede $\frac{4}{11}$ 1884 Laura Nielsine Møller (f. $\frac{16}{1}$ 1863; † $\frac{10}{10}$ 1899), D. af Smedemester N. A. Møller. Som Skildring af hans Livsvirke skal vi gengive de Mindeord, som hans Arbejdsfælle i Byraad og Sparekasse, Redaktør Bertelsen skrev i „Viborg Stifts Folkeblad“ for 17. Oktober 1922:

Borgmester, Bygmester Chr. F. Jensen er sidste Nat [d. v. s. $\frac{17}{10}$] død paa Viborg Sygehus, hvor han har opholdt sig, efter at han blev opereret for en halv Snes Dage siden. Han havde været syg i over $2\frac{1}{2}$ Maaned, og kun hans store Viljestykke holdt ham oppe. Han laa og beskæftigede sig med de mange Spørgsmaal, der optog hans Tid og Arbejde, inden han maatte lægge sig paa det Sygeleje, der blev hans sidste.

Chr. F. Jensen blev født den 5. August 1860 som Søn af den ansete og af sin By meget fortjente Bygmester C. W. Jensen. Han lærte Murerfaget hos sin Fader, og da han var bleven Svend, drog han ud i Verden „paa Faget“. Først arbejdede han i København,

*) Se Viborg tekniske Skoles Aarsskrift for 1910.

rejste saa til Udlandet og opholdt sig navnlig i Wien Her arbejdede han bl. a. med paa Parlamentsbygningen under Teophilus Hansen; denne fremragende Arkitekt tog sig altid med Iver og Forstaaelse af unge Landsmænd, der kom til ham.

Først i Firserne kom Chr. F. Jensen tilbage til Viborg og etablerede sig her. Det første Hus han byggede her, var den store Ejendom paa Mathiasgade [nuv. Nr. 23], hvor han

selv senere har boet. Igennem mange Aar havde han en meget stor Virksomhed som Bygmester. Han var en ualmindelig dygtig Haandværker, og satte sig altid som Maal at ville levere solidt og kønt Arbejde. I vide Kredse nød han da ogsaa stor Anseelse, og der blev ofte kaldt paa ham fra andre Egne af Landet, naar man ønskede et særlig smukt Murerarbejde udført. Med særlig Interesse udførte han forskellige større Kirkearbejder. Han havde Part i Restaureringen af Ribe Domkirke og Vester-vig Kirke og byggede mange Smaakirker, saaledes Frederikshavn og Hadsund Kirker. Her i Byen opførte han i Aarenes Løb en Mængde Bygninger¹⁾; han forestod Restaureringen af Søndre Sogns Kirke²⁾ og udførte det Murerarbejde i Domkirken. som var en Følge af Joakim Skovgaards Dekorering af Domkirken.

Sammen med Chr. F. Jensens omfattende Virksomhed som Haandværker maa nævnes hans Arbejde for unge Haandværkeres Uddannelse. Med stor Trofasthed arbejdede han gennem mange Aar indenfor Teknisk Skoles Bestyrelse; i en Aarrække var han Bestyrelsens Formand. For nogle Aar siden stiftede han et Legat til Fordel for Elever i denne Skole, idet han knyttede Legatet til sin Faders Navn.

Tidligt fik Chr. F. Jensen en Mængde Tillidshverv. Han holdt af sin By, som alle gamle Viborgensere gør det, og var altid stærkt optaget af, hvad der kunde fremme dens Vel-færd og Trivsel uden at krænke dens Historie og Traditioner; han var i dette Arbejde som overhovedet baade Fremskridtsmand og konservativ. Han vidste Besked om saa at sige de fleste Ejendomme indenfor Kommunen og kendte næsten alle dens Beboere

I 1897 blev han Medlem af Byraadet og sad her i 16 Aar indtil 1913. I 1921 blev han paany valgt ind i Byraadet og blev denne Gang dets Formand og Byens Borgmester. Med baade Fremsynethed og Forsigtighed arbejdede han som Borgmester, og baade indenfor Byraadet og udenfor dette hørte han til dem, der førte an her i Byen. Forud for Byraads-valget i 1921 blev han fra alle Sider udpeget som den, der skulde være Borgmester, og de store Forventninger, man nærrede til ham, opfyldte han fuldt ud, indtil Sygdommen satte Puunktum for hans travle Færden. Han var som Leder af Byraadet og det kommunale Ar-bejde hensynsfuld og altid villig til Forhandling, saa langt som Rimelighed krævede det; men han havde ogsaa en fast Haand og Vilje til at tage kraftigt paa Tingene, naar der var Brug herfor. Han repræsenterede Byen paa en god og smuk Maade. Det var karakteristisk for ham, at han en af de Dage, Viborgensersamfundet holdt Fest her i Byen [1922], stod op af sin Seng og, skønt han havde ret høj Feber, deltog i Raadhustesten og her talte paa Byens og Byraadets Vegne. Bag al hans Virken laa en stærk Pligtfølelse, og han stillede altid store Krav til sig selv.

¹⁾ Bl. a. Viborg Teater.

²⁾ hvis Værge han var.

Chr. F. Jensen var gennem mange Aar en svag Mand og til Tider stærkt plaget af Sygdom. Da han nu blev kastet paa sit Sygeleje, fulgte man her i Byen med stor Delta-gelse, hvorledes hans Befindende var fra Dag til Dag.

Chr. F. Jensens Død kom vel ikke som nogen Overraskelse, men alligevel vil Budskabet herom fremkalde Vemod, saa langt som han var kendt. Livet bød ham, som det vel er bedst for Mennesker, baade Medgang og Modgang; men han havde et lyst Sind og et varmt Hjerte og følte selv, at han havde Grund til at takke. Det kan siges med fuld Sandhed nu ved hans Død, at alle i hans gamle By saa med Venlighed paa ham, og at han som Kommunens Leder var bleven et Samlingsmærke. Indenfor Byraadet og i det hele i det kommunale Arbejde var der fremdeles haardt Brug for ham, og han vil paa mange Maader blive savnet. Med Chr. F. Jensen er et bravt Menneske og en god Borger gaaet bort, og fra alle Sider her i Byen vil man give ham et smukt Eftermæle.

Jordefærden foregik ($21/10$) fra Søndresogns Kirke og formede sig som en storstilet Højtidelighed. Efter den kirkelige Handling blev Kisten baaren til Kirkegaarden af Byens Murer- og Tømrermestre og — det sidste Stykke — af den afdødes Arbejdere.

Foran er omtalt Chr. F. Jensens Virksomhed ved Domkirken under *Skovgaard's* Udførelse af Kirkens enestaaende Fresker. Det drejede sig her om noget mere end almindeligt Haandværk for Jensens Vedkommende. Som det vil vides, maatte Skovgaard saa at sige genopfinde Freskoteknikken; for at denne kunde lykkes, maatte Underlaget for Freskerne (\oslash : den anvendte Puds) tilberedes paa det omhyggeligste; og det kostede mange og trange Forsøg, før alt lykkedes. Under disse Arbejder knyttedes et nært Venskab mellem Murermestren og Kunstneren.

Anders Christian Hansen (1913).

Fhv. Gaardejer.

F. $27/3$ 1858 i Tapdrup ved Viborg, S. af Gaardejer Hans Larsen (f. i Randers $20/3$ 1814; † $14/1$ 1898) og Hustru Johanne Pedersdatter (f. i Thisted ved Viborg $19/2$ 1824; † 1880). Gift med Ane, f. Nielsen (f. $29/2$ 1856 i Loldrup ved Viborg).

H. var Gaardejer i Tapdrup fra 1881 til 1912, da han købte og indflyttede i sin nuværende Ejendom (Mogensgade Nr. 32). Var Medlem af Asmild-Tapdrup Sogneraad i 6 Aar, Formand for Thisted Mejeri i 11 Aar, i Bestyrelsen for Viborg Amts Mejeriforening, Næstformand i Rinds-Nørlyng Herreders Brandforsikring i 26 Aar, Sekretær for Viborg Amts landøk. Forening i 11 Aar, i Bestyrelsen for Centralforeningen af jyske Sparekasser.

Martin Andersen (1913).

Købmand.

F. $^{10}/_{11}$ 1857 i Viborg, S. af Væver Anders Andersen (f. $^{20}/_{11}$ 1825 paa Nørgaard ved Viborg; † $^{25}/_{2}$ 1906) og Hustru Ane Cathrine Thuesen (f. i Lysgaard $^{1}/_{2}$ 1820; † $^{23}/_{4}$ 1895).

Uddannet ved Handel hos Frølund & Wittrup i Horsens 1871—80. Var derefter i Faderens Forretning, Vestergade 5 (Specialitet: Sengeudstyr), indtil han selv overtog Forretningen efter Faderen. Væveriet er nu nedlagt.

Har ikke deltaget i det offentlige Liv. I Handelsforeningens Bestyrelse ca. 15 Aar.

Ugift.

Da den nye Sparekasselov traadte i Kraft ($^{4}/_{10}$ 1920), omformedes som tidligere omtalt Sparekassens Bestyrelse ved Indførelsen af et *Tilsynsraad*, medens den tekniske Ledelse overdroges til en *administrerende Direktør*. Denne Stillings første Indehaver blev:

Hans Thomas Holm (1921).

Født $^{24}/_{1}$ 1873 i Viborg (S. af Skomagermester Marturin Holm og Hustru Jytte Kirstine, f. Helsted), gift med Emma Kathrine, f. Vammen (D. af Stabssergent L. Vammen og Hustru). H. afsluttede sin Skolegang i Viborg Katedralskole med alm. Forberedelseseksamen i 1891; var derefter Assistent paa Viborg Amtstue 1891—97; blev ansat i Viborg Byes og Omegns Sparekasse: $^{1}/_{10}$ 1897 som Assistent, $^{1}/_{8}$ 1910 som Bogholder og $^{15}/_{2}$ 1921 som administrerende Direktør.

Ved Siden af disse Ansættelser har H. været: Regnskabsfører ved Arbejder Spare- og Laanekassen i Viborg 1893—1910 og kommunal Revisor i 3 Aar. Er Medlem af Bestyrelsen (Kasserer) for Viborg Børneasyl.

Tilsynsraadet

skal ifølge Loven bestaa af mindst 6 „selvsupplerende“ Medlemmer foruden et af Ministeriet udnævnt Medlem. Da Direktionen ved Lovens Ikrafttræden kun bestod af 5 Medlemmer, supplerede disse sig med endnu et Medlem (N. Moustén) medens det ministerielle Mandat første Gang tildeltes

Rasmus Kristen Bertelsen (1921—27).

Redaktør.

B. er født $14\frac{1}{2}$ 1878 i Herning (S. af Muremester A. Bertelsen og Hustru Anna Marie B.). Han tog Realeksamen ved Herning Realskole og uddannede sig derefter som Typograf, hvorefter han virkede som saadan og tillige som Medarbejder ved Faaborg Folketidende og Holbæk Amts Dagblad samt (1899—1902) ved Ringkøbing Amts Dagblad. Han blev nu Redaktionssekretær ved Thisted Amts Tidende og kom saa $1\frac{1}{10}$ 1903 til Viborg som Redaktør af Viborg Stifts Folkeblad, der udviklede sig stærkt under Bertelsens Ledelse. Han havde den Glæde at opleve Bladets 50-Aars Jubilæum netop Maanedagen før, han den 1. November 1927 bukkede under for den Sygdom, der gennem flere Aar havde undergravet hans Helbred.

Ved Siden af sin Redaktørvirksomhed var B. 1913—18 Medlem af Viborg Byraad samt i en Aarrække af Bestyrelsen for Bladudgiverforeningen og af Bestyrelsen for Vestsjællandske Fællesorganisation. Han har bl. a. skrevet en Bog om afdøde Landbrugsminister Anders Nielsen og en anden om Viborgkredsens Folketingsmænd.

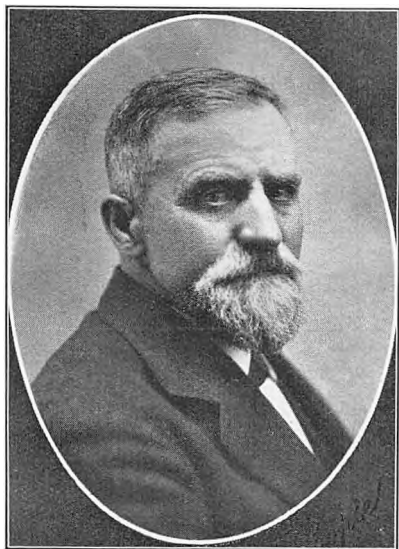
Det følger af sig selv, at Bertelsens Hovedgerning — saaledes som Forholdene nu til Dags former sig for en Redaktør af et politisk Dagblad — faldt paa det politiske Omraade, hvorfor en Omtale af hans Betydning i denne Henseende ikke har sin Plads paa dette Sted. Dog kan man rent objektivt til hans Honor fremhæve, at han altid var en Modstander af at inddrage ikke-politiske personlige Momenter hos Modstanderne i Dagens Debat. Denne Side ved hans Karakter bidrog sikkert væsenligt til, at han i sin Redaktørtid personligt kom til at staa paa en særdeles god Fod med Borgerstanden i Viborg. Hertil bidrog yderligere hans joviale og lune-rige Væsen, som kom frem, hvor han færdedes, lige til hans allersidste Tid.

Hans Hustru Else, f. Bruun (f. $2\frac{1}{1}$ 78 i Levring) overlever ham.

Niels Mousten (1921).

Gaardejer.

Født $15/12$ 1853 i Kølsen, Vorde Sogn (S. af Gaardejer Søren Mousten og Hustru Kirsten Nielsdatter). M. er opvokset ved Landbruget og har hele sin Levetid virket ved dette, i en lang Aarrække paa sin Gaard i Knudby, Taarup Sogn.

Ved Siden af Landbruget har han beklædt en lang Række Tillidshverv: Sogneraadsformand for Taarup-Kvols-Borrits Kommune (1883—89 og 1902—05), Medlem af Viborg Amtsraad (1905—10), Formd. for Borup Mejeri (1889—1909), Næstformd. for Viborg Amts landøk. Forening (1905—18), Formd. for samme (1918—21) Landvæsenkommissær (1910—22) og Medl. af Voldgiftsdomstolen for Viborg Amt fra 1912.

M. har været gift 2 Gange, første Gang med Karen, f. Jensen (f. $10/1$ 51 i Knudby; † $4/11$ 06); anden Gang med Christiane, f. Jespersen (f. $30/5$ 1871 i Asmild Sogn), D. af Murermester Anton Jespersen og Hustru.

Christian Frederik Wilhelm Jensen (1929).

Tømrermester.

C. W. Jensen er født $2/12$ 1886 i Viborg, S. af Borgmester og Murermester Chr. F. Jensen og Hustru (se foran). Gift med Dagmar Bentsen (f. $17/9$ 1885), D. af Fabrikejer Th. Bentsen i Viborg og Hustru.

Efter sædvanlig Lærlingeuddannelse i Faget taget Afgangseksamen fra Aarhus tekniske Skole 1905. Uddannede sig derefter videre paa Rejser i Udlandet 1908—09; etablerede sig derpaa efter Hjemkomsten i Viborg.

Valgtes til Medlem af Viborg Byraad i 1924. Er endvidere Bestyrelsesmedlem i Viborgafdelingen af „Røde Kors“, Viborg Borger- og Haandværkerforening, Selskabet „Viborg tekniske Skole“ m. m. Blandt større Arbejder, som J. har udført, kan nævnes *Lasarettejren* ved Hald (nu omdannet til *Folkekuranstalt*) samt Tømrerarbejdet ved *Viborg ny Katedralskole*.

Mogens Johan Klitgaard (1925).

Manufakturhandler.

F. $14/12$ 1881 i Viborg, S. af Bagermester Laurits Klitgaard (f. $4/10$ 1848 i Viborg) og Hustru Beathe, f. Bjergsted (f. i Slesvig $22/4$ 1860, † i Viborg $30/7$ 1917). Er gift med Ella K., f. i Viborg $4/4$ 1893, D. af Hotelejer (Grundlægger af Hotel Phønix) Carl Christensen og Hustru.

Valgt til Medlem af Viborg Byraad i 1924.

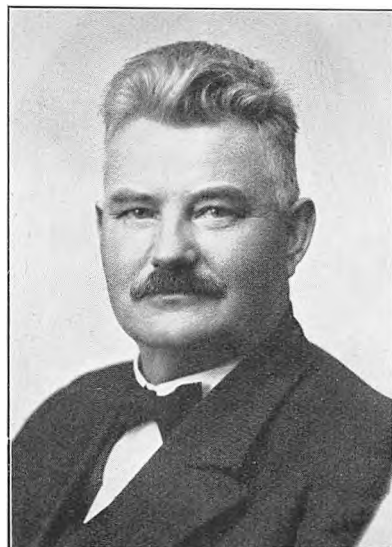
Henrik Andreas Rosenauer Hauch (1927).

Skoleforstander. Landstingsmand.

F. $6/9$ 1876 i S. Nissum, Ringkøbing Amt, S. af Gaardejer Olaf Rye H. (f. i Ølstrup $31/10$ 1849; † $11/11$ 1923) og Hustru Laurentze, f. Christensen (f. $10/4$ 1852 i Tim). Gift med Ellen, f. Rosendal (f. i Vinding $30/11$ 1881), D. af Højskoleforstander H. Rosendal og Hustru.

H. har modtaget sin teoretiske Uddannelse paa Lyngby Landboskole, Askov Højskole og Landbohøjskolen. Landbrugseksamen 1902. Har derefter været Lærer paa Lyngby Landboskole 1902–08, hvorefter han tiltraadte sin nuværende Stilling som Forstander for den da nyoprettede Asmildkloster Landbrugsskole ved Viborg.

Ved Siden af denne Stilling har H. udfoldet en stor offentlig Virksomhed. Han er saaledes fra 1918 Medlem af Landstinget, fra 1922 af Landstingets Finansudvalg, fra 1923 af det udenrigspolitiske Nævn, fra 1922 af Landhusholdnings-selskabets Bestyrelse, fra 1920 af Socialraadet og Lensnævnet, fra 1927 af Arbejdsnævnets Afd. B, fra 1921 af Hedeselskabets Bestyrelse, fra 1919 af de samvirkende danske Landboforeningers Bestyrelse, fra 1920 af Landbrugsraadet og af Viborg Amts landøk. For-

enings Bestyrelse; fra 1916 Formand for Foreningen af jyske Landboforeningers Planteavlsudvalg og endelig 1927 af Ministeriet udnævnt til Medlem af Tilsynsraadet for Viborg Byes og Omegns Sparekasse Endnu skal nævnes, at H. har udfoldet en meget omfattende Virksomhed som Foredragsholder, især vedrørende landbrugs-faglige Forhold.

H. er dekoreret med Ridderkorset og Dansk Røde Kors' Hæderstegn.

Naar man lader Blikket glide hen over den lange Række af Direktører (Tilsynsraads-Medlemmer) i Viborg Byes og Omegns Sparekasse gennem det forløbne Aarhundrede, kan man ikke undgaa at lægge Mærke til, at medens Ledelsen fra Begyndelsen overvejende var lagt i Hænderne paa den efter Omstændighederne højere Embedsstand, saa glider den mere og mere, jo længere man kommer op imod vore Dage, over i Hænderne paa den næringsdrivende Stand, saa at den nu er havnet der, hvor den rettelig hører hjemme, efter at det oprindeligt rent filantropiske Formaal efter Tidens Krav og Omstændighederne har ændret sig til et overvejende forretningsmæssigt Formaal: at danne Mellemlid mellem Sparere og Laansøgere.

Sparekassens Personale.

Som foran (S. 35 ff.) anført har Undall aabenbart fra Begyndelsen af været den, der gav Form til den kontormæssige Side af Virksomheden. Han affatter det første Regnskab — vel sagtens gratis — og „antages og lønnes“ derefter ($\frac{22}{12}$ 1829) som Bogholder „paa et Aar som hidtil“, men Lønnen $\frac{1}{2}$ % af de første 25000 Rbd. Indskud ÷ visse Udgifter) nævnes dog først $\frac{20}{8}$ 1830 „ved Regksabsaarets Udløb“ (Indskudene beløb sig paa dette Tidspunkt til ca. 18000 Rbd.).

Som Medhjælp „til at føre Hovedprotokollen“ antoges en Skriver mod „et passende Honorar som hidtil“ (1829: 15 Rbd.; fra 1830: 20 Rbd.).

I 1835 androg Undall om at faa Forhøjelse af sit Honorar med $\frac{1}{4}$ % af det Beløb, hvormed Indskudene oversteg 25000 Rbd.; men Sagen udsattes indtil videre. Den ses ikke at være optaget senere; det er jo muligt, at man heri maa søge Grunden til, at der $\frac{17}{8}$ 43 „omventileredes en Forandring i Sparekassens Indretning“, som resulterede i, at Direktionen $\frac{13}{1}$ 1846 (se S. 49) vedtog at anmode Cand. jur. [senere Etatsraad og Overretsprokurator]

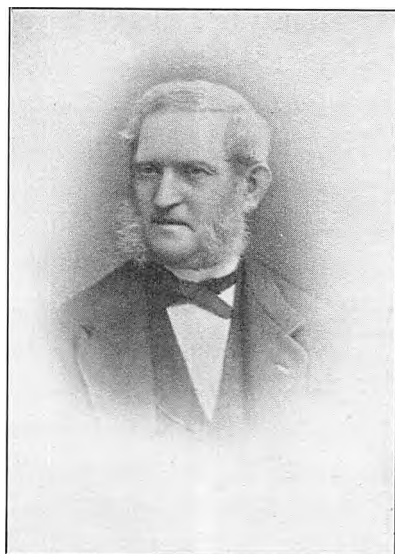
Carl Neckelmann

om at modtage Ansættelse som Regnskabsfører og juridisk Konsulent ved Sparekassen. Om N. oplyses, at han er født i Randers $\frac{21}{8}$ 1816 som ældste Søn af Justitsraad, Borgmester, Byfoged og Auktionsdirektør i Randers Ludvig Conrad Neckelmann og dennes første Hustru Karen Helene Hincheldey.

Efter at have nydt privat Undervisning og frekventeret Latinskolen i Randers i 3 Aar blev han noget over 14 Aar gammel, da hans Alder var til Hinder for, at han ved Københavns Universitet kunde underkaste sig Examen artium, i Efteraaret 1830 inscriberet ved Universitetet i Kiel som studiosus philologiæ et juris.

Tillige maatte der, paa Grund af hans Alder, søges Tilladelse til at lade ham konfirmere, da han ellers vilde være bleven Student før sin Konfirmation.

Efter et Par Maaneders Ophold ved Universitetet i Kiel forberedte han sig i sit Hjem i Randers yderligere til Examen artium ved Københavns Universitet, hvilken han, efter at den fornødne Tilladelse dertil var erhvervet, i Efteraaret 1831 absolverede med Hovedkarakter

laudabilis. Examen philosophicum og philologicum absolverede han i Efteraaret 1832 og Foraaret 1833 med Karakter laudabilis.

Efter at han derpaa, 20. Maj 1837, havde undergivet sig latinsk juridisk Examen saavel theoreticum som practicum, søgte han praktisk Uddannelse først paa Rougsø m. fl. Herreders Kontor og senere som Fuldmægtig hos daværende Landsoverretsprokurator Jespersen i Viborg*).

Fra Efteraaret 1838 til Maj 1842 var han Fuldmægtig paa Middelsom-Sønderlyng Herreders Kontor, og fungerede derefter som Sekretær ved Viborg Amtsraad, ligesom han i Forbindelse dermed havde private juridiske Forretninger.

I Aaret 1843 tilstødte der ham en meget farlig Sygdom, som nødsagede ham til at afbryde alle sine tidligere Forretninger, og da det i Løbet af omtrent 2 Aar viste sig, at den var uhelbredelig, og at det maatte anses meget tvivlsomt, om han nogensinde vilde blive i Stand til at kunne gaa, paabegyndte han atter i Slutningen af Sommeren 1845 i Viborg en privat juridisk Virksomhed. Siden den Tid har han, paa Grund af sin Helbredstilstand, saa at sige udelukkende levet inter privatas parietes.

I Foraaret 1846 blev han ansat som Bogholder og juridisk Konsulent samt Sekretær ved Sparekassen. Den 1. Januar 1872 [?], da der oprettedes en Bankafdeling, ombyttede han Bogholderstillingen med Kassererstillingen ved Bankafdelingen.

Denne Stilling beklædte han indtil 1. April 1899 samtidig med, at han (indtil sin Død) vedblev at være Direktionens juridiske Konsulent og Sekretær.

Han var saaledes knyttet til Sparekassen i over 59 Aar.

Den $14/4$ 1849 blev han ansat som Prøveprokurator og 2 Aar derefter — $26/5$ 1851 — fik han kgl. Udnævnelse som Overretsprokurator ved Landsoverretten i Viborg og de den underlagte Domstole.

Fra $11/9$ 1850 var han samtidig med, at han beholdt sin øvrige Virksomhed, administrerende Direktør i den da oprettede Brandforsikringsforening for rørlig Ejendom i Nørrejylland og Slesvigs Købstæder m. m., i hvilken Stilling han forblev, indtil Brandforsikringen den $1/11$ 1866 blev ophævet.

I Aaret 1845 udgav han: „Skitzeret Udkast til Oprettelse af og Convention for en Creditkasse for Jordeiere i Jylland, med nogle kortfattede Bemærkninger“.

Den $15/7$ 1861 udnævntes han til Justitsraad, $21/7$ 1874 til Ridder af Dannebrog og $11/4$ 1877 fik han Tilladelse til at bære den ham af Hellernes Konge, Georg I, tildelte Dekoration „Den græske Frelserens Orden“.

Den 25. Januar 1905 udnævntes han til Etatsraad. Han døde den 15. September 1905, og med ham døde den sidste af de Prokuratorer med kongelig Udnævnelse, der havde Ansættelse ved Landsoverretten i Viborg, idet der ifl. Sag-

*) N. var tillige Assistent paa Inspektionskontoret ved Viborg Tugthus.

førerloven af 1868 indførtes ministeriel Udnævnelse i Stedet for kongelig. Samtidig indførtes Benævnelsen „Sagfører“ i Stedet for „Prokurator“ for dem, der udnævntes efter, at Loven var traadt i Kraft.

Neckelmann nærede megen Interesse for Hedeplantningen og anlagde i Begyndelsen af 50'erne en Plantage paa 120 Tdr. Land en halv Milsvej nord for Viborg, kaldet „Neckelmanns Plantage“. Den tilhører nu Viborg Kommune; men den bærer fremdeles Navnet „Neckelmanns Plantage“.

Ved Indvielsen af Domkirken i Viborg, den $\frac{9}{9}$ 1876, hædrede Deres Majestæter Kong Georg den 1ste og Dronning Olga af Grækenland Neckelmann ved at tage Bopæl i hans Hjem.

Den 20. December 1851 ægtede Neckelmann Ane Marie Kirstine Gjølbjerg*), født i Viborg $\frac{7}{10}$ 1821, død i København $\frac{3}{2}$ 1908 (begravet i Viborg $\frac{10}{2}$ s. A.).

Det maa antages, at N. (eventuelt med privat Skriverhjælp) har besorget den kontormæssige Del af Sparekassens Forretninger. Først i 1857 (se S. 54) omtales, at Neckelmann søgte om Tilladelse til at antage en Assistent (vel sagtens paa Sparekassens Regning), og han har formentlig faaet Tilladelsen; thi i 1859 afløses en Assistent **Jermiin**, om hvem der iøvrigt ikke haves yderligere Oplysning, af **Andreas Wilhelm Sandberg**. f. $\frac{10}{10}$ 1818 i Ødis; † $\frac{23}{8}$ 1897 i Viborg. Han var 1840—58 ansat paa Fussingø Godskontor; derfra kom han paa Kontoret hos Neckelmann og blev $\frac{1}{11}$ 59 ansat som Assistent i Sparekassen; var senere i en lang Aarrække tilige Klasselotterikollektor.

Som omtalt S. 51 skete der fra $\frac{1}{1}$ 1872 en Udsondring af de særlige Bankforretninger i en særskilt Bankafdeling, og hver Afdeling har nu (fra 1875) lige til 1920 sit særskilte Personale.

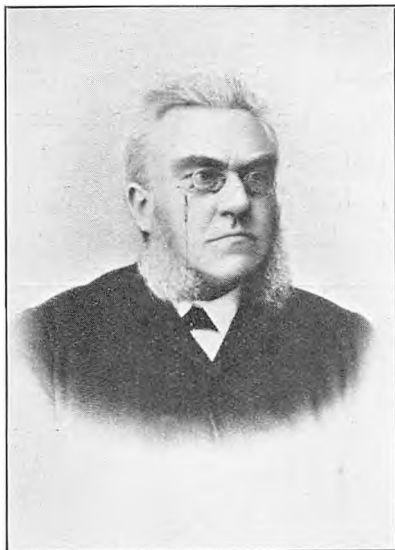
A. W. Sandberg.

I Sparekasseafdelingen

vedblev, lige til den ny Lov traadte i Kraft ($\frac{4}{10}$ 1920), den ene af de skiftevis fungerende Direktører at besørge Kasserertjenesten. Bogholderstillingen er formentlig først bleven oprettet i 1875, da den tildeltes A. W. Sandberg. I 1882 ansattes exam. juris **Mulvad** som Assistent; men han gik 3 Aar senere over til Kreditforeningen og afløstes $\frac{1}{6}$ 85 af **N. Sletting** (Lærersøn fra Aalum; født $\frac{27}{1}$ 1855); ved Sandbergs Død blev Sletting ($\frac{1}{10}$ 97) Bogholder og afløstes som Assistent af **Th. Holm** (se S. 112). $\frac{14}{7}$ 1903 ansattes endnu en Assistent: **L. Riemenschneider** (f. $\frac{27}{11}$ 1864). Sletting døde $\frac{10}{7}$ 1910 (ugift; begravet i Aalum), og Holm overtog nu ($\frac{1}{8}$ 10) Bogholderstillingen og afløstes som Assistent af **Christen Skow** (f. $\frac{7}{7}$ 84 paa Ørredgaard, Fiskbæk S.); denne gik imidlertid allerede $\frac{23}{5}$ 11 over til Kredit-

*) Se Side 85.

foreningen, senere til Viborg Kommunekontor og er nu (fra $\frac{1}{10}$ 24) Kæmner i Rødby. Som hans Afløser ansattes ($\frac{1}{6}$ 1911) forhenværende Regimentsmusiker **Geert Madsen** (f. $\frac{11}{9}$ 1870,

N. Olsen.

Søn af Husejer Anders Madsen, Hadsten) og endelig ansattes fra $\frac{1}{8}$ 1920 endnu en Assistent: **Jens Wilhelm Frederiksen** (f. i Viborg $\frac{4}{8}$ 1901, Søn af Vognmand F. A. Frederiksen).

I Bankafdelingen

ordnedes Personaleforholdene ligeledes først fra 1875. Forandringen ved Delingens Indførelse har

N. Sletting.

formentlig fra Begyndelsen af væsentligst givet sig til Kende i Regnskabets Førelse. Men i 1875 vedtoges visse Forandringer i Forretningsgang og Administration. De 3 første Aar har da nærmest været en Slags Prøvetid. Som omtalt S. 57 overtog Neckelmann Kassererposten og **N. Olsen** Bogholderstillingen. Som Assistent ansattes — uvist fra hvilket Tids-

F. C. Preisler.

punkt — en Nordmand ved Navn **H. P. Klagenberg**; han fra traadte $\frac{4}{8}$ 81 for at gaa over i Kreditforeningen. hvorfra han som Fuldmægtig tog sin Afsked 1902 og drog til Amerika; her haabede han paa ved Hjælp af sine gode Forbindelser at opnaa bedre Fremtidsmuligheder. Han omtales som ualmindelig dygtig. I sin Familie havde han megen Sygdom, Hutruen dode, og han saa altid mørkt

O. Christiansen.

paa Tilværelsen; lidt maliciøst drog Folk Sammenligning mellem dette Mismod og hans Navn. Ved hans Afgang ansattes som Assistent **Frederik Christian Preisler** (f. $\frac{17}{5}$ 1861 i Viborg,

S. af Købmand Georg Preisler (f. i Viborg $19/5$ 1830; † sst. $9/9$ 1911) og hans første Hustru Frederikke, f. Preisler (f. i København 1828, † i Viborg 1868). — P. afsluttede 1877 sin

Ballund Jensen.

Skolegang i Viborg Katedralskole med den „store“ Præliminæreksamen, var 2 Aar i Handelslære og blev derpaa, efter at have gennemgaaet et Handelskursus i København, ansat i Viborg Sparekasse, hvor han virkede til sin Død $12/12$ 1918. Han var gift med Elise, f. Carlsen (f. i Holstebro $8/7$ 1886), som overlever ham. P. var venlig og elskværdig i Omgang. Uden at forklejne nogen kan

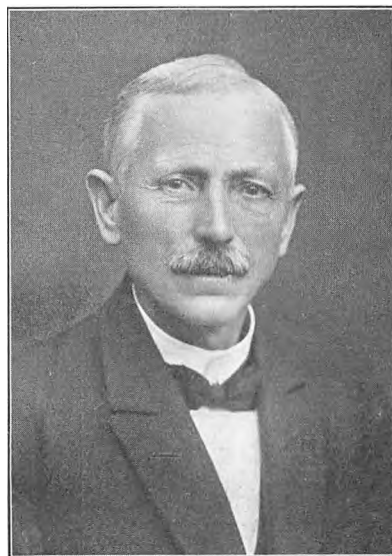
E. Christiansen.

man vist sige, at han ved Siden deraf havde sin Part af Slægtens temperamentsfulde Gemyt. Da Neckelmann $1/4$ 99 opgav Kassererstillingen, blev Olsen Kasserer og Preisler Bogholder. Assistentpladsen blev besat med **Steen Ludvig Bille Fog** (f. $31/10$ 79 i Viborg, S. af Urmager og Klasselotterikollektor R. Fog og Hustru Ida Marie, f. Bille). Han forlod dog allerede

G. Madsen.

$1/3$ 06 Viborg for at overtage Kassererstillingen ved Købmands- og Haandværkerbanken i Aarhus, i hvilken han derefter var Direktør 1915—23. Han er nu Regnskabsfører ved Jydsk Telefon A/S. og Assurandør. Hans Afløser i Viborg blev **Ove Vilh. Ørnstrup Christiansen**, f. $8/9$ 1885 i Odense, S. af Købmd. C. i Bred. I Efteraaret 1905 blev Kasserer Olsen syg (Orlov fra $1/10$) og tog sin Afsked med Aarets

L. Riemenschneider.

Udgang. Preisler blev nu indtil videre baade Bogholder og Kasserer, indtil Stillingen atter ($10/4$ 1917) deltes, saaledes at Preisler beholdt Kassererstillingen indtil sin Død ($12/12$ 1918),

medens O. Christiansen blev Bogholder. Denne Stilling opgav han i 1920 for at overtage en Plads som Bestyrer af Andelsbankens Filial i Hobro. Ved Hovedbankens Sammenbrud blev

Holg. Wendel Sørensen.

han imidlertid som saa mange andre Arbejdsfæller ledig paa Torvet. Han drog da til Kalifornien, hvor han „befinder sig vel og er hos en Dansker, der har et Apotek i San Francisco“. C. er ugift.

I 1908 ($\frac{1}{4}$) ansattes endnu en Assistent, Frk. **Sejersen**, som dog atter forlod Sparekassen $\frac{31}{5}$ 1910. Nogle Maaneder efter hendes Afgang ansattes ($\frac{1}{9}$) som Assistent: **Thorkild Vil-**

O. Hansen.

liam Kjeld Kjeldsen, f. $\frac{18}{4}$ 1893 i Viborg, S. af Malermester A. K. (f. $\frac{17}{12}$ 1856) og Hustru Frederikke K. (f. $\frac{1}{9}$ 1863). Efter endt Skolegang i Borgerskolen i Viborg var han Elev paa Viborg Amtstue 1907—10. Han gik $\frac{31}{3}$ 1917 over til „Viborg Bank“ som Assistent, var derefter 1919—25 Direktør for Andelsbankens Filial i Vejle og blev efter Hovedbankens Sam-

menbrud Direktør (fra $\frac{1}{12}$ 25) for den under Navn af „Dansk Andels og Folkebank“ rekonstruerede Bank i Vejle. K. er gift med Asta Poulsen (f. $\frac{13}{11}$ 97).

En ny Assistentplads blev $\frac{1}{1}$ 1911 besat med **Svend Wændelin**, som imidlertid i Juni 1917 opgav denne Ansættelse og rejste til Amerika, hvor han nu er Bibliotekar. Han afløstes af **Holger Ballund Jensen**, f. $\frac{20}{11}$ 1893

A. Hansen.

J. W. Frederiksen.

i Viborg, S. af Oversergent A. P. Ballund Jensen (f. $\frac{13}{12}$ 48 i Viborg; † $\frac{17}{5}$ 1917 sst.) og Hustru Maren, f. Stephansen (f. $\frac{18}{7}$ 69 i Vesterbølle). Han afsluttede sin Skolegang i Viborg

Katedralskole med Realeksamen 1909; var derefter Kontorist paa A/S. J. D. Koopmanns Svineslagteri fra April 1910 og overgik med dette til Viborg Andels-Svineslagteri indtil Maj 1916.

A. Krogh.

Strange Petersen.

Blev derefter $\frac{1}{6}$ 1917 ansat som Assistent i Bankafdelingen (til dennes Nedlæggelse i 1920), hvorefter han ($\frac{29}{10}$ 1920) afløste O. Christiansen som Bogholder, hvilken Stilling han endnu beklæder. B. J. er gift med Johanne Hyldal Jacobsen (f. $\frac{8}{10}$ 98 i Viborg).

I Oktober 1917 oprettedes endnu en Assistentplads, som $\frac{1}{10}$ blev besat med **Eller Risgaard Christiansen**, f. $\frac{12}{10}$ 99

i Viborg, S. af Frugthandler C. C. (f. $\frac{19}{12}$ 70, † $\frac{1}{4}$ 20). Realeksamen fra Viborg Katedralskole 1915. Derefter paa Handelskontor; $\frac{1}{10}$ 17 Assistent og $\frac{29}{10}$ 20 Kasserer i Viborg Sparekasse. Gift med Inger Marie Hansen, f. $\frac{18}{8}$ 03 i Kistrup (Løvel S.).

Foruden de foran nævnte har forskellige været ansat i Bankafdelingen i kortere eller længere Tid. Vi nævner:

K. Christensen.

Aage Petersen, f. i Viborg $\frac{6}{9}$ 88, S. af pens. Stabssergent Johs. P. (f. i Trans $\frac{8}{12}$ 55). Var $\frac{1}{3}$ 06 — $\frac{30}{9}$ 10 Assistent i Bankafd. Siden $\frac{1}{7}$ 11 Kontorassistent paa Viborg Sygehus. — Frk. **Margrethe Rasmussen** (omkring 05). — **Johannes Møller**, Vikar $\frac{1}{3}$ — $\frac{31}{10}$ 08. — **A. P. B. Jensen**, Assistent. $\frac{1}{6}$ 10 — $\frac{1}{2}$ 14. — Fhv. Læderhandler **J. P. Rind** $\frac{1}{4}$ 13 til sin Død $\frac{5}{1}$ 25. —

M. P. Funder.

Axel Henrik Carl Pehrsson, f. $\frac{12}{7}$ 92, S. af Bryggeridirektør P. i Viborg. Realeksamen 1908. Assistent. $\frac{1}{10}$ 14 — $\frac{30}{9}$ 17. Var senere Bestyrer af Andelsbankens Filial i Hurup indtil

Sammenbruddet. — **Karl Gothard Emil Jørgensen**, f. $\frac{9}{6}$ 99, S. af Postbud J., Overlund. Realeksamen 1915. Assist. Dec. 18—Dec. 19. — Fru **O. Sørensen**, Assist. $\frac{1}{7}$ 19—Maj 20.

Under den ny Sparekasselov.

Der skelnes nu ikke længer mellem to Afdelinger ved Ansættelser, og vi nævner da blot de seneste Ansættelser i Rækkefølge efter Ansættelsesdato:

$\frac{15}{1}$ 20: **Holger Wendel Sørensen**, f. $\frac{11}{6}$ 00, S. af Brygger Jens S., Viborg. — $\frac{1}{4}$ 20: **Oluf Hansen**, f. $\frac{12}{5}$ 01, S. af Gaardejer Niels H., Bjerringgaard. — $\frac{1}{5}$ 20: **Axel Hansen**, f. $\frac{1}{11}$ 92, S. af Lærer N. P. H., Mastrup ved Grenaa. — **J. W. Frederiksen** (omtalt S. 120). — $\frac{1}{2}$ 22. **Anker Krogh**, f. $\frac{8}{9}$ 05, S. af Tobaksfabrikant S. N. E. K., Viborg. — $\frac{1}{10}$ 26: **Kai Johan Strange Petersen**, f. $\frac{25}{3}$ 06, S. af Snedkerm. A. S. P., Faaborg. — Antaget $\frac{6}{6}$ 28: **Knud Christensen**, f. $\frac{6}{13}$ 10, S. af Mejeribest. N. C. C., Viborg.

Endelig skal nævnes Sparekassens Bud: **Mads Peter Funder**, f. $\frac{25}{11}$ 64, S. af Skomager A. Funder, Viborg, fast ansat 1. Juli 1904.

Jubilæer.

Ved Direktør *Holms* 25-Aars Jubilæum den 1. Oktober 1922 fik han af Sparekassen overrakt et Guldur med Inskription og med Guldkæde. Fra Personalet modtog han en Sølv-Konfektskaal ledsaget af en kalligraferet Adresse.

Den 14. Juli 1928 modtog Assistent *Riemenschneider* ved sit 25-Aars Jubilæum fra Sparekassen et Guldur og fra Personalet en Kræde dertil.

Revision.

Det er foran (S. 35) nævnt, at det første, af Undall affattede Regnskab ved Fremlæggelsen i Direktionen var blevet gennemgaaet af Direktørerne Dons og A. B. Friis. Men allerede om det andet, atter af Undall aflagte Regnskab oplyses det, at det vedtoges at anmode Amtstuefuldmægtig **Thorson** (se S. 36¹) om at revidere Regnskabet, og ved Fremlæggelsen af det tredje Regnskab faar man (S. 37) at vide, at Thorson for dette Arbejde faar 12 Rd. (rede Sølv). I flere af de følgende Aar faar man at vide, at Thorson fik sit Honorar „som sædvanlig“, vel altsaa de 12 Rd.

Niels Henrik Thorson var²) født i Faaborg $10/3$ 1790, † i Viborg $13/9$ 59; gift med Evensine Margrethe Strøm, f. i Horsens $20/3$ 1796. Han gjorde sig i Viborg bemærket som

G. Morville.

en overordentlig flittig Lejlighedsdigter, en Virksomhed der i „Samleren“ i det mindste strækker sig over Perioden 1832—55. Denne Aare gav sig et lødigt Udslag hos Sønnerne Edvin Marius og (især) Alfred Balduin, der begge blev Forfattere. Efter Amtsforvalter Morvilles Afgang i 1853 blev T. konstitueret i Embedet $20/6$ 53, formentlig indtil Maj 1854, da Morvilles Eftermand *Stentzel*

A. Dalberg.

Dalberg bekræfter ny Fuldmagt for T. som Amtstuefuldmægtig. T. blev $11/2$ 41 valgt til „Forligelsescommisair“, „en Mand, som man vel næppe har taget Fejl i at vælge til denne Post“. Han efterfulgtes midlertidigt som Amtstuefuldmægtig ($28/9$ 59) af exam. Landinspektør Axel Dalberg.

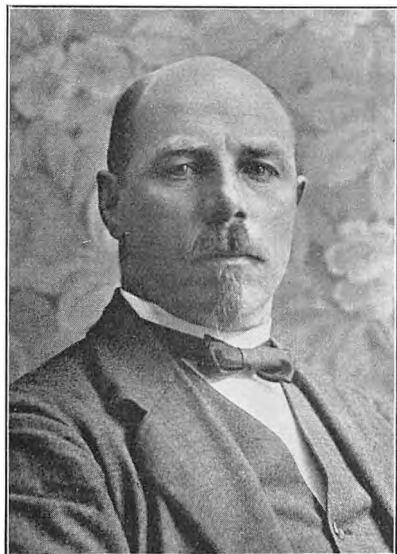
Efter Thorsons Død valgte Sparekassens Direktion til Revisor Overretsprokurator **Georg Morville**. Om denne udmærkede Mand skal vi blot gengive nogle faa Uddrag af et Mindeord i „Ill. Tidende“ i Anledning af Afsløringen af hans Statue paa Hjultorvet ($16/10$ 1910):

M.³) kom til Viborg som 10aars Dreng, da hans Fader i 1827 blev udnævnt til Amtsforvalter⁴) og Forvalter for Tyskerkolonien paa Alheden. Det vil være naturligt at antage, at

¹) Her og nogle Gange i det følgende fejlagtigt kaldet Thorsen. ²) Erslews Forfatterleksikon.

³) Født $14/6$ 1817. ⁴) Se S. 82.

M., naar han fulgte med Faderen ud i Hedegnene, fik Blikket aabnet baade for Hedens Skønhed og dens Fattigdom, og at Grunden herved lagdes til hans senere banebrydende Arbejde for Hedesagen.

J. P. Jørgensen.

Han blev Student fra Viborg Skole 1835, cand. jur. 41 og Overretsprokurator 50. Allerede i 1853 tog han fat paa Tilplantningen af 200 Tdr. Land Krat og Hede nordvest for Viborg (nu „Margrethelund“), og for dette Arbejde havde han den Lykke at interessere den unge Ingeniørløjtnant *Dalgas*, som i 1854 kom til Viborg i Anledning af Randers-Chausséens

J. Købke.

Anlæg. *Dalgas* vidner selv herom i et Brev til M., idet han skriver: „Det var især Dem, der i Aarene 1854—66 aabnede mine Øjne for Hedesagen og dens Betydning....“ Fra 1849 var M. Katedralskolens Regnskabsfører og fra 1876 Overrettens Justitssekretær, begge Dele til han døde $16/3$ 1904.

S. Kaarsen.

Morville besørgede nu alene Revisionen af Sparekassens Regnskaber, indtil Loven af 1880 forordnede 2 af Stiftamtet beskikkede Revisorer. M. blev naturligvis den ene, og som den anden beskikkedes Landinspektør **Axel Thor Sciavitsky Dalberg**, f. i København $28/11$ 40, † i Viborg $15/2$ 13, S. af Amtsforvalter i Viborg Stentzel Thomas D. (f. $28/1$ 04, † $10/10$ 60) og Hu-

C. Rohrdanz.

stru Frederikke Marthe Hansen (f. $16/11$ 08, † $12/9$ 73). Dalberg blev Amtsvejinspektør efter Ulrich (se S. 102); var desuden ledende Landinspektør ved forskellige Jernbaneanlæg, Medlem

af Direktionen for Viborg Sindssygehospital og — i flere Perioder — Byraadsmedlem; her talte han ikke meget; men naar han rejste sig for at tale i en Sag, var det en Fryd for Øjet at se hans høje, noget sydlandsk prægede Skikkelse og hans karakteristiske Hoved med det skønne Smil og for Øret at høre hans sonore Stemme, hans velformede Sætninger og hans smukke Udtale.

¹⁶/₇ 1901 udnævntes han til Ridder af Dannebrog.

Hans Hustru Andriette Cathrine Petrea, f. Ring (f. ¹⁷/₆ 40) overlevede ham til ²⁹/₇ 18.

Dalbergs Navn er bevaret i Navnet paa den Sidegade, som fra Jernbanegade førtes over Dalbergs tidligere Grund til Holstebrovej, da man i 90erne flyttede Jernbanetrafikken til den nuværende Banegaard (aabnet ¹/₁₂ 96).

Efter Morvilles Død udnævntes til hans Efterfølger **Jørgen Peter Jørgensen**, f. ¹/₁₀ 73 i Bisballe (Lysgaard S.), S. af Gaardejer og Sognefoged L. P. J. (f. ⁹/₅ 47, † ¹/₂ 27) og Hustru Christiane Sørensen (f. ²⁷/₅ 42, † ¹⁵/₁₁ 89). J. blev Student fra Viborg Katedralskole 92, Cand. jur. 1900 og har fra 1902 været ansat som Fuldmægtig paa Viborg Stiftamts Kontor. Han har fra sin Ungdom vist megen Interesse for Ungdommens Opdragelse gennem Idræt, er selv dekoreret med *Medaillen for druknendes Redning*, og man kan maaske heri se en Forbindelse med den særlige Interesse, han stadig viser for den yngste Ungdoms Oplærelse i Svømning. — Ugift.

Da Dalberg døde i 1913, udnævntes til hans Efterfølger **Johannes Christian Bruun Købke**, f. i København ¹¹/₉ 53, S. af Generalmajor og Generalintendant J. P. K. (f. ⁵/₁₀ 24 i Fredericia † ³/₈ 98) og Hustru Kirstine Marie Bruun (f. ⁶/₁₀ 28 paa Bruunshaab, † ¹⁴/₃ 19). K. er gift med Marie Jacobine Rosenvinge Kiær, f. i Ribe ²⁵/₁₀ 64, Datter af afd. Stiftsfysikus Konferensraad *Kiær (Æresborger i Ribe)*. I en lang Aarrække ejede K. Søndermølle ved Viborg, hvor der dreves Fabriksvirksomhed. Bor nu i Viborg og har i en Aarrække specialiseret sin Virksomhed som Revisor (foruden i Sparekassen tillige i Kreditforeningen og Hedeselskabet).

Amtsfuldmægtig Jørgensen opgav i 1914 sin Virksomhed som Revisor, og til hans Efterfølger udnævntes **Svend Kaarsen**, f. ²⁵/₈ 85 i Gurre, S. af Kommunalærer K. K. S. K. (†. ⁸/₁₂ 17) og Hustru Klara Kristine Christensen († ²²/₅ 23) Han er gift med Meta Hansen, f. ²¹/₁₀ 89, D. af Direktør H., „Dollerup Mølle“. K. blev Student fra Birkerød 1903, Cand. jur. 1912; er Auditor i Hæren (fra ¹/₄ 27 med Ventepenge); Medhjælper ved 2. jydsk Statsadvokatur (Off. Anklager); Fmd. for den staaende Voldgiftsdomstol for Viborg Amt ang. Handler om Husdyr; Medlem af Best. for Viborg Amts Arbejdsanstalt.

Foruden de foran nævnte, af Stiftamtet udnævnte Revisorer, har Sparekassen selv fra ⁶/₁ 1925 antaget en daglig Revisor, dels til Vejledning for Sparekassen selv og dels til Lettelse i Arbejdet for de beskikkede Revisorer, for at de fuldt ud kan opfylde de i Sparekasseloven stillede Betingelser. Denne Stilling varetages af Oberstløjtnant **C. H. A. Rohrdanz**.

Sparekassen i Aaret 1928

AF

T. Holm

adm. Direktør

NAAR Viborg Byes og Omegns Sparekasse nu er inde i Regnskabsaaret 1928 —29 (Nr. 100), kan det have Interesse at drage en Sammenligning mellem Nutiden og Tiden ved nærværende Aarhundredes Begyndelse.

Den Gang var det endnu saaledes, som Hr. Lektor Lomholt spøgende har beskrevet Side 60. Publikum følte maaske, at der i Sparekassen var ligesom noget af „Hofluft“; alt foregik saa højtideligt. Kendte man Forholdene nøjere, var det dog ikke saa slemt, i hvert Fald blev Kunderne behandlet retfærdigt, men de maatte finde sig i den noget omstændelige Forretningsgang.

Det gik lidt langsomt med Ekspeditionen, men alt gik efter en Snor, og Konsul Jensen foregik andre med et godt Eksempel ved sin Præcision; naar han traadte ind paa Kontoret, kunde man være sikker paa, at Klokken slog 10 — hverken før eller senere!

Da Sparekassen i 1915 flyttede ind i den ny Bygning, blev det — samtidig med at Kontortiden blev udvidet — tilladt Kunderne uhindret at komme ind i Ekspeditionslokalet, og selv om der nu paa travle Dage kan staa mange Mennesker ved Skrankerne, saa stilles de meget bedre tilfreds, naar de faar Lov til at overvære hele Ekspeditionen. Det skal ikke dermed være sagt, at Ekspeditionen gaar lige saa langsomt som tidligere — tværtimod! Nu maa den gaa anderledes hurtigt, og for at kunne dette, har det ogsaa været nødvendigt at anskaffe alle Nutidsindretninger som Skrivemaskiner, Regnemaskiner, Kopimaskiner, Kartoteker, Løsbladsprotokoller m. m., saa det er ikke det rolige Kontor, man var vant til i tidligere Tid.

I samme Forbindelse bemærkes, at der alene paa Sparernes Konti i Regnskabsaaret 1927—28 (Antal Konti 17094) var 53000 Ekspeditioner, og Totalomsætningen var i samme Regnskabsaar 138 Millioner Kroner.

I indeværende Aar maa det siges, at Pengevanskelighederne er overvundne, medens man vel ikke helt kan sige det samme om Vanskelighederne for vore Erhvervsgræne, der alle er noget afhængige af Udlandets Konkurrence og ikke

mindst af Aarets Høst. Trods den ublide Sommer meldes der overalt i Landet om en god Høst, og man maa da haabe, at Erhvervene — i hvert Fald Landbruget — derved kan faa indvundet noget af det, der er tabt de foregaaende Aar.

Er der nogen Steder, det kan mærkes, naar Landbruget er ugunstigt stillet, saa maa det være i Provinspengeinstitutter, og saaledes ogsaa i Viborg Sparekasse, hvis Kundekreds for en meget stor Del er Landboere; men det maa siges, at naar Sparekassen har stillet sig velvilligt, saa har Laantagerne som Regel ogsaa kunnet klare Forpligtelserne. I det hele tør man nok sige, at Forholdene ser noget lysere ud.

Velgørenhed.

At Sparekassen blev oprettet som en gavnlig „Indretning“ var jo ikke ensbetydende med, at den absolut skulde skænke af sin Fortjeneste til **velgørende Formaal**, men det har den dog i den forløbne Tid gjort i stor Udstrækning.

Det første Bidrag (se S. 43) blev bevilget i Aaret 1839 til Anlægget „Hans Tausens Minde“, og dette aarlige Bidrag ophørte ikke før 1893.

I Aarenes Løb er der skænket bort til velgørende og almennyttige Formaal ialt Kr. 229,959,00.

Af nævnte Sum er der bl. a. skænket:

I 1853 til Viborg Hedes Beplantning (Undallslund).....	400 Rbd.
„ 1868 „ Viborg Domkirkes Restauration	200 „
„ 1877 „ do. do. do.	2591 Kr.
„ 1884 „ Arbejdernes Alderdomshjem	1500 „
„ 1888 „ Industriudstillingen	1200 „
„ „ „ Domkirkens Varmeapparat	2000 „
„ 1889 „ Indkøb af Ryes's Toft (Del af Borgvold).....	1000 „
„ 1892 „ Menighedshuset	1000 „
„ 1904 „ Hedeselskabets Administrationsbygning	2500 „
„ 1914 „ Viborg Amts Rekyllkorps	500 „
„ „ „ K. F. U. M.'s Hjem.....	500 „
„ 1915 „ Kammerherre Lüttichaus Mindesmærke	500 „
„ 1918 „ „Hans Tausens Hus“	1000 „
„ „ „ Den sønderjydske Fond	5000 „
„ 1921 „ Radiumfonden	500 „
„ „ „ Agitation for „Universitetet i Viborg“	500 „
„ 1926 „ Landeværnet.....	1000 „

Foruden fornævnte Sum maa man ogsaa nærmest betragte Tegning af Aktier i „Viborg Teater“ Kr. 6500,00 og Aktier i Asmildkloster Landbrugsskole Kr. 2500,00 som Gaver, da disse Aktier sikkert har været tegnet uden Tanke om, at de skulde kunne give Udbytte.

Efter Sparekasselovens § 12 maa ingen Sparekasse benytte mere end 10 % af Aarets Overskud til velgørende Bidrag, med mindre Reservefonden har naaet en Størrelse af 15 % af Indskudskapitalen.

Da Viborg Sparekasse ikke er saa heldig stillet, hvilket forøvrigt ingen Sparekasse er, men kun har i Reservefond 5,4 % — omtrent som de fleste Sparekasser —, saa er det nu, selv om Bestyrelsen i Anledning af Jubilæet gerne vilde vise sig særlig gavmild, efter Loven udelukket uden Ministeriets særlige Tilladelse.

I forskellige Regnskabsaar blev der til Oprettelse af en **Pensionsfond** for Sparekassens Funktionærer henlagt Beløb, som den ³¹/₃ 1924 androg Kr. 23408,62.

Efter at Bestyrelsen havde bestemt at lade Pensionskassen træde i Virksomhed, blev der 3. Marts 1925 fastsat følgende:

Vedtægt for Viborg Byes og Omegns Sparekasses Pensionsfond.

§ 1.

Den af Viborg Byes og Omegns Sparekasse oprettede Pensionsfond skal fremtidig, regnet fra 1. April 1925, tjene til Sikkerhed og Anvendelse for de Pensioner, der tilkommer det ved Sparekassen fast ansatte Kontorpersonale og Funktionærer, saavel mandlige som kvindelige.

§ 2.

Fonden bestyres af Sparekassens Bestyrelse. Dens Formue kan anbringes i solide rentebærende Papirer, der af Sparekassens Bestyrelse faar Paategning om, at de tilhører Fonden, eller anbringes i Sparekassen, der da forrenter det indestaaede med den til enhver Tid gældende højeste Indlaansrente.

Over Fonden med Renter og Tilskud kan kun disponeres til Opfyldelse af Forpligtelserne ifølge nærværende Vedtægt.

§ 3.

Alle fra 1. April 1925 fast ansatte Funktionærer (idet dog henvises til Forhandlingsprotokollen om særlige Pensionsregler for enkelte Funktionærer) er forpligtede til, for de nuværende Funktionærers Vedkommende fra 1. April 1925, og for de senere ansatte Funktionærers Vedkommende fra Dagen for den faste Ansættelse, aarligt at bidrage 5 %

af den ved Sparekassen oppebaarne faste Lønning til Fonden, hvilket Bidrag tilbageholdes af Sparekassen ved Udbetaling af Gagen.

Til fast Lønning henregnes ikke Tantieme eller andre uvisse Indtægter, men derimod eventuelle personlige Tillæg samt fri Bolig, Belysning og Brændsel, hvis Værdi anslaaes af Bestyrelsen

Sparekassen tilskyder aarligt et lignende Beløb af, hvad Personalet yder, hvilket Tilskud hvert Aars 31. Marts indbetales for det afvigte Regnskabsaar.

Den nuværende Fond gaar ind som Grundfond.

§ 4.

Pensionsberettiget er enhver, der har haft fast Ansættelse i Sparekassen i mindst 10 Aar, og som afskediges paa Grund af Alder eller Svagelighed eller af anden ham (hende) utilregnelig Aarsag.

Pensionens Størrelse bestemmes efter det aarlige Gennemsnitsbeløb af den faste Lønning og eventuelle personlige Tillæg, vedkommende har oppebaaret de sidste 5 Aar før Afskedigelsen af Sparekassens Tjeneste, og saaledes, at Tjeneste, regnet fra Begyndelsen af den faste Ansættelse, i

10—15 Aar berettiger til $\frac{4}{10}$ af det nævnte Gen-
nemsnitbeløb i
aarlig Pension

15—20	"	"	"	$\frac{5}{10}$	"	"	"
20—21	"	"	"	$\frac{31}{60}$	"	"	"
21—22	"	"	"	$\frac{32}{60}$	"	"	"
22—23	"	"	"	$\frac{33}{60}$	"	"	"
23—24	"	"	"	$\frac{34}{60}$	"	"	"
24—25	"	"	"	$\frac{35}{60}$	"	"	"
25—26	"	"	"	$\frac{36}{60}$	"	"	"
26—27	"	"	"	$\frac{37}{60}$	"	"	"
27—28	"	"	"	$\frac{38}{60}$	"	"	"
28—29	"	"	"	$\frac{39}{60}$	"	"	"
over 29 Aar	"	"	"	$\frac{2}{3}$	"	"	"

Pensionen betales maanedsviis forud.

Saa vel Retten til Pension som Udbetalingen af denne er strengt personlig. Som Følge heraf anerkender Pensionsfonden ingensomhelst Transport, Pantsætning eller anden Disposition, hvorved Trediemand mener at have faaet Krav paa Fonden, ligesom Pensionen hverken kan være Genstand for Arrest, Beslaglæggelse eller Eksekution, eller gøres til Genstand for Retsforfølgning af den pensionsberettigedes Kreditorer eller indgaa i Boet, hvis vedkommende skulde gaa Konkurs.

Enhver Pension ophører, naar vedkommende uden Bestyrelsens Tilladelse tager Ophold i Udlandet.

Naar en med Pension fra Sparekassen afskediget Funktionær modtager lønnet Ansættelse udenfor Sparekassens Tjeneste, kan Bestyrelsen vedtage, at Pensionen fremtidig ned sættes til at beregnes af de Indskud med Renter, som vedkommende Funktionær selv har ydet.

Fra den 1. April, der indtræder efter det fyldte 65 Aar, kan forlanges Afsked med Pension efter nærværende Vedtægt.

§ 5.

Afskediges nogen paa Grund af Misligheder, uordentligt Levned eller lignende Forhold, der efter Bestyrelsens Skøn bør medføre Afskedigelse, fortabes Retten til Pension.

I saadanne Tilfælde kan Bestyrelsen dog tilstaa den Afskedigede et Beløb, der svarer

til Størrelsen af hans til Fonden ydede Indskud uden Renter.

Bestyrelsens Afgørelser i ovennævnte Henseender kunne ikke blive Genstand for Søgemaal.

§ 6.

Enken efter en Funktionær, der har opnaaet Pensionsret, eller efter en pensioneret Funktionær, er, saalænge hun forbliver ugift, berettiget til Halvdelen af den Pension, der henholdsvis vilde være tilfalden hendes Mand, (hvis han paa Tidspunktet for sin Død vilde være bleven afskediget med Pension), eller af den Pension, der var tillagt ham.

Hvis Enkepensionen ophører derved, at Enken har indgaaet nyt Ægteskab, kan hun dog, hvis hun atter bliver Enke, helt eller delvis genindtræde i Nydelsen af sin tidligere Pension, naar Bestyrelsen finder, at der er tilstrækkelig Grund dertil.

Uberettiget til Pension er Enker, hvis Ægteskab er indgaaet efter Mandens 60. Aar, eller paa hans Dødsleje, eller efter hans Afskedigelse, eller naar Ægtefællerne ved Mandens Død var skilte eller separerede.

§ 7.

Opsiger nogen af Funktionærene, før sit fyldte 65. Aar, selv sin Plads i Sparekassen, bortfalder samtidig hans (hendes) Pensionsret, men ved Fratrædelsen udbetales vedkommende det af ham (hende) i den forløbne Tid til Fonden indbetalte Beløb, efter Bestyrelsens Afgørelse med eller uden Renter.

§ 8.

Skulde nogen af Funktionærene afgaa ved Døden uden at efterlade sig Ægtefælle, udbetales det af ham (hende) til Fonden gjorte Indskud med Renter til hans (hendes) Børn under 20 Aars Alderen, hvis saadanne findes. I modsat Fald tilfalder det hele Fonden.

Det samme gælder, hvis en pensionsnydende, der ikke efterlader sig Ægtefælle, afgaar ved Døden, forinden der i Pension er udbetalt et Beløb lig Summen af vedkommendes Indskud med Renter, idet det deri

manglende Beløb udbetales eventuelle Børn under 20 Aar.

Paa lignende Maade forholdes, naar en pensionsberettiget Enke maatte afgaa ved Døden forinden ovennævnte Beløb er helt udbetalt i Pension.

§ 9.

Fondens Kapital maa kun angribes, naar de i §§ 5, 7 og 8 nævnte Tilbagebetalinger af Indskud maatte finde Sted.

Er de aarlige Indtægter i Forening med Renterne af Kapitalen ikke tilstrækkelige til at udrede de Fonden paahvilende Pensioner, tilskyder Sparekassen det manglende.

§ 10.

Naar Fondens Kapital er vokset saaledes, at den aarlige Rente deraf udgør et lige saa stort Beløb som de aarlige Tilskud, kan Bestyrelsen nedsætte Ydelsen baade fra Sparekassen og fra de Medlemmer af Personalet, der har været fast ansatte i mindst 10 Aar.

§ 11.

Bestyrelsen kan foretage Ændringer i nærværende Vedtægt, men saadanne Ændringer kan, forsaavidt de er i Disfaveur af Personalet, ikke have tilbagevirkende Kraft og medfører saaledes ikke nogen Virkning for de Funktionærer, der er pensionsberettigede efter de tidligere Regler.

Bestyrelsen for Viborg Byes og Omegns Sparekasse.

*J. Jensen. L. Ørum. And. Hansen. M. Andersen. Niels Mousten.
R. K. Bertelsen. C. W. Jensen. T. Holm.*

Pensionsfonden ejede den 31. Marts 1928 Kr. 46292,45, der indestaar i Sparekassen.

Sparekassens ny Bygning.

Som anført Side 64 besluttede Direktionen at flytte Virksomheden nærmere til Byens Centrum og købte da Urmager Fogs Ejendom til Nedrivning.

Den ny Sparekassebygning blev opført efter Tegning og under Ledelse af Arkitekt Helge B. Møller, København.

Murerarbejdet udførtes af Murermester Chr. F. Jensen, Viborg, Udsmykningen af Kunstmaler Valdemar Andersen, Kunstsmid Strøm, København, m. fl.,

§ 12.

Skulde Sparekassens Virksomhed nogensinde ophøre, bortfalder dermed Kassens Ansvar og Forpligtelser overfor Pensionsfonden mod Udbetaling af Fondens Kapital med Renter.

Fondens Formue fordeles derefter mellem Funktionærer og Pensionister paa følgende Maade:

1) De Funktionærer, der paa Grund af for kort Tjenestetid endnu ikke har opnaaet Pensionsret, erholder forlods Tilbagebetaling af de af dem til Pensionsfonden gjorte Indskud, efter Bestyrelsens Bestemmelse med eller uden Tillæg af Renter.

2) Resten af Fondens Midler deles mellem de øvrige (Pensionister og Funktionærer) i Forhold til den Pension, som enhver af dem allerede maatte oppebære eller paa det paagældende Tidspunkt vilde være kommen til at oppebære, om hans (hendes) Afsked var sket paa Grund af Alder eller Svagelighed.

§ 13.

Skulde der opstaa Meningsforskel mellem de pensionsberettigede og Bestyrelsen om Forstaaelsen af Bestemmelserne i nærværende Vedtægt, kan saadanne Spørgsmaal ikke bringes for Domstolene, men afgøres af Bestyrelsen alene.

Saaledes vedtaget den 3. Marts 1925.

Bygningstømrerarbejdet af Tømrermester C. W. Jensen, Viborg, Bygningssnedkerarbejdet af Tømrermester Chr. Jørgensen, Viborg, Boxanlægene af Firmaet Carl Weitemeyer, København, medens de øvrige Arbejder for en stor Del udførtes af Byens Haandværkere.

Under Grundstenen blev indmuret en Blykapsel, hvori var nedlagt en Regdegørelse for Bygningens Opførelse, Sparekassens Vedtægter, Sparekassens sidste Regnskab samt en Mønt af hver af de da gældende forskellige Møntsorter.

Den 24. September 1915 afholdtes der paa „Preislers Hotel“ en Indvielsesmiddag for Repræsentanter for forskellige Institutioner og Foreninger, og forinden havde Gæsterne Lejlighed til at bese de nye Lokaler.

Nu ved 100-Aars Jubilæet har Direktionen i Ejendommens Gaard ladet opføre en smuk „Mindebrønd“ efter Tegning af Arkitekt Fr. Jensen.

75-Aars Jubilæet.

Ved Sparekassens 75-Aars Jubilæum blev der ikke afholdt nogen Festlighed eller affattet noget Festskrift, men den daværende Direktion besluttede at oprette et Legat paa 10,000 Kr. for Tjenestefolk i Viborg By og Omegn til Belønning for pligtopfyldende Tjeneste, saaledes at Renten hvert Aars 28. Oktober uddeles i Portioner paa mindst 40 Kr.

Til Legatet har der aarlig været 30 à 40 Ansøgere, og det er bleven uddelt baade i By og paa Land; ialt er der i de forløbne Aar udbetalt 9590 Kr.

Ifølge Fundatsen aflægges der af Legatbestyrelsen (∴ Sparekassens Bestyrelse) hvert Aars 1. Januar Regnskab, der revideres af Stiftamtmanden over Viborg Stift.

Under den ny Sparekasselov.

Om den ny Lov er der talt Side 22 og flere Steder i det foregaaende. En Følge af Loven var, at der blev affattet følgende ny

Vedtægter for Viborg Byes og Omegns Sparekasse.

§ 1.

- a. Indskud modtages fra 1 Kr. til et saa stort Beløb, som Sparekassen finder det forsvareligt at modtage.
- b. Ethvert Indskud indføres i en Hovedbog, hvori hver Indskyder har sin Konto lydende paa Indskyderens Navn, Stand eller Stilling og Bopæl, samt om ønskes et særligt Mærke.
- c. Som Bevis for sin Fordring paa Sparekassen modtager Indskyderen en Sparekassebog, mærket med det Nummer, hans Konto har i Hovedbogen.
- d. De i Sparekassen indestaaende Penge kan i Følge kgl. Bevilling af 17. September 1828 ikke belægges med Arrest eller Beslag.
- e. Om Indskud eller disses Størrelse maa der ikke gives Uvedkommende nogen Oplysning.
- f. For at et Indskud skal kunne betragtes som et gyldigt Krav paa Sparekassen, maa der være kvitteret derfor af to dertil bemyndigede Personer.

- g. Naar Restbeløbet hæves paa Bogen, fradrages for Sparekassebogen den Pris, som Sparekassen maatte forlange.

§ 2.

- a. Udbetalte Beløb afskrives i Sparekassebogen, og Afskrivninger gælder som fuldt Bevis overfor dennes Ejer.

Afskrivninger er kun gyldige, naar de er attesterede af to dertil bemyndigede Personer.

- b. Sparekassen har Ret, men ikke Pligt til at kræve sig forelagt Bevisligheder for, at Foreviseren af Sparekassebogen har Ret til at hæve paa denne.
- c. For saavidt ikke særlig Opsigelsesfrist er vedtaget, kan Summer paa indtil 2000 Kr. faas udbetalte uden Opsigelse, medens der for Summer paa indtil 5000 Kr. kræves 1 Maanedes og for større Summer kræves 3 Maaneders Opsigelse. Sparekassen kan dog, naar den finder Anledning dertil, afvige fra disse Regler.
- d. Udbetaling af Kapital og godskrevne Renter kan ogsaa ske ved Afgivelse af Checks, hvortil Blanketter udleveres af Sparekassen.
- e. De indskudte Penge kan af Sparekassen med mindst 12 Ugers Varsel opsiges til Udbetaling enten ved Forkyndelse for Vedkommende personlig eller ved Indkaldelse i de i § 3 nævnte Dagblade.

§ 3.

Har en Sparekassebog i Løbet af 20 paa hinanden følgende Aar ikke været præsenteret paa Sparekassens Kontor — hverken til Indskud, Udtag eller Tilskrivning eller Udbetaling af Renter — og Ejeren ikke melder sig 12 Uger efter at være indkaldt i „Berlingske Tidende“ og et eller flere af Dagbladene i Viborg, er Bogen ugyldig, og det indestaaende Beløb, Renter indbefattet, tilfalder da Sparekassen.

§ 4.

Hvis en Sparekassebog eller et af Sparekassen udstedt Indlaansbevis eller Modtagelsesbevis er bortkommen, er Sparekassens Be-

styrelse berettiget til ved en Bekendtgørelse, der indrykkes 3 Gange efter hinanden i „Statstidende“ samt i et eller flere Dagblade i Viborg, med 12 Ugers Varsel at indkalde Ihændeoveren og, hvis ingen melder sig inden Fristens Udløb, at udbetale Sparekassebogens eller Bevisets Paalydende til den, hvem Beløbet efter Sparekassens Bøger tilkommer.

§ 5.

- a. Renten af Indskud fastsættes til enhver Tid af Sparekassen og meddeles ved Opslag i Kassens Lokaler eller gennem de dertil valgte Dagblade.
- b. Renten beregnes halvaarsvis til 11. Juni og 11. December fra Dagen efter, at Indskudet sker.

Af indestaaende Beløb paa under 5 Kr. betales dog ikke Renter.

De Renter, som ved Udgangen af Juni eller December Maaneder ikke ere hævede, forrentes sammen med Kapitalen fra Terminens Begyndelse.

- c. Der svares kun Rente af fulde Kroner, og ved Renteberegningen regnes Aaret til 360 Dage.
- d. Af opsagte Penge svares ingen Rente fra den Dag, de efter Opsigelsen er forfaldne til Udbetaling.

§ 6.

De i Sparekassen indestaaende Midler frugtbares paa betryggende Maade, saasom i letsælgelige Værdipapirer navnlig Statsobligationer, Kreditforeningsobligationer og lignende, eller i Udlaan mod Pant, Selvskyldnerkaution, denne ogsaa i Vexelform, — derunder saadan Vexeldiskontering, som tilkommer Sparekassen efter Sparekasselovens § 1 — eller tilsvarende Sikkerhed.

Renter af Udlaan fastsættes til enhver Tid af Sparekassen.

§ 7.

Til Dækning af Indskydernes Tilgodehavende tjener Sparekassens Aktiver, herunder dens Reservefond, og andre særlige Sikrings- eller Fornyelsesfond.

§ 8.

Sparekassen bestyres af et Tilsynsraad og en Direktion. Tilsynsraadet bestaar af 7 Medlemmer, hvoraf Handelsministeren vælger et. Valget af de øvrige Medlemmer skal godkendes af Handelsministeren.

Tilsynsraadet har den overordnede Ledelse af Sparekassen. Det vælger selv sin Formand og bestemmer sin Forretningsorden. Dets Virksomhed bestaar navnlig i:

a. Tilsyn med Direktionens Ledelse af Sparekassens Virksomhed, herunder blandt andet, at Raadet aarlig foretager Eftersyn af Sparekassens Aktiver i Overensstemmelse med Forretningsordenen.

Desuden udarbejder Raadet Forretningsorden for Direktionen.

b. Eventuel Decision samt Godkendelse af Aarsregnskabet.

c. Afgørelse af Spørgsmaal om Forandring i Vedtægterne, om Direktionens Ansvar, om Anvendelse af en Del af det aarlige Overskud i velgørende og almennyttige Øjemed, samt om andre Sager, forebragte enten af Direktionen eller af Medlemmer af Raadet.

Til gyldig Vedtagelse af Vedtægtsændringer kræves, at mindst $\frac{2}{3}$ af de afgivne Stemmer er for Ændringen, og at Ændringen derefter stadfæstes af Handelsministeren.

Til gyldig Vedtagelse af Sparekassens Ophævelse kræves mindst $\frac{3}{4}$ af Tilsynsraadets Stemmer.

d. Valg af nye Medlemmer i Stedet for afgaaede. Dør eller udtræder det af Handelsministeren valgte Medlem, vælges et nyt Medlem i det afgaaedes Sted af Ministeren.

e. Ansættelse og Afskedigelse af Direktører og Fastsættelse af deres Antal samt Ansættelse og Afskedigelse af Personalet efter Indstilling af Direktionen.

f. Fastsættelse af Vederlaget og øvrige Ansættelsesvilkaar for Direktionen, Personalet og Revisorerne.

Tilsynsraadet lønnes med 1 pro mille af det Beløb, som ved Regnskabsaarets Udløb indestaar paa Indskydernes Konto og derhos med indtil 10 pCt. af Aarets Overskud.

Kommer et Medlem ud af Raadighed over sit Bo, eller indtræder andre Forhold, som efter de øvrige Medlemmers Formening gør ham uskikket til at forblive i Raadet, udtræder han af dette.

§ 9.

a. Direktionen leder Sparekassens daglige Virksomhed i Overensstemmelse med Vedtægterne og den af Tilsynsraadet udarbejdede Forretningsorden.

b. Den gør Indstilling til Tilsynsraadet om Ansættelse og Afskedigelse af Personalet.

§ 10.

Sparekassens Firma tegnes af en Direktør i Forbindelse med et Medlem af Tilsynsraadet eller af to Medlemmer af Tilsynsraadet, hvorhos Direktøren eller et Medlem af Tilsynsraadet i Forening med enten Bogholder eller Kasserer har Prokura.

§ 11.

Aarsregnskabet, der underskrives af Tilsynsraadet og Direktionen og bilægges med Fortegnelse over de enkelte Spare- og Udlønskonti, revideres af 2 Revisorer, valgte for 3 Aar ad Gangen af Stiftamtmanden i Viborg. Revisorerne lønnes efter Tilsynsraadets Afgørelse — jfr. § 8 f.

§ 12.

Aarsregnskabet offentliggøres i mindst 2 af Dagbladene i Viborg.

§ 13.

Det aarlige Driftsoverskud henlægges — efter at Udgifter i velgørende eller almennyttige Øjemed er afholdte — til Reservefonden eller til Fond til Imødegaaelse af Tab paa Aktiver. Saa længe de to Fonds tilsammen ikke udgør mindst 15 pCt. af Sparernes Tilgodehavende efter sidste Aarsopgørelse, maa højst 10 pCt. af Overskudet

anvendes i velgørende eller almennyttige Øjemed.

§ 14.

Ophæves Sparekassen, bliver dens Netto-Formue at anvende til Fremme af velgørende eller almennyttige Øjemed i Sparekassens Virkekreds efter Bestyrelsens nærmere Bestemmelse.

Viborg, den 24. September 1920.

J. Jensen. L. Ørum. Chr. F. Jensen.
M. Andersen. And. Hansen.

Bestemmelserne om Bekendtgørelse efter Vedtægternes §§ 3 og 4 i et eller flere af Dagbladene i Viborg og efter § 12 i mindst

2 af Dagbladene Viborg ændres til „Viborg Stiftstidende“ og „Viborg Stifts Folkeblad“.

Viborg Byes og Omegns Sparekasse,
den 10. Januar 1921.

J. Jensen. L. Ørum. Chr. F. Jensen.
M. Andersen. And. Hansen.

Foranstaaende Vedtægter for Viborg Byes og Omegns Sparekasse stadfæstes herved i Medfør af Lov om Sparekasser af 4. Oktober 1919 § 4 som gældende indtil videre.

Handelsministeriet, den 3. Februar 1921.

P. M. V.

E. B.

P. Herschend.

Sparekassen havde siden 1. Januar 1872 haft Bevilling til at drive Bankvirksomhed, men ved Lovens Ikrafttræden begrænsedes denne Tilladelse (se Lovens § 1), saa at det kun blev Sparekasser „tilladt fremdeles at fortsætte saadan Vekseldiskontering, som de maatte have drevet før den 1. April 1919“.

Endvidere kan Sparekasser modtage Værdier til Opbevaring samt udlejeBokser.

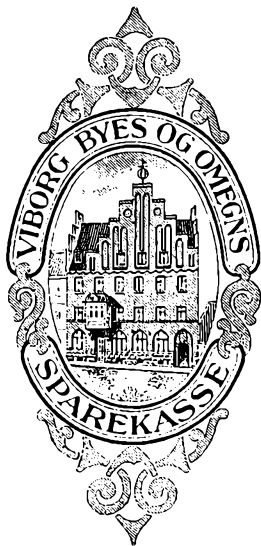
For Viborg Sparekasses Vedkommende fik denne Bestemmelse ingen større Betydning, da den aldrig havde befattet sig meget med Veksellererforretning, og da den stadig maa vedblive at diskontere Veksler.

Da Sparekassen ikke maatte drive særlig Bankforretning, blev det nødvendigt, i Stedet for 2 Kasser og 2 Bogholderier med 2 særskilte Regnskaber, at anlægge et samlet Bogholderi og een Kasse, hvorved Bestyrelsen, der hidtil havde passet Sparekasseafdelingens Kasse, fritoges for dette Hverv.

Vi anser det ikke for at være af Interesse her at fremkomme med en hel Del statistiske Beregninger, men samtidig med, at det sidste Regnskab 1927—28 aftrykkes, vil vi dog, foruden at vedføje en grafisk Fremstilling, sammenligne nogle Poster med Regnskabet 1902—1903 ved Sparekassens 75-Aars Jubilæum.

	^{31/3} 1903.	^{31/3} 1928.
Balance	Kr. 6,316,249,00	Kr. 22,560,191,00
Indlaan	„ 5,196,427,00	„ 20,485,249,00
Udlaan	„ 3,940,680,00	„ 18,808,266,00
Fonds	„ 1,412,662,00	„ 2,250,235,00
Reservefond	„ 438,676,51	„ 1,191,000,00

Under „Indlaan“ hører bl. a. de i „Viborg Byes og Omegns Tyendespareforening“ indestaaende Beløb ca. Kr. 700,000,00. Til denne Spareforening yder Sparekassen ogsaa et Tilskud til Hjælp til Præmier.

Regnskab

for

Viborg Byes og Omegns Sparekasse

i Viborg Amt

for

Aaret fra 1ste April 1927 til 31te Marts 1928.

Drifts-Regnskab.

Indtægt.

	Kr.	Øre
A. Indvundne Renter af Indlaan i Banker.....	31.345	19
B. Do. do. - Udlaan	949 179	59
C. Indvundet i Renter og Udbytte af Obligationer og Aktier.....	123.991	81
D. Provision	32.801	59
E. Indtægt ved Sparekassens Ejendom.....	2.001	62
F. Boxleje	614	75
G. Kursvinding af Obligationer og Aktier	22.458	01
H. Overført fra særlige Sikrings- eller Fornyelsesfunds	2.800	59
I. Indvunden Diskonto	48.918	54
K. Indgaaet paa tidligere afskrevne Fordringer.....	932	19
	<hr/>	
	1.215.043	88

Udgift.

	Kr.	Øre
1. Renter, beregnede Sparerne	942.904	27
2. Driftsudgifter:		
a. Tilsynsraadets Lønning	Kr. 26.207,80	
b. Direktørens og Kontorpersonalets do.....	" 60.557,46	
c. Revisorernes do.	" 2.800,00	
d. Pensioner og henlagt til Pensionsfonden	" 2.564,97	
e. Bidrag til Sparekassetilsynet	" 931,00	
f. Andre Udgifter	" 29.482,98	
	<hr/>	
	122.543	71
3. Tab paa Udlaan	3.732	78
4. Kursvinding overført til Kursreguleringsfond.....	22.458	01
5. Renter af Pensionsfonden.....	2.084	52
6. Afskrevet paa Inventar	2.000	00
Overskudet i Regnskabsaaet, Kr. 119.320,59, anvendes saaledes:		
Til almennyttige og velgørende Formaal.....	Kr. 7.850,00	
" Konto til Imødegaaelse af Tab paa Aktiver....	" 40.470,59	
" Reservefonden	" 71.000,00	
	<hr/>	
	119.320	59
	<hr/>	
	1.215 043	88

Status-Opgørelse.

Formue.

	Kr.	Øre
1. Kassebeholdning	100.380	10
2. Indlaan i Banker	873.574	43
3. Udlaan:		
a. mod Underpant i Landejendomme	Kr. 6.830.733,21	
b. " " i Købstadejendomme	" 3.774.486,40	
c. " Haandpant	" 337.739,18	
d. Selvskyldnerkaution	" 2.237.980,06	
e. Diskonterede Veksler	" 789.129,17	
f. til Kommuner el. lign.	" 3.914.297,77	
g. Kasse-Kredit Laan	" 923.900,37	
	18.808.266	16
4. Obligationer og Aktier:		
a. Indenlandske Obligationer	Kr. 2.246.735,69	
b. Udenlandske Aktier	" 3.500,00	
	2.250.235	69
5. Kassens faste Ejendom (Ejendomsskyld Kr. 165.000)	160.000	00
6. Overtagne Ejendomme	499	00
7. Kassens Inventarium	9.000	00
8. Renter tilgode:		
a. af Udlaan	Kr. 311.479,04	
b. - Obligationer	" 30.608,65	
	342.087	69
9. Forskellige Debitorer	16.148	01
	22.560.191	08

Gæld.

	Kr.	Øre
A. Sparernes Tilgodehavende ifølge deres Konti (heri Folio)	20.485.249	35
B. Til Sparerne skyldige, ikke forfaldne Renter	286.335	92
C. Pensionsfond for Kassens Funktionærer	46.292	45
D. Renter forudbetalt af Laantagere	4.624	68
E. Konto-Kurant Konti	321.802	82
F. Fond til Udgifter i veldædigt og almennyttigt Øjemed	11.880	00
G. Konto til Imødegaaelse af Tab paa Aktiver	95.240	22
H. Kursreguleringsfond	63.266	90
I. Forskellige Kreditorer	54.498	74
Reservefonden	1.191.000	00
	22.560.191	08

Bevægelserne i Regnskabsaarets Løb paa de vigtigste Konti.

1. Udlaan:

	Kr.	Øre
a. mod Pant i Landejendomme:		
Udlaant den 1. April 1927 paa 937 Laan	6.547.903	93
Nye Laan (i et Antal af 102)	633.692	94
	7.181.596	87
Tilbagebetalt.....	350.863	66
Udlaant den 31. Marts 1928 paa 993 Laan.....	6.830.733	21
b. mod Pant i Købstadejendomme:		
Udlaant den 1. April 1927 paa 365 Laan	3.524.341	00
Nye Laan (i et Antal af 52)	419.300	00
	3.943.641	00
Tilbagebetalt.....	169.154	60
Udlaant den 31. Marts 1928 paa 399 Laan.....	3.774.486	40
c. mod Haandpant:		
Udlaant den 1. April 1927 paa 110 Laan	359.535	50
Nye Laan (i et Antal af 45)	101.400	00
	640.935	50
Tilbagebetalt.....	123.196	32
Udlaant den 31. Marts 1928 paa 108 Laan.....	337.739	18
d. mod Selvskyldnerkaution:		
Udlaant den 1. April 1927 paa 865 Laan	2.405.990	03
Nye Laan (i et Antal af 247)	362.670	00
	2.768.660	03
Tilbagebetalt Kr. 529.979,97. Afskrevet Kr. 700,00	530.679	97
Udlaant den 31. Marts 1928 paa 899 Laan.....	2.237.980	06
e. Diskonterede Veksler:		
Beholdning den 1. April 1927	834.221	52
Nye Diskontering (i et Antal af 10.812)	4.109.722	72
	5.033.944	24
Indfriet Kr. 4.242.634,75. Afskrevet Kr. 2.180,32.....	4.244.815	07
Beholdning den 31. Marts 1928.....	789.129	17
f. til Kommuner eller lign.:		
Udlaant den 1. April 1927 paa 82 Laan	3.612.691	66
Nye Laan (i et Antal af 4)	621.598	81
	4.234.290	47
Tilbagebetalt.....	319.992	70
Udlaant den 31. Marts 1928 paa 83 Laan.....	3.914.297	77
g. paa Kasse-Kredit og Konto-Kurant Konti:		
1. mod Selvskyldnerkaution:		
Udlaant den 1. April 1927 paa 85 Konti.....	757.180	96
Udbetalt (herunder paa 17 nye Konti)	10.722.525	53
	11.479.706	49
Indbetalt	11.165.016	20
Udlaant den 31. Marts 1928 paa 94 Konti.....	314.690	29

2. mod anden Sikkerhed	Kr	Øre
Udlaant den 1. April 1927 paa 37 Konti	326.377	03
Udbetalt (herunder paa 3 nye Konti)	459.516	78
	785.893	81
Indbetalt Kr. 497.634,09. Afskrevet Kr. 852,46	498.486	55
Udlaant den 31. Marts 1928 paa 35 Konti	287.407	26

2. Obligationer og Aktier:

a. Indenlandske Obligationer:

Beholdning den 1. April 1927	2.255.872	38
Kursvinding	23.809	11
	2.279.681	49
Udtrukket	32.985	80
Beholdning den 31. Marts 1928	2.246.695	69

3. Sparernes Tilgodehavende:

a. paa almindelige Sparekassekonti indestod d. 1. April 1927	18.991.431	75
Indbetalt	6.142.041	51
Tilskrevne Renter	891.839	89
	26.025.313	15
Udbetalt	6.460.769	28
Indestod den 31. Marts 1928	19.564.543	87
b. paa Folio indestod den 1. April 1927	1.215.996	74
Indbetalt	12.544.428	69
Tilskrevne Renter	47.527	21
	13.807.952	64
Udbetalt	12.887.247	16
Indestod den 31. Marts 1928	920.705	48

Samlet Indestaaende paa Sparernes Konti ifølge Punkterne a og b:

Den 1. April 1927 indestod paa 16575 Konti	20.207.428	49
Indbetalt	18.686.470	20
Tilskrevne Renter	939.367	10
Aabnet	1834 nye Konti	39.833.265
	18409 Konti	
Udbetalt	19.348.016	44
Udgaet	1315 Konti	
Den 31. Marts 1928 indestod paa 17094 Konti	20.485.249	35

Viborg Byes og Omegns Sparekasse, den 31. Marts 1928.

T. Holm,
adm. Direktør.

H. Ballund Jensen,
Bogholder.

Revisorernes Beretning.

Undertegnede Revisorer har revideret foranstaaende Regnskab, som vi har modtaget afsluttet den 1. d. M. Vi har gennemgaaet Regnskabet og fundet det overensstemmende med Kassens Bøger, og i Henhold til Lov om Sparekasser af 4. Oktober 1919 attestere vi, at de i nævnte Lovs § 14 b—e omhandlede Undersøgelser er foretagne af os, og at alt er fundet i Orden, uden at nogen Mangel har kunnet paavises. Den af Sparekassen antagne daglige Revisor har derhos særlig paaset, at Kassebøgerne stemmer indbyrdes og med de øvrige Bøger, jvfr. den nævnte Lovs § 14a. Uanmeldt Kasseeftersyn er foretaget af os den 31. Oktober 1927 og 27. Januar 1928.

Viborg, den 8. Juni 1928.

J. Købke.

Sv. Kaarsen.

Ovenstaaende Regnskab er D. D. fremlagt for og godkendt af Tilsynsraadet.

Tilsynsraadet for Viborg Byes og Omegns Sparekasse, den 18. Juni 1928.

L. Ørum. And. Hansen. M. Andersen. Niels Mousten.

C. W. Jensen. Mogens Klitgaard. H. Hauch.

Det paa
Oblignat.
anførte Beløb
Kr.

Beholdning af Obligationer og Aktier.

Indenlandske Obligationer:

						Kurs	Kr.	Øre
153.000	4 ¹ / ₂	0/0	Jydske Ldejnd.	Kredf. Obl. 6. Serie	85,80	131.274	00	
128.000	4	0/0	do. do.	do. do. 6. do.	78,10	99.968	00	
28.000	4	0/0	do. do.	do. do. 6. do.	78,39	21.949	20	
92.000	4 ¹ / ₂	0/0	do. do.	do. do. 7. do.	83,88	77.169	60	
146.000	4 ¹ / ₂	0/0	do. do.	do. do. 6. do.	85,29	124.523	40	
311.000	4 ¹ / ₂	0/0	do. do.	do. do. 7. do.	82,95	257.974	50	
271.000	4 ¹ / ₃	0/0	do. do.	do. do. 7. do.	85,13	230.702	30	
6.000	4	0/0	Vest- og sønderj.	do. do. 1. do. am. 110	98,55	5.913	00	
102.000	4 ¹ / ₂	0/0	do.	do. do. 6. do. I	86,65	88.383	00	
48.400	3 ¹ / ₂	0/0	Østifternes	do. do. 5. do. I kvrt.	81,25	39.325	00	
28.000	3 ¹ / ₂	0/0	do.	do. do. 6. do. I do.	79,85	22.358	00	
36.000	3 ¹ / ₂	0/0	do.	do. do. 6. do. II	77,93	28.054	80	
37.000	4	0/0	do.	do. do. 7. do. III	78,05	28.878	50	
42.000	4	0/0	do.	do. do. 8. do. I	81,95	34.419	00	
65.600	3 ¹ / ₂	0/0	Ny jydske Kjøbstad	do. do. 2. do. I	87,20	57.203	20	
16.000	3 ¹ / ₂	0/0	do. do.	do. do. 2. do. II	86,40	13.824	00	
9.000	3 ¹ / ₂	0/0	do. do.	do. do. 3. do.	86,08	7.747	20	
100.000	4 ¹ / ₂	0/0	do. do.	do. do. 8. do.	82,50	82.500	00	
54.000	4 ¹ / ₂	0/0	Østifternes Kreditkasse	4. do. II	87,60	47.304	00	
16.000	4	0/0	Fyens Stifts Kreditforening	8. do. I	85,38	13.660	80	
32.000	4 ¹ / ₂	0/0	Kommune do.	81,38	26.041	60	
39.000	4	0/0	do. do.	76,83	29.963	70	
18.500	4 ¹ / ₂	0/0	Jydsk Hypothekforening (Købstd.) I Afd. A	89,85	16.622	25	
32.000	4 ¹ / ₂	0/0	Københavns Hypothekforening 2. Serie	81,00	25.920	00	
100.000	5	0/0	Statsgældsbeviser 1917, 15-aarige	96,07	96.070	00	
50.000	5	0/0	do 1919, Genforen.	91,75	45.875	00	
10.400	4	0/0	Kongeriget Danmarks Tiendebank Obl. Serie II	...	78,56	8.170	24	
100 000	5	0/0	Statsobligationer af 1925/40	96,50	96 500	00	
62.000	5	0/0	Københavns Kommune Obl. 1916	92,42	57.300	40	
24.000	5	0/0	Jydsk Telefon A/S Obl. 1915	95,00	22.800	00	
12.000	4 ¹ / ₂	0/0	Frederiksberg Sporvejs Laan 1911	38,00	10.560	00	
100.000	5	0/0	Frederiksberg Kommune Obl. 1917	94,50	94.500	00	
63.000	5	0/0	De forenede Papirfabrikker Obl. 1918	95,00	59.850	00	
30.000	5	0/0	Frederiksholms Teglværk Obl. 1912 am. 105	89,00	26.700	00	
98.000	5	0/0	Aalborg Kommunes Laan 1918 2. Serie	92,50	90.650	00	
89.100	4 ¹ / ₂	0/0	Danske Statslaan 1923	91,00	81.081	00	
50.000	5	0/0	Sønderborg-Aabenraa Elektricitetsværk	90,00	45.000	00	
							2.246.735	69

Udenlandske Aktier:

R.M. 5.000	Union Bank-Aktier	3.500	00
			3.500
			00

De i Regnskabsaaret afholdte Udgifter til
almennyttige eller velgørende Formaal
udgjorde Kr. 4.235,00.

Sparekassens Bygning set fra Haven.

Nogle Oplysninger om viborgensiske Forhold,
særlig omkring Aar 1828

Ved

Chr. Ørum

Overretssagfører

DET, der forandrer sig langsomst i en By, er det Net af Gader, Stræder og Veje, der fører til den og gennem den. I den Henseende danner Viborgen Undtagelse. I det store og hele var Gadenettet — i den Del af Byen, der overhovedet var bebygget dengang — det samme som nu. I en af Magistraten i 1824 udsendt Fortegnelse over Gader og Stræder figurerer i det væsentlige de samme Navne som nu. Af Stræder, der senere er nedlagte, eksisterede dengang Sct. Mikkelstræde, der gik fra st. Sct. Mikkelsgade til st. Sct. Pederstræde, der da hed Store Bradepande, imellem den daværende Borgerskole og den Syd for beliggende Søndre Sogns Kirkeskole. Sct. Mikkelstræde eksisterede til 1872, da det blev nedlagt ved Byraadsbeslutning af 19. Februar. „Gaasegyden“ var en ubetydelig Gyde, der fra lille Sct. Mikkelsgade, omtrent midt imellem den nuværende Blichersvej og Mikkelssport (ses endnu mellem nuværende Nr. 2h og Nr. 4), gik ned mod Søen. „Alléen“ var en Vej fra Ridderstræde Syd om det gamle Brænderi og videre til den Dæmning over Søen, der nu er en Del af „Salonen“. En Rest af denne Allé er den Lindeallé, der gaar langs Østsiden af „store“ Borgvold; de tidligere (oprindelige?) store Poppeltræer blæste om i en Storm ^{11/11} 1891. „Garverigyde“ hed den Gyde, der fra st. Sct. Mikkelsgade førte langs Tugt- og Manufakturhuset til et ved Søen beliggende, et Interessentskab tilhørende Garveri — senere indrettet til Brændevinsbrænderi. En Del af Garverigyden eksisterer endnu i den Del af Nyvej, der fører langs Sydsiden af Sindssygehospitalets Bygning (se Side 77). Den øvrige Del af Nyvej eksisterede ikke i 1828, men blev først anlagt, da Viborg i Begyndelsen af 60erne fik Jernbane. Det daværende „Navnløs“ var den nordligste Del af Sct. Nikolajgade, fra det uuværende „Navnløs“ til Sct. Mogensgade. Sct. Nikolajgade førte igennem den nuværende Bispehave og gik Øst og Syd om Bispegaarden. Denne Del af Nikolajgade blev nedlagt ved Byraadsbeslutning af 7. Marts 1871 i Anledning af de Mageskifter med Bispeembedet, der fandt Sted ved Opførelsen af det nye Raadhus. Den nuværende Sct. Leonisgade var ikke ført igennem til Sct. Mathiasgade, men stod kun i Forbindelse med den gennem det nuværende Sct. Leonisstræde, og hele Strækningen fra Riddergade til Sct. Mathiasgade hed iøvrigt Sct. Leonisstræde. Den nuværende Blichersvej hed lille Dump og førte helt ned til Søen.

Ved store og lille Sct. Mikkelsgade har antagelig i 1828 været ment det samme som nu, men ejendommeligt er det, at de gamle Brandtaksationsprotokoller i 1828 og iøvrigt senere endnu kalder lille Sct. Mikkelsgade for st. Sct. Mikkelsgade og omvendt. Dette er antagelig en Reminiscens fra ældgammel Tid, da Hovedfærdselsaaren vel har været en Landevejsgade gennem nuværende lille Sct. Mikkelsgade, Riddergade, Nedergade (Sct. Ibsgade) og videre Nord paa. Det er formentlig om denne Landevejsgade, at den første Bebyggelse har grupperet sig, og fra hvilken det øvrige Gadenet efterhaanden er straalet ud. Den nævnte Strækning har til forskellige Tider haft forskellige Navne, men en Del af den har indtil for ganske nylig haft Navnet „Adelgade“, der er det fælles Navn for den oprindelige Gade i saa mange af vore Provinsbyer. Et Blik paa Kortet viser, hvorledes Strækningen danner en naturlig Vej langs Søerne og i Terrænet følger Foden af den Bakke, paa hvilken Byen nu ligger.

Af Gadenavnene fra 1828 er enkelte karakteristiske og klangfulde forsvundne, skønt de paagældende Gadestrækninger endnu eksisterer. „Storkeredegyden“ kaldtes saaledes den Del af Nikolajgade, der gik fra Sct. Villadsstræde hen mod Bispegaarden. „Munkeslusen“ var den Del af Graabrødrekirkestræde, der gik fra „Storkeredegyden“ mod Vest og havde sit Navn deraf, at det oprindeligt havde været et smalt Stræde mellem Muren omkring Marie-Klostrets Have og Graabrødre-Klostrets Have. Endnu i 1849, da Ursin skrev sin fortræffelige Bog „Stiftsstadens Viborg“, brugtes disse Betegnelser, der iøvrigt ikke findes i den ovennævnte Fortegnelse af 1824 — antagelig fordi det har drejet sig om saa smaa og ubetydelige Gadestrækninger, der tilmed naturligt har hørt til henholdsvis Sct. Nikolajgade og Graabrødrekirkestræde. „Pikkengans“ var Navnet paa det nuværende Kompagnistræde. Ved en Byraadsbeslutning af 16. November 1867 blev „Pikkengans“ omdøbt til Kompagnistræde. „Pikkengans“ lyder jo meget fremmedartet og uforstaaeligt. Der er ingen Tvivl om, at Navnet er en Forvrængning, og der er næppe Tvivl om, at det stammer fra det tyske Piepgans (=Gæsling). Antagelig har der i Strædet været et Gæstgiveri eller Herberge, udenfor hvilket der har hængt et Skilt med en Gæsling Saadanne Dyreskilte var — særligt for Herberger — meget almindelige i gamle Dage. Der fandtes Skilte med snart sagt alt mellem Himmel og Jord: hvide Heste, sorte Heste, Traner, Løver m. v. Det faldt ganske naturligt at benævne et Stræde efter et saadant Skilt. Med denne Forklaring af Ordet „Pikkengans“ stemmer det, naar Ursin skriver, at Navnet rimeligvis er et i Udtalen fordærvet Ord, og at Strædet i ældre Tid hed „Pipengans“. At man har brugt et tysk Ord maa ikke forbavse, særligt ikke i en Militærby som Viborg. Endnu ind i det 19. Aarhundrede var Tysk det officielle Kommandosprog indenfor Hæren.

Der findes iøvrigt her i Byen den Dag i Dag et Gadenavn, der ligeledes antagelig stammer fra et Skilt foran et Herberge og er tysk, nemlig „Bradepande“.

Det hidrører antagelig fra, at der foran et Herberge i Strædet som et særdeles naturligt Skilt har hængt en Stegepande, paa Tysk: Bratpfanne.

I Vejnettet, der fører til Byen, er den største Forandring, at den i 1855 aabnede Randers Chaussé blev anlagt over Søen og videre Øst paa. I 1828 var Byens Hovedforbindelse med det østlige Opland meget besværlig og gik Nord om Nørresø, og der maatte for Kørsel over Broen ved Nørremølle betales Bropenge til Ejeren af Nørremølle, hvilket vedvarede indtil Byen den 1. Januar 1875 overtog Broen. Der fandtes desuden Forbindelse med det østlige Opland ad „Alléen“ og videre Øst paa ad en Tange ud i Søen, hvorfra man over en af Ejeren af Asmildkloster i 1814 opført Bro kom over til Vejen forbi det gamle Brohus og videre langs Søen og Øst paa langs Asmildkloster Have. For Færdsel ad denne Bro skulde saavel gaaende som kørende betale Bropenge til Asmildklosters Ejer.

Endvidere fandtes der som nu Forbindelse med det østlige Opland ad Vejen Syd om Sønder sø.

Forbindelserne var alle besværlige, og da store Dele af det nærmeste østlige Opland henlaa som uopdyrkede Hedestrækninger, har Færdselen ikke været stor.

Af Byen set fra den østlige Side eksisterer der i det mindste 3 forskellige Kobberstik fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede. Det bedste Begreb om Byens Udseende faar man af det her afbildede Kobberstik fra 1822, der giver et klarere Indtryk af Byen end saavel H. A. Groschs Stik som R. N. Nielsens.

Yderst til venstre i Baggrunden ligger Tugt- og Manufakturhuset eller, som dets officielle Titel blev i 1822, Tugt- og Forbedringshuset. Den stærke røde og blaa Stribe er antagelig Klæde, der er spændt ud til Tørring. Efter Farverne at dømme kan det være en Leverance til Viborg Borgervæbning. Der dreves jo i Tugthuset en større Fabrikation af Klæde. Længere til højre ligger Søndresogns Kirke med det gamle Taarn og derefter den nuværende Stiftsprovstebolig. Bygningen med Korset paa i højre Side af Billedet er Ruinen af Nørresogns (Graabrødresogns) Kirke med det store Sideskib mod Nord. Til højre for Nørresogns Kirke ligger Hospitalet. Mellem Nørresogns Kirke og Domkirken ligger nærmest ved Domkirken Domhuset, det senere Stænderhus, og til højre for dette de Bygninger, der var tilbage af Estvadgaards Kloster. Den Fløj, der skyder sig ned foran Domhuset, maa være det dramatiske Selskabs Bygning, der dog i Virkeligheden vistnok ikke gik længere mod Øst end til midt for Domhuset. Den høje Ejendom lige til venstre for Nørresogns Kirke er en af Ejendommene i Mogensgade. I saadanne Detailler kan der dog naturligvis let være Unøjagtigheder i Tegningen.

I Byen fandtes ifølge Brandforsikringsregnskabet for Juli 1827 393 Ejendomme i selve Byen og 17 Ejendomme paa Markjorderne. Den samlede Forsikringssum var for Ejendommene i Byen 623.440 Rbd. og for Ejendommene paa

Markjorderne 33.640 Rbd. Som et Vidnesbyrd om den overordentlige Stilstand, Byen var inde i, kan anføres, at der i Tidsrummet fra 1818 til 1828 saa at sige ikke opførtes eet eneste Hus i Viborg. „Liseborg“ blev bygget om i 1820 af Kancelliraad Møller (S. 75), hvorved Brandtaksationsværdien forøgedes fra 4870 Rbd. til 7310 Rbd., en Sidebygning i Vestergade, der stod forsikret for 470 Rbd., blev i 1823 erstattet med en Bygning til 640 Rbd., to Sidebygninger i Sct. Mathiasgade, der var forsikret for 1560 Rbd., blev samme Aar revet ned og erstattet med et Sidehus til 480 Rbd., i 1824 blev ved Hobrovejen opført et lille Teglværk til 90 Rbd., i 1827 opførtes et lille Hus paa Tugthusets Grund til 520 Rbd., og samme Aar opførtes et Hus paa Kirkegaarden til 300 Rbd. Det var alt det Byggeri, der var i disse 10 Aar! Tiden var for hele Landet, og for hele Europa iøvrigt, en Stilstandens eller Tilbagegangens Tid. For Viborg var den det i ganske særlig Grad. End ikke Naturkræfterne, der ellers til andre Tider har hærgnet slemt i Byen, kom Byggeriet til Hjælp. Der fandt ingen Ildebrande af nogen Betydning Sted i Perioden fra 1818 til 1828.

Paa Grund af den store Mængde Straatage, der var i Byen, kunde enhver Ildebrand iøvrigt stadig let blive meget omfattende, omend man søgte at værges sig paa bedste Maade. Et af Midlerne var f. Eks., at det var paabudt, at der i April Maaned udfor hver Ejendom skulde udlægges en Brandtønde fyldt med Vand, der hver Lørdag skulde „forfriskes“. Tønderne skulde blive liggende til Udgangen af September Maaned. Sligt hjalp naturligvis ikke stort overfor en virkelig Ildebrand, og i det hele stod man med Datidens ringe tekniske Hjælpe-midler ret hjælpeløs overfor en større Ildsvaade.

De Huse, der i 1828 fandtes i Byen, var for Størstedelen lave, 1-Etages Bindingsværks-Huse. Den Dag i Dag findes endnu mange af disse lave Bindingsværks-Huse spredt rundt om i Byen. Ikke en Tiendedel af Husene var opført af Grundmur. Antagelig har Indtrykket af Byen været meget malerisk, men set fra et bygningsteknisk Synspunkt har Bebyggelsen været daarlig. I et ikke helt ringe Antal Huse fandtes der, navnlig i Sidehusene, klinede Vægge. I det langt overvejende Antal Huse var Bindingsværket af Egetræ, men der fandtes dog ganske enkelte Huse med Bindingsværk af Fyrretræ. Forhusene var hyppigt forsynede med en Kvist, en Hustype der er meget almindelig blandt ældre Provinshuse, og ogsaa af denne Type findes der endnu adskillige tilbage her i Byen.

Af 2-Etages Bygninger fandtes der 31, af hvilke dog adskillige var Sidehuse og Bagbygninger. Med ganske enkelte Undtagelser findes alle disse 2-Etages Huse den Dag i Dag og næsten alle i samme Skikkelse som i 1828. Blandt de senere nedrevne er Landsoverrettens Domhus, og med særlig Vemod mindes man Nedrivningen af det saakaldte „Budolfi Kloster“. Der fandtes eet 3-Etages Hus, den af Bygmester Stilling paa østre Side af Nytorv opførte Bygning, der staar den Dag i Dag.

Ejendommeligt er det at se, i hvor høj Grad Husene har været tækket med Straa, ja enkelte Huse har endog været tækket med Lyng. Som Ursin oplyser, havde allerede Kong Hans i 1496 paabudt, at Husene i Købstæderne skulde tækkes med Tegltag og Ler, og baade Frederik den Anden og Kristian den Fjerde paabød særligt for Viborg, at Straatage skulde afskaffes. Synderligt havde disse kloge Paabud, til hvis Efterlevelse de mange Ildebrande i saa høj Grad manede, ikke frugtet. Saa vidt var man dog kommet i 1828, at den Side af Tagene, der vendte ud til Gaden, var teglhængt — bortset fra 2 Huse. Den ene Undtagelse var et lille Hus i Sct. Mogensgade, der var helt straatækt til Gaden, og den anden var det selve Kommunen tilhørende Fattighus, beliggende der hvor nu Brandstationen er. Paa dette Kommunen tilhørende Hus var 2 Fag til Gaden tækket med Straa! Iøvrigt dristede ingen sig til at have Straatag til Gaden, men i desto højere Grad bredte de sig ind mod Gaardsiden og paa Sidebygninger og Udbygninger. Ca. 130 Ejendomme havde i 1828 den ind til Gaarden vendende Side af Taget eller et eller flere Sidehuse eller Baghuse tækket med Straa. Paa hele lange Gadestrækninger fandtes der ikke andet end Straatag ind mod Gaarden og paa Sidehuse og Baghuse.

I den følgende Tid blev der taget mere energisk fat paa at faa Straatagene udryddet. Straatagens store Anvendelse var ikke et særligt viborgensisk Fænomen. Frd. af 6. April 1832 angaaende Brandvæsenet i Købstæderne udtaler, at de farlige Straatage endnu findes i adskillige Købstæder, men nævnte Frd. paabød, at alle Straatage paa Købstadbygninger skulde nedtages inden 10 Aar fra Udgangen af 1832. Undtagelsesvis kunde der dog dispenseres fra denne Regel. I 1833 blev der i Viborg optaget et Register over Straatage m. v., og herefter fandtes der da: 8915½ Fag Hus med 1527 Fag Straatag, 3874 Fag med Straadukker, 236½ lovstridige Bindingsværksgavle og 677 lovstridige Brædegavle. Adskillige af Husene faar i Registeret Tilføjelsen meget maadelige, og det er sikkert ikke alene den direkte Bekostning, der medførte, at Paabudet om Afskaffelsen af Straatagene var 350 Aar om at trænge igennem, men i højere Grad den Omstændighed, at Husene var saa maadelige, at de ikke formentes at kunne bære Tegltag. Der blev truffet en nærmere i Straatagsregisteret anført Ordning, hvorefter Straatag, som Loven paabød, skulde være bragt ud af Verden senest 1842, og der blev fastsat nærmere Regler for, hvormange der skulde afløses om Aaret. Denne Ordning blev nogenlunde overholdt. Da Ursin i 1849 skrev sin Bog, fandtes Straatag saa at sige ikke — kun paa 32 Fag. At Ombytningen ikke er gaaet af uden stor Jamren fra adskillige Borgeres Side, fremgaar af, at en Indsender i Tillæget til „Viborg Samler“ for 1. Juni 1834 foreslaar, „at den til Byen hørende Hede udskiftes, da flere af Byens Beboere med Hensyn til, at det vil være uoverkommeligt at forsyne deres Hus med Tegltag, maa udflytte“.

Brandgavle mellem Husene manglede i stort Omfang i 1828. Opførelsen

af Brandgavle er først gennemført langt senere. Ældre Borgere vil endnu kunne huske den ikke saa fjerne Tid, da man kunde gaa ind ved den ene Ende af af lille Sct. Mikkelsgade og passere hen over Lofterne og komme ud langt nede i Gaden.

Adskillige af Husene laa i 1828 med Gavlen til Gaden, hvilket viser tilbage til en tidligere, tæt Bebyggelse. Efter et Kort fra 1677 i Resens Atlas ligger Husene for den overvejende Del med Gavlen mod Gaden, men i det Omfang har denne særlige tyske og hollandske Bygningsmaade sikkert ikke været anvendt. Det er formentlig rent tilfældigt, hvorledes Hussignaturen er angivet paa Resens Kort.

At komme ind paa i Detailler at omtale de enkelte Bygninger lader sig ikke gøre i denne Artikel, men nogle Bemærkninger skal dog gøres om de største af dem.

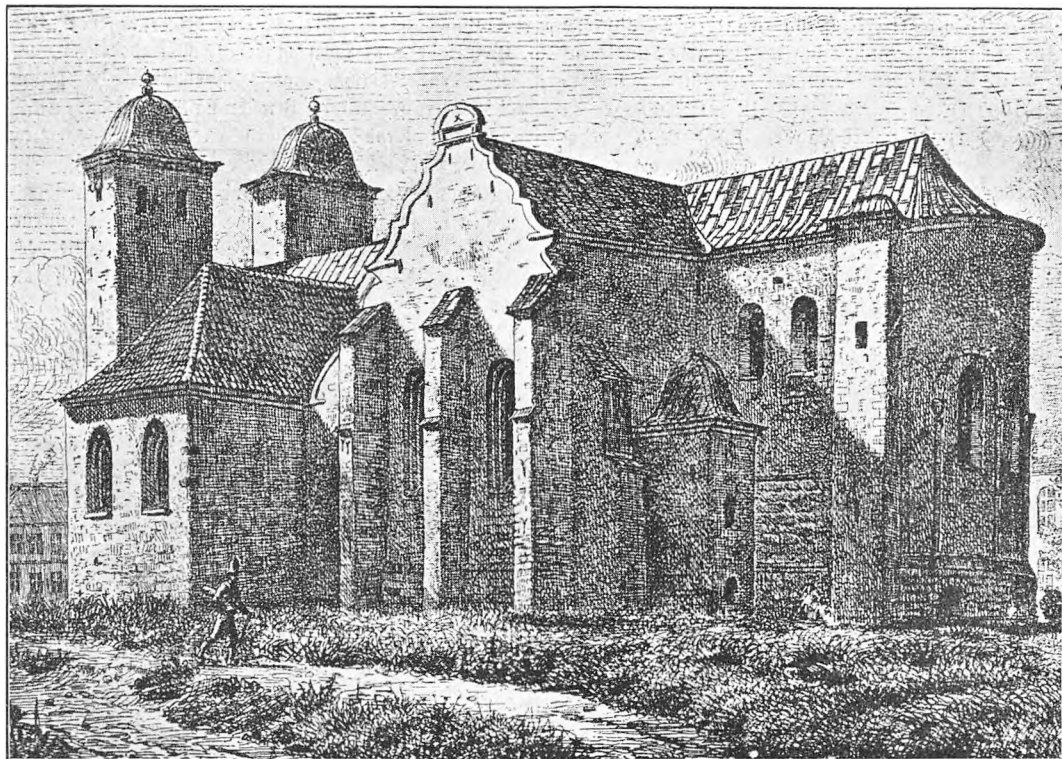
Domkirken var jo endnu ikke ombygget. Om den Skønhed og Stemning, der var over den gamle Kirke i al dens Skrøbelighed og Forfald, bringer omstaaende Billede Bud.

Billedet er taget fra Sydøst. Den store Udbygning mod Vest er Frue Kapel, ogsaa benævnt Jessens Kapel.

Efter at der i længere Tid ikke havde været foretaget andet ved Domkirken end smaa aarlige Reparationer, paabegyndtes der i 1828 en større Reparation, der varede fra 1828 til 1835. Arbejdet blev overdraget til 2 Murermestre i Byen, og en af de Svende, der arbejdede med, var den senere Murermester Chr. Gullev, hvis store Interesse for Viborg By, og alt hvad der vedrørte dens Historie og Bygninger, har givet sig Udslag i en haandskreven, stærkt illustreret Bog, der tilhører Viborg Musæum. Ved denne Reparation af Domkirken skete den Ændring i Kirkens Ydre, at det sydøstlige Kapel, der først havde været Konventshus og sidst rummede Generalmajor Daa's Begravelse foroven og Landsdommer Lerches og flere Biskoppers Begravelse forneden, blev nedbrudt, og af Stenene blev opført en Støttesten ved østre Side af Domkirken. Kirken blev derhos istandsat udvendig, Tagene eftersat m. v. Indvendig var den væsentligste Forandring den, at man nedbrød de Skillemure, der tidligere havde været mellem Pillerne i Kryptkirken, og inddelte denne i 8 Rum, der benyttedes som Begravelsespladser. Imellem disse Rum var der smukke Døre af Smedejern eller Træskærerarbejde, og som et Vidnesbyrd om Datidens mærkelige Mangel paa Interesse for slige Ting fortæller Gullev, at Dørene dels blev solgt, dels henlagt for Vind og Vejr paa Kirkepladsen, hvor de ødelagdes. Ligene blev dels ført ud paa Kirkegaarden, dels ført andetsteds hen i Kirken, og Gullev kunde end ikke faa Tilladelse til at tage Afskrift af Inskriptionerne paa Kisternes Plader. Den indvendige Reparation bortliciteredes efter endt udvendig Reparation i 1838.

Denne Hovedreparation, der havde kostet 4130 Rbd., var den sidste, inden Kirken lukkedes for Gudstjeneste i 1862.

Søndresogns Kirke havde et andet og spinklere Taarn end nu, saaledes som det ses paa Langes Stik fra 1822. Øverst oppe omkring de 3 Sider af Taarnet var der i 1802 bygget en Vægterbro. Om Natten opholdt en Taarnvægter sig i Taarnet, og det paahvilede ham fra nævnte Bro at raabe Tiden hvert Kvarter, og fra Broen har han vel ogsaa hver Time fremsagt de overordentlig skønne,

Domkirken.

gamle Vægtervers. Naar der var Ildebrand i Byen, skulde Vægteren hænge en Lygte ud paa den Side af Taarnet, der vendte i den Retning, i hvilken Branden var.

Graabrødre Klosterkirke eller Nørresogns Kirke, som den ogsaa benævnedes, stod endnu med Undtagelse af Taarnet, men det hele var en Ruin. Dens Dimensioner har været ret mægtige. Efter Brandtaksationsprotokollerne var Kirken 96 Alen i Længden, 15 Alen i Bredden og 16 Alen i Højden, med en „Korskirke“ paa nordre Side 27 Alen lang, 17 Alen bred og 16 Alen høj. Til Sammenligning kan oplyses, at den gamle Domkirkes Maal i Brandtaksationsprotokollerne opgives til 98 Alen i Længden, 20 Alen i Bredden og 30 Alen i Højden. Taarnet var solgt ved Auktion i 1812 og straks nedrevet. Den øvrige Del af Kirken blev efter Gullev benyttet til Tørvehus „med mere som Velanstændigheden

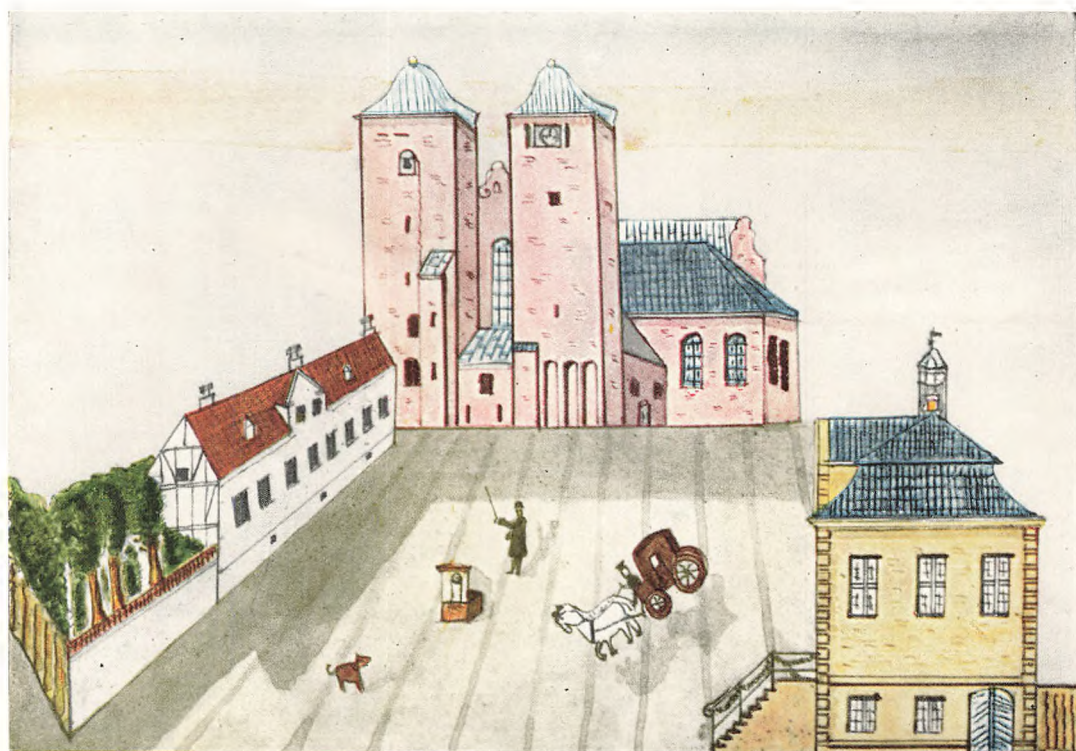
forbyder at tale om“. I 1830 blev Kirken solgt og nedbrudt. Ligstenene blev kørt ud paa Landevejene og brugt til Stenkister. Da man besluttede at nedbryde Kirken i 1812, var dens Bygninger iøvrigt efter Gullev ikke saa daarlige, som man paaberaabte sig. Murene var vel nok noget daarlige, men dog ikke mere end at de kunde vedligeholdes, alt Træværket og Bjælkerne var af Egetømmer med Undtagelse af ganske enkelte senere indlagte Bjælker. Byens ringe Størrelse har imidlertid gjort, at Kirken ikke var stærkt paakrævet, ligesom den jammerlige Vedligeholdelse, der blev Domkirken til Del, viser, hvor haardt Vedligeholdelsen af Kirkerne tyngede. Med Nedrivningen af „Budolfi Kloster“ in mente, vilde der iøvrigt ingen Grund være for Nutiden til at slaa sig til Ridder paa Fortiden!

Af det gamle Mariekloster stod endnu — omend i ombygget Tilstand — Landsoverrettens Domhus. Bygningens Tilstand var dog yderst maadelig. Den 15. Maj 1834 kom Forordningerne om Provinsialstænderne, ved hvilke det blev bestemt, at Viborg skulde være Mødested for Stænderne for Nørrejylland. Domhuset blev anvist som Mødested og maatte i den Anledning gennemgaa en gennemgribende og højst fornøden Reparation. Den 4. December 1834 skriver „Viborg Samler“: „Vor Bye har erholdt en væsentlig Forskønnelse ved Omskabelsen af det gamle, uhyggelige Domhus til en elegant moderne Bygning“. Fra 1836 til 1848 holdtes de nørrejydske Provinsialstænders Forsamling som bekendt i Bygningen. I 1871 blev den nedrevet, og Materialierne tildels benyttet ved Opførelsen af det nye Raadhus.

Foruden Landsoverrettens Domhus stod i 1828 endnu en Rest af det ret udstrakte Bygningskompleks, der havde ligget Nord for Domkirken paa den nuværende Domkirkeplads. Oprindelig laa her det meget store Mariekloster, der under Katholicismen en Tid havde været Bolig for Biskoppen. Under Branden i 1726 brændte Bygningerne, men Brandtomten blev paany bebygget, og Ejendommen blev i 1745 købt af Sekretær Benzons Enke og indrettet til en Filial af Estvadgaards Kloster med Bolig for 12 Præsteenker. Paa forbavsende kort Tid forfaldt det hele, og d. 20. December 1802 blev der læst Auktionsskøde til Bygmester Villads Stilling paa Bygning og Have. Stilling nedbrød efterhaanden Bygningerne, og af Materialierne derfra byggede han bl. a. sin tidligere omtalte 3-Etages Bygning paa østre Side af Nytorv samt den Ejendom i Sct. Mogensgade, (Nr. 32), der nu ejes af Direktør Anders Hansen. I 1828 stod endnu 16 Fag af den søndre Længe af Estvadgaards Kloster, hvilke ejedes af det dramatiske Selskab, der ved Kontrakt af 4. November 1811 havde købt denne Bygning af Stilling for 4000 Rbd. Endvidere stod en Del, antagelig af den nordre Længe, der ejedes af Stilling selv. Ved Domkirkepladsens Regulering i 1834—35 blev disse sidste Rester af Estvadgaards Kloster nedrevne. Estvadgaards Kloster ejede iøvrigt endnu en Bygning her i Byen, beliggende i Mogensgade.

HIØL TORVET. FRA MATHIS. GADE VED AAR 1813.

Domkierken og Gamel Torv 1830.

Bortset fra Rørbyes kendte Radering fra 1831 og det paa Musæet hængende Billede af Store Torv fra samme Tidsrum findes der vistnok ingen originale Billeder, der viser de private Huses Udseende i Tiden omkring 1828. I Gullevs Bog findes der imidlertid en Del Billeder, der ganske utvivlsomt er nøjagtige Kopier af gamle Billeder, Gullev har haft liggende foran sig, da han i sin høje Alderdom indtegnede Billederne i Bogen. At Gullev allerede tidligt har samlet Billeder fra Viborg viser følgende Annonce, der findes indrykket i „Viborg Samler“ for 22. November 1828: „Den eller de der maatte eje en eller anden Tegning af Prospecter, Durchschnitt eller Grundrids af Bygninger, og enten ville sælge eller udlaane samme, anmodes om at henvende dem til Chr. Gullev, Murersvend.“ En Sammenligning med Beskrivelserne i Brandtaksationsprotokollerne for de paagældende Aar viser derhos Tegningernes Nøjagtighed. Nogle af disse gamle morsomme Billeder aftrykkes derfor.

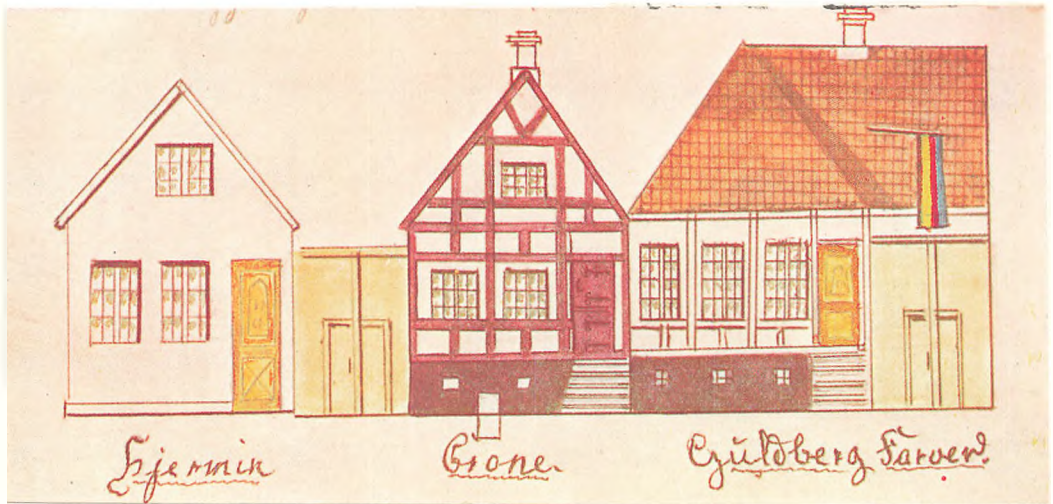
(Se Billedet: Hjultorvet ved Aar 1818.)

Huset i Baggrunden, hvor nu Hedeselskabets Bygning ligger, ejedes af Gæstgiver Johannes Dinesen. Af Dinesens Bo blev det solgt til Købmand Dragheim, og der blev deri indrettet Sygehus. Det lille Hus til højre for Dinesens tilhørte Politibetjent Søren Lund. Huset i Baggrunden med Storkereden var Bagbygningen til Købmand og Vejermester Peter Worre Theilgaards Ejendom i Vestergade Alle de andre Huse i højre Side af Billedet hørte til Købmand Jens Christian Theilgaards Gaard, hvis Forhus er Bygningen med Døren og de 7 Vinduer. Amtsprovst R. Fog ejede Huset yderst til venstre paa Hjørnet af Sct. Mathiasgade. Derefter følger Martin Holmgaards Sted, Daglejer Jens Jespersens, Skræder Christen Høebergs, Søren Jensen Ungstrups og Peder Slundts. Gullevs Angivelse af Ejerne er ikke nøjagtig, fordi han blander senere Ejere ind.

Det lige nævnte Sygehus i den tidligere Dinesenske Ejendom var i Maj 1826 oprettet af Købmand Dragheim. Indtil da havde Byen intet civilt Sygehus haft, men Distriktslægen, Krigsraad Weyhe, traf da Aftale med Dragheim om Forplejning af alle Slags Syge, der blev tilset af Weyhe. Der findes en Beretning om Sygehuset i „Viborg Samler“ for 15. December 1827, hvorefter der for Kost, Logis og Opvartning betaltes den yderst moderate Pris af 24 Sk. Tegn daglig, og hvorefter der herskede megen Orden og Renlighed. Da Beretningen blev skrevet, havde der kun været indlagt saadanne Syge, for hvilke Betalingen skete af Fatigkasserne, og der henlaa da 12 Syge. Yderligere fandtes i Byen det militære Sygehus, der var installeret i den nuværende gamle Vagtbygning, efter at det tidligere militære Sygehus, beliggende i lille Sct. Mikkelsgade, var solgt i 1824.

(Se Billedet: Domkirken og Gammel Torv 1830.)

Huset til venstre er Forhuset til Etatsraad, Justitiarius Jespersens Ejendom. Midt paa Billedet ses en Brønd, hvis Plads endnu er tydeligt kendelig ved en Forsænkning af Torvet paa det paagældende Sted.

Gamle Bygninger i Sct. Mathiasgade i 1810.

De 2 Bygninger til venstre laa, hvor nu Handelsbankens Bygning ligger. Huset til venstre ejedes i 1828 af Peder Hjermin, det midterste Hus af Slagter Claus Crone, og Huset til højre var Enden af Købmand Peder Guldbergs Gaards østre Fløj og en Del af Forhuset med Porten; Skiltet, der hænger ned fra Taget, er et Farverskilt. Som det vil ses, ligger Hjermins og Crones Ejendomme med Gavlen mod Gaden. Disse 3 Huse blev brudt ned i 1830.

I stort Omfang laa Husene ud og ind i Gadelinien, saaledes som Rørbyes Radering viser. Det havde for en stor Del sin Grund i, at en Husejer i gamle Dage havde Ret til den Grund, der laa indenfor Tagdryppet, og da Husene byggedes med stort Fremspring af øverste Etage og Taget, fordi man ikke kendte Tagrende, erobrede Husejerne efterhaanden Stykker af Gaden, som de saa udnyttede ved senere Ombygninger af Huset. Paa den Maade var Husene efterhaanden kravlet frem i Gadelinien. Den ringe Færdsel gjorde, at det Offentlige ikke i den Grad vaagede nøje over Gaderne og Torvene som nu, og at Gaderne og Torvene i langt højere Grad end nu betragtedes som fri Tumbleplads for Borgerne. Den 20. Marts 1850 blev der f. Eks. forkyndt en Tilkendegivelse for Enkemadam Dragheim om ikke at tørre Sygehusets Linned paa Hjultorvet, saaledes som hun stadig gjorde trods flere Forbud. Enkemadam Dragheim har sikkert været en yderst lovlydig Kone, men dette Forbud mod at tørre Tøj paa Hjultorvet har utvivlsomt forekommet hende et ganske urimeligt Overgreb fra Politets Side.

Ved det sydøstre Hjørne af Hjultorvet, der hvor nu „Ny Apotek“ ligger, havde Købmand Theilgaard en større, aaben Mødding liggende lige ud til Sct. Mathiasgade og til Hjultorvet. Saaledes laa der adskillige aabne Møddinger rundt omkring i Byen lige ud til Gader og Stræder.

Brolægningen var ringe, og en saa centralt beliggende Plads som Hjultorvet blev først brolagt i Begyndelsen af Halvfjerdserne.

Ved Mørkets Frembrud henlaa hele Byen i Mørke. Endnu i 1849 skriver Ursin, at Anbringelse af Lygter næppe for det første vil kunne iværksættes, da Udgiften paa Grund af Byens Udstrækning i Forhold til dens Folketal og Bygninger vilde blive trykkende. Kort efter blev Sagen dog taget op. Den 22. November 1850 holdtes en Raadstuesamling, bl. a. om det formaalstjenlige i at anbringe Lygter, og i Begyndelsen af 1853 blev det vedtaget at anbringe Gaslygter*).

Indenfor de ydre Rammer om hvilke der foran er meddelt nogle Oplysninger, levedes der et for de allerfleste Borgeres Vedkommende yderst nøjsomt Liv. Det var en Nedgangens og Stilstandens Tid overalt. Pengevæsenet var ganske ødelagt. Landejendommenes Værdi sank mere og mere, og Avertissementerne i Viborg Samleren vidner om en overordentlig Mængde Tvangsauktioner. Den 2. Juli 1827 skriver „Viborg Samler“ i Anledning af Snapstingets Afslutning: „Vor store Domkirke har den 29. Juni atter ladet sin Varselsstemme lyde for Menigmands Øre. Det er som en Dommedagsbasun for alle dem, der ikke kunde betale — og hvormange kunde det? Viborg har vistnok i 50 Aar ikke haft mindre Fremmede end i Aar, der kunde og vilde afgjøre Pengesager. Kun de Handlende, der tilfredsstillede Damernes Begjeringer efter Pyntesager og Modevahrer, havde Søgning og Afsætning. Forresten herskede Dødsstille, sure Ansigter og sukkende Ikkebetalere og bange Forventninger hos dem, der skulde have Penge og ingen fangede“. Det er jo den rene Bedrøvelighed, blandet med den vanlige — sikkert overdrevne — Forargelse over, at ikke ogsaa Kvinderne har tabt Humøret og klæder sig i Sæk og Aske.

Aar 1828 var ikke bedre. Den 1 Juli skriver „Viborg Samler“: „Igaar ringedes Snabstinget ud. Det var efter alles eenstemmige Udsigende det usleste, der endnu havde været. Om Pengeomsætninger, om Udlaan eller Tilbagebetaling af Capitalen var Talen aldeles ikke. I Henseende til Markedet, der klagede de faa Handlende, som havde indfundet sig, over Mangel paa Afsætning. Herfra gjorde dog Handelen med Damepynt en Undtagelse. Naar man uden at tage Hensyn paa alle de øvrige Fordele, Snabstinget forhen har medført for Byen, blot vil lægge Mærke til, at mange Gaard- og Husejere tilforn alene af Værelsens Udleje i denne Termin skulde have kunnet bestride Skatter og Renter af deres Ejendomme, saa vil man indrømme, at dennes Forfald indtager en ikke ubetydelig Plads mellem de medvirkende Aarsager til den almindelige Aftagelse af denne Byes Velstand“. I Omtalen af et Marked d. 4. Mars 1828 skriver „Viborg Samler“ i hel Desperation: „Det synes som den lede Satan og Compagni haver annammet alle Penge for at gjøre Laan til Udenrigs“.

*) Gasværket toges dog først i Brug sent paa Aaret i 1858.

Foruden om de almindelige daarlige Tider bærer disse Udtalelser Bud om det specifikt viborgensiske Fænomen — Snapstingets stadig synkende Betydning, ogsaa som almindeligt Marked. Sørgeligt er det, at man ikke under en eller anden Form evnede at holde paa den store Tilstrømning til Byen, som Snapstinget var, og som det blev ved at være i mere end 150 Aar efter det første Grundskud, det fik — Enevældens Indførelse, og som det vedblev at være i en Aarrække efter det sidste Grundskud — Frd. af 25. Januar 1805, der ophævede Bestemmelsen om, at alle Dokumenter vedrørende de jyske Hovedgaarde skulde læses paa Landstinget. Man hører overhovedet intet om noget Forsøg paa at bevare Snapstingets Betydning under andre Former. Man har vel givet op under Trykket af Fattigdom og Tilbagegang!

For et Nutidsmenneske er det iøvrigt paafaldende at se de smaa Summer, der regnedes med i de Dage.

Byens Indtægter for 1828 var.....	7363 Rd. 4 Mk. 14 Sk.
heraf Byskatter 3107 Rd. 1 Mk. 10 Sk.	
Dens Udgifter var.....	6712 „ 3 „ 5 $\frac{1}{2}$ „
heraf til Byforvaltning 1459 Rd. 1 Mk. 9 $\frac{1}{2}$ Sk.	
Restance paa Skatter 1079 „ 0 „ 0 „	
	Overskud 651 Rd. 1 Mk. 8 $\frac{1}{2}$ Sk.

Byens Gæld ved Udgangen af 1828 var:

Til den kongelige Kasse for 1813, 1814 og 1815...	4386 Rd. 3 Mk. 9 Sk.
Efter Obligation af $\frac{2}{9}$ 1804	2571 „ 2 „ 12 „
Laan af $\frac{13}{6}$ 1806	3986 „ 0 „ 10 $\frac{5}{8}$ „
do. „ $\frac{26}{8}$ 1809	900 „ 0 „ 0 „
	11844 Rd. 0 Mk. 15 $\frac{5}{8}$ Sk.

Saadanne Tal bliver naturligvis først levende, naar man til Sammenligning faar opgivet Værdien paa forskellige almindelig kendte Ting. Til Sammenligning skal derfor anføres, at Raadhuset, der i Dag staar nogenlunde uforandret som da, ved Taksation til Brandforsikring var ansat til 8780 Rd. En Tjenestekarl fik 32 Rd. i aarlig Løn. Kød kostede efter „Viborg Samler“ for 21. April 1828 7 à 8 Sk., Flæsk 14 Sk., Smør 17 à 18 Sk. pr. Pund, Rug 40 Sk. Skæppen. Af disse Værdier er Bygningens Pris den, der bedst egner sig til Sammenligning, idet dens Forhold til det almindelige Prisniveau ikke kan antages at have forskubbet sig synderligt, medens derimod en Tjenestekarl nu faar en relativt ganske anderledes høj Løn, og Fødevarer kan paa Grund af Dyrtid være abnormt dyre, hvilket der netop klages over i 1828. „Viborg Samler“ for 21. April 1828, hvorfra de ovennævnte Priser paa Fødevarer stammer, føjer til: „hvormed skal den Fattige i Købstaden herefter mætte sig“.

Det vil herefter ses, at Byens Indtægter ikke naaede Værdien af Raadhuset,

og at dens Gæld kun var 1½ Gange Raadhusets Værdi. Alligevel var denne Gæld yderst trykkende, og Byen var i Restance for flere Aar med Renterne af sin Gæld. Herom og om Grunden til Restancen bærer Magistratens Protokol Vidnesbyrd gennem det, der er tilført om et Møde d. 29. April 1828 til Paaligning af Byskat. Da Protokollatet ogsaa i den Henseende har Interesse, at det viser, hvorledes Historien gentager sig, og at der heller ikke da blev lignet tilstrækkelig Skat i de Aar, da Folk evnede at betale Skat, aftrykkes det her: „Magistraten maatte henlede de eligerede Borgeres Opmærksomhed paa, at Byens Kasse staar tilbage med Betaling af flere Aars Renter og Afdrag af Byens Gæld til den kgl. Kasse efter Forskrivelse af 24. September 1809 og af det af det kongelige danske Cancellies Fond den 1. August 1809 tilstaaede Laan, hvorfor paatrængende Krav var sket, og som paa ingen Maade kunde udredes af den sædvanligen lignede Byeskattesum, der ikke var mere end tilstrækkelig til Udredelse af Byens løbende Udgifter. Saameget Magistraten maatte beklage, at Byen var sat i den Stilling under Conjuncturer saa trange, som de nuværende, at forrente og afbetale paa en Gjæld, som synes stiftet uden Nødvendighed og af utidig Skaansomhed mod Skatteyderne paa en Tid, da Byen i sin egen Velstand maatte synes at have havt Midler til at tilvejebringe de Summer, den maatte behøve, var der dog nu ej andet for Byen at gjøre, end at være betænkt paa Midler til at betale. Men da en særskilt Ligning af de resterende Renter og Afdrag dels vilde medføre en Del Vitløftighed i Opkrævning og Inddrivelse, saa foreslog Magistraten, for i Aar at lægge en Femtedel til Byeskatten, og saaledes ligne 3000 Rbd. Sedler i Byeskatte, for at paaprøve, hvorvidt man ved Siden af Besparelser i Byens Udgifter, maatte kunne nærme sig Betaling af den forfaldne Skyld, idet Magistraten forbeholdt sig i Forening med de Eligerede at indgaa med Forestilling om, at det med den Del af de forfaldne Afdrag og Renter, som ej i Aar maatte kunne betales, maatte have Henstand“.

Byens udestaaende Fordringer for Skatterestancer o. lign. var ved Udgangen af 1828 22215 Rd. 0 Mk. 12 Sk., altsaa ca. 3 Aars Indtægter — en relativt meget stor Sum. Ikke alene havde Skatteligningen i de foregaaende Aar ikke været tilstrækkelig, men Skatteopkrævningen havde ogsaa været yderst mangelfuld. Man havde været yderst lemfældig med Inddrivelsen, ja endog i et Par Aar overhovedet ikke inddrevet Skatten. Tidligere havde man dog ellers været særdeles kyndig i Skatteinddrivningens Kunst! Gullew fortæller, at omkring 1770, i Byfoged Damsgaards Tid, mødte Fogden selv til Hest, naar han var ude at pante, og yderligere var der et helt Optog, først en Vogn til at køre de udpantede Effekter i, dernæst en Fuldmægtig, saa 2 Politibetjente, et Raadhusbud og et Par Vægttere foruden nok et Par Medhjælpere. Naar der saa ikke var andet at pante i, tog man Tagstenene af Huset, hvilket sidste jo ikke skulde fremme Lysten til at ombytte Straatagene med Stentag.

Den Uorden, i hvilken Byens Pengevæsen var kommet, havde som nævnt sin Rod længere tilbage i Tiden. Efter hvad Landsarkivar Saxild oplyser, undlod Byfoged Christian Tolstrup, der var Byfoged 1804—1805, i sin Embedstid ganske at indkræve Skat. For Ordenen i Byens Finanser var det særdeles heldigt, at Tolstrup i 1805 blev forflyttet til Faaborg, men det lykkedes ikke hans Efterfølgere at bringe Orden i Sagerne. Skønt Tiderne under Napoleonskrigene bragte Byen betydelig forøget Handel og Velstand, forværredes de kommunale Finanser stærkt. En af de væsentligste Aarsager hertil var foruden Uordenen de Udgifter, der nødvendiggjordes ved, at Byen i 1805 paany fik Garnison, derunder Opførelsen i 1805 af den nuværende „Gamle Vagt“, der tyngede stærkt paa Kommunens Budget. Senere kom Pengekrisen og deraf den almindelige stærke økonomiske Nedgang. Gælden til den kongelige Kasse for Aarene 1813, 1814 og 1815 hidrørte fra, at Kæmneren havde forbrugt dette Beløb af de kongelige Skatter til Byens Udgifter.

I 1828 begynder man som foran anført forsøgsvis at paaligne et Beløb af 500 Rbd. til Afdrag paa Gælden, men Forsøget er næppe faldet heldigt ud, idet man i det følgende Aar undlod at udskrive disse 500 Rbd. Sedler.

Miseren havde allerede et Aarstid tidligere (se S. 92) medført, at der blev ansat en særlig Embedsmand, en Skattefoged. Dette smager jo stærkt af Fallissement, og Byen var dermed i hvert Fald under Administration.

De eligerede Borgere, der foran er berørt, var en Forsamling paa 6 Mand, der af Borgerne var valgt til at deltage i Byens Styrelse. De valgtes for eet Aar ad Gangen. De eligerede Borgeres Kompetence var meget begrænset og var indskrænket til at kontrollere Regnskaberne og Skatteligningen. Den egentlige Mynighed laa hos Stiftamtmanden og Magistraten. Naar man læser de eligerede Borgeres Protokol igennem, ses det, at deres Virksomhed saa at sige kun bestod i at attestere Regninger. Som et Kuriosum kan anføres, at det af et Regnskabsbilag fremgaar, at Kommunen har haft en lille Virksomhed som Udlejer af 11 Kakkellovne, af hvilke Lejeindtægten for eet Aar udgjorde 20 Rd. I Samlinger til Jydsk Historie og Topografi (4 Række IV Binds 3. Hæfte) omtales et Tilfælde fra det 18. Aarhundrede, i hvilket en Mand i Kolding drev en Virksomhed med Udlejen af 40 Kakkellovne i Kolding og Omegn, men det nævnes, at dette turde være et ret ukendt Fænomen, at der kunde være Mennesker, der i stor Stil optraadte som Kakkellovnsejer. Endnu i 1828 drev Viborg Kommune dog denne ganske vist noget ejendommelige Forretning. Nogen Slutning om Armod hos Lejerne kan vel iøvrigt ikke drages deraf, lige saa lidt som af vore Dages Udlejen af et endnu uanseligere, nødvendigt Inventar, en Vaskemaskine.

Foruden denne Virksomhed som Kakkellovnsudlejer drev Kommunen en lille Virksomhed som Sælger af Vand fra de offentlige Brønde, der var laasede, men til hvilke man kunde faa Nøglen mod Betaling af en mindre Afgift. Efter

de eligerede Borgeres Protokol mødte f. Eks. Købmand Dragheim d. 2. September 1828 for at træffe Akkord om Retten til at tage Vand af Hjultorvets Brønd, hvilken med Forbehold af Magistratens Approbation blev indgaaet saaledes, at Dragheim skulde betale 2 Rbd. Sølv aarlig for at faa Ret til at tage Vand af Brønden. De eligerede Borgeres Kompetence strakte ikke til til at afslutte denne vigtige Akkord, der først maatte approberes af Sliftamtet, hvilket den iøvrigt lykkeligt og vel blev. Man har her de første svage Spirer til de senere kommunale Værker!

Det var dog ikke alene Vand, de eligerede Borgere uddelte. Den 7. Juli 1828 ses der anvist 4 Rbd. 4 Sk. for Øl til Herredsbønderne ved Gruskørsel paa Hallem Vejen og 17 Rbd. 4 Sk. for 105 Potter Brændevin til samme Brug. Da Gruskørslen næppe har været noget større Foretagende, maa det have været et ganske antageligt Kvantum Brændevin, der har været henregnet som en nødvendig Bestanddel af en Herredsbondes Kost.

Den 29. Oktober 1828 blev i de eligerede Borgeres Forsamling forelagt en Skrivelse af 20. s. M. fra Bestyrelsen for Sparekassen for Viborg og Omegn om et frit Værelse paa Raadhuset til dens Møders Afholdelse. Paa denne Skrivelse blev tegnet saaledes: „Byens eligerede Borgere skønner ikke noget hinderligt i, at et af Raadhusets 3 Værelser (Magistratens Stue dermed ikke ment) afbenyttes til den ommeldte Indretnings Afholdelse, naar ingen Udgifter i den Anledning paabyrdes Byens Kæmnerkasse“. Under disse beskedne Former traadte Sparekassen ud i Livet. Sparekassens første Møde var iøvrigt allerede d. 28. Oktober 1828 holdt paa Raadhuset. Den 5. November 1828 skriver „Viborg Samler“: „Den 28. Oktober lød Morgen og Aften Borgermusiken gennem Byen, og en Sparekasse for Viborg og dens Omegn aabnedes og holdt paa Raadhuset sit første Møde“.

Af offentlige Forlystelser havde Byen ikke mange. Det var imidlertid Dilettantkomediernes Tid, og ogsaa Viborg havde sit Hjemsted herfor — det dramatiske Selskab, der iøvrigt var ret eksklusivt. Alle de 68 Medlemmer i 1827 henhørte til Byens Honoratiores og prominente Borgere. Kontingentet var heller ikke helt ringe, idet der betaltes 6 Rbd. i Kontingent og 2 Rbd. i Indskud. Selskabet spillede en stor Rolle i Byens selskabelige Liv, som ogsaa Brevene i Daniel Bruuns Bog: „Slægts- og Barndomsminder fra Viborg-Eggen“ bevidner. Det var det eneste offentlige Samlingssted for Borgerskabet, og dertil kom den Tiltrækning, som det altid har haft for mange, at optræde paa de skraa Brædder, og den lune Luft, der altid medfører mindst een Forlovelse for hver Dilettantkomedie! Det vil forstaas, at det dramatiske Selskab har været Midtpunktet i Vinterens Liv.

Selskabet havde til Huse i den Del af søndre Fløj af Estvadgaards Kloster, det som foran anført ved Kontrakt af 4. November 1811 havde købt af Bygme-

ster Stilling. Det var en 1-Etages Bygning paa 16 Fag og saaledes af smaa Dimensioner. Stykkerne, der opførtes, spillede af Dilettanter blandt Medlemmerne. Overrettens Assessorer synes at have været særlig aktive, idet man hyppigt mellem Selskabets Papirer finder Regninger for Udstyr til Kammerjunkerne Haxthausen og Baron Bretton, der begge var Assessorer ved Landsoverretten.

Endnu i 1828 stod det dramatiske Selskab i sin fulde Glans. Den største Bedrift i Selskabets Historie har sikkert været Opførelsen i 1831 af „Palnatoke“; iøvrigt er Stykkerne vistnok forlængst sunkne ned i Glemsel, saasom „Familien Riquebourg“, „Quækeren og Dandserinden“, „Jomfruen i Milano“ m. v.

Efter denne Kulmineren fik Selskabet imidlertid kort efter en ret brat Afslutning. Ved Plakat af 20. Oktober 1819 var det blevet paalagt Klubber og dramatiske Selskaber at svare 2 Rd. af hvert Medlem som Bidrag til Genopførelsen af Frue Kirke i København, idet det kneb med at faa de fornødne Midler til denne Genopførelse. Det var jo en Skat af en noget ejendommelig Art og for det dramatiske Selskab i Viborg et ikke helt ringe Tillæg til det aarlige Kontingent. Nogen større Villighed til at betale den har der ikke været, og den Uorden, der var i Byens Pengesager i Almindelighed, har der ogsaa været ved Opkrævningen af denne Skat. Den er sikkert aldrig nogensinde blevet betalt. I 1832 begyndte Byfoged Vett, der iøvrigt selv var Medlem af Selskabet, at rykke for denne Afgift, og dette gav Stødet til, at Selskabet, der indtil da havde floreret stærkt og stadig omtrent hver Maanedsdag i Tiden fra Oktober til Marts havde opført et nyt Stykke, opløstes. Dette fremgaar ogsaa af et Brev af 22. November 1832, der findes i Daniel Bruuns Bog S. 32, til tidligere Stiftamtmand, daværende Rentekammerdirektør Schönheyder fra hans Datter, Fru Reinholdine Bruun: „Spørger den elskede Fader, hvorfor det dramatiske Selskab ophører, saa sig ham, at det er religiøse Skrupler, der trykker det, der er foraarsagede ved Frue Kirkes varme Talsmand, Justitsraad Vett“. Brevet er, som de foranførte Oplysninger viser, at forstaa spøgefuldt. Det var ikke en pietistisk Luftning, der tog Livet af det harmløse dramatiske Selskab.

I 1832—33 gives ingen Forestilling, og af en Skrivelse af 8. Juni 1833 fremgaar, at Selskabet agtes opløst. I 1834 blev Selskabet opløst, og samme Aar blev dets Bygning nedrevet. Nedrivningen var et Led i den Regulering af hele Pladsen Norden for Domkirken, der paabegyndtes i 1834 i Anledning af, at Landsoverrettens Domhus blev ændret og indrettet til Brug for de jyske Provinsialstænder. Som et Led i denne Regulering blev Hans Tausens Minde anlagt 1835.

Samme Aar, i hvilket det dramatiske Selskab ophørte, opstod det dog paany i en større og bedre Skikkelse. I 1834 stiftedes nemlig „Viborg Klub“ (se S. 78), der i Virkeligheden bestod af de samme Personer som det tidligere dramatiske Selskab. Blot samledes man nu med det vaagnende politiske Liv om politiske

Interesser. I de følgende Aar skulde Klubben faa sin Blomstringsperiode som Samlingspunkt for alle Stændertidens Koryfæer.

En stor Institution i Byen var Tugt- og Forbedringshuset, om hvilket der findes et lille Skrift fra 1831 af Kammerjunker von Bülow med detailleret Beskrivelse og Redegørelse tillige om Viborg Arrester. Ligeledes findes der i „Jyllandsposten“ for 4. og 6. August 1916 en længere Artikel om Forholdene i Viborg Tugthus omkring 1850.

De to sammenbyggede Fløje til højre er vestre og søndre Fløj af Tugthuset. Vejen til højre i Billedet er Garverigyden. I Forhusets underste Etage var Vaskehus, Marketenderi, Bagestue samt Stuer og Kamre. I øverste Etage var Kirken samt Stuer og Kamre. Det lange Bindingsværkshus var et 17 Fag langt Hus dels af Egebindingsværk, dels af Fyrrebindingsværk; det brugtes til Brændehus.

Den 1. Juli 1828 var der 80 kvindelige og 101 mandlige Fanger — eller Slaver som de kaldtes — i Tugthuset. Alle mandlige Forbrydere i Nørre-Jylland under 20 Aar og alle kvindelige Forbrydere, undtagen dem der havde begaaet Forbrydelser, med hvilke Brændemærken var forenet, blev hensat i Tugt- og Forbedringshuset i Viborg. Yderligere fandtes en broget Skare af Løsgængere, Betlere m. v. Børn der var modvillige og ikke vilde lære, hvad nødvendigt var for at konfirmeres, kunde — saa ubegribeligt det lyder — uden nogensomhelst anden Aarsag, indsættes i Tugthuset for at blive konfirmerede. Dette hang sammen med, at de ukonfirmerede Tugthusfanger ved Tugthuspræstens Forsorg vejleddes til Konfirmation, og man har saa — mirabile dictu — fundet, at Stedet egnede sig til Ophold for vrangvillige Konfirmander. Udover denne Konfirmationsforberedelse beskæftigede man sig iøvrigt ikke med Fangernes aandelige Ve og Vel.

Nogen Adskillelse mellem Fangerne fandtes ikke, udover at der var særlige Sovesale for Kvinder. Om Dagen arbejdede alle i de samme Lokaler, Mænd og Kvinder, grove Forbrydere og Folk der kun havde forset sig i ringe Grad, unge og gamle. Der fandtes som nævnt endogsaa Børn. Af de 181 Fanger i 1828 var de 7 Børn — antagelig Natmandsbørn, der var fanget ind sammen med Forældrene.

Om Natten sov Fangerne, kun med Adskillelse efter Køn, i Fællessale hvor der laa indtil 60 Fanger, der laa i Dobbeltsenge uden Tilsyn. Ganske vist skulde der ligge en Opsynsmand i Sovesalene, men det overholdtes ikke, — antagelig fordi Rummene var saa smaa, at et Ophold i disse overlæssede Rum var ganske ulideligt. I en af Sovesalene var der f. Eks. kun knapt 4 m³ Rum for hver Person, eller mindre end Halvdelen af det Rum, der ifølge den nugældende Fabrikslov kræves som Minimum for hver Person.

Om Dagen arbejdedes der i Vintermaanederne fra Klokken 6 Morgen til 9 Aften, og i Sommermaanederne fra Klokken 5 Morgen til 9 Aften med Undtagelse af 1 Times Middag og en halv Times Fritid hver Formiddag og Eftermiddag. Fangerens Arbejdskraft var lejet ud til en Entreprenør, hvilket var et yderst uheldigt System, idet det hele kun gik ud paa at drage mest mulig Nytte af Fangerne. I 1828 var Købmand Guldberg Entreprenør. Der fabrikeredes hovedsagelig groft Klæde.

Opsynet bestod af en Inspektør og 3 — tre — Opsynsmænd samt 4 Vægttere. Det maa have været en ganske haabløs Opgave for 3 Opsynsmænd at holde Orden paa hele denne brogede Skare. Tilmed betragtedes disse Opsynsposter som Forsørgelsesstillinger for Byens fattige, og der spurgtes ved Besættelse ikke om Kvalifikationer, men først og fremmest om Trang. Tilstandene har nødvendigvis været under al Kritik!

Ved Plakat af 5. Juni 1822 om Provinsial-Tugthusene blev det paabudt, at de Forbrydere, som uden at have mistet deres Ære var paa en vis Tid hensatte til et af Tugthusene i Provinserne, skulde betragtes som Forbedringshusfanger, og, forsaavidt Omstændighederne tillod det, afsondres fra de grovere Forbrydere. Det blev derhos paabudt, at Tugthusets Navn, der hidtil havde været Tugt- og Manufakturhuset, fremtidig skulde være Tugt- og Forbedringshuset. Udover denne Forandring af Navnet skete der imidlertid ingen som helst Forandring for Viborg Tugthus's Vedkommende. Det kan med Sikkerhed siges at have været alt andet end en Forbedringsanstalt!

Først i 1828 skete der et Skridt i den rigtige Retning, idet man købte en gammel Bindingsværksbygning, der laa paa Hjørnet af den nuværende Riddergade og store Sct. Mikkelsgade, og i hvilken der var et Farveri, tilhørende Henrik Sørensen Lund. Der indrettede man Arbejdslokaler for de fleste af de kvindelige Fanger, samt Vaskehus og Ligstue. Bygningen blev iøvrigt hurtigt saa ringe,

at den ikke kunde benyttes, og man lejede saa den nuværende Stiftsprovstegaard til Brug for kvindelige Fanger.

Med Arresterne, der fandtes i det nuværende gamle Raadhus, var det ikke bedre bevendt. Der fandtes foruden en lidt bedre Borgerarrest, der navnlig adskilte sig fra de andre ved at være forsynet med Kakkellovn, 5 Arrester, de 4 ca. 90 Kubikalen store, den 5te 132 Kubikalen. I disse Smaahuller, der i Virkeligheden kun kunde rumme een Person, og som var fyldt af en ulidelig Stank fra Latriner og Mødding, var der ofte indespærret 5 eller flere. Arrestanterne var henvist til den fuldstændigste Lediggang. Kakkellovne fandtes ikke, hvorfor Arrestanterne om Vinteren næsten tilbragte Dag og Nat i Sengen, forsaavidt der da ikke var saa mange Arrestanter, at de ikke kunde faa Plads i de yderst smalle Senge, af hvilke der i den største Arrest fandtes 3 og i de andre Arrester 2.

Renligheden i Arresterne var under al Kritik. Arrestanterne havde end ikke Lejlighed til at vaske sig daglig og kom aldrig i Bad. Stanken fra Latrinerne og Møddingen var saa forfærdelig, at den i høj Grad satte sig i Klæderne og gjorde enhver Nærmelse til Arresten utaalelig, siger Bülow.

I disse Arrester indespærrede man, uden anden Adskillelse end efter Køn unge med gamle, og grove Forbrydere med Folk, der kun havde gjort sig skyldig i en ubetydelig Politiforseelse. Hvor fordærveligt dette har været, siger sig af sig selv, navnlig da Forholdet var det, at Børn ikke sjælden blev anholdt, ligesom man, efter hvad Bülow beretter, anholdt „en talrig Skare af unge Mennesker“.

Egentligt Militær havde Viborg ikke i 1828, idet Garnisonen var bortflyttet i 1816, men der fandtes en Borgervæbning, til hvilken man udtoges paa en af Magistraten og Borgerofficererne afholdt Session. Chefen for Borgervæbningen, eller Stadthauptmand som han ogsaa kaldtes, var Thomas Pauli Harder, der døde 8. April 1842. To af de andre Borgerofficerer hed Rønnow og Friis. Hosstaaende Billeder viser, hvorledes Korpsets Medlemmer har set ud.

Billederne stammer fra 1803, men Uniformen var den samme i 1828. I et Brev fra 1820, der findes i Daniel Bruuns fornævnte Bog S. 26, skriver Brevskriveren om en Visit, som Chefen for Borgervæbningen, 1 Kaptajn og 2 Premierlieutanter har aflagt hos Stiftamtmand Schönheyder, og Uniformerne beskrives saaledes: „Den ene Lieutenants Kjole havde efter Udseendet at dømme været brugt til at presse Ribs i. Deres gule Buxer var alle kostelige. Arméens er ellers blaa og jeg tror, Tambourne grønne“. I 1829 ændredes Uniformen noget, idet det ved kgl. Skrivelse af 3. Januar 1829 tillodes Officererne af Viborg Borgervæbning at anlægge Københavns Borgervæbnings Epauletter. Korpset blev ophævet ved kgl. Resolution af 14. Juli 1843, men der oprettedes i Stedet for et Brandkorps og et Politikorps, saa Byens Borgere havde stadig Lejlighed til at kunne vise sig i prægtige Uniformer. Den sidste civile Chef for Politikorp-

set eller Premierlieutenant, som han benævnedes, var Malermester Ott. Hans lange mørkeblaa Uniformsfrakke med flade, forgyldte Epauletter og hans trekan- tede Hat med Fjerdusk vil mange Viborgensere have truffet paa i glade Stunder, idet den indtil de sidste Tider har været meget flittigt udlaant til Karnevaller.

Viborg havde i 1828 kun et efter Nutidens Maalestok ringe Indbyggerantal. Ved Folketællingen i 1801 var der i Byen, derunder indbefattet Markjorderne, et Indbyggerantal af 2379. Den næste Folketælling fandt Sted i 1834, og Ind- byggerantallet var da 3419, men ved Folketællingen i 1840 falder Tallet til 3343. Denne Nedgang i Befolkningstallet i Perioden 1834 til 1840 er noget ganske sær- ligt, der kun gælder for Viborg og et Par enkelte andre Byer. Det viser, at der for Viborg har været særlige Forhold, der har virket ved Siden af den almin- delige for hele Landet gældende Nedgangstid. Muligvis har Nedgangen i Folke- tal strakt sig over en endnu længere Periode, hvilket ikke kan ses, da der som anført ikke fandt Folketælling Sted i Tiden mellem 1801 og 1834. Lidt — og iøvrigt i heldig Retning — har det maaske virket, at man ogsaa paa de Tider havde Regler om, at der krævedes Tilladelse til Udleje til Udenbysboende. Den 28. December 1827 bekendtgør Politikammeret saaledes i „Viborg Samler“, at man indskærper den tidligere skete Advarsel om, at ingen maa bortleje deres Huse, Vaaninger eller Værelser til nogen Udenbys, være sig Familie eller enkelte Personer, uden hertil at have erholdt Tilladelse af Politiet, for at dette kan paase, at ingen uvedkommende Familie eller Person bliver Fattigvæsenet til Byrde.

S. 48 søger Ursin at bortforklare denne Tilbagegang, der forekommer ham ganske uantagelig, ved at adskillige maa være forbigaaede ved Folketællingen. Lokalpatriotiske Følelser har vel gjort Sandhedens Erkendelse for bitter, men Ursins Bortforklaring slaar sikkert ikke til. Byen har utvivlsomt været i Til- bagegang.

I langt højere Grad end nu var det almindeligt, at Byens Borgere ved Si- den af deres egentlige Beskæftigelse drev lidt Landbrug, hvilket ogsaa gjaldt for de højeste Embedsmænd. Saavel til Stiftamtmand Schönheyders som til Biskop Blochs og Justitiarius Jespersens Ejendomme hørte Kostalde. Dette var dog in- genlunde ensbetydende med en udstrakt Dyrkning af Jorden, idet Byens Jorder tværtimod kun i ringe Omfang var opdyrkede. Af Byens Jorder var kun ca. 3000 Tdr. Land opdyrkede, medens 6700 Tdr. Land laa hen som Hede og Mose. Hedens Udskiftning og Opdyrkning var et Problem, der fra Aarhundredets Be- gyndelse havde beskæftiget Byen stærkt, men skønt der havde været afgivet for- skellige Betænkninger og i 1808 været nedsat en Kommission til Sagens Ord- ning, var der dog i 1828 endnu intetsomhelst sket. Ejendommeligt var det unægteligt, at hele dette store Areal af tildels god Jord henlaa ganske urørt til Begyndelsen af Halvtredserne i forrige Aarhundrede uden at udnyttes anderle- des end hist og her til lidt Græsning af Kreaturer og Faar og til Skæring af

Hedetørv og Bjærgning af Lyng for Fattigfolk. Det var imidlertid ikke muligt for Kommunalbestyrelsen at komme til Enighed om Sagens Ordning. Hver Gang der var Tale om at sælge et Stykke Jord, blev der forlangt ganske opskruede Priser, og mange modsatte sig overhovedet at sælge, under Henviſning til Fattigmands Ret til at skære Tørv og hente Lyng. Først omkring 1840 begyndte man at træffe Foranstaltninger til i større Omfang at disponere over Heden. Man fik afløst den Ret til Græsning, som ved kgl. Cancellies Skrivelse af 21. Juni 1788 var tilkendt en Del Beboere i Kirkebæk, og i 1844 nedsatte Kommunalbestyrelsen en Komité bestaaende af 10 Mænd af alle Stænder for at faa Klarhed over Hedens Værdi, og over om den burde sælges eller forblive liggende urørt. I 1845 afgav Komitéen Betænkning og fremkom med Forslag til Bortſalg af Hedelodderne, men Sagen gik i Staa igen i de følgende Aar. Det blev i den følgende Tid ogsaa bestridt fra forskellig Side indenfor Borgerne, at Heden tilhørte Kommunen, idet de hævdede, at Heden tilhørte Byens Grundejere i Fællig, og forlangte den udskiftet til disse. Den 22. November 1850 blev der afholdt en Raadstuesamling angaaende Spørgsmaalet, paa hvilket det med stor Majoritet blev vedtaget, at Heden ikke skulde udstykkes til Grundejerne. Ved Indenrigsministeriets Resolution af 5. Maj 1852 erhvervede Kommunen derefter Bemyndigelse til at afhænde Heden efter visse nærmere Regler, de saakaldte Hederegler, og først derefter skete der efterhaanden Udstykning og Opdyrkning af Heden. I „Viborg Stifts-Tidende“ for 30. December 1850 findes bl. a. en Artikel med nogle Oplysninger om Hedesagens Forløb.

I mangt og meget var Livet for hundrede Aar siden naturligvis forskelligt fra nu. Jernbaner kendtes ikke, det første Dampskib mellem København og Aarhus begyndte sin Fart i 1826, Telefon og Telegraf kendtes ikke. Det langsomme og besværlige Samkvem med Omverdenen har selvfølgelig givet Livet et Smaastadspræg, som forøgedes ved Tidernes Tryk. Haandværkerstanden var derhos præget og hæmmet af Laugsvæsenet, og en Ting som Konsumtionen skulde jo heller ikke bidrage til mere Fart i det daglige. I alt dette er der imidlertid ikke noget specifikt viborgensisk, og at komme nærmere ind derpaa vilde føre for vidt og ligge udenfor denne Artikels Hensigt.

Angaaende Personalia kan det formentlig særlig have Interesse at meddele Navnene paa Embeds- og Bestillingsmændene i Byen, og en Del af dem nævnes derfor her, idet der for enkelte af dem tilføjes Aarstallene for deres Funktionstid:

Borgmester, Byfoged og Byskriver var Frederik Christopher Gundelach fra 1815—1830.

Eligerede Borgere: Hattemager L. Gustavusén, Formand, Skomagermester A. Hammershøj, Korkfabrikør J. C. Philipsen, Barber I. Lorentzen, Købmand Joseph Vater, Bager N. M. Bruun.

Kæmner C. Høyer.

Wejer og Maaler Peter Worre Theilgaard.

Hospitalsforstander M. Hansen fra 1828 til 1841.

Borgerkaptajn Thomas Pauli Harder.

Stiftsfysikus Jens Georg Lind fra 1822 til 1871.

Distriktslæge Carl Eduard Weyhe fra 1824 til 1836.

Konsumtionsforvalter: Major Carl Bentzen.

Konsumtions-Overbetjent: Krigsraad Georg Sophus Friedr. Dreyer.

Postmester Johan Willer Hansen.

Biskop Jens Bloch fra 1805 til 1830.

Sognepræst ved Domkirken Lauritz Schjødte fra 1827 til 1843.

Kapellan ved Domkirken M. R. K. Ursin fra 1827 til 1833*).

Sognepræst ved Søndresogns Kirke Imm. Friis fra 1827 til 1832*).

Kateket Didrik Peter Lind fra 1816 til 1829.

Stiftamtmand Joh. Franciscus Gottlieb Schönheider fra 1820 til 1831.

Amtsforvalter Niels Christian Morville fra 1827 til 1853*).

Landsoverretten:

Etatsraad Jesper Jespersen, Justitiarius fra 1806 til 1829*).

Lic. jur. Peter Daniel Bruun, Assessor fra 1822 til 1839.

Kammerjunker Frederik Emil Baron de Bretton, Assessor fra 1822 til 1839.

Fr. Aug. Schönheyder, surnumerær Assessor fra 1825 til 1832.

Christian Holger Ludvig Haxthausen, surnumerær Ass. fra 1828 til 1833.

Justitssekretær, Justitsraad Heinrich Johan de Leth.

Rektor Frederik Hasselbalch.

Tugthusinspektør: Kaptajn Lauritz Christian Undall fra 1820 til 1850*).

Taksereborgere: C. Styhr, C. Richter, I. Ungstrup, Peder Grølsted, C. Handberg, C. Lund, Fischer, C. Schierning, N. Astrup, N. Ingstrup.

En stor Begivenhed i 1828 har selvfølgelig Frederik den 6.s Besøg i Viborg været. I Juni Maaned 1824, 1826, 1828, 1832 og 1834 berejste Kongen Jylland og besøgte hver Gang Viborg i et Par Dage. Interesse for Digtekunsten var jo ikke Fr. d. VI's stærke Side, men alligevel maatte han her i Byen og vel sagtens overalt i det øvrige Jylland døje adskilligt af den Art. Kongen har næppe gjort Holdt ved nogen Kæmpehøj, uden at der deraf er fremtrinet en Elverpige og har fremsagt et Vers. Saavel Ankomsten som Afrejsen inspirerede hver Gang Udgiveren af „Viborg Samler“ A. F. Just til et større Epos. Borgmester Gundelach, der var en ivrig Digter og Deklamator, lod naturligvis heller ikke disse Lejligheder gaa upaaagtet hen. Overlærer Dorph og mange andre blandede ogsaa deres Stemmer i Koret. Ikke for intet havde man haft den litterære Guldalder. Flere

*) Var Direktør i Sparekassen.

af Sangene angives at være afsungne under Ledsagelse af Jubelhorn, hvilket formentlig ikke er noget særligt Instrument, men kun antyder at den svulmende Feststemning ogsaa havde bredt sig til Instrumenternes Klang. Steen Steensen Blicher har iøvrigt forfattet flere smukke Vers, der blev fremsagt og afsungne under disse Kongebesøg. De findes aftrykte i „Viborg Samler“.

Anledningen til Kongens Besøg i 1826 var en Naturbegivenhed, der kom til at spille en Rolle i Viborgs Forsyning med Fisk. Under Stormfloden i de første Dage af Februar 1825 gennembrød Vesterhavet (den 3. Februar) Landtangen mellem Agger og Harboøre og dannede Agger-Kanalen. Limfjordens Vand blev derved saa salt, at en Mængde Ferskvandsfisk saasom Brasener og Aborrer fuldstændig gik til Grunde, hvilket angives at have været til stor Skade for Viborg, der plejede at aftage en Mængde af disse Fisk. Skaden kan dog formentlig kun have været midlertidig, idet den nye Bestand af Saltvandsfisk vel efterhaanden fuldtud har ydet Erstatning herfor. Maalet for Fr. d. VI's Rejse i 1826 var at besøge de af Stormfloden hærgede Egne omkring Agger.

I 1832 og 1834 overværede Kongen de Væddekørsler og Vædderidt, der i Aarene 1831 til 1834 fandt Sted ved Viborg.

Fr. d. VI's Dronning ledsagede ikke Kongen paa disse Rejser, der vel ogsaa med de Dages Befordringsmidler har været ret anstrængende og altfor anstrængende for Dronningens noget skrøbelige Helbred. Alligevel er der al Anledning til i dette Jubilæumsskrift at mindes Dronningen, idet Viborg Byes og Omegns Sparekasse, som et Udtryk for den Ærbødighed og Hengivenhed, man nærede for Dronningen, begyndte sin Virksomhed paa hendes 61aarige Fødselsdag. Samtiden omtaler Dronning Marie Sofie Frederikke som en i høj Grad aandelig levende og kundskabsrig Kvinde, trofast og varmt interesseret i al Velgørenhed. Under det bedste Fadderskab begyndte Sparekassen saaledes den smukke Virksomhed, den i de forløbne 100 Aar i stedse stigende Grad har udfoldet til Gavn for Viborg By og Omegn. Den begyndte som en lille Virksomhed i en lille By i Tilbagegang for nu 100 Aar efter at være en stor og stadig voksende Institution i en stor og stadig voksende By. Den er vokset med Byen, og Byen er vokset ved den, og i sjælden Grad er Viborg By og Viborg Sparekasse vokset sammen gennem de Tider, der er gaaet.

Maatte begge stadig trives og vokse gennem de kommende Tider!

Navnefortegnelse

Ved Bogholder *H. Ballund Jensen.*

(*) betyder, at den paagældende er portræteret.)

-
Abrahamsen (Frøken).....	95	Bregendahl, Laurits Nørgaard	83, 89—92*)
Adolphs Enke, Th.....	108	de Bretton Frederik Emil Baron	164
Ahlefeldt Laurvig (Stiftamtmand).....	93	Bricka, [C. F.].....	75
Alberti, P. A.....	21	Brochdorff (Købmand).....	107
Algreen-Ussing (Hof- og Stadsretsass.)..	46	Brostrøm (Gartner).....	85
Amberg, H. C.....	55	Bruhn, Ernst.....	102
Andersen, Anders.....	112	— Frederik Chr. Henr. Poul....	102*)
— Martin... 112*), 132, 136, 142		Bruun, Daniel 70, 95, 101, 163, 164, 167	
— Valdemar.....	132	— Else.....	113
Arntzen, Jens Valentin.....	86	— Gottlieb Franciskus Schönheyder	
Astrup, N.....	170	91, 100—02*)	
August, Edle.....	105	— Johs. Ivar.....	83
		— Kristine Marie.....	127
Bagger, Anton August..... 44, 86—88*)		— N. M.....	91, 169
— Peder Christian Schiøtt (jun.)..	88	— Peter Daniel.....	100, 170
— — — (sen.)..	86	— Reinholdine.....	164
Bang, P. G.....	16, 17, 46, 49	Brøndum [Gæstgiver].....	45
Bay, Ane Elisabeth.....	78	Buch (Overretsassessor).....	91, 95
Bendix (Amtsprovst).....	77	Buchwaldt, Nicoline Franzine Laurenze	101
Bentsen, Dagmar.....	114	— S.....	45, 101
— Th.....	114	v. Bülow, F. C.....	72
Bentzen, Carl.....	170	— Frantz Frederik Wilhelm 30, 34,	
Benzons Enke (Sekretær).....	156	40, 41, 46, 72—73*), 86, 165, 166	
Bertelsen, A.....	113		
— Anna Marie.....	113	Carlsen, Elise.....	121
— Rasmus Kristen.... 6, 69, 108,		Caspersen, Cathrine.....	105
109, 113*), 132		Christensdatter, Kirsten.....	81
Beyer, A. F.....	105	Christensen, Beate Cathrine.....	100
— Andreas Frederik..... 105—106*)		— Carl.....	115
Bille, C. St. A.....	90	— Chr. Vill.....	83
— Ida Marie.....	121	— Ella.....	115
Billeschou, Anne Kirstine.....	76	— Julius.....	107
Bisgaard, H. L.....	6, 9	— Klara Kristine.....	127
Bjergsted, Beathe.....	115	— Knud..... 123*), 124	
Blegvad, Else Elisabeth.....	85	— Laurentze.....	115
— Hans Jørgen.....	85	— N. C.....	124
Blicher, Steen Steensen.....	171	— Niels.....	75
Bloch, Jens.....	71, 168, 170	Christiansen, C.....	123
Bregendahl, A. P.....	89	— Eiler Risgaard.... 121*), 123	

Christiansen, (Købmand).....	121	Gjølbye, Ane Marie Kirstine.....	119
— Ove Vilh Ørnstrup....	120*),	— Niels	85
121—22, 123		— Peter.	39, 44, 45, 85*)
Clausewitz, F. H. A.....	13	Grosch, H. A.	151
Colding, Zephora Cathrine.....	86	Grolsted, Peder	170
Crone, Claus	158	Guldberg, Dorthea Hansine.....	96
		— Peder.....	96, 158, 166
Daa (Generalmajor) .	154	Gullev, Chr.	154, 155, 156, 157, 161
Dalberg, Axel Thor Sciavitsky 125*),	126—27	Gundelach, Frederik Christopher	92, 169, 170
— Stentzel Thomas	125, 126	Gustavusen, L.....	169
Dalgas [E. M.].....	126		
Damsgaard (Byfoged)	161	Hagemann, S.	83
Dige (Købmand).....	49	Hagn Meincke (Dr. med. & chir.)	82
— P. E.....	54	Hammershøj, A.	169
Dinesen, Johannes.....	157	Handberg, C.....	170
Ditzel, Th.	81	Hansen, Anders Christian 111*)	132, 136,
Dons, Rasmus Poulsen ...	30, 34, 35, 40,	142, 156	
76—78, 125		— Axel	122*) 124
Dorph, N. V.....	30, 170	— Christence	78
Dragheim (Enkemadam).....	158	— (Direktør, Dollerup)	127
— (Købmand)	157, 163	— Frederikke Marthe	126
Dreyer, Georg Sophus Friedr.....	170	— Inger Marie.....	123
		— Johan Willer.....	170
		— M.	170
Ekstrand, Aug. D.....	4	— Meta	127
Erichsen, L. L.	54	— Niels	124
Erslew, [T. H.] ..	73, 74, 75, 81, 82, 125	— N. P.....	124
Eskildsen, Laurs	107	— Oluf	122*), 124
		— (Sognepræst)	78
		— Theophilus	110
Faber, Maria Dorothea Eleonora	99	Harder, Thomas Pauli	167, 170
— (Proprietær).....	99	Hasselbalch, Frederik	170
Faurholt, C. P.	104	Hauch, Henrik Andreas Rosenauer	115*)—16, 142
— Ole Peter Christensen..	104—05*)	— Olaf Rye.....	115
Fasting (Amtsforvalter)	75	Haxthausen, Christian Holger Ludvig	164, 170
Fischer, Martin	78		
— (Taksereborger).....	170	Helsted, Jytte Kirstine	112
Fog, R. (Amtsprovst).....	157	Herschend, P.	136
— R. (Urmager)	64, 121, 132	Hincheley, Karen Helene.....	117
— Steen Ludvig Bille	121	Hindberg (Pastor).....	74
Frederiksen, F. A.....	120	Hirsch, I. C. W.....	72
— Jens Wilhelm 120, 122*),	124	— K.	72
Friis, Anders Bay 30, 34, 35, 40, 41, 77,	78*) 125	Hjardemaal (Købmand)	99
— Bagge	75	Hjermind, Peder	158
— (Borgerofficer).....	167	Hjort (Biskop)	86
— Ditlev	78	— Nanna Pauline Amalie	86
— Immanuel . 30, 34, 39, 40, 75, 170		Hofman Bang (Etatsraad)	100
— Jørgen ..	84	Holm, Hans Thomas... 6, 112*),	119, 124,
From, Ane Cathrine	89	128, 132, 141	
Fränkel, Benjamin	103—04*)	— Har.....	104
— Magnus Benjamin	103	— Marturin.....	112
Frølund & Wittrup.....	112	Holmgaard, Martin	157
Funder A.	124	Holstein, Frederik Adolf	12
— Mads Peter.....	123*) 124	Høeberg, Christen	157
		Høyer, C.....	170
Gjellerup N.	73		
— Nicoline.....	73		

Ingstrup (Amtsforsvalter).....	30	Krogh, S. N. E	124
— Hansine Kirstine.....	83	Krüger, Martin.....	83
— N.	170	Købke, Andreas	97
Jacobsen, Johanne Hyldal.....	123	— Christian	97—98*)
Jensen, Anders Peter Ballund ...	122, 123	— Johannes Christian Bruun ...	126*),
— Anders Peter Nielsen... 106—07*)			127, 142
— C.	107	— J. P.....	127
— Christen.....	107*)	Larsen, Anna Margrethe	109
— Christian Frederik 109—11*), 114,	132, 136	— Hans	111
— Christian Frederik Wilhelm 114, 132.	133, 142	— (Postmester).....	109
— C. W.	109	Lauritzen, Mariane.....	107
— Fr.....	133	Laursen, Johs.....	108
— Holger Ballund 6, 121*), 122—23, 141		— Valborg	108
— Jens.... 96, 107—08*), 132, 136		Lassen, Mariane.....	109
— Jens (Vicekonsul [I]).....	96	Lerche (Landsdommer).....	154
— Jens (Vicekonsul [II]) 96—97*)	128	de Leth, Heinrich Johan	170
— Karen	114	— Helga Nathalie	100
— Niels Christian	106	— Johan Frederik Arnoldus ...	100
Jermiin (Assistent).....	119	Lind, Didrik Peter	170
Jespersen, Anton	114	— Jens Georg	170
— Christiane.....	114	Lindholm, N.	89
— Jens	157	Lomholt, Adolf 4, 6, 27, 67, 79, 128	
— Jesper .. 30, 34, 69—72*), 157	168, 170	Lorentzen, I.	169
— (Landsoverretsprokurator) ...	118	Lund, C.....	170
— M. M.	70, 72	— Henrik Sørensen	166
Johnsen, Bjarne	53	— Søren	157
Juel, Anna Sophie	75	Lütchen, Christiane Amalie.....	103
— Jens	75	Lütken, Frederikke	105
Just, A. F.	71, 77, 170	Lüttichau (Kammerherre).....	129
Jørgensen, A. F.....	105	Madsen, Anders	120
— Chr.....	133	— Christen	81
— Jørgen Peter	126*), 127	— Gert	120 121*)
— Karl Gothard Emil	124	— Jens	107
— L. P.	127	— Margrete.....	107
— Maria Lucia.....	105	Maintzhusen, C. V.	105
— (Postbud)	124	— Marie Kirstine	105
Kaarsen, K. K. S.....	127	Meinert, Marie Cathrine.....	85
— Svend..... 126*), 127, 142		Meyer, Mariane	102
Kabell (Boghandler).....	78	Mikkelsen, Else	94
Kalb, Augusta ...	89	Minuth, Harry	4
Kiær, Marie Jacobine Rosenvinge ...	127	Mohr, Ida Frederikke	98
— (Stiftsfysikus).....	127	Mortensdatter, Anna Johanne	75
Kjeldsen, A.	122	Morville, Georg 82, 92, 98, 101, 125—27*)	
— Frederikke	122	— Gregers	82
— Thorkild Villiam Kjeld.....	122	— Niels Christian 36, 39, 52, 82*), 170	
Klagenberg, H. P.....	120	Mourier, Laura.....	99
Klitgaard, Laurits.....	115	Mousten, Niels..... 114*), 132, 142	
— Mogens Johan..... 115*)	142	— Søren	114
Koefod, G.	94	Mulvad (Assistent)	119
Koefoed, C. D.	85	Mølbach, Marie	108
Krogh, Anker	123*), 124	Møller, Andreas	76
		— Charlotte Petrine.....	94
		— Christian Nielsen.. 30, 34, 40, 52,	75—76*), 152

Møller, Helge B.	64, 132	Reisz (Adjunkt)	78
— Jens	94	Richter, C.	170
— Jens Christian	87	Riemenschneider, L.	119, 121*), 124
— Johannes	123	Rind, J. P.	123
— Laura Nielsine	109	Ring, Andriette Cathrine Petrea	127
— N. A.	109	Rod, Mads Christensen 35, 52, 76, 81—82	
Mørch, Karen Maria	89	Rohrdanz, C. H. A.	126*), 127
Neckelmann, Carl 30, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 61, 85, 117—19*), 120	121	Rosendal, Ellen	115
— Ludvig Conrad	117	— H.	115
Neergaard, N.	91	Ross, Ida	105
Nerenst, Emilius Jørgen	77	— S. F. W.	105
Nielsdatter, Kirsten	114	v. Røder, Charlotte Dorothea	74
Nielsen, Anders	113	Rønnow (Borgerofficer)	167
— Andreas	76	Samson, Emanuel	94
— Ane	111	— Moses N.	94—95*)
— Elisabeth Esther	76	— Nathan	94
— Rasmus	100	— Rebekka	94
— R. N.	151	Sandberg, Andreas Wilhelm (Bogholder)	
Nygård, S.	78	57, 60, 119*)	
Olsen, N.	57, 120*), 121	— A. W. (Købmand)	97
Ott (Malermester)	168	— Carl	97*)
Paludan (Arkitekt)	81	— (Lærer)	97
Pedersdatter, Johanne	111	Saxild (Landsarkivar)	162
— Kirstine	85	Schierning, C.	170
Pehrsson, Axel Henrik Carl	123	Schjødte (Enkefru)	53
— (Bryggeridirektør)	123	— Lauritz	71, 170
Petersen, Aage	123	Schæffer, Aa.	86
— A. S.	124	Schönheyder, Aug.	100
— I. R.	54	— Fr. Aug.	170
— Johanne	106	— Joh. Franciskus Gottlieb . 93, 164, 167, 168, 170	
— Johs.	123	— Reinholdine Wilhelmine . 100	
— Kai Johan Strange . . 123*), 124		Sejersen (Frøken)	122
— Marie Hemmine	75	Selmer, Emil Holger	92—94*)
— S. H.	75	— Ole	92
Philipsen, J. C.	169	Simonsen, Carl Christian . 30, 34 40, 72	
— (Købmand)	94	Skow, Christen	119—20
Poulsen, Asta	122	Skovgaard, Joakim	110, 111
Preisler, Abel Cathrine Frederikke	97	Skrige (Kammerherre)	98
— Emma Christiane	97	Sletting, N.	60, 119, 120*)
— Frederik	45, 97	Slundt, Peder	157
— Frederik Christian . 61, 120—21*)		Smidt & le Maire	59
— Frederikke	121	Smith, Annette	105
— Georg	107, 121	Spanggaard, Ane	85
— J.	76, 103	Spies (Herredsfoged)	75
Qvistgaard, M.	54	Staal, Marie Christine	74
Qvitzau, Sophie Emilie	72	— Niels	74
Rasmussen (Bud)	60	Stephansen, Maren	122
— Margrethe	123	Stilling, Villads	152, 156, 164
— Pauline Sophie	82	Stochholm, Frederik	98
Ravn, Charlotte Amalie	75	— Nicolai	98—99*)
		Stockholm (Provst)	44
		Størn, Catrine	97
		Strøm, Evensine Margrethe	125
		— (Kunstsmed)	132

Styhr, C.	170	Ungstrup, Søren Jensen	157
Støttrup (Købmand)	97	Ursin, Jacobine	83
Swane (Biskop)	86	— Martin Reinhard Krüger 36, 44, 52, 83—85*), 150, 153, 159, 168, 170	
Switzer, Jacobine Louise	87	Walsøe, Carl Ferdinand	92*)
Sørensdatte, Ane Margrethe	107	Vammen, Emma Kathrine	112
Sørensen, Christiane	127	— L.	112
— Holger Wendel	122*), 124	Vater, Joseph	169
— Jens	124	Weitemeyer, Carl	133
— O.	124	Wenster, Dorothea	82
Tang, Christian Noe.	44, 52, 85—86*)	Werner, Nanna	72
— N. K.	85	Vett (Justitsraad)	164
Tausen, Hans	84	Weyhe, Carl Eduard	157, 170
Theilgaard, Ane	109	Wiberg [S. V.]	83
— Jens Christian	157, 158	Wissing (Justitsraad).	93
— Peter Worre	157, 170	— (Redaktør).	78, 84
Thirup, Inger Cathrine	82	With, Jesper Peder	99
Tholle, Julius	55	— Ludvig	99—100*)
Thomesen, Andreas	97, 107	Volquarts, Margrethe Borch Hagerup	82
— Bertel	107	— (Sognepræst).	82
Thorgersen (Kontorist)	35	Worre, Lars	88—89*)
Thorson, Alfred Balduin	125	Wulff, Amalie	103
— Edvin Marius	125	— H.	95, 102
— Niels Henrik	36, 37, 125	— Lise	102
Thorup, [J. A.]	106	Wændelin, Svend	122
Thuesen, Ane Cathrine	112	Wørpel, Dorothea Magdalene	103
Tolstrup, Christian	162	Zacho, Carl Joh.	4
Ulrich, Erasmus Wilhelm Theodor	98, 102—03*), 126	Zahrtmann (Søstrene)	86
— Niels Brock	102	Øllgaard (Biskop)	93
Undall, Andr.	74	Ørum, Chr.	147
v. Undall, Lauritz Christian 30, 34, 35, 36, 40, 41, 42, 74*). 89, 117, 125, 170		— I. S.	109
Undall, Louise Christiane Elisabeth	91	— Lauritz Bech . 109*), 132, 136, 142	
Ungstrup, I.	170		